

„A szerző a hazai és a nemzetközi tudományos életben elismert kutató, aki hazai viszonylatban úttörő módon vizsgálta a fiatalok fizikai és mentális egészség-magatartásának a tanulmányi pályafutásra gyakorolt rövid- és hosszú távú hatásait. Sportoló campus – eredményes hallgató? című könyve arra a felismerésre épül, hogy az egyén egészséges, illetve sportos életmód melletti döntése társas kontextus függvénye, s ebből kiindulva az oktatási intézmények minőségét sportszocializációs környezetként teszi mérlegre. A figyelemre méltó könyv új, eredeti terminus technicusokat vezet be az intézmények sportszocializációs hatásainak vizsgálatára, s többféle intézményi sportmilió jellemzőit azonosítja öt országra kiterjedő kutatásában. Elemzéseinek egyediségét a szerző komplex, interdiszciplináris látásmódja adja, melynek segítségével a hallgatók sportolási gyakorlatáról és ennek hatásrendszeréről olyan árnyalt képet tud alkotni, ami új perspektívába helyezi az egyetemi-főiskolai sporttal kapcsolatos tudományos tudásunkat.”

Prof. Dr. Pusztai Gabriella

Sportoló campus – eredményes hallgató?

KOVÁCS KLÁRA

**SPORTOLÓ CAMPUS –
EREDMÉNYES HALLGATÓ?**

**AZ INTÉZMÉNYI HATÁS SZEREPE
A HALLGATÓI SPORTOLÁSBAN**

BELVEDERE
MERIDIONALE

2021. Szeged

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Lektorálta:

Prof. Dr. Rétsági Erzsébet címzetes egyetemi tanár (PTE)

Prof. Dr. Gombocz János professzor emeritus (TE)

Borítóterv:

Demeter-Karászi Zsuzsanna

Demeter Erich

ISBN 978-615-6060-47-1 [print]

ISBN 978-615-6060-48-8 [online pdf]

© Kovács Klára szerző, 2021

© Belvedere Meridionale, kiadó, 2021

TARTALOM

Előszó.....	7
(Nem) sportoló egyetemisták – az egyetemi sport jelentősége	9
A testnevelés és sport politikai, jogszabályi háttere a Kárpát–medencei felsőoktatásban.....	19
Sportolás a tőkeelméletek és a felsőoktatási intézményi hatás tükrében	33
Sportolás, tanulmányi eredményesség, perzisztencia a felsőoktatásban	67
Kutatási kérdések, hipotézisek és módszerek.....	79
A sportolást meghatározó tényezők hazai és határon túli felsőoktatási intézményekben	91
A sportolás társadalmi háttere	91
A sportolás intézményi háttere	110
A magatartás-szabályozás szerepe	138
Magyarázó változók mérlegén	140
Az intézményi sportmiliő jellemzői hazai és határon túli egyetemeken	144
A sportolói integráltság hatása a tanulmányi eredményességre	155
Összegzés és következtetések	183
Hivatkozott irodalom	191
Melléklet.....	211
Függelék	213

ELŐSZÓ

Egy kutatói pálya szakmai fejlődésének fontos ismérve, ha a kutató a vizsgálandó témát, kérdéseit új aspektusba helyezve képes vizsgálni. E kötet alapját képező kutatás előzménye a szerző előző, A sportolás mint támogató faktor a felsőoktatásban című munkája, melyben megvizsgálta a hallgatói sportolás társadalmi, társas és életmódhoz kapcsolódó hátterét, valamint a sportolási szokások hatását a hallgatók szubjektív jóllétére, egészség-magatartásra és tanulmányi eredményességre magyarországi és romániai felsőoktatási intézményekben. Ebben a könyvben a szerző továbbgondolta legfontosabb kutatási kérdéseit, s az individuum szintjéről az intézmények szintjére emelte vizsgálata horizontját, hiszen felismerte, hogy az egyén sportos életmód melletti döntése erősen kontextus-függő. A fiatalok fizikai és mentális egészségmagatartásának rövid- és hosszú távú individuális hatásai valamint társadalmi összefüggésrendszere, oktatási intézmények közreműködésével elérhető formálódása hazai viszonylatban nem eléggé kutatott téma, noha a nemzetközi oktatáskutatás kiemelt kérdése. Az oktatási intézmények jelentősége pedig túlmutat azok tudásközvetítő szerepén, egy-egy iskola vagy egyetemi kampusz sportszocializációs környezetként is értelmezhető. Ez a felismerés inspirálta jelen könyv megalkotásakor arra, hogy az intézményi környezeteket vizsgálja, s olyan terminus technicusokat vezessen be, mint a hallgatói habitus, az intézményi sportmilió és a sportolói integráltság. A könyv alapját képező kutatásban a szerző feltárta a hallgatói habitus, az intézmények sportszocializációs hatásai közül az intézményi sportmilió, illetve az individuális szint hatását mint új vizsgálati szempontokat. A sportolás és tanulmányi eredményesség összefüggéseinek vizsgálatában az intézményi keretek között végzett sportolási formák szerepe került a középpontba, s olyan fontos eredményességmutatókat elemzett, mint a tanulmányi többletmunka és önértékelés, perzisztencia, vagy éppen a külföldi tanulmányok végzése/terve.

A kötet a fentiek alapján hasznos lehet mindazon kutatók, oktatók, hallgatók számára, akik közelebbről szeretnék megismerni a hallgatói sport világát, a sportolás hatásait a diákok körében és a felsőoktatásban. Fontos információkat szolgáltathat az intézmények sportért felelős menedzsmentje számára is annak érdekében, hogy olyan programokat, lehetőségeket biztosítsanak hallgatóik számára, melyeken keresztül több hallgatót lehetne bevonni a rendszeres sportolásba, így tudatosítva a testmozgás fontosságát számukra akár egy életen át.

A könyv alapját képező habilitációs értekezés megszületésében számos olyan fontos személy játszott szerepet, akiknek támogatása és segítsége nélkül a dolgozat soha nem készülhetett volna el. Köszönettel tartozom Prof. Dr. Pusztai Gabriellának, aki a Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program és Intézet vezetőjeként, a Felsőoktatás-kutató és Fejlesztő Központ (CHERD–H) elnökeként folyamatos figyelmet szentelt a kutatómunkám és témám alakulásának, segített az esetleges dilemmák megoldásában annak érdekében, hogy sikeresen végigjárjam a kutatómunka olykor rögös útját, s megszülethessen ez az értekezés is jelenlegi formájában. Hálával tartozom neki, hogy anno bekapcsolódhattam a CHERD munkájába, s ennek keretében megvalósíthattam eddigi kutatásaimat, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János és az Új Nemzeti Kiválóság Program Kuratóriumának az anyagi támogatásért. Nagyon köszönöm a habilitációs műhelyvitán megfogalmazott javaslatokat a bírálóknak és a bizottsági tagoknak: Prof. Dr. Polónyi Istvánnak, Prof. Dr. Pusztai Gabriellának, Dr. habil. Bíró Melindának, Dr. habil. Fényes Hajnalkának és Dr. habil. Buda Andrásnak, illetve a habilitáció opponenseinek és bizottsági tagjainak, Prof. Dr. Rétsági Erzsébetnek, Prof. Dr. Gombocz Jánosnak, Prof. Dr. Hamar Pálnak és Dr. habil. Bíró Melindának. Megjegyzéseiknek és támogatásuknak köszönhetően született meg az értekezés végső változata.

Köszönöm Dr. Fényes Hajnalkának a módszertani szakmai segítséget, akihez bármikor fordulhatok, ha elakadok az adatelemzésben, s a Neveléstudományi Doktori Program doktoranduszai(m)nak, doktorjelöltjeinek, akik kurzusaimon bekapcsolódtak a kvalitatív kutatásba, a közös szakmai-tudományos munkánk során meglátásaikkal hozzájárultak az eredmények több szempontú értelmezéséhez. Nagy segítséget jelentettek a határon túli kollégák meglátásai és közreműködése, akik nélkül a szomszédos országok és intézmények sportéletét nem sikerült volna megismerni. Köszönöm nekik, és minden interjúalanyomnak, hogy hozzájárultak a kutatásom megvalósulásához.

Szeretném megköszönni minden kollégámnak, kutató-, szerzőtársamnak szakmai javaslataikat, ötleteiket, melyekkel segítették tanulmányaim és a habilitációs értekezés egyes fejezeteinek megszületését, Pallay Katalinnak és Dér Csillának pedig a nyelvi lektorálást.

Végül, de nem utolsósorban, hálával tartozom családomnak, férjemnek és kisfi-amnak, akik nagy-nagy türelemmel és lelkesedéssel támogattak, amíg oldalról oldalra haladva fejeztem be e munkát.

(NEM) SPORTOLÓ EGYETEMISTÁK – AZ EGYETEMI SPORT JELENTŐSÉGE

BEVEZETŐ¹

Az egyetemek és főiskolák egy nagyon komplex szervezetet alkotnak számtalan szereppel és funkcióval. A hagyományos oktatási funkción kívül kétségtelenül megjelenik a civil társadalmi küldetés, ami fontos szerepet játszik a helyi közösség, gazdaság, társadalom fejlődésében (Casper et al. 2014; Hrubos 2012; Kozma et al. 2015). Ugyanakkor az egészségfejlesztés kevésbé jelenik meg a felsőoktatási intézmények stratégiai céljaiban, küldetésében, képzési, kutatási és harmadik missziós feladatrendszerében. Annak ellenére, hogy az egészségtudatos egyetemek növelhetik a versenyképességet, minőséget, szakmai presztízst, javíthatják az intézmény társadalmi megítélését, tanulási-munkahelyi környezetet, a hallgatók teljesítményét csökkentve a lemorzsolódást (Kraiciné Szokoly 2016; Bárdos & Kraiciné Szokoly 2018).

A hallgatók sportolási szokásainak és az ezeket meghatározó tényezők vizsgálatának relevanciáját támasztja alá az a tény, hogy e korosztályt tekintve a hallgatókat tudjuk a legkönnyebben elérni a rendszeres testedzés számára, hiszen a felsőoktatás a számukra még egy utolsó lehetőséget ad a szervezett keretek között zajló sportolásra (Pfauf 2014). A munkavállaláshoz képest a tanulmányok folytatása olyan viszonylag rugalmas időbeosztással jár (természetesen szaktól függően), amibe még könnyebben beépíthető a rendszeres sportolás, így az erre való nevelés is formális keretek között. A felsőoktatási intézmények többsége hazánkban többféle lehetőséget nyújt a sporttevékenység melletti tanulásra, de emellett elengedhetetlen a szabadidősport támogatása is, hiszen a hallgatók többsége, aki sportol, rekreációs céllal, tanórán kívüli tevékenységként végzi ezt. A felsőoktatási intézmények könnyebben tudnak megfelelő választ adni a hallgatók által megfogalmazott sportolási igényekre, legyenek azok tradicionális vagy modern, esetleg extrém vagy kockázati sportok (Murathan 2019; Biró et al. 2018). Ezen a területen sok pozitív folyamat indult el, de még mindig azt láthatjuk, hogy ezek a szabadidős programok, kezdeményezések sok hallgatóhoz nem jutnak el, vagy nem foglalkoznak velük, így a hallgatók jelentős

¹ Az értekezés az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült (2016–2019).

részének életmódját inaktivitás jellemzi (Gósi 2018; Boda et al. 2019; Balogh et al. 2019). A felsőoktatási intézmények egyik legfontosabb feladata ezen a területen, hogy a szabadidősport-programok és események tervezésénél figyelembe vegyék a hallgatói igényeket (Pfau & Domonkos 2016; Galan et al. 2017). Ezek közül is kiemelkedik a közelség és az olcsóság (Kozma et al. 2016; Pfau 2014), mely két kritériumnak a felsőoktatási intézmények bizonyos feltételek mellett könnyebben meg tudnak felelni. A felsőoktatási intézmények szerepe és jelentősége kiemelkedő a hallgatók pozitív attitűdjeinek kialakításában és fenntartásában a sport iránt. A fiatal és gyermekkorban szerzett fizikai aktivitáshoz, illetve sporthoz kapcsolódó pozitív attitűdök hozzájárulnak az élethosszig tartó aktív életmódhoz, s így számos betegség megelőzéséhez (Bendíková & Dobay 2017).

A hallgatók inaktív életmódja, s a felsőoktatási intézmények fentebb bemutatott szerepe ebben, indokolja témaválasztásunkat, a sportolás és eredményesség összefüggéseinek feltárását. Célunk megismerni, hogy milyen társadalmi, intézményi és egyéni tényezők befolyásolják a hallgatók sportolási formáit, főként gyakoriságát hazánkban az Észak–alföldi régióban, illetve kárpátaljai, erdélyi és partiumi, vajdasági, valamint felvidéki felsőoktatási intézményekben. Ebben a megközelítésben Astin (1984) nyomán a sportolást affektív szociológiai eredményességi mutatónak tekintjük. Kutatásunk másik fontos kérdésköre a sportolási szokások (gyakoriság, sportolás szintje, sportág, egyetemi rendezvények, programok és infrastruktúra látogatása) hatásának vizsgálata az akadémiai eredményesség különböző dimenzióira.

A sportolási szokások társadalmi és szocializációs magyarázó tényezőnek vizsgálatához Bourdieu (1984, 1991) tőke- és habituselméletét használjuk fel. A habitus diszpozíciók rendszere, melyek (többször tudattalanul) befolyásolják az egyén gondolatait, értékeit, magatartását és a dolgok értelmezését, a habitus nem más, mint bizonyos formájú és mennyiségű tőke szerzése (kulturális, gazdasági, társadalmi vagy szimbolikus tőke). A habitus osztályspecifikus, mivel ugyanazon osztályon belül az egyének általában ugyanazokkal a helyzetekkel, lehetőségekkel és szükségletekkel találkoznak, tapasztalatokat szereznek, s ez a sportolási szokásokban, illetve a sport-szocializációban is tetten érhető. A sporthabitus elsajátítása során tulajdonképpen a kulturális tőke egy speciális formájának megszerzéséről beszélhetünk, melyet sport-tőkének nevezhetünk.

A sportolás intézményi háttérének, illetve az eredményesség sporthoz (is) kapcsolódó magyarázó tényezőinek feltárásához közös elméleti pillérként az intézményi hatás elméleti koncepcióját használtuk fel. Az (épített) környezet jellemzőinek hatása a fizikai aktivitásra kevésbé kutatott terület (Sallis et al. 2009; Prins et al. 2010), miközben az egészségtudományi szakirodalom már régóta felismerte a fizikai aktivitás szocio-ökológiai megközelítésének (pl. az ökológiai modell) fontosságát (Soos et al. 2019; Wiltshire et al. 2019). Az intézményi hatás azokat a tényezőket vizsgálja,

melyek befolyásolják a hallgatók változását a felsőoktatási évek alatt, legyenek ezek értékek, magatartás, viselkedés vagy éppen az eredményesség. Az intézményi hatást vizsgáló modellek a változás forrásaira fókuszálnak (pl. intézményi jellemzők, programok, szolgáltatások, hallgatói tapasztalatok, a hallgatók és oktatók közötti interakciók, a kurzusokon való részvétel mintázatai, osztálytermi és azon kívüli tapasztalatok) (Pascarella & Terenzini 2005; Terenzini et al. 1996). Kutatásunkban is azokat az intézményi erőforrásokat kutatjuk, melyek hatással lehetnek a hallgatók sportolási szokásaira: sportszervezeti jellemzők, célok, sporttal kapcsolatos magatartásminták, értékek, attitűdök (kampuszkörnyezet), sportszolgáltatások (programok, események), infrastrukturális feltételek, illetve személyi tényezők a sportra vonatkozóan. Mindezek a fizikai, szubjektív és személyi tényezők együttesen alkotják az **intézményi sportmiliót** (Lyle & Cushion 2010), ami a sportolás fontosságával, szerepével kapcsolatos értékeket, magatartás- és cselekvési mintákat, attitűdöket közvetít az adott intézmény hallgatói felé, s lehetőséget biztosít a sportolás különböző formáira. Ily módon munkánkban az intézményi sportmilió jelenti az intézményi hatást. A szervezeti jellemzőket interjúk segítségével tártuk fel, kvantitatív kutatás keretében pedig az intézményi programokon való részvétel, infrastruktúra használata, az ezekkel való elégedettség, a sportoláshoz kapcsolódó kontextuális (intézményi) szintű változók, az intézményekhez kötődő személyek sportolásának befolyásoló szerepét vizsgáljuk.

A sportolás és a tanulmányi eredményesség/perzisztencia összefüggéseinek vizsgálatához két elméleti pillérre támaszkodtunk: a fejlődési modell elméletre, illetve Pascarella és Terenzini (1980), valamint Tinto (1975) intézményi integrációs teóriájára. A fejlődési modell elmélet a sportolás pozitív hatását hangsúlyozza a tanulmányi eredményekre, hiszen minden fajta sporttevékenység számos készséget, képességet fejleszt és főként erőteljes személyiségfejlesztő funkcióval bír (Broh 2002; Marchant et al., 2009; Miller et al. 2005). A perzisztenciára vonatkozóan témánk szempontjából a legfontosabb értelmezési keretet Pascarella és Terenzini (1980), valamint Tinto (1975) integrációs modellje adja. Tinto (1975) egy modellt dolgozott ki, amelynek legfontosabb célja a hallgatói lemorzsolódásban szereplő intézményi tényezők feltárása. Eszerint a tanulmányok melletti kitartás vagy a lemorzsolódás melletti döntésben leginkább az intézményen belüli akadémiai és szociális interakciók játsszák a legfontosabb szerepet. Az egyetemi sportközösségek, sportrendezvények is ilyen lehetőséget adnak az intézményi integrációra, beágyazódásra, így az elmélet alapján az intézményi sportolási lehetőségek használatát **sportolói integráltságnak** neveztük el. Minél gyakrabban vesz részt egy hallgató intézménye által szervezett sporteseményeken, s használja sport-infrastruktúráját, annál nagyobb sportolói integráltság fogja jellemezni. Noha az elmélet viszonylag régi, de a legkomplexebb módon vizsgálja az intézményi tényezők szerepét, ezért döntöttünk az alkalmazása mellett.

A KUTATÁS CÉLJA ÉS FŐ KÉRDÉSEI, HIPOTÉZISEI

Értekezésünkben a sportolás és tanulmányi eredményesség összefüggéseit vizsgáljuk, a vizsgálat középpontjában a sportolás áll kétféle megközelítésmódban. A kutatásnak két célkitűzése van: (1) feltárja a társadalmi, szocializációs, intézményi és egyéni tényezők befolyásoló szerepét a hallgatók sportolási szokásaiban Magyarországon az Észak-alföldi, erdélyi és partiumi, kárpátaljai, vajdasági, illetve felvidéki felsőoktatási intézményekben különös tekintettel a sportolás intézményhez kötődő formáira. Ennek keretében fontosnak tartjuk megvizsgálni az esetleges különbségeket és hasonlóságokat az egyes földrajzi térségeket tekintve a sportolás gyakoriságában, az intézményi sportolási szokásokban és az ezeket befolyásoló tényezőkben. Ebben a kontextusban maga a sportolás egy eredményességi mutató, hiszen nélkülözhetetlen eleme az (élethosszig tartó) egészségtudatos életmódnak. A kutatás második fontos célkitűzése, hogy (2) megvizsgálja a sportolási formák (verseny-, szabadidő-, egyéni vagy csapat-, intézményi keretek között végzett sport) és a tanulmányi eredményesség különböző dimenzióinak összefüggéseit. Az értekezés fő kérdése hogy mik az intézményi sportmilió azon dimenziói, amelyek hatással vannak a hallgatók sportolási aktivitására valamint tanulmányi eredményességére.

A kutatás fő hipotézise, hogy a vizsgált térség diákjainak változó sportolási szokásaiban egyrészt társadalmi egyenlőtlenségek játszanak szerepet, másrészt a sporthoz kapcsolódó intézményi tényezők, azaz a sportmilió is befolyásoló szereppel bír, sőt akár képes felülmúlni ezeket a társadalmi hátrányokat.

Kutatásunk második fő kérdése, hogy milyen hatással vannak az egyes sportolási formák (gyakoriság, szervezeti forma, sportág, intézményhez kötődő jelleg) a diákok tanulmányi eredményességére. Az intézményi integrációs elmélet alapján azt feltételezzük, hogy különbséget találunk azon hallgatók között, akik részt vesznek egyetemi sportrendezvényeken, használják az intézményi sportinfrastruktúrát: az egyetemen belüli sportolók magasabb fokú integrációja, amit sportolói integráltságnak neveztünk el, intézményi beágyazódása a perzisztencia és eredményesség magasabb fokával jár együtt, míg akik nem vesznek részt ilyen módon az egyetemi sportban, azok kevésbé eredményesek.

Korábbi kutatásainkban, köztük a doktori értekezésben (2012-es és 2015-ös adatfelvételek adatbázisait elemezve) már vizsgáltuk a hallgatók sportolási szokásait befolyásoló tényezőket, illetve a sportolás hatását a tanulmányi eredményességre (Kovács 2013; 2015a; 2015b; 2015c; 2018; 2019a; 2019b). A disszertációban rávilágítottunk arra, hogy az élménykereső versenysportolók, a rendszeres, rekreációs szabadidő-sportolók és az alkalmi, társak kedvéért sportolók közé tartozást összesen két közös tényező befolyásolja: a nem és az intézmény országa (Magyarország vagy Románia). A társadalmi háttér hatására vonatkozó elemzések azt a meglepő eredményt mutatták, hogy egyik klasszikus, osztályszerkezetű társadalmi háttérváltozónak

sincs szerepe a hallgatók sportolási szokásaiban. A versenysportolást a sportoló szülők, testvérek, legjobb barát és középiskolai tanár(ok) mint követendő példák valószínűsítették még. A rendszeres, rekreációs szabadidő-sportolók közé nagyobb eséllyel került be egy vallásos, közösségorientált vagy sportos-elitista, civil kezdeményező milióval, sportoló partnerrel és legjobb baráttal/barátokkal jellemezhető hallgató, míg az alkalmi sportoláshoz az egyetemi oktatók sporttevékenysége járult hozzá. Disszertációnk összegzésében további kutatási irányként megfogalmaztuk a felsőoktatási intézményi környezet, tényezők, valamint a társadalmi tőke szerepéhez kapcsolódóan az egyetemi, főiskolai sportos kapcsolatháló vizsgálatának igényét. Jelen munka fő kérdései és eredményei ezekhez a témakörökhöz kapcsolódóan arra keresik a választ, hogy a társadalmi, szocializációs tényezőkön túl milyen habituális, individuális, s elsősorban intézményi (szocializációs) tényezők befolyásolják a sportolás gyakoriságát, illetve korábban nem vizsgált, felsőoktatáshoz kapcsolódó formáit, valamint a főként az intézményi keretek között végzett sportolási formák mint társadalmi-tőkenövelő tevékenységek hogyan hatnak a tanulmányi eredményesség újszerűen mért dimenzióira. A társadalmi és szocializációs tényezők hatásának vizsgálata azért indokolt, mert 2012-höz képest egy teljesen új és több szempontból, generációs megközelítésben is más hallgatói bázis jellemzi a régió felsőoktatását. Kérdésünk, hogy az intézményi sportmilió képes-e felülmúlni az esetleges társadalmi és szocializációs hátrányokat.

Az értekezés több szempontból is túlmutat a korábbi vizsgálatainkon a legújabb, 2019-es, az anyaországban és a határon túli térségekben, azaz öt országban megvalósult hallgatói kérdőíves kutatásunk adatbázisát felhasználva. A disszertációhoz képest a klasszikus társadalmi háttérváltozók mellett feltárjuk az eddig nem vizsgált hallgatói habitus és az egyetemi, főiskolai sportszocializációs tényezők szerepét, s teljesen újszerűnek számít az elméleti háttérben és az empirikus elemzésekben az intézményi hatás vizsgálata kvantitatív, valamint kvalitatív módszerekkel egyaránt, illetve az individuális szint (a testedzés magatartás-szabályozásának) beemelése is. A sportos intézményi tényezők hatásához kapcsolódóan feltárjuk a fizikai, szervezeti, konstruált környezeti és személyi tényezők, valamint a kampuszkörnyezet szerepét, s intézményenként is összehasonlítjuk a hallgatók sportolási formáit. Az intézményi különbségeket hazai és határon túli egyetemeken, főiskolán készített interjúkból nyert információkkal magyarázzuk. Bevezettük az **intézményi sportmilió** fogalmát, mely szintén nóvumnak számít. Így egyszerre tudjuk vizsgálni a társadalmi, demográfiai, habituális, szocializációs, intézményi és individuális tényezők hatását, amelyre eddig még nem került sor a hazai és nemzetközi szakirodalomban, noha a legfontosabb további kutatási irányként fogalmazódott meg a doktori értekezésben.

Fontos kiemelnünk, hogy disszertációnkban a sportolási szokások mentén elkülönített csoportokat határoztunk és vizsgáltunk meg függő és magyarázó változóként, jelen munkában a legfontosabb kérdéskör a sporttevékenység különböző formái,

gyakorisága mint függő változó. Emellett régióként is feltárjuk a befolyásoló tényezők hatásait, ami differenciált képet nyújt az egyes határon túli térségekben és az anyaországban lévő regionális és társadalmi különbségekről. Korábbi munkánkban nem kapott szerepet az intézményi sportolási formák jellemzőinek és hatásának feltárása. Az intézményi hatás elméleti koncepciójának egyedi, sportolásra vonatkozó értelmezésének megfelelően ezt a hiányt is pótoljuk jelenlegi munkánkban, illetve tesszük kutatásunk fő kérdéskörévé.

Doktori értekezésünkben azonosítottuk a rendszeresen sportoló hallgatói csoportok (verseny- és szabadidő-sportolók) kiemelkedő tanulmányi eredményességét, ugyanakkor egyrészt az eredményességet más értelmezési keretben vizsgáltuk, másrészt az intézményi és közösségi sportolási formák hatása feltáratlan maradt. A tanulmányi eredményességre vonatkozóan ki kell emelnünk a disszertációhoz képest új elméleti pillér (intézményi integráció) alkalmazását, ami a lemorzsolódás-kutatás kapcsán került a figyelmünk középpontjába mint a bennmaradás és a perzisztencia alapvető prediktora, s ennek mintájára bevezettük a sportolói integráltság fogalmát. Emellett eddig nem vizsgált mutatók kerültek be az elemzésbe (tanulmányi önértékelés, külföldi tanulmányi tervek), míg a korábban csupán egy indexben alkalmazott dichotóm változóként vizsgált eredményességi indikátorokat (tanulmányi többletmunka, tanulmányok melletti elköteleződés, kitartás) egyenként és ezek részleteiben is összevetettük a sportolási formákkal. Ez utóbbi tanulmányi teljesítményt mérő skálák nélkülözhetetlenek, ha a felsőoktatásban tanulók eredményességét akarjuk meghatározni, így az eredményesség ilyen módon történő mérése és összefüggéseinek vizsgálata a sportolási szokásokkal a disszertációban megfogalmazott hiányosságokat hivatott pótolni. Megalkottuk a **sportolói integráltság** fogalmát, melynek dimenziói az intézményi sportinfrastruktúra használatának és sportprogramok látogatásának gyakorisága. Ez utóbbi tényezők adják a legfontosabb, az intézményi integráció elméletéhez, illetve intézményi hatáshoz kapcsolódó empirikus újdonságot a tanulmányi eredményesség és a sportolási szokások összefüggéseinek kérdéskörében.

A KUTATÁS RELEVANCIÁJA

A KSH (2019) adatai szerint a magyar lakosság 58%-a mozog heti rendszerességgel, az Európai Lakossági Egészségfelmérés (ELEF) 2014 szerint azonban 67%-uk nem sportol még napi 10 percet sem, izomerősítő és állóképességet fejlesztő gyakorlatokat a lakosság 76%-a nem végez (KSH 2015).² Az Eurobarometer 2014 szerint a magyarok 44%-a soha nem végez testedzést, a 2018-as eredmények pedig további kilenc százalékos emelkedést mutatnak (53%), ezzel elmaradva az EU-s átlag mögött.

² A következő ELEF-re 2019 szeptembere és decembere között került sor.

A vizsgálatunkban is érintett 15–24 éves korcsoportban 26% az inaktív aránya, s ez a negatív tendencia a szomszédos országokban, sőt egész Közép–Kelet Európában is érvényesülni látszik (Van Tuyckom & Schreeder 2010; Pasqui et al. 2009).

Kutatásunk egyik sajátossága, hogy egy több országot magába foglaló régió hallgatóinak sportolási szokásait vizsgálja, célul tűzve ki az esetleges különbségek feltárását, de figyelembe veszi, hogy az érintett országok vizsgált térségeinek történelme erőteljesen összefonódik. A magyarországi Észak-alföldi Régió fontos sajátossága, hogy országos szinten is a legmagasabb a hátrányos helyzetű felvettek aránya, különösen a Debreceni Egyetemen, mivel a térségben született hátrányos helyzetű hallgatók döntő többsége ebben a régióban lévő felsőoktatási intézményben tanul tovább (Hegedűs 2018). Az Észak-alföldi Régió egyben határmenti térség, Partium részét képezi. Partium három ország — Magyarország, Románia és Ukrajna — határai mentén helyezkedik el, három rendszerváltó országot és társadalmat köt össze, amelyek közül kettő (Magyarország és Románia) az Európai Unió tagja. A kárpátaljai és az észak-erdélyi szegmensekben ugyanakkor jelentős számú magyarság él, ami szintén erős kapocs a három rész között. A térség felsőoktatási intézményeit vizsgáló kutatási eredmények rávilágítottak arra, hogy a hallgatók a Partiumban regionális összehasonlításban is hátrányosabb helyzetűek (Pusztai 2010). Kutatásunkban azonban fontosnak tartottuk kiterjeszteni adatfelvételünket a többi határon túli térség, elsősorban kisebbségi magyar, illetve magyar hallgatókat tömörítő intézményeivel annak érdekében, hogy minden kisebbségi magyar közösség felsőoktatásáról képet kapjunk, hiszen ezek a régiók egykor szintén összetartoztak. Napjainkban közös pont ezekben az országokban a rendszerváltás okozta sokk, mely újfajta társadalmi, gazdasági, politikai berendezkedést vont maga után, átalakítva a különböző alrendszereket, így a sport, az oktatás, s ezen belül a testnevelés oktatásának és a felsőoktatás alrendszerét is. Mindezen folyamatok hatására növekedtek az egyes társadalmi csoportok esélykülönbségei a rendszeres sportolás tekintetében. Ezért fontos feltárni, hogy a vizsgált régióban milyen szerep jut a testedzésnek a hallgatói életmódban, s a különböző sportolási szokásokat milyen tényezők befolyásolják (Lenténé et al. 2018). Az egyetemeknek nagy szerepe és felelőssége van a következő – értelmiségi – generáció egészségének megőrzésében és javításában az egészségtudatos életmódra való nevelés által, melynek elengedhetetlen része a rendszeres testmozgás, ezért az intézményi tényezők feltárása elsődleges célként fogalmazódik meg.

A hallgatók a fiatal felnőttek fontos és nagy csoportját képezik, akikből a jövő értelmiségi, politikai döntéshozói, tanárai, orvosai, tehát a közélet és a társadalmi változás szereplői lesznek, így egészségmagatartásuk, viselkedésük, attitűdjük mintául szolgálnak majd a társadalom különböző szegmensei számára (Steptoe, Wardle 2001; Steptoe et al. 2002). Hunt és Eisenberg (2010) szerint a hallgatók vizsgálata egyedülálló lehetőséget ad a célzott beavatkozások kidolgozására a serdülők és fiatal felnőttek legfontosabb népegészségügyi problémáira vonatkozóan. A felsőoktatási

sport egyik legfontosabb feladata, hogy egészségtudatos, rendszeresen sportoló értelmiséget és a sport iránt elkötelezett vezetőket adjon (Gósi 2018). A hallgatók sportolási szokásainak, fizikai aktivitásának vizsgálata azért is fontos, mert azon kívül, hogy ezeknek kiemelkedő jelentősége és pozitív hatása van az egészség megőrzésre, fejlesztésre (hozzájárul az izmok és csontok egészségéhez, fejleszteti az izomerőt, állóképességet és önbizalmat, csökkenti a stresszt és a depressziót), bizonyos betegségek megelőzésére (cardio–vaskularis megbetegedések, II-es típusú diabétesz, túlsúly, csontritkulás stb.) (Apor 2009; 2011; Fox et al. 2007; Borbély & Müller 2008; Müller & Bácsné 2018), fontos hatást gyakorol a tanulmányi teljesítményre is, ami a felsőoktatásban kulcskérdés (Galan et al. 2017). Éppen ezért tartottuk fontosnak, hogy megvizsgáljuk, a hallgatók esetében milyen sportolási szokásokat fedezhetünk fel, mennyire játszik szerepet életükben és milyen formában a rendszeres mozgás, ezt milyen tényezők befolyásolják, különös tekintettel az intézményi környezetre, illetve milyen hatással van rájuk a sportolás különböző intézményen belüli és egyéb formái. Az eredmények hozzájárulnak hatékony felsőoktatási prevenciós programok kidolgozásához, működtetéséhez, melyekben kiemelkedő szerepet kap a rendszeres testmozgás.

A korábbi kutatások jelentős része – többek között a nagyívászat tekintetében – elsősorban egy felsőoktatási intézményre fókuszáltak, vagy kényelmi szempontok játszottak szerepet a mintaválaszában, ám intézmények közötti, főként több ország összehasonlítására alig akad példa (Wechsler et al. 2002). Ez alól kivételt képez a Steptoe és munkatársai (2002) által végzett longitudinális vizsgálat, melynek keretében 13 országban (köztük egyetlen közép-európaiként Magyarországon) több mint 20000 hallgató egészség–magatartását vizsgálták 1990-ben és 2000-ben. Ebből kiderült, hogy hazánkban mind a férfiak, mind a nők körében szignifikánsan növekedett a dohányzás és csökkent a fizikai aktivitás, a gyümölcsfogyasztás, valamint az alacsony zsírfogyasztásra való törekedés, és összességében igen magas a kardiovaszkuláris rizikómagatartás prevalenciája (Baranyai et al. 2006; Steptoe et al. 2002).

A sportolók (elsősorban a versenyzők) a hallgatók speciális csoportját képezik, ezért tanulmányi eredményességük vizsgálata releváns kérdés. A sportolóknak egyszerre két helyen kell helytállniuk, a tanulmányaikban és a sportpályafutásukban, ami egyszerre számtalan nehézséggel jár: a versenysport sok időt és energiát igényel a mindennapi edzések, versenyek révén (Lenténé Puskás & Perényi 2015). A sportolók folyamatos nyomásnak és elvárásoknak vannak kitéve, hogy maximális teljesítményt nyújtsanak a pályán és az osztályban egyaránt. Mivel kevesebb időt tudnak tölteni az intézményi közegben, ezért könnyebben szeparálódhatnak a társaktól, oktatóktól, s ez a magányosság, izoláció érzését válthatja ki. A sajátos, egyéni óra(látogatási) rend, bizonyos követelmények teljesítésének megkönnyítése számukra egyaránt negatív reakciókat válthat ki a csoporttársakból és az oktatókból. A ritkább interakció az egyetemi társakkal, oktatókkal információs deficitekhez, illetve a tőlük kapott segítség

kisebb mértékéhez vezethet (például a felkészüléshez szükséges jegyzeteket, szakirodalmat nincs kitől elkérni, nem tudja, pontosan milyen otthoni feladatokat kell elvégezni, nem kap ehhez támpontot). Mindezek alapján a versenysportolókat nem tradicionális hallgatóknak tekinthetjük (Ting 2009; Watt & Moore 2001).

Az eredményesség és a sportolás összefüggéseit elsősorban a sporttevékenység aspektusából vizsgálják: milyen tényezők játszanak szerepet a sportolás melletti kitartásban, sportsikerek elérésében a különböző iskolafokon, illetve mi vezethet lemorzsolódáshoz, hogyan valósulhat meg – főként élsportoló diákok esetében – a kettős karrier (Duda 1988; 1989; Calvo et al. 2010; Jöesaar et al. 2011; Lenténé Puskás & Perényi 2015; Lenténé Puskás 2016; Pfau 2017). Az Európai Bizottság által létrehozott szervezet, a European Athlete as Student definíciója szerint a kettős karrier nem más, mint magas szintű sporttevékenységben és az oktatásban való részvétel annak érdekében, hogy a sportkarrier után sikeresen el tudjanak helyezkedni a munkaerő-piacon (Gósi 2018). A kettős karrier koncepciójának fő célja, hogy segítse az élsportolók sporthoz kapcsolódó és tanulmányi munkájának összeegyeztethetőségét, s támogatást nyújtson a sportkarrier utáni élethez (Foldesi & Lazer 2019). Azonban a sportolás szerepét a tanulmányok melletti kitartásban eddig kevésbé vizsgálták (Hildenbrand et al. 2009; Leppel 2005), főként (Közép-)Európában, így kutatásunk ebből a szempontból is újszerű.

Az oktatás, képzés és egészség az emberi tőke elmélet kulcsdimenziói, így az ebbe való befektetés képes növelni az egyén termelőképességét, ami egyéni, társadalmi és gazdasági szinten is fontos megtérüléssel jár: minél több időt, energiát, s esetlegesen pénzt fektet be az egyén egészsége megőrzésébe, annál nagyobb értéke lesz a munkaerő-piacon, s többet tud termelni a gazdaság számára. Ugyanakkor a sporttevékenység mint emberi tőkébe való befektetés kevésbé kutatott terület (Pfeifer & Cornelißen 2010). Kulcskérdés, hogy az esetleges tanulási nehézségek miatt ne veszítsük el tehetséges élsportolóinkat, ugyanakkor az is, lehetőségük legyen képességeiknek megfelelően olyan iskolai végzettséget szerezni, ami segíti őket abban, hogy sportpályafutásuk befejeztével könnyen megtalálják helyüket a munkaerő-piacon és a társadalomban (Gósi 2018). Ily módon a fiatalok sportolását meghatározó tényezőknek, s a sportolás és tanulmányi eredményesség összefüggéseinek vizsgálata hasznos a társadalom-, egészség-, oktatás-, sport- és gazdaságpolitika számára.

A KÖNYV FELÉPÍTÉSE

A könyv bevezető fejezeteit követően a makroszinttől a mikroszint felé haladva mutatjuk be a fiatalok, főként egyetemisták sportolását meghatározó tényezőket. A következő, második fejezet az egyetemi sport oktatás- és sportpolitikai környezetét, illetve a vonatkozó jogszabályokat mutatja be, melyek keretet biztosítanak a felsőoktatási

intézmények sportéletének a vizsgált közép-kelet-európai országokban (Magyarországon, Romániában, Szlovákiában, Szerbiában és Ukrajnában).

A következő két fejezet a kutatás elméleti háttérét mutatja be, amely alapvetően két pillérrre támaszkodik. Az egyik Bourdieu tőke- és habituselmélete, melynek keretében nemcsak ennek sportra vonatkozó téziseit ismertetjük, hanem kitérünk empirikus kutatási eredményekre, a társadalmi háttér szerepére, a nemi különbségekre a sport terén és a hallgatók sportolását meghatározó tényezőkre, gyakoriságokra, motivációkra nemzetközi szinten és a vizsgált közép-kelet-európai országokban. Az elméletet összekapcsoljuk a sportszocializációs ágensek befolyásoló szerepével, s megnézzük, hogy a teória miként érvényesül a sportszocializációban. Az intézményi hatás kapcsolja össze a két kutatási kérdést, így a következő alfejezetben megnézzük, hogy a felsőoktatásban milyen modellek vannak és ezek miként hasznosíthatók a felsőoktatási sport terén is, illetve az utolsó elméleti fejezetben azt, hogyan érvényesül az eredményességvizsgálatokban, valamint ezen kívül milyen elméleteket és eredményeket ismerünk a sportolás és tanulmányi eredményesség összefüggésében. Külön bemutatjuk a sportolás pozitív, semleges és negatív hatását igazoló vizsgálatokat, illetve az ellentétes eredmények háttérében meghúzódó magyarázatokat.

Az ötödik fejezet ismerteti a kutatás fő kérdéseit és hipotéziseit. Itt kerül sor a módszertani háttér bemutatására, illetve az adatbázis jellemzőinek, az elemzésekhez felhasznált változók és a kvalitatív kutatás ismertetésére. A hatodik fejezet első részében a hallgatói sportolási szokások társadalmi, habituális és szocializációs háttérére vonatkozó eredményeket mutatjuk be, majd az intézményi tényezőket vesszük górcső alá. A fejezet végén kapnak helyet az individuális tényezőkre vonatkozó eredmények, majd az összes magyarázó változó hatását többváltozós modellek segítségével teszteljük. Az eredményeket kiegészítjük az intézményi sportmiliőre vonatkozó interjú tapasztalatokkal. A kutatás második kérdéséhez kapcsolódóan a hetedik fejezetben mutatjuk be a sportolási szokások, a sportolói integráltság és a tanulmányi eredményesség összefüggéseit. Végül pedig az utolsó fejezetben összegezzük kutatásunk főbb eredményeit, s megfogalmazzuk a legfontosabb konklúziókat.

A TESTNEVELÉS ÉS SPORT POLITIKAI, JOGSZABÁLYI HÁTTERE A KÁRPÁT-MEDENCEI FELSŐOKTATÁSBAN

Ahhoz, hogy megértsük a sport és testnevelés célját, szerepét, feladatait, működését a hazai és a határon túli térségek felsőoktatási intézményeiben, illetve a hallgatói sportolási szokásokat meghatározó intézményi tényezőket, makroszinten is meg kell vizsgálnunk a sport jogszabályi, politikai környezetét a vizsgált országokban. Jelen fejezetben bemutatjuk, hogy miként jelenik meg a felsőoktatási sport és testnevelés a különböző sportpolitikai dokumentumokban, törvényekben, koncepciókban, stratégiákban, illetve a felsőoktatási törvényben Magyarországon, Romániában, Ukrajnában, Szerbiában és Szlovákiában. Az egyes alfejezetekben először bemutatjuk a felsőoktatási sport helyét az adott ország sportpolitikájában, majd megnézzük, hogy a felsőoktatásra vonatkozó törvényi szabályozásban megjelenik-e és milyen módon a sport. Amennyiben találtunk elemzéseket a jogszabályi, politikai háttér hatására a hallgatók sportolására vonatkozóan, azokat is ismertetjük.

Az egyetemi sport sajátos minőséget jelent a sport világában, s szereppel bír a felsőoktatási intézmények életében. Fejlődésének első szakaszában, a 13–18. században már az első egyetemek hallgatóinak életében jelen volt a sportolás, noha ebben az időszakban a sport nem képezte integráns részét az egyetemi képzésnek. Az egyetemi sportolónak különleges szerepük volt a modern sport formálásában a 19. század végétől: többségében férfiak és nem diáksportolók voltak, inkább olyan hallgatók, akik részt vettek egyetemük, főiskolájuk sportjának megalapításában. A 19–20. század fordulójától, noha az amatőrizmus vezető princípium maradt az egyetemi sport világában is, megjelent az elitsport is az olimpiák megszületésével. Lokális, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten megindult és megvalósult a hallgatói sport intézményesülése (az első egyetemi sportszövetséget az USA-ban alapították meg 1905-ben, a másodikat pedig Magyarországon 1907-ben), s a fejlődést nemcsak a sportban bekövetkezett változások befolyásolták, hanem az egyetemi oktatás változásai és a hallgatói elvárások. Az egyes államok és oktatási rendszerek – alapvetően a demokratikus társadalmakban – viszonylag korán realizálták a sportolás, főleg a sport civil természetének pozitív hatását a hallgatókra. Az elitsport ipari mértékűvé válásával a tradicionális sport pozitív értékei és etikája jelentős változáson ment keresztül, ugyanakkor ezek nem tűntek el az egyetemi sportból. A versenyek

legmagasabb nemzetközi szintjén (Universiádék és hallgatói világbajnokságok) ezeket az eseményeket a sportszerűség, fair play és barátság szellemében szervezik. Az olyan pozitív értékeket elsajátítva és érvényesítve, mint az igazságosság, integritás, tolerancia, szolidaritás, kiválóság segít a hallgatóknak nemcsak kiváló sportolókká, hanem a társadalom hasznos és felelős tagjaivá válni. A hallgatói sport ezen értékrendszere képes volt viszonylag autonóm maradni a következetlenné, kommerszvé vált és az etikai problémáktól konfliktusos egyetemen kívüli elitsporttól. Emellett az akadémiai szféra is kiváló lehetőséget biztosít az egyetemi sport fejlődésére kutatások, szemináriumok, konferenciák szervezése révén (Földesi & Lazer 2019). Az egyetemi sport lehetőséget biztosít a hallgatók számára (is) az egészséges életmódra való szocializációhoz, önkiteljesedéshez, a különböző közösségekbe és a civil társadalomba történő integrációhoz. Emellett a diákok pozitív értéket sajátíthatnak el és gyakorolhatnak, melynek segítségével kiemelkedő sportolókká és/vagy felelősségteljes aktív állampolgárokká válhatnak. Ehhez azonban fontos kritérium, hogy az egyetemi sport maradjon meg az állami és civil szféra részeként, és amennyire csak lehet, távol az üzleti szektortól. Az üzleti szféra megjelenése abban az esetben lehet pozitív, amennyiben az egyetemi sport meg tudja őrizni autonómiáját és/vagy identitását (Földesi Szabó 2005).

Az egyetemi sport világát vizsgálva erőteljes hasonlóságokat és különbségeket fedezhetünk fel országonként. A legfontosabb hasonlóság, hogy az egyetemi sportklubok szinte mindenhol a világon a civil társadalomhoz tartoznak, továbbá a legfontosabb szereplői mindenhol hasonló oktatási–foglalkozási háttérrel rendelkeznek, mivel döntő többségük hallgatók. A hallgatói sportolást önkéntes sportszervezetek keretrendszerében vizsgálva az egyetemi sportnak négy modelljét különböztethetjük meg, melyek tisztán egyébként szinte soha nem fordulnak elő:

1. Autonóm sport modell állami támogatás és beavatkozás nélkül
2. Autonóm sport modell állami támogatással, beavatkozás nélkül
3. Félautonóm sport modell állami támogatással és időnként állami beavatkozással
4. Nem autonóm vagy csak formálisan autonóm sport modell állami támogatással és erőteljes állami beavatkozással

Hogy melyik országban melyik modell domináns, leginkább a centralizáció/decentralizáció szintjétől és a demokratikus/autoriter vezetésétől függ, de szerepet játszanak a hagyományok, illetve a sport és felsőoktatás fogyasztói is. Az egyetemi sport mint a civil társadalom része elsősorban a társadalom kulturális szektorához kapcsolódik, kevésbé a gazdasági vagy a politikai szektorhoz, ilyen módon kiemelkedő szerepet játszik a kulturális és társadalmi tőke termelésében, s kevésbé a gazdasági tőkében (Földesi Szabó 2005).

A továbbiakban nézzük meg, hogy mi jellemzi a felsőoktatás sportját a vizsgált országokban a jogszabályi és politikai kereteket tekintve.

MAGYARORSZÁG

Magyarországon a sporttörvény határozza meg a sporttal kapcsolatos állami feladatokat, ezek közül is a legfontosabb a jogszabályalkotás, illetve a szervezeti, intézményi keretek biztosítása (Árva 2014). Jelenleg a **2004. évi I. törvény a sportról**³ módosított változata van hatályban 2017. január 1-jétől. Ez jelentős változásokat tartalmaz a korábbi változathoz képest. Már az előző módosításnak köszönhetően 2012-től jól érzékelhető a sportra irányuló erős centralizáció, hiszen megszűnt a Magyar Paralimpiai Bizottság, a Nemzeti Sportszövetség, a Nemzeti Szabadidősport Szövetség és a Fogyatékosok Nemzeti Sportszövetsége. Ezek feladatait a MOB vette át, s előbb a MOB megfelelő szakmai tagozataiként működtek tovább, majd pedig a következő három köztestületként:

1. a paralimpiai mozgalommal kapcsolatos szervezett versenysportért és a fogyatékosok sportjáért felelős Magyar Paralimpiai Bizottság (MPB);
2. a nem olimpiai sportágak szervezett versenysportjáért felelős Nemzeti Versenysport Szövetség (NVSZ);
3. a diák-, hallgatói és a szabadidősportért felelős Nemzeti Diák-Hallgatói és Szabadidő Sport Szövetség (NDHSZ).

A sporttörvény két ponton említi a felsőoktatási sportot. Az állam feladatai közé sorolja a testnevelés feltételeinek biztosítását a felsőoktatásban, kollégiumokban, illetve támogatja a sportszakember-képzéseket, tudományos-kutatói munkát és a felsőoktatás testkulturális feltételeinek biztosítását (2004. évi I. törvény a sportról).

2003-ban fogalmazódott meg az az igény, hogy egy átfogó nemzeti sportstratégia szülessen meg a hazai sport megreformálására. 2007-ben készült el **(65/2007. (VI. 27.) OGY határozat a Sport XXI. Nemzeti Sportstratégiáról)**⁴, ami 2020-ig fogalmazza meg a legfontosabb feladatokat. Szó esik benne a felsőoktatásról is. Fontos elemként jelenik meg, hogy az intézményeknek egyrészt infrastrukturálisan, másrészt a megfelelő szakemberek biztosításával kell megszervezni a hallgatók testnevelés óráját, azonban megjelenik annak az igénye is, hogy a kínálat bővítésével szoruljon háttérbe ennek kötelező jellege, s a hallgatók mindennapjaiba épüljön be a rendszeres fizikai aktivitás. A magas színvonalú elméleti és gyakorlati szakemberképzésben, illetve a

³ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400001.tv>

⁴ http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=110484.156866

szaktudományosság biztosításában is a felsőoktatási intézmények játszanak kulcsszerepet (Földesi Szabó 2009; 2011).

Noha a Nemzeti Sportstratégia számos értékes rendelkezést, célt fogalmaz meg, továbbra is hiányoznak belőle a megfelelő politikai és anyagi garanciák (Földesi Szabó 2009; Dóczy & Gál 2017). Másik fontos probléma, hogy a testnevelés és az iskolai, így a felsőoktatási sport kérdése a rendszerváltás utáni két évtizedben teljes mértékben marginalizálódott minden kormányzat idején: a sportpolitika és az oktatáspolitikai nem tudott kellőképpen együttműködni (Földesi Szabó 2010). A 2012-ben elfogadott *Hajós Alfréd Terv*,⁵ azaz az egyetemi sport szakmai programja 2013–2020-as időszakra vonatkozóan többek között ez ellen is szeretne tenni az általános testnevelés kötelezettségének felsőoktatásba való bevezetésével (Nagy et al. 2016).

A program három fő területen fogalmazza meg a tennivalókat, célokat és az ezek megvalósításához szükséges eszközöket: versenysport (kettős életpályamodell, hazai és nemzetközi egyetemi versenysport), mindenki sportja mint az egészséges életmód alapja, egyetemi sportinfrastruktúra-fejlesztések. A kettős életpálya modellhez kapcsolódóan megfogalmazza, hogy a cél a legkiemelkedőbb sportolók tanulmányi pályafutásának támogatása, ami hozzájárul ahhoz, hogy minden felsőoktatásban részt vevő hallgató számára példaértékűek legyenek, s így motiváló erővel hatnak rájuk a rendszeres testmozgás viszonylatában. A modell támogatása magába foglalja sportösztöndíjak, mentorprogramok és felvételi többletpontok rendszerét, illetve a kiemelt sportklubok egyetemhez kapcsolását. Fontos, hogy az intézmények sportegyesületei képesek legyenek saját hallgatói bázisukból magas színvonalú csapatokat összeállítani és felkészíteni. Ehhez szükséges az intézményvezetés elkötelezettsége, illetve szakmai együttműködés a sportegyesület és az intézmény között (infrastruktúra térítésmentes használata, együttműködési megállapodás). Az egyetemi sport fejlesztése két szinten valósul meg: a versenysportot a TAO-kedvezményeken⁶ illetve szponzoráción keresztül, a szabadidősportot pedig uniós forrásból finanszírozzák. A szabadidősportra vonatkozóan megfogalmazza a testnevelés kritériumtárgyként történő

⁵ https://mozduljra.hu/feltoltesek/tartalmak/HAT/Hajos_Alfred_Terv_2_0_MEFS.pdf

⁶ 2011-ben az Országgyűlés elfogadja a látvány-csapatsportágak támogatásáról szóló 1996. évi LXXXI. Törvény a társasági adóról és az osztalékadóról módosítását (TAO tv.), mely teljesen új fejezetet nyit a sportfinanszírozás terén. Gyakorlatilag létrejön egy közvetett állami támogatás, amely nem folyik keresztül a központi költségvetésen. Ebben a formában a piaci elemek (pl. szponzoráció) összekeverednek a bürokratikus koordináció jellemzőivel. A törvény értelmében a következő látvány-csapatsportágak részesülhetnek a finanszírozásból: labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, jégkorong és vízilabda sportszervezetei, s 2017 nyarán a röplabda is bekerült, emellett 16 kiemelt sportág részesül többlettámogatásban az államtól. Az első pár év tapasztalatai azt mutatják, hogy a kiemelkedő támogatásnak köszönhetően főként a látványsportokban számos sportszervezet, utánpótlás- és amatőr sport komoly pénzüsszegeket kaphatott szakmai programokra, ez utóbbi versenyrendszerek megerősödtek. Több, kisebb-nagyobb létesítményfejlesztés is megvalósult (ezek közül is kiemelkednek a stadionépítések). Ugyanakkor részletes és szigorú sportszakmai kritérium és ellenőrzési rendszer nem párosult a látvány-csapatsport támogatásokhoz (Pignitzky 2015).

bevezetésének igényét (legoptimálisabban a képzés első másod-harmadik félévében) annak érdekében, hogy minden hallgató megtapasztalhassa és ismerhesse a sportolás pozitív hatásait, megértse szükségességét az egészségtudatos életmód részeként, részévé válhasson sportközösségnek, s lehetősége legyen rekreációs céllal végzett testmozgásra. Ennek megvalósításához Sportiroda-hálózat létrehozását kezdeményezi, melynek célja, hogy összefogja és koordinálja a hallgatói sporttevékenység szervezésében résztvevő tanszékek, sportegyesületek és a HÖK munkáját. Emellett a sportirodák sportprogramokat, -eseményeket szerveznek, pályázatokat monitoroznak, bonyolítanak le és felelősek a kommunikációs kapcsolatok építéséért. Nagyobb tömegek bevonásához kétféle befektetés szükséges: infrastruktúra építése, hosszútávon pedig fenntartható sportolási lehetőségek és sportprogramok indítása. Ehhez javasolt minden hallgató számára 2000 Ft/év sporthozzájárulás fizetése az állami és intézményi költségvetésben kialakított kereteken felül. Az egészséges életmódot népszerűsítő és az egészségről szóló kommunikációs programokat TÁMOP forrásokból lenne érdemes megvalósítani. Az intézmények közötti hallgatói sportversenyek képesek a legtöbb hallgatót a sportpályákra, rendezvényekre csalogatni, így ezeknek a programoknak, s ezek kommunikációjának komoly motiváló szerepe lehet (Hajós Alfréd terv 2012).

*2011. évi CCIV. Törvény a nemzeti felsőoktatásról*⁷ megfogalmazza, hogy a felsőoktatási intézmények alapfeladatai közé tartozik az egészséges életmód támogatásához szükséges feltételrendszer, így a testedzési és sportolási lehetőségek biztosítása, ennek megvalósításához pedig megfelelő szervezeti egységeket hozhat létre. A hallgatói sport szervezéséhez, illetve a felsőoktatási intézményi sportlétesítmények fejlesztéséhez, működtetéséhez, valamint a kiemelkedő sportoló hallgatók tanulmányi költségeit kiegészítő ösztöndíjak kifizetésére állami támogatás vehető igénybe. Ezen felül a törvény nem tesz említést a sportoló hallgatók helyzetéről a tanulmányi pályafutásukat illetően, az egyetemi sport céljáról és feladatrendszeréről, vagy éppen a diákok testnevelés–kötelezettségeiről.

UKRAJNA⁸

A hatályban lévő 1993-as *Ukraina testnevelés és sporttörvénye*⁹ csupán egy említést tesz a felsőoktatási sportról, konkrétan a hallgatói sportcentrumokról a felsőoktatásban. Sportcentrumot vagy maga a felsőoktatási intézmény alapíthat, vagy pedig

⁷ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100204.TV>

⁸ Az ukrainai felsőoktatási sport megismerése és megértése nem valósulhatott volna meg Greba Ildikó felderítő munkája és segítsége nélkül, melyet ezúton is köszönünk.

⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/stru?fbclid=IwAR1k2rsz17uxj28Y0mODZR1THQp6QVpyqiRwLw—Z772l8FLksuajeRpmJI>

annak valamilyen felettes szerve regionális szinten. Fő feladata a sportoló hallgatók támogatása a sportpályafutásban, különösen a nemzeti és nemzetközi versenyeken való részvételben és a tanulásban egyaránt.

Ukrajnában a felsőoktatási intézményekben heti két testnevelés óra szolgálja a motorikus aktivitást, ami azonban nem elegendő az egészségük fejlesztéséhez, ezért szükségesek tanórán kívüli lehetőségek biztosítása is. Ugyanakkor azt láthatjuk, hogy a hallgatók ezen a téren nem tudják hallatni a hangjukat: az órák szervezése során nem veszik figyelembe prioritásaikat, motivációjukat, szükségleteiket és érdeklődési területeiket. Mivel a testnevelés integrált része az ukrajnai felsőoktatási rendszernek, fontosak lennének azok a kutatások, melyek alapján hosszútávon lennének képesek átstrukturálni a felsőoktatási testnevelés jelenlegi rendszerét. A testnevelés órákon bevezetett innovációk és rekreációs tevékenységek (pl. jóga, erőemelés) fontos háttérrel bírnak a hallgatók motorikus aktivitásának és testedzésre való motiválására, valamint hatékony eszköznek bizonyulnak a test formálására, erősítésére, s további erősítő edzések végzésére a tanórákon kívül is (Galan et al. 2017; Micska 2019). Jelen helyzetben ugyanis azt láthatjuk, hogy a hallgatók fittségi és egészségi állapota nem javul a felsőoktatási képzés során, s az intézmények nem fordítanak elegendő elméleti képzést a fizikai aktivitás, sportolás fontosságával és az egészséges életmóddal kapcsolatban (Karabanov et al. 2010).

A felsőoktatási törvényben mindössze egy bekezdés említi a testnevelést és a sportot: eszerint a felsőoktatási intézmény vezetőjének feladatai közé tartozik az is, hogy támogassa az egészséges életmódhoz szükséges körülmények kialakítását a diákok számára, a sport- és egészségügyi szolgáltatások fejlesztését, s biztosítsa a megfelelő feltételeket a sportoláshoz. A sport szerepe akkor került kissé jobban fókuszba, amikor 2015-ben minden intézmény kapott egy levelet Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumától, melyben felhívták a figyelmet arra, hogy minden intézmény ugyan maga döntheti el, hogy hány féléven keresztül, hány órában, milyen feltételekkel, kötelezettségekkel és tartalommal szervez testnevelés órát a hallgatók számára, de valamilyen módon biztosítani kell, hogy a hallgatók mozogjanak. A felsőoktatási testnevelés és sportélet intézményi szintű monitoringja a minisztérium részéről úgy valósul meg, hogy hivatalos beszámolót kérnek évről évre az intézményektől arról, milyen sportrendezvényeken, programokon, versenyeken vettek részt a hallgatók, hogyan biztosítják az intézmények sportolási lehetőségeket a diákok számára, mit sportolnak, hol, hogyan stb. Azonban ez az intézményi autonómia a testnevelés és a sportélet szervezésére vonatkozóan azzal jár együtt, hogy drasztikusan csökken a sportolók aránya az első és második évfolyam után, s a hallgatók jelentősen rosszabb eredményeket érnek el a fittségi teszteken. Az ukrán felsőoktatási intézmények testnevelés- oktatását instabilitás, gyors hanyatlás és bizonyos esetekben a testnevelés órák teljes megszüntetése jellemzi (Griban et al. 2019).

Karabanov és munkatársai (2010) a hallgatók motivátlansága mögött húzódó legfontosabb problémának a nem megfelelő oktatási programokat látják. Véleményük szerint az egysíkú, monoton, unalmas, idejétmúlt testnevelés órák (atlétika órák, stadionban tartott vagy csapatsport órák) nem képesek kielégíteni a hallgatók sportolási és egészségtudatos életmódhoz kapcsolódó igényeit. Társadalmi igényként fogalmazódik meg a sokrétű, modern tudással felvértezett, professzionális sportoktató képe a felsőoktatásban is. Kérdőíves vizsgálatukban ugyanis egyértelműen kimutatták: a hallgatók számára fontos, hogy egészségesek és fittek legyenek, de a kor növekedésével mégis csökken a sportolók aránya, amiben az intézmény által nyújtott nem megfelelő sportolási lehetőségek is szerepet játszanak.

A felsőoktatási testnevelés és sport rendszerét megfelelően megfogalmazott célokkal, feladatokkal, új szervezeti formákkal, modern módszerekkel, valamint a rekreációs és oktatási tevékenység kombinálásával lehetne hatékonyabbá tenni. A legfontosabb feladat a klasszikus testnevelés órák modernizálása a hallgatók preferenciáihoz igazítva, melyek elsősorban csoportos órák, illetve instruktőr által vezetett, osztálytermi vagy szabadidős foglalkozások keretében, illetve instruktőr nélküli extrakurrikuláris tevékenységek formájában fogalmazódnak meg. A célok megvalósításához elengedhetetlen a testnevelési rendszer megújítása, ami számos feladatot ölel fel: demokratikus alapelvek erősítése az oktatási folyamat tervezése és szervezése során (hallgatóbarát testnevelés órák); az oktatási folyamat fejlesztése figyelembe véve az oktatók képezettségét, a regionális és éghajlati viszonyokat; differenciálás a hallgatók képességeinek és egészségi állapotának megfelelően; az intézmények felszereltségének fejlesztése (infrastruktúra és sporteszközök); hatékony ellenőrzési és értékelési módszerek alkalmazása a hallgatók tudásának, gyakorlati készségeinek, képességeinek, általános és speciális fizikai állapotának feltérképezése érdekében (Griban et al. 2019).

ROMÁNIA¹⁰

Romániában az oktatással, neveléssel, kutatással és sporttal foglalkozó jogszabály-alkotó és ellenőrző legfelsőbb politikai szerv az Oktatási, Kutatási, Ifjúsági és Sport Minisztérium (Ministerul Educatiei, Cercetarii, Tineretului si Sportului).¹¹ A *Legea 69_2000 (2018) sz. törvény a testnevelésről és sportról*¹² tartalmazza a testnevelési és sportkötelezettségeket minden iskolai szinten. Eszerint 0–8 osztályban heti két, a líceumokban heti egy, a felsőoktatásban alapképzésben négy szemeszteren keresztül heti egy (45 perc) testnevelés

¹⁰ A romániai helyzet megismerésében köszönettel tartozunk Berei Emesének, aki segített a vonatkozó jogszabályok elérésében.

¹¹ www.edu.ro

¹² <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/22262>

óra kötelező. A hallgatók esetében a testnevelés teljesítésért egy kredit jár, s jegyet is kapnak a félév végén. A köznevelési és felsőoktatási intézményekben a sporttevékenységeket, programokat sportszövetségek keretében szervezik, amelyek munkáját az Iskolai és Egyetemi Sportföderáció (Federatia Sportului Scolar si Universitar, FSSU) koordinálja. A FSSU a következő feladat– és hatáskörökkel rendelkezik:

- a) a sport nevelési értékeinek előmozdítása;
- b) sportprogramok és események kezdeményezése és szervezése a sportolás vonzóbbá tételének érdekében a diákok számára;
- c) az oktatási intézményekben működő sportegyesületek által szervezett sportversenyek összehangolása iskolai és egyetemi szinten;
- d) az oktatási intézmények közötti helyi, regionális és nemzeti versenyek támogatása vagy megszervezése;
- e) az ország képviselőjének kizárólagos hatáskörével rendelkezik a hivatalos nemzetközi iskolai és egyetemi sportversenyeken.

A törvény kitér arra, hogy az oktatási intézményeknek minden képzési szinten biztosítani kell az élsportolók oktatásának és sporttevékenységének összeegyeztethetőségét, támogatniuk kell őket a sportsikerek elérésében, s tanulmányi kötelezettségeik teljesítésében, a sportpályafutás befejezése utáni eredményes munkaerő-piaci és társadalmi integráció érdekében. Ennek megfelelően a felsőoktatási intézményekben többek között bizonyos tanulmányi engedményeket kell tenni: az óralátogatás alóli legalább részleges felmentés, rugalmas vizsgakövetelmények és formák biztosítása, esetlegesen képzési feltételek módosítása.

A FSSU 2016-ban egy stratégiai dokumentumot készített a romániai testnevelés és sport helyzetének elemzésére, illetve jövőbeli fejlesztésére vonatkozóan (2016–2032).¹³ Ebben kifejtik a testnevelés és sportfoglalkozások legfontosabb céljait az oktatási rendszer minden szegmensében, fő hangsúlyt fektetve arra, hogy nélkülözhetetlen a fiatalok egészségi állapotának megőrzéséhez és fejlesztéséhez, személyiségének, megfelelő kognitív és érzelmi fejlődéséhez. Ugyanakkor kiemeli, a heti egy-két óra annyira kevés, hogy ezeket a célokat nem lehet ennyivel elérni, s ha így marad, akkor annak visszafordíthatatlan negatív következményei lesznek a következő generáció egészségi állapotában. Ezért a stratégia sürgős célként fogalmazza meg a heti testnevelés órák számát háromra, az iskolai sportkörös foglalkozásokat pedig 2-3-ra növelni, a felsőoktatásban legalább 3-4 kreditet érjen a testnevelés órák teljesítése, s biztosítva legyen heti 2-3 edzéslehetőség az órákon kívül, többféle választható sportág keretében. A testnevelés és sport ismét legyen érettségi tárgy, s speciális

¹³ http://www.fssu.ro/wp-content/uploads/2016/10/Strategia-Sportului-Scolar-si-Universitar-pentru-perioda-2016_2032.pdf

ösztöndíjakat, juttatásokat kell biztosítani a kiemelkedő sporteredményekkel rendelkező diákoknak. A kettős karriert támogatva együtt kell működni a megyei, nemzeti és helyi sportszövetségekkel, klubokkal, s megfelelő anyagi támogatást kell biztosítani a felsőoktatási intézményeknek a képzési programokra, az edzőtáborok költségeire, az orvosi ellátásra és az ellenőrzésre, a doppingellenes küzdelemre, a verseny-felszerelésekre az erre a célra jóváhagyott költségvetési rendelkezések keretében (Strategia Sportului Școlar și Universitar (2016–2032) 2016).

A jelenleg hatályos oktatási törvény, a *Legea Educatiei Nationale 1/2011*¹⁴ (2018-ban aktualizált) VII. fejezet, 180–188. cikkelye tartalmazza a felsőoktatási művészeti és sportképzés szervezését, működését. Mindkét területen didaktikai, elméleti és gyakorlati oktatást kell biztosítani alap-, mester- és doktori képzési szinten. A gyakorlati képzés és kutatás megvalósításához szükséges a megfelelő infrastruktúra, illetve külső helyszínek biztosítása (tervezőközpontok, laboratóriumok és műhelyek, zenei stúdiók, színházi és filmművészeti egységek, sportközpontok). Az oktatói státus betöltéséhez doktori fokozat és megfelelő szakmai képzettség szükséges. A 205. cikkely kitér arra, hogy minden felsőoktatási intézményben állami költségvetésből fedezik a tehetséges hallgatók költségeit (pl. sporttábor).

Smidu és Smidu (2012) tanulmányukban négy fő problémakörre hívják fel a figyelmet a romániai testnevelés és felsőoktatási sport rendszerében: hatástalan, súlytalan, tisztességtelen és rossz minőségű. A problémák egy része az oktatás színvonalának és felszereltségének hiányosságaiból ered. A helyzet megoldásához a szerzők javasolják a versenyzői szemlélet háttérbe szorítását a rekreációs, szabadidős sporttevékenységek és programok előtérbe helyezésével, melyek keretében szerepet kap a turizmus és az ökológiai szemlélet. A felsőoktatási intézményeknek szorosabban kellene együttműködniük a helyi sportszervezetekkel, illetve sportkoncepciójukban a sport közösségépítő szerepét kellene hangsúlyozniuk. A fenti problémákra is alapozva hívják fel a figyelmet a testnevelés és sportolás pozitív hatásainak minél hatékonyabb beépítésére az oktatás minden szintjén, s arra, hogy a sport területén dolgozó szakemberek társadalmi felelőssége, hogy ösztönözzék és támogassák a testnevelés, sportolás gyakorlati formáinak megjelenését, működését, fejlesztését helyi, regionális valamint nemzeti szinten.

SZERBIA

Szerbiában a Sporttörvény (*Zakon O Sportu*, „*Sl. glasnik RS*”, br. 10/2016)¹⁵ 143. cikke foglalkozik az iskolai és egyetemi sporttal/testneveléssel, ami egyrészt szabályozza

¹⁴ https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2017/legislatie%20MEN/Legea%20nr.%201_2011_actualizata2018.pdf

¹⁵ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sportu.html

az iskolai testnevelést, tanórán kívüli sportprogramokat, másrészt az egyetemi sporttevékenységeket és hallgatói sportversenyeket. Legfontosabb rendelkezései a következők: amennyiben az iskola vagy a felsőoktatási intézmény nem rendelkezik a sportfoglalkozások megszervezéséhez szükséges infrastrukturális és tárgyi feltételekkel, ezeket az intézményen kívüli iskolákban vagy sportszervezetekkel együttműködésben is megvalósíthatják. Az iskolák, felsőoktatási intézmények, tanárok, diákok és hallgatók maguk is létrehozhatnak iskolai vagy hallgatói sportszövetségeket. Az iskolai és egyetemi sporttevékenységek szervezésének részletes feltételeit és szabályait az oktatásért felelős miniszter határozza meg.

A felsőoktatási törvényben (*Zakon O Visokom Obrazovanju, „Sl. glasnik RS”, br. 88/2017, 27/2018 – dr. zakon i 73/2018*)¹⁶ egyáltalán nem található említés a testnevelésről, ehhez a hatályos sporttörvényt kell megvizsgálnunk. Egyetlen említést tesz a sporttal kapcsolatban, még hozzá azt, hogy az élsportolóknak mint speciális helyzetben lévő hallgatóknak háromszoros időintervallum engedélyezett a képzés befejezéséhez, akárcsak a fogyatékkal élő vagy munkahellyel rendelkező diákoknak.

SZLOVÁKIA

Szlovákiában mind a sportért, mind az oktatásügyért a Szlovák Köztársaság Oktatási, Tudományos, Kutatási és Sport Minisztériuma (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR) felel.¹⁷ Az aktuális sporttörvény a *440/2015 sz. törvény a Sportról*¹⁸, ami magába foglalja a legfontosabb rendelkezéseket a sportszervezetekről, nemzeti sportszövetségekről, a különböző intézmények és testületek kötelezettségeiről, a sport információs rendszeréről, finanszírozásáról stb. A sportszervezetek feladatai és kötelezettségei között megemlíti, hogy segítenie kell a sportolóit abban, hogy középiskolai, szakmai vagy egyetemi végzettséget szerezzenek. További két említést tesz még képzésre vonatkozóan, de ezek az edzői kritériumokra vonatkoznak.

Az állami sportpolitika – szlovák sport 2020 koncepciója¹⁹ külön tételként foglalkozik az egyetemi sporttal. A koncepció az EU 2020 stratégiához kapcsolódik, amelyben központi kérdésként szerepel az oktatásba, kompetenciafejlesztésbe, élethosszig tartó tanulásba való befektetés, így ezekhez a területekhez kapcsolódóan a sportolás előmozdítása is fontos célként fogalmazódik meg az oktatók, diákok és hallgatók oktatása, képzése által. Kiemeli, hogy mivel a felsőoktatási intézmények fogalmazzák

¹⁶ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html

¹⁷ <https://www.minedu.sk/about-the-ministry/>

¹⁸ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-440>

¹⁹ <https://www.minedu.sk/9027-sk/koncepcia-statnej-politiky-v-oblasti-sportu-slovensky-sport-2020/>

meg a hallgatók testnevelés-kötelezettségeit és az egyetemi sportklubok működését, így egész Szlovákiaszerte igen különböző gyakorlatokkal találkozhatunk a tartalom és az oktatás minőségét tekintve. A hallgatók sport iránti érdektelensége a személyi és infrastrukturális hiányosságokra, illetve a nem megfelelő kínálatra vezethető vissza. Ezt bizonyítja a felmentett hallgatók magas aránya, illetve további problémát jelent a testnevelő tanárok hiánya, illetve a jelenlegi testnevelők magas átlagos életkora és az, hogy a fiatal testnevelők számára nem vonzó a felsőoktatásban való elhelyezkedés. Az ingyen igénybe vehető órák nem képezik az órarend részét, így csak késő délután vagy esti órákban lehet ezeket megtartani. A probléma megoldását abban látja a koncepció, hogy az egyetemek a sportszövetségekkel együttműködésben sportközpontokat hozzanak létre, ahol elsősorban a jellemzően főiskolai sportok kapnának helyet (kosárlabda, röplabda, futsal). Ezen sportközpontok rendszeres sportolói akár nemzeti versenyeken is részt vehetnének. Megemlíti, hogy a sportszakos hallgatók képzése az intézmények és sportegyesületek együttműködésével zajlik, közösen használva a különböző sportágakhoz szükséges infrastruktúrát. Az egyes sportklubok, illetve sportközpontok színeiben versenyző hallgatók bevonhatók nemzeti, vagy akár nemzetközi versenyeken részt vevő csapatokba, ami azért is fontos, mert a kiemelt, elsőligás sportegyesületekben szinte csak külföldről igazolt versenyzők vannak. Összefoglalva a legfontosabb cél a sportoló hallgatók arányának növelése és a sportolás hátterének javítása az intézményekben. Ehhez szükségesek a megfelelő sportolási feltételek, infrastruktúra és finanszírozás biztosítása, valamint sportközpontok létrehozása az intézményekben, továbbá annak lehetősége, hogy e sportközpontok tagjai részt vegyenek a kiválasztott csapatsport-versenyeken.

*A Fialat Sporttehetségekkel Való Foglalkozás Koncepciója*²⁰ egy bekezdésben említi meg hallgatókat a fő problémák kapcsán. Ezek közé sorolja azt is, hogy nagyon alacsony a testnevelés órák száma az olyan tanárképzési szakokon, ahol a jelölteknek is kell majd testnevelés órát tartani (10–16 óra/szemeszter), ennek eredményeképp pedig további állami és uniós forrásokat kell költeni a végzett pedagógusok továbbképzésére.

Szlovákia felsőoktatási törvénye (*Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách*)²¹ a hallgatók szociális támogatási rendszerébe sorolja a sportesemények, a kulturális és szabadidős programok szervezeti, illetve pénzügyi támogatását. Az intézményeknek lehetőségeikhez mértén kell támogatni ezeket a programokat, illetve ezeken a területeken a hallgatói kezdeményezéseket (hallgatói szervezeteket, egyesületeket stb.), a sport terén együtt kellene működni a testnevelés szervezeti egységeivel és az egyetemi sportegyesületekkel. A kiemelkedően teljesítő sportolókat ösztöndíjjal motiválják

²⁰ <https://www.minedu.sk/koncepcia-prace-so-sportovo-talentovanou-mladezou-na-roky-2015-2020/>

²¹ <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/131/20190901>

állami, s amennyiben ez lehetséges, intézményi forrásból. A hallgatók testnevelési kötelezettségeiről a törvény nem tesz említést.

ÖSSZEFOGLALÁS

A fejezetben bemutatjuk a felsőoktatási sport jogszabályi, politikai és társadalmi hátterét, rámutatva azokra a főbb problémákra és hiányosságokra, melyek befolyásolják az egyetemi/főiskolai sport főbb jellemzőit a vizsgált országokban (Magyarországon, Romániában, Szlovákiában, Szerbiában és Ukrajnában). Minderre azért volt szükség, hogy megérthessük azt a makrotársadalmi kontextust, melynek segítségével meg tudjuk vizsgálni és értelmezni az adott ország fiataljainak, hallgatóinak sportolási szokásait.

A Kárpát-medence országainak sport-, oktatáspolitikai és jogszabályi hátterét vizsgálva összességében azt láthatjuk, hogy noha eltérő mértékben, de mindenhol találunk utalást a felsőoktatás sportjára, illetve az intézmények szerepére vonatkozóan. Az intézményi autonómia megszerzésével és növekedésével azonban a sportolási lehetőségek biztosítását, a megvalósítás módját, illetve kritériumait a szabályozás már többnyire az egyetemekre, főiskolákra bízta.

Hazai és határon túli, elsősorban kisebbségi magyar felsőoktatási intézményeket, illetve olyan egyetemeket vizsgálva, ahol jelentős számban tanulnak magyar diákok, azt tapasztalhattuk, hogy a rendszerváltás okozta új társadalmi, gazdasági, politikai berendezkedés nagy mértékben hatott a felsőoktatás sportjára is. Míg a szocialista érában komoly, elsősorban versenysporthoz kapcsolódó sportélet zajlott a nagy egyetemeken, kiváló sportinfrastruktúrával, számos versenyzőt foglalkoztató szervezetekkel, addig a rendszerváltás után ezek jelentős erodálódása figyelhető meg. Mint ahogy a sport alrendszerének egészében (Bakonyi 2007; Földesi Szabó 2009), így itt is az tapasztalható, hogy miután az állami szerepvállalás visszaszorult, a civil és üzleti szféra pedig nem tudott megerősödni az egyetemi sportszervezetek viszonylatában sem, így azok további működése sok helyen kérdésessé vált a hiányos finanszírozás miatt. Továbbélésük az államtól függ, de a térség több országában is azt tapasztalhatjuk, hogy ez javarészt a felsőoktatási intézmények felelősségét hangsúlyozza a hallgatók fizikai aktivitásához szükséges feltételek biztosításában. E probléma megoldásában nyújt segítséget Magyarországon a TAO-rendszer, melynek keretében anyagi forráshoz juthatnak az egyetemi sportszervezetek. Így csupán hazánkban egy-egy intézmény célja az élsportban, esetleg profi sportban való részvétel, többségük, akár csak a határon túl, a felsőoktatási intézmények közötti versenyzésben vesz részt olyan hallgatókkal, akik intézményen kívüli egyesületek tagjai, vagy az egyetemen, főiskolán belül extrakurrikuláris tevékenységként sportolnak. Mind törvényi, mind intézményi szinten a legtöbb helyen megjelenik a sportoló hallgatók tanulmányi pályafutásának

támogatása bizonyos könnyítések, engedmények, mentorprogramok révén a kettős karrier sikeres megvalósítása érdekében (Kovács et al. 2017).

Korábbi, Kárpát-medencei felsőoktatási intézmények sportéletét vizsgálva, azt tapasztaltuk, hogy a fő cél kevésbé a versenysport erősítése, sokkal inkább a hallgatók fizikai aktivitásának növelése, az egészségtudatos életmódra történő szocializáció és a közösségépítés a sportolási lehetőségek, illetve a testnevelés órák által. A sportprogramok és testnevelés hatékonyságát három tényező befolyásolja: törvényi szinten meg van-e határozva valamilyen testnevelés-kötelezettség (a fentiekből láthatjuk, hogy Ukrajnában és Szerbiában nincs a hallgatóknak ilyen irányú kötelezettségük), az intézmény-vezetés hozzáállása, ami az anyagi hátteret határozza meg elsősorban, és az infrastrukturális feltételek (Kovács et al. 2017).

A következő fejezetben bemutatjuk a sportolási szokásokat befolyásoló társadalmi tényezők elméleti hátterét, illetve folytatva az eddigi témánkat, azokat a kutatási eredményeket, melyek a vizsgált országokban tárták fel a fiatalok, főként egyetemisták sportolási szokásainak háttérét, motivációját.

SPORTOLÁS A TŐKEELMÉLETEK ÉS A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYI HATÁS TÜKRÉBEN

A következő fejezet mutatja be kutatásunk első fő kérdésének, a hallgatók sportolási szokásait befolyásoló tényezők elméleti háttérét. Fő kérdésünk a felsőoktatási intézményi környezet hatásának feltárása, de emellett fontosnak tartjuk azt, hogy minél több olyan tényezőre térjünk ki, melyek szintén befolyásolhatják a hallgatók sportolását, s megnézzük ezek mellett hogyan érvényesül az intézményi sportmiliő. Ezért ismertetjük az elméleti háttérben és vizsgáljuk meg empirikusan a társadalmi háttér, szocializációs ágensek és motivációk szerepét is. Először Bourdieu tőke- és habituselméletét részletezzük speciálisan a sportra vonatkozóan olyan kutatásokat is ismertetve, melyek ezt az elméletet tesztelték az iskolai vagy a szervezeti sport világában. Ezután a társadalmi tényezők hatását vizsgáló empirikus eredményeket mutatunk be nemzetközi, hazai és határon túli vizsgálatokat felhasználva, de kitérünk a nemi különbségek háttérére, s külön alfejezet foglalkozik vizsgálatunk célpopulációjával, a hallgatókkal. A következő nagy alfejezet a sportszocializáció témáját és ágenseit taglalja, míg az utolsóban mutatjuk be a legfontosabb kérdéskörünk, a felsőoktatási intézményi hatás koncepcióját, modelljeit, az intézményi sportmiliő lehetséges dimenzióit.

A SPORTOLÁS TÁRSADALMI HÁTTERE

A sportolás tőke- és habituselmélete

Az oktatásban lévő társadalmi egyenlőtlenségek mellett Pierre Bourdieu a sportban lévőket is vizsgálta tőke- és habituselmélete vonatkozásában. Bourdieu (1991) szerint az, hogy ki milyen formában tölti szabadidejét, s ezen belül mennyit és mit sportol, nagyban függ a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciótól. Ez a pozíció pedig nagyban függ a birtokolt tőkék mennyiségétől. A tőke nem más, mint gazdasági, társadalmi és kulturális erőforrások összessége és kölcsönhatása, melyeket az egyén a társadalmi státusz, illetve hatalom megszerzéséért szerez a társadalmi viszonyrendszerben kialakult kapcsolatok és interakciók révén (Wiltshire et al. 2019).

Merőben más ízléssel rendelkeznek a felső osztálybeliek és a munkásosztály tagjai, s ez nemcsak az anyagi források eltérő mértékével magyarázható. A szabadidő-eltöltési szokásokat leginkább az adott társadalmi osztály habitusa határozza meg. A habitus a diszpozíciók rendszere, melyek (többnyire tudattalanul) befolyásolják az egyén gondolatait, értékeit, magatartását és a dolgok értelmezését, nem más, mint bizonyos formájú (kulturális, gazdasági, társadalmi vagy szimbolikus) és mennyiségű tőke szerzése. A habitus osztályspecifikus, mivel ugyanazon osztályon belül az egyének általában ugyanazokkal a helyzetekkel, lehetőségekkel és szükségletekkel találkoznak, ugyanolyan tapasztalatokat szereznek, de egy osztályon belül is különbözőségeket lehet felfedezni az életmód (szabadidős tevékenységek, fogyasztás, értékvilág stb.) alapján, ami tulajdonképpen a habitust mutatja. Bourdieu (1984) szerint az életmód nem más, mint a habitus szisztematikus produktuma, ami szoros kapcsolatban van – sőt, akár átfedésben – a kulturális tőkével. A sporthabitus elsajátítása során tulajdonképpen a kulturális tőke egy speciális formájának megszerzéséről beszélhetünk, melyet sporttőkének nevezhetünk. A sporttőke nemcsak speciális tudást és képességeket jelent, amik szükségesek az adott sportban való részvételhez (pl. egy sportág szabályainak vagy technikájának ismerete), hanem ennek szocio-kulturális aspektusai is vannak (sportos emberek networkje, egy sportklub szocio-kulturális kontextusának ismerete). Egy speciális mezőnek tekinthető, ami tartalmazza a benne résztvevők saját habitusának kombinációját, a tőke speciális mennyiségét és kompozícióját, s mindez bizonyos magatartásformákban ölt testet. A habitus társadalmi kontextusát a mező formálja. Nem más, mint a társadalmi kapcsolatok objektív hálózata, ahol az egyének versengenek egymással az erőforrásokért és a pozícióért. A tőkét használják eszközként ebben a versengésben. Ezért van az, hogy bizonyos sportklubokban az egyének azért vesznek részt, mert úgy érzik ez az ő helyük, míg mások azt mondják ugyanerre a sportklubra, hogy ez nem olyan embereknek való, mint mi (Bourdieu 1984; Kitchin & Howe 2013; Pot et al. 2016; Stuij 2015). Hasonló kép rajzolódott ki Wiltshire és munkatársai (2019) kutatásában, ahol az elit iskolába járó diákok elmondták, hogy bár nagyon szeretnek focizni, azonban az iskolában erre nincs lehetőségük, mivel ez nem eléggé „sznob” (posh) sport az iskola nivójához. Az alacsony társadalmi státuszú gyerekek hajlamosabbak úgy érezni, hogy bizonyos divatos, egészségizmushoz tartozó mozgásformák, amik kifejezetten az egészség-megőrzést, fejlesztést célozzák meg, nem olyan embereknek való, mint ők, így az e társadalmi csoportba tartozó emberek nem fognak és nem tudnak élni ilyen módon, ezáltal a fizikai aktivitás e területe által (is) újratermelődnek egyenlőtlenségek az egészségi állapotra vonatkozóan (Wiltshire et al. 2019).

A sport példájánál maradva egy sportliga saját szabályai és törvényszerűségei alakítják az abban érdekeltet (rajongók, játékosok, edzők, vezetők, menedzserek, média, szponzorok) közötti kapcsolatokat, ezek a kapcsolatok határozzák meg a liga struktúráját, s ez a network jelenti a mezőt. A tőke – mértékétől függően – lehetőséget

biztosít az érdekeltek számára különböző stratégiák alkalmazását. Annak a résztvevőnek, akiknek nagyobb tőkéje van, nagyobb lehetősége van a saját stratégiáját implementálni, mint annak, akinek kevesebb, így nagyobb esélye van jobb pozíció betöltésére, s ennek eredményeként e mezőn belüli domináns pozíció elfogadtatására (Kitchin & Howe 2013).

Bourdieu szerint a szabadidős és a sportolási szokásokat leginkább három tényező befolyásolja: maga a szabad idő mennyisége (amely a gazdasági tőke egy átalakult formája: a nagyobb gazdasági tőke több szabad idővel jár együtt), a gazdasági tőke és a kulturális tőke. Attól függően, hogy melyik osztály milyen arányban van ezek birtokában, változnak a szabadidő-eltöltési és sportolási szokások. Ezen túlmenően a habitus nemcsak a szabadidő-eltöltési formákat befolyásolja, hanem egyben a társadalmi osztályok megkülönböztető jegye is, azaz meghatározza és erősíti az identitást. Például a felső osztályok ízlését nagyban jellemzik az olyan exkluzív tevékenységek, mint a vitorlázás, a golfozás, míg tipikusan középosztályi tevékenységek a klasszikus csapatjátékok (kosárlabda, kézilabda), ugyanakkor a testépítés, a birkózás és az ökölvívás jellemzően a munkásosztály körében a legelterjedtebb. Természetesen mindig vannak kivételek, nem lehet azt mondani, hogy bizonyos tevékenységeket csak kimondottan egy társadalmi réteg végez (Bourdieu 1991).

Featherstone (1987) szerint azok a társadalmi osztályok, amelyek magas gazdasági, illetve kulturális tőkével rendelkeznek, meg tudják mondani, hogy mi tekinthető legitim, érvényes és „tiszta” ízlésnek. A legitim ízlés elfogadtatása a nagy értékű kulturális (tanulás, magaskultúra és művészetek ismerete), gazdasági (pénz) és szimbolikus (önreflexió, viselkedés) tőke összeadódásán, illetve beruházásán keresztül valósul meg. A munkások és a munkanélküliek fogyasztását – kulturális és sportfogyasztását is – leginkább az alapvető szükségletek kielégítése és megszerzése határozza meg, ezzel szemben a középosztály preferenciáit az éppen divatos javak, szolgáltatások iránti igényének kielégítése, amelyet egyaránt befolyásol a gazdasági tőke (pénzügyi források), és a kulturális tőke (a divat és stílus ismeretének) mennyisége. A felső osztályok luxus javak iránti igényét azonban ezek használatának módja is megkülönbözteti a többi társadalmi rétegtől.

A sporttevékenység nemcsak kulturális, hanem szimbolikus vagy társadalmi tőke felhalmozódást is jelenthet. Ugyanakkor a gazdasági és kulturális tőke hiánya nemcsak a sportból való kirekesztődést eredményezheti, hanem alacsonyabb társadalmi tőkéhez is vezet. A sportoló közösségekbe való belépés hozzájárul új kapcsolatok kialakításához, így a társadalmi tőke növekedéséhez. Abban az esetben, ha ez a közösség túl zárt, akkor viszont bizonyos társadalmi csoportok marginalizálódhatnak (Kitchin & Howe 2013). Sportoló interjúalanyok beszámoltak, hogy a sport révén lehetőségük volt kapcsolatokra szert tenni, s az, hogy ők sportolók, büszkévé és (el)ismertté tette őket a kortársak körében, függetlenül attól, hogy volt-e bármilyen sporteredményük (Pot et al. 2016). Coleman (1961) is felhívja a figyelmet arra, hogy

az iskolai sporttevékenységben résztvevők nagy népszerűségnek örvendenek az iskolatársak és a tanárok körében, eredményeik büszkeséggel töltik el az egész iskolát, így szoros kapcsolatok alakulnak ki a kortársakkal, tanárokkal, ami hozzájárul a jobb tanulmányi eredményekhez is a társadalmi tőke növekedése által.

A társadalmi háttér hatása a sportolási szokásokra a vizsgált térségekben

A társadalmi kirekesztődés a társadalom egészében, így a sportban is összekapcsolódik az (alacsony) szocio-ökonómiai státusszal és szegénységgel, munkanélküliséggel, alacsony iskolázottsággal, ezáltal hozzájárul a hátrányos társadalmi rétegek mozgás-szegény életmódjának kialakulásához és fennmaradásához. Tágabb értelemben a társadalmi kirekesztődés a sportban sokkal több csoportot felölel, s rávilágít az előbb említett csoportokon kívül többek között a nem, a kor, a lakóhely, a fogyatékoság mentén elkülönülő, s hátrányban lévő csoportok sportolásának problémáira, kizárására a rendszeres fizikai aktivitás végzéséből. Hazánkban tendencia, hogy kb. a népesség egyharmada tud sportolni rendszeresen, s kétharmadra jellemző a sportból való kirekesztődés. Ráadásul egyre erőteljesebb polarizáció figyelhető meg (csökkenő közép- és növekvő alsó osztállyal), ami egyre nehezebbé teszi az emberek hozzáférést a sporthoz, mindez pedig sürgető intézményesített és szervezett beavatkozást igényel (Gál 2014; Dóczy 2014). Maga a sportolás is egyre drágább lett: számos, hátrányos helyzetű társadalmi réteg teljesen ki van zárva a sportolási lehetőségekből. Emellett úgy tűnik, hogy az emberek elvesztették érdeklődésüket a sport iránt (Perényi 2010; Müller et al. 2019). A rövidtávú politikai beavatkozások és iskolai testnevelési intervenciók sajnálatos módon nem, vagy alig képesek csökkenteni az egészségi állapothoz kapcsolódó egyenlőtlenségeket, amennyiben nem veszik figyelembe a társadalmi körülményeket, amelyek újratermelik az osztályok közötti különbségeket (Wiltshire et al. 2019).

A Magyar Ifjúság 2012-es adatfelvételének adatai szerint mintegy hat százalékkal csökkent 2004, és három százalékkal 2008 óta a kötelező testnevelés órán kívül sportoló fiatalok aránya (összesen a 15–29 évesek 35 százaléka nyilatkozott úgy, hogy sportol), 2016-ban is hasonló arányban válaszoltak igennel (36%). Csökkent a sportoló lányok aránya is (34 százalékról 27 százalékra), 2016-ban pedig 30%, ami továbbra is felhívja a figyelmet a nők sajátos sportolási problémáira. A sportolás tekintetében előnyben vannak (tipikus sportolóknak számítanak) a 15–19 éves, megyeszékhelyen élő fiúk, így a kor, a kisebb településtípusú lakóhely és a nem (ha lányról van szó) csökkenti a sportolási esélyeket (Bauer et al. 2017).

A kutatás eredményei szerint a társadalmi helyzet (főként a nem, az iskolai végzettség, a gazdasági helyzet, a lakóhely településtípusa, a tanulói státusz) erősen befolyásolja azt, hogy egy fiatal sportol-e vagy sem. A diplomások, az egyedülállók, a gondok

nélkül élők és a magukat a legmagasabb társadalmi státuszba sorolók körében találjuk a legtöbb sportoló fiatalot (Perényi 2011; Bauer et al. 2017; Ádám et al. 2018).

A témánk szempontjából érintett korcsoport (20–24 évesek) körében 2012-ben már csak 34 százalék volt a sportolók aránya a fiatalabbak 44 százalékával szemben. A társadalmi helyzet – mint korábban is – 2012-ben is jelentősen meghatározza a sportolást: a diplomával rendelkezők és a szubjektíve jobb anyagi helyzetben lévők között van a legtöbb sportoló. A korábbi vizsgálatokhoz hasonlóan a motivációk közül kiemelkedik az „edzett legyen” (61 százalék) és az „egészséges legyen” (48 százalék) motívum, s mintegy öt százalékkal nőtt azok aránya, akik a sport társas jellege miatt mozognak (25 százalék), 2016-ban pedig már 39% vélekedett így. 2016-ban ugyanezek a tényezők motiválták leginkább a fiatalokat a sportolásra (75–74%). A sportolók szignifikánsan elégedettebbek külsejükkel, egészségi állapotukkal, közérzetükkel és edzettségi szintjükkel. E tényezők mindegyike hozzájárul jóllétükhöz. A 2016-os vizsgálatban határon túli fiatalok is részt vettek. Sportolási szokásaikra hasonló tendencia jellemző, mint az anyaországban: a férfiak nagyobb arányban végeznek testmozgást, az öt határon túli térség közül a Vajdaságban találjuk a legmagasabb, míg Felvidéken a legalacsonyabb arányt a sportolókat tekintve (Csécsi et al. 2012; Perényi 2013; Bauer et al. 2017; Ádám et al. 2018).

A fiatalok sportolási szokásait vizsgáló felmérések szerint alapvető változások következtek be a magyar társadalom sportfelfogásában, nem függetlenül a fitness, az egészség, a külső felértékelődésétől. *„A fiatalok sporttal kapcsolatos szemlélete sokkal kevésbé versenysport–beállítottságú, mint korábban. A sportolás, a testedzés a kikapcsolódás részévé vált. Jelentőségét egyre többen az egészségmegőrzésben, a megfelelő fizikai állapotban és a pszichikumra gyakorolt hatásban, mintsem a világraszóló eredményekben látják”* (Hamar 2008: 15).

Az ifjúság – Magyar Ifjúság kutatások mintájára, noha kevésbé rendszeresen, de több, határon túli magyar fiatalokat vizsgáló kutatás is zajlott az elmúlt évtizedekben (MOZAIK 2001; 2011; GeneZs 2015). A MOZAIK 2011 kutatás sajnos nem vizsgálta a sportolási szokásokat részletesen, inkább a sport szerepét az identitásban, magyarságtudatban. A 2001-es vizsgálatból láthatjuk, hogy Belső-Erdélyben mintegy 40%, Székelyföldön kétharmad, Kárpátalján négyötöd arányban, a Vajdaságban 46%, Felvidéken a válaszadók 54%-a válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy végeznek és milyen gyakran valamilyen sporttevékenységet a kötelező testnevelés órán kívül. Belső-Erdélyben a fiatalok fele (összesen a teljes populáció egyötöde) hetente háromszor vagy többször, harmaduk pedig heti egy-két alkalommal végez rendszeres testmozgást. Székelyföldön az ugyanerre a kérdésre adott válaszok aránya 41 és 59%. Akárcsak Magyarországon, a romániai kisebbségi magyar vidékeken és a Vajdaságban is a férfiakra, a fiatalabb, általában még tanuló korosztályra és a városiakra jellemző a legrendszeresebb sportolás. Székelyföldön noha sokkal kevesebb nő sportol, mint férfi, ugyanakkor a sportoló nők rendszeresebben végzik a választott sportágukat.

Erdélyben a versenysportolók aránya öt százalék, Kárpátalján is elenyésző. A nem sportolás okaként Erdélyben és Székelyföldön a legtöbben az idő hiányát jelölték meg, de 10%-ban vannak azok is, akik szerint nincs megfelelő sportolási lehetőség a környezetükben, illetve egyáltalán nem érdekli, vagy nem tartja szükségesnek a sportolást. Ugyanezeket az indokokat választották a legtöbben a Vajdaságban és a Felvidéken is, de utóbbi esetben a nem tartja szükségesnek is megjelent a leggyakoribb válaszok között. Kárpátalján a fiatalok döntő többsége (80%) az egyéb válaszlehetőséget jelölte meg erre a kérdésre, ami mögött leginkább a „lusta vagyok” kijelentés rejtőzik, további 13% nem szeret sportolni, 7% pedig nem tartja fontosnak (Csata et al. 2002; Mészárosné Lampl & Tóth 2002; Bálint & Demeter 2002; Gábrity–Molnár & T. Mirnics 2002; Cserniczkó & Soós 2002).

2015-ös adatok alapján a határon túli magyar fiatalok sportolásáról elmondható, hogy a kárpátaljaiak átlag alatti, míg a vajdasági, erdélyi fiatalok átlag feletti gyakorisággal sportolnak, de leginkább a felvidékiekre jellemző a rendszeres testedzés. A fiatalok egészéről elmondható, hogy valamivel gyakrabban sportolnak, mint járnak kocsmába, kivéve a Vajdaságban, ahol közel azonos arányban, a férfiakra és fiatalabb korosztályra (15–19 évesekre) inkább jellemző, hogy sportolnak. Összességében alacsony arányú a civil szervezetekhez való kapcsolódás, de elmondható, hogy míg a kárpátaljaiak inkább egyházi szervezetnek, addig a többi régió kisebbségi magyar fiataljai inkább kulturális vagy sportegyesületeknek a tagjai (Papp Z. et al. 2017).

Egy 12 és 18 évesek körében végzett, több országot összehasonlító vizsgálatban a romániai fiatalok 40%-a, a szlovákok 34%-a és a magyarok csupán 20%-a végzett legalább 60 percnyi ajánlott napi fizikai aktivitást (Soós et al. 2014). A 15–19 éves korú szerbiai fiatalok kétötöde sportol rendszeresen (Tomanović-Stanojević 2015 idézi Szerbhorváth 2017).

Ukrajnában az iskolások 90%-ánál diagnosztizáltak valamilyen kóros elváltozást. Körükben drasztikusan növekszik a krónikus szívbetegség, a magas vérnyomás, az idegrendszeri betegségek, a csontritkulás, az ízületi gyulladás, az elhízás stb. (Keresztény & Greba 2016). *Az ifjúság és az ifjúságpolitika Ukrajnában* című gyorsjelentés felhívja a figyelmet a 15–34 év közötti fiatalok kiemelkedő halálozási arányaira (háromszor magasabb, mint az EU-átlag) és rossz egészségi állapotára. A válaszadók 43%-a soha nem sportol, 5% pedig egyáltalán nem válaszolt a fizikai aktivitásra és sportra vonatkozó kérdésekre. A legtöbben heti 2-3-szor végeznek valamilyen fizikai aktivitást, 6%-uk pedig napi rendszerességgel. A 20 év alattiakra és a férfiakra inkább jellemző a testedzés, sportolás. A vizsgálat nem tárt fel szignifikáns összefüggést a társadalmi státusz, iskolai végzettség és a sportolási hajlandóság, fizikai aktivitás között: összességében ezek a tevékenységek társadalmi csoporttól függetlenül nem jellemzik az ukrán fiatalok életmódját (Csernincskó & Híres 2017; Libanova 2010). 14–35 év közötti ukrán fiatalok körében végzett ifjúságkutatás eredményei szerint a válaszadók 24%-a sportol rendszeresen, végez fitnessz gyakorlatokat vagy jógázik,

19% tornázik rendszeresen, 15% fut, 46%-uk sétál egészségének megőrzése érdekében, 26% viszont semmilyen sport- vagy fizikai tevékenységet nem végzett az elmúlt 12 hónapban. A válaszadók 40%-a idő hiányában nem sportol, 30% jelezte, hogy anyagi nehézségek miatt nem tud részt venni rendszeres sporttevékenységben, nincs pénze fitnessztermek látogatására vagy a sporteszközök megvásárlására. 14%-uk nem tudja megszervezni, 26%-nak pedig nincs különösebb oka az inaktív életmódra. 10%-uk tagja valamilyen sportszervezetnek (Vološevych et al. 2015).

Nédó és Paulik (2012) a magyar–román határ menti régióban (Bács–Kiskun és Arad megyében) végzett kutatása megerősítette, hogy a nők fizikai aktivitását az anyagi helyzet jelentősen befolyásolja. A GFK omnibusz vizsgálatában reprezentatív országos mintán nézték meg a magyar lakosság (18–69 évesek) sportolási szokásait. Eredményeik összhangban vannak az Ifjúság–vizsgálatok eredményeivel: a sportban való részvétel szoros kapcsolatban áll a korrallal, a nemmel, az iskolai végzettséggel és az iskolarendszerű képzésben való részvétellel. A férfiak, a fiatalabb korosztályok, a magasabb iskolai végzettségűek és a tanulók nagyobb gyakorisággal sportolnak. Összességében arra a következtetésre jutnak a kutatók, hogy a magyar nem egy sportoló nemzet a kiemelkedő sportsikerek ellenére, hiszen az összlakosság 69 százaléka soha nem sportol, 41 százalékuk pedig kifejezetten nem szeret sportolni. A témánk szempontjából különösen fontos, hogy az egyetemisták 48 százaléka sportol legalább hetente (Neulinger 2008).

Kevésbé egyértelmű a család vagy éppen a szülők szocio-ökonómiai státuszának hatása arra, hogy egy fiatal sportol-e vagy sem. A szakirodalomban található példát arra, hogy nem befolyásolja a család társadalmi–gazdasági helyzete a gyerek sportolását (Sallis et al. 1996; Stuij 2015; Pot et al. 2016). Holland általános iskolásokat vizsgálva Stuij (2013) azt találta, hogy a magasabb társadalmi státuszú gyerekek nagyobb valószínűséggel vesznek részt szervezett, iskolán kívüli klubformájú sporttevékenységben, míg az alacsonyabb státuszú gyerekek gyakrabban végeznek nem szervezett, úgynevezett outdoor tevékenységeket a lakóhelyük közelében lévő utcákon, parkokban a kortársakkal, szomszéd gyerekekkel, ez pedig a bourdieui habituselméletet igazolja (Stuij 2013).

Kárpátaljai középiskolások sportmotivációjában leginkább a szülők szerepében mutatható ki összefüggés a társadalmi háttérre vonatkozóan: a fiúkra, a diplomás anyák gyerekeire és a legjobban anyagi helyzetben lévőkre a legjellemzőbb, hogy szülői hatásra sportolnak (Greba & Greba 2016). Yang és munkatársai (1996) egy finnországi, mintegy 12 évig tartó utánkövetéses vizsgálatban csak gyenge kapcsolatot mutattak ki az apa társadalmi státusza, illetve iskolai végzettsége és a gyerek fizikai aktivitása között. Ez összefügghet azzal, hogy Finnországban viszonylag kicsi különbségek vannak az életmódban a különböző társadalmi pozíciókat elfoglalók között, és hogy az iskolák között nincsenek nagy különbségek. Ebből következően az életmód tekintetében sem található nagy eltéréseket.

Sallis és munkatársai (2000) egy másodelemzésben gyerekek (3–12 évesek) és serdülők (13–18 évesek) sportolási szokásait vizsgáló tanulmányokat elemeztek kvantitatív módon, melyek 1978–1999 között jelentek meg angol nyelven. Ők is arra az eredményre jutottak, hogy a szocio-ökonómiai státusz nem áll összefüggésben a fiatalok fizikai aktivitásával.

Hazánkban a témával foglalkozó kutatások szerint fri a társadalmi státusz fontos befolyásoló erővel bírt a sportolásra. Egy dél-alföldi fiatalok sportolási szokásait vizsgáló kutatásban a szerzők „J” alakú görbével ábrázolták az önbesorolós társadalmi státusz és a fizikai aktivitás között fennálló kapcsolatot: az alsó osztályba tartozók gyakrabban sportolnak, mint az alsó–közép osztályba tartozó fiatalok, majd pedig a társadalmi státusz növekedésével növekszik a fizikai aktivitás mértéke is. Továbbá az eredmények azt mutatták, hogy azok a nagyobb városokban élő fiatalok, akiknek az apja vállalkozó, illetve anyja magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, többet sportolnak (Keresztes & Pikó 2006; Pikó & Keresztes 2007).

Korábbi kutatásunkban nyíregyházi fiatalok sportolási szokásait vizsgálva azt az eredményt kaptuk, hogy a korábbi országos ifjúságkutatásokkal és regionális hallgatói, középiskolás vizsgálatokkal (vö. Perényi 2011; 2013; Kovács 2013; Fintor 2014; 2015) összehangban a sportolás még mindig jellemzően maszkulin tevékenység: a férfiak 62,5, a nők 47,4%-a sportol. A kor haladtával csökken a sportoló fiatalok aránya: a legfiatalabbak körében igen magas, 74,2% ez az arány, az iskola befejezése azonban egy erőteljes törésvonalat jelent, hisz mintegy 30%-kal kevesebb sportoló fiatal van a 19–24 évesek között, a következő korcsoportban viszont már csak két százalékkal csökken az arány. Az anyagi és a társadalmi státusznak is fontos befolyásoló ereje van a fiatalok sportolásában: a legjobb anyagi és társadalmi helyzetben lévők között találhatjuk meg a legtöbb sportoló fiatalot, s ezek csökkenésével a sportolók aránya is csökken. (Kovács 2016).

Nemi különbségek a sportban

Számos kutatás mutatta ki a sportban megfigyelhető nemi különbségeket (szignifikánsan kevesebb nő sportol, mint férfi), s hívja fel a figyelmet olyan prevenciós programok szükségességére, melyek segítségével több nőt lehetne bevonni a sportolás világába (Keresztes & Pikó 2006; Mota & Silva 1999; Sallis et al. 1996; Sallis et al. 2000). Ezért fontosnak tartjuk, hogy külön fejezetben foglalkozzunk a nemek közötti különbségekkel, ennek háttérével a sport világában.

A szabadidő-eltöltés, s ennek részeként a különböző tevékenységek és a nem között kétirányú összefüggés áll fenn: a férfiak és a nők szabadidő-eltöltésében jelentős mennyiségi és minőségi különbségek vannak (a sportfogyasztás valamilyen formája inkább a férfiakra jellemző tevékenység), ugyanakkor azt, hogy mit tartunk férfiasnak

vagy éppen nőiesnek, a szabadidős tevékenységek is meghatározzák (Gál & Gáldi 2015). A nemi különbségek háttérében elsősorban az eltérő szocializáció játszhat szerepet. Különösen jól látható ez a vidéki lányok esetében. Körükben a hagyományos szerepek még markánsabban megfigyelhetők: egy ausztrál kvalitatív vizsgálat eredményei szerint a vidéki nők gyakrabban minősítették magukat fizikailag inaktívnak, annak ellenére, hogy elmondásuk szerint különböző rekreációs fizikai tevékenységekben vettek részt. Úgy tűnik, hogy bár a nők számára fontos és ismert a sportolás egészségvédő funkciója, mégis a hagyományos nemi szerepek perspektívájából látják jogosultságukat arra, hogy ők is sportoljanak: tehát azért fontos mozogniuk (s ezt sokszor nem is tekintik sportolásnak, mert ez a férfiak területe), hogy megőrizték nőies vonásaikat. Ebből is jól látszik, hogy a tradicionális szerepfelfogásban a sportolás még mindig egy maszkulin, a férfiak számára fenntartott terület, amelybe a nők még mindig kisebb arányban lépnek be. Ezt bizonyítják a statisztikailag igazolt alacsonyabb részvételi arányok is (Lee & Macdonald 2008).

Az eltérő motiváció is szerepet játszik a nemek közti különbségekben: míg a lányok inkább azért sportolnak, hogy egészségesek, csinosak legyenek, jól nézzenek ki, megfeleljenek az egészségtudatosság kívánalmainak, amelyek külső motivációs tényezőkként hatnak, addig a fiúk számára fontos motiváló erő a győzelem, a versenyzés, erejük demonstrálása, de körükben sem elhanyagolható az egészségmegőrzés mint motiváció (Bollók et al. 2011; Keresztes & Pikó 2006; Warner & Dixon 2015; Wiltshire et al. 2019). Érdekes eredményt kaptak a kutatók budapesti egyetemistákra vonatkozóan, ahol a lányok több, mint fele szintén a „jó alak” elérése érdekében sportolt, de a férfiak egyharmadára is jellemző volt ez a motívum (Kozma et al. 2016). Ezek az összefüggések szintén összekapcsolódnak a hagyományos női–férfi szerepkörökkel. A nőkre jellemzőbb a magasabb fokú versenyszorongás, mint a férfiakra, ami csökkentheti a teljesítményt, a játék élvezetét, s végül a sportból való lemorzsolódáshoz vezethet. Ez a lemorzsolódási ok különösen érvényes lehet azokra a sportoló nőkre, akik csapatorientáltak, illetve akiknek fontosak a sporttevékenység társas aspektusai. Ha ez a szociális dimenzió összeomlik (pl. csapaton belüli feszültségek miatt), akkor ezek a nők nagyobb valószínűséggel abbahagyják (ezt) a sportot, míg ez a jelenség kevésbé jellemző a férfiakra. Egy amerikai hallgatók körében végzett interjú vizsgálat eredményei kiemelték, hogy a nők esetében a versenyzésnek elhanyagolható jelentősége van a sporttapasztalataikban, míg a férfiak sokkal pozitívabb szerepet tulajdonítottak a versenyzésnek: nem volt egy férfi sem, aki azt mondta volna, hogy a versenyzés jelentéktelen, viszont sokan kiemelték, hogy ha nem lenne, akkor valami hiányozna a sportból, ráadásul a versenynek csapat-összekovácsoló ereje is van. A csapaton belüli versengést a nők sokkal inkább tekintik kiemelkedő problémának, személyeskedésnek, olykor bosszúállásnak, ami belső feszültségeket generál és csökkenti a csapat teljesítményét, míg a férfiak szerint ez a személyeskedő hangvétellű versengés a nőkre jellemző, rájuk nem, s a belső

versengés jobb teljesítményre ösztönöz mindenkit, így sikert hozhat (Warner, Dixon 2015).

Egyetemisták körében végzett vizsgálati eredmények is felhívták a figyelmet a nemek közti különbségekre a sportolás motivációiban: a férfiak inkább a kikapcsolódás, szórakozás miatt sportolnak, míg a nőket az egészségtudatosabb érvek vonzzák (egészség megőrzése, szellemi felfrissülés) (Neulinger 2009). Generációs megközelítésben a fizikai aktivitás különböző formái közül a Z generációs nőkre inkább a gyaloglás jellemző, az Y generációs férfiakra pedig a sportolás, emellett azt is láthatjuk, hogy a sportolást egyaránt fontosnak tartják a fiatalok generációtól és nemtől függetlenül. A motivációkat látva ismét igazolódtott, hogy a nőknek a jó közérzet, egészség, fogyás–alakformálás fontosabb, míg a férfiak esetében a sport örömforrás jellege (Keller & Dernóczy-Polyák 2017).

A külföldi, elsősorban angolszász szakirodalomban leginkább a marxista (körükben is a legjellemzőbben feminista) írások mutatják be a nemi egyenlőtlenségek megjelenési formáit, mértékét és okait a sportban (Luschen 1980). Jennifer Hargreaves (1994) a sportolónőkről szóló történeti és szociológiai vizsgálatokat áttekintve arra a következtetésre jutott, hogy a sportnak még mindig vannak szélsőségesen maskulin területei, amelyekben évszázadok óta benne rejlik a hatalommegosztás nemek közötti egyenlőtlensége. Ugyanakkor kritikaként fogalmazódik meg e művekkel szemben, hogy ideológiai elkötelezettségük miatt írásaikból olykor hiányzik az objektivitás (Dunning 2002). Mindez azért is fontos, mert a nők sportban elért sikerei és a lehetőségek növekedésének ellenére a sportolás még mindig a férfiaknak fenntartott terület, ahol maskulin tulajdonságok és erények (erő, agresszivitás, versenyszellem, harc) dominálnak (Dunnig 2002). Ezt a jelenséget a menedzsmentben „rögzítsd a nőket” („fix the women”) megközelítésnek nevezik, melynek lényege, hogy ahol inkább a maskulin világlátás a domináns, mint a sportban, a nőknek meg kell tanulniuk agresszívnek, asszertívnek és keménynek lenni, hogy vezetőkké váljanak, vagy menedzseri pozíciókba kerüljenek. Ez a megközelítés a nők sportban való részvételére is érvényes (Warner & Dixon 2015), ami sokak számára összeegyeztethetetlen a hagyományos női szerepekkel és tulajdonságokkal (például érzékenység, a családról való gondolkodás és az otthon melegének megteremtése mint kiemelkedő életcél).

A nemi diszkrimináció gyökerei a sportban is az eltérő szocializációból erednek, melynek során a férfiak és a nők különböző nemi szerepeket tanulnak meg (Luschen 1980). A női sportolók egyfajta szerepkonfliktusba kerülnek, mivel a versenysport versenyszellemet, olykor agressziót igénylő, maskulin jellege egyfajta választási kényszerbe hozza őket női identitásuk és sportoló énjük között. Ennek megfelelően vagy kénytelenek férfias vonásokat magukra ölteni, vagy pedig egyes sportolók és sportok marginalizálódnak, azaz olyan sportágak jönnek létre, amelyek teljes mértékben feminizálódnak. Ilyen például a pompon lányok helyzete. A „cheerleading” (hivatásos szurkolás) komoly fizikai teljesítményt igényel, sok esetben mégsem

tekintik „igazi” sportnak. Számos mítosz kering a női sportokról, amelyek elriasztják a nőket a sportolástól, leginkább az versenysportolástól. Ilyen többek között, hogy veszélyes a gyermekvállalásra, férfiasá teszi a külsőt, egy sportos külsejű nőnek kisebb a „gazdasági” és emberi értéke, a sportban fontos értékek (agresszivitás, teljesítményközpontúság, versenyszellem) irrelevánsak egy nő számára. Mindezek gyakran stigmatizálják a sportoló nőket és szerepkonfliktusokat okoznak (Frey & Eitzen 1991).

A komprehenzív elvárás–érték modell szerint a nemi különbségek a sportolásban leginkább a kompetenciák és az értékvélekedések (value belief) nemi különbségeivel magyarázhatók, amelyek leginkább az otthon, családban szerzett tapasztalatokból erednek. A modell szerint a magatartási válaszoknak alapvetően két prediktora van: az egyén elvárásai a sikerre vonatkozóan és a szubjektív feladatértékelés. A feladatértékelés négy komponensből tevődik össze: 1. intrinzik érték (a tevékenység okozta öröm), 2. hasznos érték (a feladat hasznosíthatósága a jelenben vagy a jövőben), 3. megszerezhető érték (az egyéni fontossága annak, hogy jól teljesítsünk egy feladatban), 4. költségek (milyen negatívumai lehetnek, ha elköteleződünk egy feladat iránt). A modellt tesztelő kutatási eredmény igazolta, hogy a fiúkat magasabb észlelt kompetencia, érték és részvétel jellemzi a sportban, mint a lányokat. A lányok alacsonyabb hitének és részvételének egyik magyarázata az, hogy a lányok kevésbé látják magukat alkalmasnak a sportra, mint a fiúk. A magyarázó tényezők közül igazolódott a szülők szerepe is ebben a folyamatban: a szülők inkább tartják fiúkat alkalmasnak a sportra, jobb sportos készségeket tulajdonítanak nekik, s szerintük a fiúknak fontosabb a sport, mint lányaiknak. Mind az anyák, mind az apák több lehetőséget biztosítanak, és jobban bátorítják a fiaikat a sportolásra, mint lányukat (Fredricks & Eccles 2005).

Washington és Karen (2001) összegezve a társadalmi nemek konstrukcióiról szóló elemzéseket arra a következtetésre jutottak, hogy mind a női, mind a férfisportolók egyfajta nyomás alatt állnak annak érdekében, hogy fenntartsák a „hegemón maszkulinitást” a sportban. Ennek részeként a férfi sportolóknak izmosnak, erősnek, érzéketlennek és minden körülmények között a győzelemre törekvőnek kell lenniük, a nőknek pedig érdektelenséget kell mutatniuk a sportolás iránt pontosan amiatt, mert a kívánatos férfias vonások nem egyeztethetők össze a hagyományos női szerepekkel és tulajdonságokkal. Ha egy nő sportol, mindenképpen hangsúlyoznia kell a nőies vonásait például hosszú hajjal és csinos ruha viselésével. Eckes és kollégái (1998 idézi Washington és Karen 2001) felhívják a figyelmet arra, hogy az utóbbi években oly nagy divattá váló fitnesz mozgalom a nők számára olyan sportolási lehetőséget nyújt, amely segít megőrizni a nőies vonásokat, szépséget és a nőiesség tradicionális fogalmát, ugyanakkor ebben háttérbe szorul az egészség megőrzése és az egyenlőség. Ross and Shinenew (2008) egyenesen úgy fogalmaznak, hogy amióta a sport intézményesült, azóta folyamatosan megőrzi és újratermeli a férfiak dominanciáját és a nők

alárendeltségét. Emellett a sportolással kapcsolatos hiedelmek összekapcsolódnak a férfiak biológiai és fizikai felsőbbrendűségével is.

Egyes kutatások a média által közvetített és befolyásolt sporttevékenységeket vizsgálják, különös figyelmet fordítva arra, hogy a médiában hogyan jelennek meg az élsportoló nők, és hogy ezek a reprezentációk miként hatnak a nők szabadidős tevékenységére. Gál és munkatársai (2008) a női és férfisportolók reprezentációját három újságban vizsgálta – a Népszabadságban, a Magyar Nemzetben és a Blikkben – kvantitatív és kvalitatív tartalomelemzéssel, újságírók, sportújságírók, illetve sportolónők véleményének feltárásával. Leginkább arra voltak kíváncsiak, hogy az írott sajtó termékeiben mennyire meghatározóak a külső jegyek egy női sportolóról való hír közlésében, amit „Kurnyikova–szindrómának” neveznek. Eredményeik szerint a női sportolók alulreprezentáltak a sajtóban férfitársaikhoz képest, ez még az olimpiai ciklus alatt is így van, annak ellenére, hogy ekkor valamivel több cikk és kép jelenik meg róluk. A fotók méretét tekintve jobbak az arányok. Érdekes, hogy a női élsportolók jobbnak ítélik meg megjelenítésüket a sportmédiákban a valóságosnál (Dr. Gáldiné Gál 2007; Gál et al. 2008).

A hallgatók sportolási szokásai a vizsgált régiókban

Az egyetemi–főiskolai sport fejlődésését nemcsak az intézményrendszer és a felsőoktatás befolyásolta, hanem a hallgatói elvárások is (Müller et al. 2011). Míg 19–20. században elsősorban a magas társadalmi státuszú, fehér férfiak kiváltsága volt a felsőoktatásban és annak sportjában való részvétel, addig a század végére az oktatási expanzióknak köszönhetően már sokkal szélesebb társadalmi, etnikai rétegek számára nyíltak ki az egyetem kapui. Ezeknek az ún. nem–tradicionális hallgatóknak a sport iránti attitűdjei, elvárásai, motivációi és tapasztalatai is sokkal diverzifikáltabbak. Ebben megjelennek egy kontinuum mentén a rekreációs, fitneszjellegű, szabadidős sporttevékenységek, illetve a másik véglet, a magas szintű élsport is, noha ez utóbbiak aránya nem növekszik a hallgatók számával azonosan. A hallgatói sportmotivációk változásában szerepet játszanak az általános értékváltozások is, melyet világszerte tapasztalhatunk az 50–60-as évektől kezdve. A posztmaterális értékek előre törésével fontosabbá váltak az olyan értékek, mint az önmegvalósítás, függetlenség és szabadság. Mindez pedig meghatározza egyrészt a hallgatók értékrendjét (a sportolási szokásaikban is erőteljesebben jelenik meg a szabadidős, kedvtelésből végzett sporttevékenység), s a modern, ennek részeként pedig az egyetemi sportot mint társadalmi alrendszert is (Földesi Szabó 2005).

Több hazai és az érintett országokban készített elemzés hívja fel a figyelmet a fiatalok, s ezen belül a hallgatók inaktív életmódjára, illetve az ebből fakadó, már ebben az életkorban megjelenő problémákra. A romániai Resita Egyetem hallgatóinak több mint

egyharmada nem sportol, ami összekapcsolódik azzal, hogy a diákok több mint fele túlsúlyos (Bichescu 2014), a szerbiai Educons Egyetem hallgatóinak pedig 65,5%-a inaktív, annak ellenére, hogy egyébként fontosnak tartják a sportolás szerepét az egészség megőrzésében. A legkritikusabb korosztály a 21–25 éveseké a vizsgálat szerint (Nesic & Kovasevic 2011). Ukrajnában a hallgatók majdnem fele (46,5%) nem éri el a fizikai aktivitás normatíváját, mely szükséges lenne a stabil egészségi állapothoz (Karabanov et al. 2010). Magyarországi, szegedi egyetemisták körében végzett vizsgálat is rámutat az inaktív életmód elterjedésére körükben, hiszen csupán 36%-uk sportol hetente legalább háromszor (Keresztes 2015), de budapesti egyetemisták körében sem kapunk sokkal jobb eredményeket (37%), annak ellenére, hogy ez növekvő arányt jelent 2010–re 2004 és 2006–hoz viszonyítva (Szabó 2013). Az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző karán a nők 29,3%-a, míg a férfiak 41,7%-a nem folytat semmilyen testmozgást szabadidejében, míg a kutatásban részt vevő férfiak 20,9%-a, a nők 45,7%-a legalább kétszer–háromszor hetente, miközben háromnegyedük szerint a sportolás, rendszeres fizikai aktivitás nagyon fontos az egészség megőrzése érdekében. Míg ülő, illetve fekvő helyzetben napi majdnem kilenc órát töltöttek a válaszadók, addig aktívan mindösszesen öt órát és 21 percet (Lepes et al. 2016).

A válaszadók többsége az időhiányt jelölte meg a nem sportolás okaként, de szerepet játszanak még a romániai, ukrainai és magyarországi hallgatók körében a nem megfelelő anyagi körülmények (Kovács 2014; Bichescu 2013; Galan et al. 2017), illetve a nemek között is erőteljes különbségek fedezhetők fel a sportolás gyakoriságában a férfiak/fiúk javára, főleg a teljesítménysportokban. Ukrainai felsőoktatási intézményekben az időhiányon kívül okként merült fel a lustaság, az alacsony szocio-önonómiai háttér és a felsőoktatási intézmények oktatási rendszerének tökéletlensége, ami miatt nem tudnak sportolni. A fő motivációk elsősorban az egészséges életmód és a fittség megőrzése, az aktív életmód támogatása, a rendszeres fizikai aktivitás pozitív hatásai, másodsorban a közösségi élmények, harmadrészt versenyzés és sportsikerek elérése volt (Galan et al. 2017). Budapesti egyetemistákat longitudinálisan vizsgálva megtudtuk, hogy a legfontosabb motivációk az egészség és a fittség fejlesztése, szép, formás test elérése, a kapcsolódás, a szórakozás és a sport élvezete volt. Az adott sportág választásában míg 2004 és 2010 között ugyanaz a négy motívum játszott szerepet (közelben van, egyedül is lehet csinálni, tehetség, adottság megléte, a barátok társasága, nem kell hozzá extra felszerelés), addig 2014-ben a „kipróbáltam és bejött” válaszlehetőséget választották legtöbben (68%) (Kozma et al. 2015; 2016). Fontos leszögeznünk, hogy a sportmotivációkban és a sportágválasztásban is komoly szerepet játszik a szocio-demográfiai háttér (Bollók et al. 2011).

Bizonyos szabadidőben végzett tevékenységek, mint például a tv-nézés gyakorisága szintén hozzájárul a csökkent fizikai aktivitáshoz (Szabó 2013; Soós et al. 2014; Mosonyi et al. 2013). Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy magyarországi

és romániai hallgatók sportolási szokásaiban meghatározó szerepet játszanak a társas, környezeti és individuális, életmódhoz kapcsolódó tényezők, közösségek is, amelyek képesek felülírni a társadalmi háttérben tapasztalható különbségeket is (Kovács 2015b; Keresztes 2015).

Bár a hallgatók sportolási szokásairól számos írás született hazánkban, ezek nagyrészt kisebb volumenű intézményi kutatásokon alapultak, melyek kisszámú, speciális mintát vizsgáltak, mint például a tanár- és tanítóképzésben részt vevő hallgatók vagy éppen a testnevelőtanár-jelöltek. Az intézményi vizsgálatra jó példa a 2006-ban a BME-n készült felmérés a hallgatók pályaválasztásáról, szociális helyzetéről és életmódjáról. Ebben azt láthatjuk, hogy 56,6% hetente egyszer–kétszer sportol (ami nem igazán elegendő az egészség megőrzése szempontjából), naponta mindössze 18,8%, több mint egyötödük havonta vagy ritkábban, illetve soha. A versenyszerűen sportolók aránya igen magas, 21,5%. A legnépszerűbb sportágak a foci, a kerékpározás, a futás és az úszás (Fortuna et al. 2007).

A pedagógusok szerepe kétségtelen a következő generáció testi–lelki, egészséges életmódra történő nevelésében pozitív egészség–magatartáshoz kapcsolódó órai környezet kialakításával, melyben elengedhetetlen szerepe van a mozgás megszerettetésének, és a rendszeres testmozgás iránti igény felkeltésének, illetve fontosságának tudatosításában. Ugyanakkor egy nemzetközi vizsgálat azt igazolta, hogy Közép-Kelet-Európában és Nagy-Britannia bizonyos részein a túl szigorú tantervet követő testnevelés órák negatív hatással vannak a diákok önmeghatározott vagy autonóm motivációjára (Nagy J. 2010; Hamar et al. 2015; Soos et al. 2019). Ezért a pedagógus-jelöltek egészség-magatartásának, fizikai aktivitásának, sporttittudjainak, sporthoz való viszonyának kutatása különösen releváns, hiszen gyakorló pedagógusokként felelősségük vitathatatlan, ezért a képző felsőoktatási intézmények esetében is fontos prioritásként kell, hogy megjelenjen a sport iránti pozitív attitűdök kialakítása a hallgatóik körében (Pinczés & Pikó 2017).

Spanyol, román és magyar testnevelőtanár-jelöltek (egyetemi hallgatók) sportolási szokásainak, fizikai és mentális egészségi állapotának összehasonlító vizsgálata során a szerzők azt az eredményt kapták, hogy a fizikális funkció, a problémák, az általános egészségi állapot és a mentális tünetek itemeinél a spanyol hallgatók sokkal jobb eredményekről számoltak be, annak ellenére, hogy a győri hallgatók sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a sportolásnak, s többet is sportoltak szabadidejükben. Összességében a teljes minta 56%-a sportol, s egyötödük egyáltalán nem végez testedzést. Figyelemre méltó, hogy a magyar hallgatók szüleinek 63%-a sportolt rendszeresen, 71%-a pedig ösztönözte gyermekét a fizikai aktivitásra, de ennek ellenére a hallgatók csupán egynegyede végzett testmozgást családi környezetben (Bertók et al. 2011). Debreceni óvodapedagógus és tanító szakos diákokat vizsgálva a szerzők megállapították, hogy jelentős részük, majd 40%-uk inaktív életmódot folytat. A sportolók fő motivációja a kikapcsolódás, a feltöltődés, s intézményes keretek között, egyetemükön

nem igazán jellemző a sportolás. A szocializációs tényezők közül a szülők korábbi sportmúltja, illetve a kortársak negatív hatása (nem sportolása) meghatározó szereppel bír a hallgatói sporttevékenységet tekintve (Pinczés & Pikó 2017).

Szolnoki főiskolások fizikai aktivitásának vizsgálatakor a szerzők azt az eredményt kapták, hogy 79%-uk egy-háromszor végzett valamilyen fizikai aktivitást (ami nem feltétlenül jelent sportolást), azonban 21%-uk heti több mint három alkalommal sportolt. A hallgatók 60%-a mindössze heti 2,5 órát sportolt összesen (Boros & Kalmárné Rimóczi 2010).

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája 2011-ben egy sportprogramot hirdetett meg, melynek célja a sportolás és az egészséges életmód népszerűsítése volt a felsőoktatási intézmények hallgatói körében. Ennek a programnak és a felsőoktatási sportért végzendő fejlesztő munkának egyik fontos állomása volt egy hallgatói szokás- és igényfelmérés, melyet online kérdőíves kutatás formában valósítottak meg. Mint ahogy az Ifjúság-kutatásokban, úgy ebben is igazolódott a társadalmi státusz befolyásoló ereje a sportolásra: a nők, a vidékiek és a rosszabb anyagi helyzetben lévők sportolnak a legkevesebbet. Lényegesen csökkent a sportolók aránya a felsőoktatásba való belépéskor: a hallgatók mintegy fele sportolt középiskolás korában, azonban ez az arány 37%-ra csökkent az egyetemi/főiskolai tanulmányok megkezdésével (de köztük vannak azok is, akik az egyetemi testnevelés kurzus keretében mozognak), s mintegy egyharmadukat tekinthetjük nem sportolóknak. A legnépszerűbb sportágak a futás/kocogás, labdarúgás és futsal, a kerékpározás, az aerobik, a testépítés, fitnessz, az úszás, a gimnasztika, az otthoni torna, a billiárd, az asztalitenisz, a természetjárás, a kosárlabda, a röplabda és a táncsportok. A sportolást leginkább motiváló tényező az egészségmegőrzés, ezt követi az, hogy jól érzik magukat mozgás közben, majd a fizikum, fittség megőrzése és a külső megjelenés fontossága következik a legfőbb okok sorában. A férfiaknak fontosabb a fizikai erőnlét fejlesztése, és az, hogy a szabadidejüket a barátaikkal töltsék, mint a nőknek. A fittség, a külső megjelenés és a testsúly kontrollálása pedig inkább a nőket motiválják. Arra a kérdésre, hogy miért nem sportolnak többet, a válaszadók 62%-a válaszolta, hogy nincs rá ideje. 29%-uk szerint túl drága, szintén 29%-uk panaszkodik arra, hogy nincs rá lehetőség, 17% pedig a társaságot hiányolja. Csupán három százalék válaszolta, hogy nem szeret sportolni, és 1,6%, hogy nem tartja szükségesnek. A valamilyen rendszerességgel sportoló hallgatók 54%-a egyedül vagy alkalmi társakkal sportol, egyetemi, főiskolai csapatban vagy klubban 8,8%, míg intézményi testnevelés keretében 13,2%. 5,4%-uk nem egyetemi sportegyesületben sportol (Pogátsa 2012).

A vizsgált közép-kelet-európai régióban végzett korábbi kutatásunk eredménye azt mutatta, hogy a magyarországi, partiumi és erdélyi, vajdasági, illetve felvidéki hallgatók között egyaránt alacsony a rendszeresen sportoló hallgatók aránya, mindenütt a vizsgált régióban átlagosan alig heti rendszerességgel végeznek testedzést a diákok.

Ez pedig komoly problémát vetít előre, amelynek megoldásában fontos szerep jut a felsőoktatási intézményeknek. Tovább erősíti az egyetemek/főiskolák felelősségvállalását az a tény, hogy eredményeink szerint az intézmények által nyújtott sportolási lehetőségek, programok, képzések képesek nivellálni a kulturális és településtípus szerinti hátrányból fakadó egyenlőtlenségeket, de ehhez szükséges az is, hogy a hallgatók elégedettek legyenek ezekkel a lehetőségekkel. Ha a sportolást meghatározó társadalmi és individuális tényezőket egy modellben vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy erőteljes nemek közötti és anyagi helyzetben mutatkozó egyenlőtlenségeket tapasztalhatunk Magyarországon, Romániában (itt a leginkább) és Ukrajnában is. A sportolás férfidominanciája és anyagi lehetőségekhez való erőteljes kapcsolódása ezekben a térségekben érvényesül a leginkább, azonban ha beemeljük a magyarázó modellbe a szubjektív választáson alapuló attitűdökhöz, életmódhoz kapcsolódó elemeket, akkor a nem hatása eltűnik, a szubjektív anyagi, társadalmi helyzet pedig csak a kárpátaljai mintában érvényesül. Ugyanakkor a legnagyobb befolyásoló erővel a sportolás egészségmegőrzéséhez, s a magyar minta esetében a győzelem, versenyzés fontosságához kapcsolódó attitűd bír: minél fontosabbak ezek az egyének számára, annál inkább motiváltabbak a rendszeres testedzés végzésére (Kovács 2019a).

A fenti fejezetekben bemutattuk kutatásunk első fő kérdésének, a hallgatók sportolási szokásait befolyásoló tényezők elméleti háttérét, Bourdieu tőke- és habituselméletét a sportra vonatkozóan. Kitértünk a társadalmi-demográfiai háttér szerepére és a hallgatók sportolási szokásaira határon innen és túl. Ezek alapján kutatásunkban fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy a hallgatók társadalmi háttere, kulturális és gazdasági tőkéje befolyásolja-e azt, hogy milyen gyakran sportolnak és milyen formában, különös tekintettel arra, hogy mi az oka az inaktív életmódnak. A habitus megragadásához életmódhoz kapcsolódó elemeket vizsgálunk, úgy mint szabadidős tevékenységek, művelődés, kultúrafogyasztási szokások. A kutatási eredmények rávilágítanak arra, hogy a család, illetve a környezet habitusa meghatározhatja a sport-szocializációt is, így a következő fejezetben a sportszocializációs ágensek szerepét vesszük górcső alá, összekapcsolva ezt a tőke- és habituselmélettel.

SPORTSZOCIALIZÁCIÓS ÁGENSEK ÉS FOLYAMATOK

A szocializáció alatt olyan élethosszig tartó tanulási folyamatot értünk, amely során az egyén megtanulja az adott társadalom, környezet értékeit, normáit, magatartásmintáztatit, képességeket és készségeket szerez ahhoz, hogy be tudjon illeszkedni a kisebb-nagyobb közösségekbe (legyen az a család, az iskola, egy munkahely, vagy maga a társadalom). A sportolás során is olyan készségeket, képességeket, értékeket, szabályokat tanulhatunk, amelyeket az élet más területein (például a tanulásban, munkában, családdal történő együttlétkor) hasznosítani tudunk (ezt vizsgáljuk

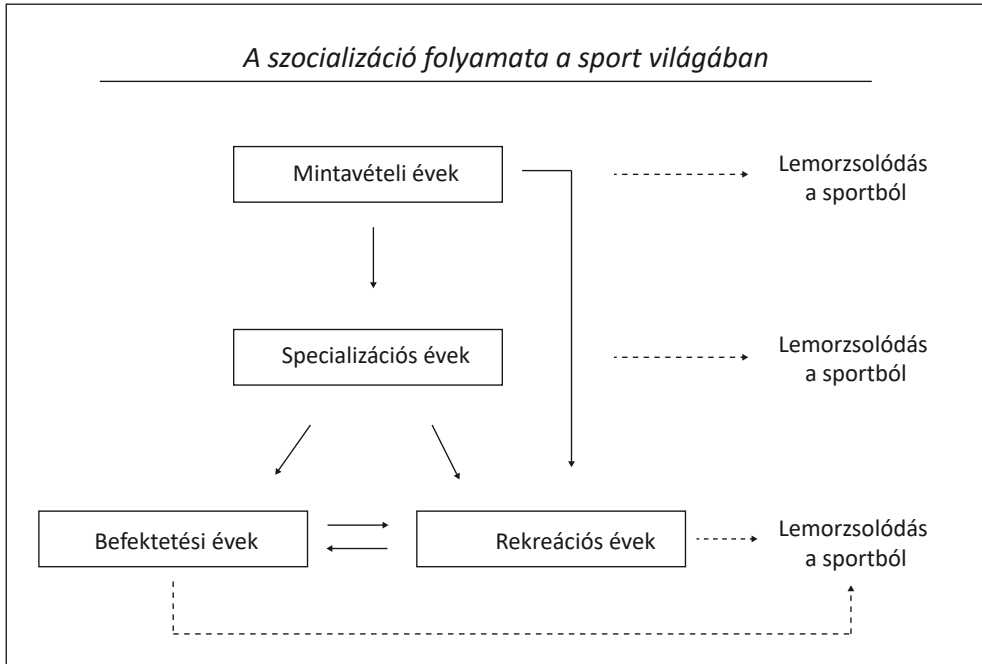
kutatásunk második fő részében). A sport nemcsak egy hatékony és fontos eszköz a fizikai és motorikus képességek fejlesztéséhez, hanem mint rekreációs, szabadidős tevékenység jótékony hatással bír a társas kapcsolatokra is, hatékony eszköznek bizonyul az új környezethez való adaptáció során, pl. amikor a hallgatók megkezdik életük egy új szakaszát (Yanik 2018). A sportszocializáció nem más, mint a rendszeres sportolásra történő nevelés, amelyben elsődlegesen a családtagok vesznek részt, majd pedig az iskola, a kortársak, továbbá az egyén számára meghatározó személyek, illetve a média. Ennek folyamán az egyén megtanulja a sportolás jelentőségét, a lehetőségeket, a mozgásokat, a viselkedési és magatartási mintákat. Ha a sportolás élete fontos részét képezi, akkor ezt gyermekei és családtagjai felé is közvetíteni tudja majd. Ilyenformán a sport visszatükrözi a makrostruktúrában megtalálható értékeket, normákat, magatartásszabályokat (Rétsági 2015; Földesiné Szabó et al. 2010).

Snyder és Spreitzer (1981) szerint a sportolás és a szocializáció kapcsolatát két irány jellemzi: az egyik a szocializáció a sport sajátos világába, a másik pedig a szocializáció a sportolás révén. Az előbbire irányuló kutatások azt vizsgálják, hogy milyen fizikai, mentális, társas-társadalmi tényezők befolyásolják a részvételt valamely sporttevékenységben (ebben és az előző fejezetben ezt a megközelítést vizsgáljuk meg közelebbről), az utóbbi pedig a sportolással járó következményeket és velejárákat vizsgálja mind az egyén, mind a társadalom szintjén (mint például a sportolás hatását a tanulmányi eredményességre, mely kérdéskörrel később foglalkozunk). A sport világába irányuló szocializációs folyamatok olyan értékek elsajátítását jelentik, mint az önmeghatározás, céltudatosság, sportszerűség, versenyzés vagy a kemény munka értékelése. Ugyanakkor ez a szocializáció nem mindig ilyen pozitív irányú: a sportolás nem feltétlenül növeli az önbizalmat, a vezetői képességek fejlődését és a társas kapcsolatokat sem javítja minden esetben. Több tényező is hat a sportolás mellett, hisz a szocializáció többdimenziós folyamat, amelyben szerepet játszanak a kortárs-csoportok, a nem sporthoz kapcsolódó tevékenységek vagy éppen a média (Frei & Eitzen 1991).

A szocializáció folyamatát a sport világba Côté és Hay (2002 idézi MacPhail et al. 2003) az alábbi ábrával szemléltette. Elméletük szerint a folyamatnak három fázisa van: mintavétel, specializáció és befektetés. Mindhárom lépésnek háromféle kimenete lehet: 1. átlépés a következő szakaszba, 2. lemorzsolódás a sportból, 3. rekreációs céllal, informálisan végzett, nem versenyszerű hobbisportolás. A mintavételi szakaszban a gyerekek fő motivációja az örömszerzés és a mozgás élvezete, a szabad játék, kevésbé a kemény edzés vagy gyakorlás. A specializációs szakaszban csökken az egyes sportolási formák száma, s megszületik a döntés, hogy mely sportágat szeretné komolyabban, nagyobb energia-ráfordítással űzni az egyén. A befektetés fázisában a sportoló már csak egy tevékenységre összpontosít és elkötelezett az intenzív edzések, illetve a versenyen elért sikerek iránt. A mintavételi fázisban az elsődleges motiváció az örömszerzés, míg a specializáció szakaszában az

örömet már sokkal inkább a versenyek és a teljesítmény okozta izgalom nyújtja. A túl korai sportszocializáció, vagy azon belül, ha túl korán kényszerítenek egy gyereket a következő fázisba, akkor az kiegészéshez vezethet (MacPhail et al. 2003).

1. ábra. A fiatalok szocializációja a sportba. Forrás: Côté & Hay 2002 idézi MacPhail et al. 2003

A társas tényezők szerepét a sportolásban több oldalról is megközelíthetjük. Egyrészt erősítheti a meglévő kapcsolatokat. Ilyen például, ha valaki azért kezd el sportolni, mert egy hozzá közel álló személy meggyőzi arról, hogy együtt sportoljanak. Nem fontos, hogy ez szervezett formában történjen, csak az, hogy együtt végezzék az erőnlét és egészségi állapot javítása/fenntartása érdekében, vagy csak a közös tevékenység okozta öröm miatt.

Más esetben azonban az adott sportolói közösségben alakulhatnak ki különböző informális kapcsolatok: ha mindig ugyanazok az emberek ugyanott, ugyanabban az időben találkoznak, akkor előbb–utóbb megismerik egymást, és szimpatikusak, vagy éppen kevésbé szimpatikusak lesznek egymásnak. Ezek az egyének közben más csoportokhoz is tartozhatnak; különbözhetnek, vagy éppen hasonlíthatnak egymásra többek között társadalmi státuszukat, iskolai végzettségüket, foglalkozásukat, életmódjukat tekintve. Egy dolog azonban közös bennük: a sportolás ugyanazon formáját választották, s ez a közös vonás kiindulópontja lehet a kapcsolatok kialakulásának. A közösen végzett tevékenységnek köszönhetően olyan ismeretségek, barátságok vagy

éppen párkapcsolatok jöhetnek létre, amelyek egy életre szólhatnak. Az első tapasztalatok és közösségi élmények a sporttal, testneveléssel kapcsolatban meghatározzák az egész életen át tartó sportolást vagy nem sportolást. Ezért fontos, hogy az első élmények pozitívak legyenek, s értékként jelenjen meg a sport az egyén életében. Így alakulhat ki az életen át tartó sportolás (az életen át tartó tanuláshoz hasonlóan). Ezek a tapasztalatok akár felülírhatják az egyén neméből, szocio-kulturális és szocio-demográfiai háttéréből származó előnyöket vagy éppen hátrányokat (Kirk 2005). Ezen a ponton kapcsolódik a sportszocializáció Bourdieu tőkeelméletéhez, hiszen a fentiek igazolják a sportközösséghez tartozás társadalmi-tőke-növelő szerepét.

A sportszocializáció, tehát az élethosszig tartó sportolásra történő nevelés, a sport értékeinek elsajátítása leginkább akkor lehet sikeres folyamat, ha minél korábbi életkorban következik be. Bourdieu elméletében kitér arra is, hogy magát a sportszocializációt is erősen befolyásolja a család, illetve annak networkjének szocio-kulturális és gazdasági kontextusa. Nem véletlen, hogy az alacsonyabb társadalmi státusú családok kisebb arányban vesznek részt a sportolásban, de ebben nemcsak az anyagi körülmények és a sportolási lehetőségek korlátozott volta játszik szerepet, hanem az egyént körülvevő szűkebb környezet (család, barátok, kortársak, iskola) habitusa (l. a sportolás a tőkeelméletek tükrében fejezet) (Bourdieu 1984; Stuij 2015; Pot et al. 2016).

Bourdieu elméletéből kiindulva Bernstein egy nagyon hasznos elméleti keretet alkotott a sportszocializáció folyamatának megértésére. Megkülönböztette az oktatási, a szabályozó, az imaginatív és az interperszonális kontextust, melyben a sportszocializáció zajlik. Az oktatási kontextusban az adott sportág végzéséhez szükséges technikai készségeket tanuljuk meg. A szabályozó kontextusban a társadalmi interakciók és kapcsolatokkal összefüggésben lévő (morális) tudást sajátítjuk el. Az imaginatív kontextusban szerzünk tapasztalatokat a megtanultakkal kapcsolatban, míg az interperszonális kontextusban értékeket és érzelmeket sajátítunk el az adott sportágra vonatkozóan. Bernstein elmélete segít megmagyarázni a sport-habitus mikro és makroszintje közötti interakciót. Az elmélet szerint tulajdonképpen a sporttőke technikai aspektusai az oktatási kontextus, míg szocio-kulturális aspektusok a szabályozó és interperszonális kontextus során szerezhetők meg (Bernstein 1974 idézi Pot et al. 2016).

A család, barátok, osztálytársak, csoporttársak, oktatók/középiskolai tanárok sportolása olyan minták, példák lehetnek, amelyet az egyén a szociális tanulás során követhet. Így e minták vizsgálata a szociális tanulás elméletéből kiindulva is érdekes lehet. Bandura szociális tanulás elmélete (1989) szerint azok a környezeti, társas körülmények, melyek körülveszik az egyént, meghatározzák az egyén későbbi életútját, döntéseit. A szocializáció folyamatában résztvevő személyek (például családtagok, barátok, kortársak, iskolatársak stb.) viselkedési mintái befolyásolják az egyén későbbi viselkedését, attitűdjeit is. De az ilyen körülmények közé tartoznak bizonyos

események („találkozások”) is, amelyek egy életre meghatározhatják az egyén véleményét, hozzáállását, életszemléletét. Hogy mire milyen esemény fog hatni életre szólóan, ez természetesen az egyéntől és körülményeitől függ, bizonyos személyes tulajdonságok, s főként az egyén társadalmi hovatartozása és miliője ellensúlyozhatják az életeseemény hatását. Bandura a szociális tanulás elméletét továbbgondolta, s megalkotta a szociális kognitív elméletét. Lényege, hogy az egyéneket nem csupán a belső késztetések vezérik, ugyanakkor nem is kizárólag a külső körülmények befolyásolják (köztük a család, a barátok vagy más személyek); ezek közreműködő tényezőként funkcionálnak, amelyek hozzájárulnak az egyén motivációihoz, viselkedéséhez és fejlődéséhez.

Mint ismeretes, az elsődleges szocializációs közeg a család: a gyerek a szülőktől vagy egyéb rokonoktól látott viselkedésformákat, magatartásmintákat utánzással sajátítja el. Azokban a családokban, ahol a szülők, a tágabb rokonság körében kedvelt tevékenység a sportolás, gyakori beszédtema, s a sportot különböző formákban „fogyasztják” (sportesemények látogatása, közvetítések nézése) – ahol tehát Bourdieu elméletéhez kapcsolódva sportos habitus jellemzi a családot –, egyértelműen előnyös közeg alakul ki a gyermek testmozgás iránti pozitív attitűdjének kialakításához. Tény, hogy a család társadalmi–gazdasági helyzete meghatározza, hogy a sport iránti érdeklődés végül milyen sportág választásához vezet, de ettől függetlenül az érdeklődés kialakulásában és fenntartásában a családnak, később pedig az oktatási intézményeknek, kortárs csoportoknak és a médiának (Földesiné Szabó et al. 2010), valamint az élsportolóknak és kormányzati kampányoknak, programoknak is jelentős szerep jut (Pot et al. 2016).

Ahogy az eddigiekből is kiderült, számos kutatási eredmény bizonyítja a család, barátok, iskolai szocializációs környezet hatását az egyén életmódjára, szabadidő-elöltetésére, s így sportolási szokásaira (Ullrich–French & Smith 2009; MacPhail et al. 2003; Stuij 2015; Pot et al. 2016). A szülők sportolása mint minta, s támogatásuk gyerekük sportpályafutásában kiemelkedően fontos. Kutatási eredmények igazolják, hogy ha a szülők sportos környezetet biztosítanak a gyerekük számára otthon, akkor ez alakítja a gyerek sportmotivációját. Amikor egy anya sporteszközöket visz be az otthonukba, ez növeli a gyerek sportkompetenciáit és értékvélekedéseit, ezáltal ugyanis az anya a sportolás képességére és fontosságára vonatkozó üzenetet közvetít a gyerek felé. Ugyanakkor meglehet, hogy a hatás fordított irányú: az anya mintegy válaszként hoz sporteszközöket, mert látja gyermeke érdeklődését és kompetenciáit a sportban. Az azonban biztos, hogy az anya bátorítása mindenképpen pozitív hatással van a gyermek sporttevékenységére (Fredricks & Eccles 2005). Soos és munkatársai (2019) közép-kelet-európai fiatalokat vizsgálva szintén igazolták a barátok és a család észlelt támogatásának pozitív hatását a szabadidős tevékenységként végzett fizikai aktivitás autonóm motivációjára vonatkozóan.

A szülők, különösen az apák sportolása olykor nagyobb hatással van a gyerekek sportolási szokásaira – akár több év múlva is –, mint a család szocio-ökonómiai státusa (Yang et al. 1996; Mota & Silva 1999). A szülők szerepe a gyerek sportszocializációjában öt speciális, motivációhoz és eredményességhez kapcsolódó területen ismeretes. Ezek a következők: (a) elfogadás (acceptance, a szülő elfogadja-e a gyerek sport iránti érdeklődését, sportágválasztását), (b) modellezés (modelling, a szülő hatása a sportpályafutás, eredmények megtervezésére), (c) elvárások (expectations, a szülők elvárásai gyerekek sportteljesítményét illetően), (d) jutalmazás/büntetés (rewards/punishments, a szülő mivel bátorítja, motiválja gyerekeit a jobb sportteljesítményre, vagy éppen hogyan bünteti, ha nem mutatott jó formát) és (e) irányelv (directiveness, a szülői instrukciók mértéke a tekintetben, hogy a gyerek mit tegyen vagy éppen mit ne tegyen sportpályafutásának fejlődése érdekében) (Woolger & Thomas 1993).

Sallis és munkatársai (2000) által elemzett több mint száz tanulmányban az egyik leggyakoribb téma épp a szülői támogatás mértéke, különböző formája volt. Bár a másodelemzés során nem találtak egyértelmű, szoros kapcsolatot a szülők és a gyerek fizikai aktivitása között, de kétségtelen, hogy a szülői és egyéb (családi, baráti) támogatás jelentős szerepet játszik a fiatalok sportolásában, legyen az szóbeli vagy anyagi támogatás, vagy pedig segítség abban, hogy a gyerek eljusson az adott sportintézménybe (Hoefler et al. 2001).

Pikó és Keresztes (2007) megerősítették, hogy a szülők jelenleg is aktív, illetve korábbi sportolása, valamint a testvér, a barát, az osztálytársak és a párjuk sportolása szignifikánsan befolyásolja a megkérdezettek sportaktivitását. A fizikailag aktív személyek közül leginkább a kortársak: a barátok és az osztálytársak játszanak szerepet. Ők gyakorolják a legnagyobb hatást a fiatalok sportolására. Spanyol, magyar és román testnevelőtanár-szakos hallgatók esetében is igazolódott a szülők támogatásának pozitív hatása, nemcsak fizikai aktivitásukra, hanem fizikai és mentális egészségi állapotukra is (Bertók et al. 2011). Korábbi magyar-román határ menti régióban végzett hallgatói kutatásunk eredményeként igazolni tudtuk a társas tényezők befolyásoló szerepét a sportolási szokásokra más társadalmi tényezők hatása mellett. A versenysportoló közé kerülés esélyét szignifikánsan növeli, ha egy hallgatónak a testvére, legjobb barátja/barátai és legalább egy középiskolai tanára is sportol(t), míg a szabadidő-sportolóvá válást valószínűsíti szintén a legjobb barát, illetve a hallgató párjának sporttevékenysége. Az egyetemi oktató(k) sportolása, legalábbis ha ismer az egyén ilyen oktatót, hozzájárul a legalább alkalmoszerűen végzett testedzéshez (Kovács 2015b).

Mind a lányok, mind a fiúk számára egyaránt fontos az anya és az apa támogatása ahhoz, hogy kellőképpen motiválva érezzék magukat a sportolásra a sport folytatására kudarc esetén. Azonban látnunk kell, hogy a szülői támogatás nem minden esetben lehet pozitív hatással a gyerek sportolására, sportteljesítményére: a túlzott elvárások és nyomás komoly pszichikai gátat és frusztrációt okozhatnak (Leff & Hoyle

1995). Ezért a szülőknek meg kell tanulniuk azt a viselkedésformát, magatartásmin-tát, amellyel maximálni tudják gyerekeik sport iránti motivációját, örömet és teljesít-ményét, meg kell találniuk azt a határt, ameddig még nem tesznek túl nagy terhet gyerekükre, nem fogalmaznak meg túl nagy elvárásokat velük szemben.

Az alacsonyabb társadalmi státuszú családok gyerekei kisebb valószínűséggel vesznek részt sporttevékenységben (Stuij 2015; Wiltshire et al. 2019), így azok vizsgálat, ahol a gyerek(ek) sportol(nak) fontos lehet célzott programok kidolgozásához (Pot et al. 2016). Mind alsó, mind felső tagozatban legalább olyan fontos szerepe van a szülőknek a gyerekek sportolásában, támogatásában, mint a magasabb társadalmi státuszú családok gyerekei életében, melynek hátterében a szülők, esetlegesen más távolabbi családtag (pl. nagyszülők, nagybácsi) elköteleződése, korábbi sportmúltja áll. A szülők megismertetik a gyerekeket a sportolás fontosságával, élményeivel, értékeivel, elviszik őket a megfelelő helyszínre, támogatják őket, szurkolnak nekik az edzésen és versenyeken, s ez mutatja a szülők sporthoz kapcsolódó habitusát. A regulatív kontextust mutatja az, ahogy a szülők bevezetik gyerekeiket a sport világába, míg az interperszonális a szülők értékrendszere, véleménye s tudása gyerekeik sportrészvételéről. Nagy hatással vannak a gyerekek sporttőkéjének társadalmi aspektusának alakításban: tudásuk és értékeik a sportról, a bizalmi kapcsolat a sportklubbal, edzővel, az ott lévő személyekkel és támogatásuk a sport iránti elköteleződésben. Az imaginatív kontextusbeli különbséget mutatja a különböző társadalmi státuszú gyerekek esetében, hogy az alacsony szocio-kulturális hátterű gyerekek kisebb valószínűséggel tudnak részt venni különböző sportklubokban, így lehetőségeik sokkal inkább beszűkültek a tapasztalat (így pl. kapcsolati tőke) szerzésre, s többnyire a lakókörnyezetük utcáira, parkjaira korlátozódik, viszont a magas társadalmi státuszúaké ebből a szempontból még inkább szűkebb, mivel rájuk ezek az outdoor tevékenységek kevésbé jellemzők, így csak a sportklubban szereznek tapasztalatokat. Ezekben a sportklubokban azonban a légkört jelentősen meghatározza a résztvevők habitusa, például egy teniszklubban, ahol rendszerint magas társadalmi státuszúak járnak össze, s az alacsonyabbak nem mennek, mert úgy érzik, hogy „ők nem odavalók”. Ily módon sajátítják el a sporthabitust a különböző társadalmi státuszú gyerekek, melyek akár örök életükre megmarad, ami kitermeli a (sport) tőke gyakorlatát egy speciális (sport) mezőben (Stuij 2013; Pot et al. 2016).

Mind a serdülőkorban, mind pedig a fiatal felnőtt korban egyre nagyobb szerep jut a kortársaknak mint referenciacsoportnak (Pikó 2010; Pusztai 2011). A kortársak hozzájárulnak a fizikai aktivitás élvezetéhez, a közösen átélt öröm, a teljesítmény, a társaság elismerése és az önbecsülés támogatása által. A sportolás környezetében létrejövő és a már meglévő barátságok percepciója pozitív hatást fejt ki a serdülők különböző fizikai mozgásformák (sport, játék) iránti vonzódására, s a döntő lépés megtételére a sport irányába, esetlegesen a sportolás következő szintjére való lépésre (MacPhail et al. 2003), vagy éppen a sportolásból, adott sportból vagy klubból való

kilépésre. A legfontosabb tényező a közös sportolás közben átélt öröm, élmények jelentik, ezek hiánya kilépésre ösztönözhet, ily módon a kortársak, sporttársak alakítják a (sport) habitust is (Pot et al. 2016).

Nem fontos feltétlenül a kortársaknak is sportolniuk ahhoz, hogy motiválni tudjanak másokat. Néha az is elegendő, ha elfogadják, hogy egy társuk sportol, s ha kellőképpen tudják éreztetni a barátok azt, hogy támogatják társuk sportolását. Ha egy sportoló a sport (eredmények) által kitüntetett figyelmet kap a kortársak körében, ez is fontos motiváló erőként hathat a sportolásra és ennek folytatására (Ullrich-French & Smith 2009).

A GFK omnibusz vizsgálata is rámutatott a gyermekkori sportolás, s az ebben szerepet játszó társas tényezők hatására. A sportolók 53%-a 15 éves kora előtt kezdett sportolni, s meghatározó volt az első pozitív élmény a sporttal kapcsolatban, amelyben szerepet játszott a társas (baráti, kortársi) közeg. A sporttársak, barátok körében olyan élményeket éltek át a fiatalok, amelyek egy életen át meghatározzák a sportoláshoz fűződő attitűdjeiket (Neulinger 2008). A Magyar Ifjúság 2012 eredményei is azt bizonyítják, hogy a társadalmi tőke a sportolás fontos prediktora: azok, akiknek van baráti köre, nagyobb arányban sportolnak (Csécsi et al. 2012).

Ebben a fejezetben megismertük a sportszocializáció folyamatát, típusait, illetve azokat a szocializációs ágenseket, amelyek meghatározzák az élethosszig tartó sportszocializációt, a sport iránti attitűdöket. Különösen fontos szerepe van ebben a folyamatban a családnak és a kortársaknak, így kutatásunkban is megvizsgáljuk, hogy a család viszonya a sporthoz, sportos habitusa, illetve az, ha van egy hallgatónak olyan barátja, akivel együtt sportol, befolyásolja-e az egyén sportolását a szocio-ökonómiai státus és habitus mellett.

A makro- is mikrokörnyezeti szint mellett a következő fejezetben a felsőoktatási intézményekhez kapcsolódó mezoszintet vesszük górcső alá: arra a kérdésre keressük a választ, hogy az intézményi hatás, sportmilió, s ennek tényezői miként befolyásolják a hallgatók sportolását. Bemutatjuk az intézményi hatás különböző modelljeit, melyek között szintén megjelenik a személyi tényező (egyetemi oktatók, hallgatótársak szerepe) mint intézményen belüli (sport)szocializációs ágens.

INTÉZMÉNYI HATÁS A FELSŐOKTATÁS SPORTBAN

Az intézményi hatás azokat a tényezőket vizsgálja, melyek a hallgatók valamilyen változását befolyásolják a felsőoktatási évek alatt, legyenek ezek, értékek, magatartás, viselkedés vagy éppen az eredményesség. Az intézmény pedig nem más, mint értékekkel teli szervezet (Washington & Patterson 2011). Témánkhoz kapcsolódóan ilyen változásnak vagy éppen fejlődésnek tekintjük a hallgatók sportolási hajlandóságát. E tekintetben arra vagyunk kíváncsiak, hogy milyen intézményi tényezők befolyásolják

őket a sportaktivitásban, mely faktorok együttesen alkotják az egyetem vagy a főiskola sportmiliójét. Ebben a fejezetben az intézményi hatáshoz kapcsolódóan azokat a modelleket mutatjuk be, melyek a hallgatók sportolását (is) meghatározhatják, s a sportmilió dimenzióit képezik.

A hallgatói fejlődést és változást vizsgáló elméleti modelleket alapvetően két csoportba sorolhatjuk: a fejlődési elméletek vagy modellek az individuális fejlődés természetét, struktúráját és folyamatát vizsgálják, tehát alapvetően az egyénben történő változásokra fókuszálnak, s leginkább pszichológiai kategóriákkal, elméleti kerettel dolgoznak (pl. Erikson, Piaget elméleteire alapozva). Munkánkban a hallgatói változásra vonatkozó másik nagy elméleti családra építünk, az intézményi hatásra, amely az egyének közötti és környezeti tényezőkből eredezteti a változást, s ez nem feltétlenül jár együtt pozitív fejlődéssel, progresszióval, egyéni növekedéssel. Az intézményi hatás számos tényezőtől tevődik össze: ezek egy része a hallgatókra vonatkozik (nemi, etnikai, szociokulturális, tanulmányi eredményességre vonatkozó különbségek), de lehetnek strukturális vagy szervezeti jellemzők (az intézmény mérete, szelekciós mechanizmusok, kurrikulumok), továbbá vannak környezeti feltételek (a karok vagy a hallgatók által létrehozott kulturális, társadalmi, politikai klíma). A két elméleti család között a legfontosabb különbség, hogy az előbbi a mire, míg az utóbbi a hogyanra keresi a választ. Az intézményi hatást vizsgáló modellek a változás forrásaira fókuszálnak (pl. intézményi jellemzők, programok, szolgáltatások, hallgatói tapasztalatok, a hallgatók és oktatók közötti interakciók) (Pascarella & Terenzini 2005). Kutatásunkban is azokat az intézményi erőforrásokat vizsgáljuk, melyek hatással lehetnek a hallgatók sportolási szokásaira: sportszervezeti jellemzők, célok, értékek, misszió mint kampuszkörnyezeti faktorok, versenysport szerepe és felépítése, sportszolgáltatások (programok, események), személyi tényezők a sportra vonatkozóan, infrastruktúrális feltételek.

A környezeti elméletek kiindulási pontként szolgálhatnak vizsgálatunkhoz. Eszerint a kampuszkörnyezet fontos meghatározó tényezője a hallgatók tapasztalatainak és kimenetelének, ezért fontos megismerni jellemzőit, melyek esetünkben meghatározhatják a hallgatók sportolási szokásait. Az intézmény típusa, jellemzői és küldetése együttesen alkotnak egy olyan miliót, ami megkülönbözteti az egyik intézményt a másiktól. Ez megjelenik az osztálytermekben, diákszervezetekben és az interakciókban (Renn & Patton 2017). Az intézményi hatás elméletéhez kapcsolódóan a kampuszkörnyezet szerepei közül a fejlődési perspektívát alkalmazzuk, melynek lényege, hogy minden hallgató egy fejlődési folyamaton megy keresztül az oktatás során annak érdekében, hogy hasznot szerezzen a felsőoktatási évekből. Ez a megközelítés ebből kifolyólag hangsúlyozza a felsőoktatási intézmények felelősségét abban, hogy olyan környezeti feltételeket biztosítson, ami a diákok hasznára válik a növekedés érdekében (Museus 2017). A sportolásra vonatkozóan is megállapítható, hogy egy-egy intézményen belül karonként eltérő módon alakul a sportos intézményi környezet,

ami befolyásolja az adott karhoz tartozó hallgatók sportolási szokásait, ezért egy-egy felsőoktatási intézményt nem lehet egy egységként kezelni, fontos a kari kontextus beemelése (Yanik 2018). Vizsgálatunkban a sportos kampuszkörnyezetet az intézményi hatás speciális, szubjektív elemeket tartalmazó dimenziójának tekintjük. Ennek keretében az intézmény tagjainak sportolási szokásai, attitűdjei, sportolásra vonatkozó magatartásmintái és értékei alkotnak egy olyan környezetet, mely meghatározhatja az egyén sporthoz fűződő viszonyát.

Az intézményi elmélet korai szociológiai gyökerei arra keresik a választ, hogy miként lehetségesek hasonlóságok a különböző típusú és funkciójú szervezetek között, illetve hogyan védik meg magukat a környezet velük szemben támasztott elvárásaival szemben. Az intézményi elmélet kulcselemei a következők: 1. a szervezeteket elsősorban az intézményi kontextus befolyásolja; 2. az intézményi nyomás minden szervezetre hat, de különösen azokra, amelyeknek nincsenek tiszta technológiái; 3. az intézmények izomorfokká válnak a környezetükkel a legitimitásuk megszerzése érdekében, hogy életben maradhassanak; 4. amikor az intézményi környezet elhatárolódik a fő technológiától, gyakorlatoktól, hogy legitimitációt szerezhessen, ez elmentésben állhat a hatékonysághoz szükséges gyakorlatokkal; 5. olykor egy gyakorlat létszükséglet a legitimitáció fenntartásához, másszor ugyanez a gyakorlat válik egy intézménnyé. Az intézményi elmélet alkalmazására jó példák Washington korábbi munkái, aki azt vizsgálta, hogy a NCAA miként vált az egyetemi versenysport fő intézményévé, s hogy a férfi egyetemi kosárlabda hogyan lett az amatőr kosárlabda legdominánsabb sportága (Washington & Patterson 2011).

A kampuszkultúra vizsgálatát is összekapcsolhatjuk Bourdieu habituselméletével, ugyanis nemcsak egyéneknek, közösségeknek, hanem a szervezeteknek is lehet habitusuk. A habitus által létrehozott diszpozíciók megosztódnak az egyének között az adott intézményben osztálytól, nemtől, etnikumtól és képességektől függetlenül. A habitus hozza létre a szabályokat és törvényszerűségeket, amik a mezőt alkotják. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a szervezeti habitus nem egyenlő a szervezeti kultúrával. Amíg az utóbbi az intézményi identitást vizsgálja a szimbólumok, emlékek, történetek és struktúrák elemzésével, addig a habitus lehetőséget nyújt annak megértésére, hogy a hatalom miként munkálkodik a szervezetek kulturális identitásának kialakításán és fenntartásán. A szervezeti habitus az informális, tudatalatti gyakorlatokra fókuszál, amelyek a szervezet vezető diszpozícióival vannak állandó kölcsönhatásban (Kitchin & Howe 2013).

A felsőoktatás tömegesedésével számtalan eltérő társadalmi-etnikai háttérű hallgató jelent meg a kampuszok világában, akik számára származásukból fakadóan elvárásaként fogalmazódik meg a diverzitás a kampusz kultúrában. Amennyiben az adott intézményben nem találják meg a diverzitásnak megfelelő érték- és normarendszert, úgy ezek a hallgatók hajlamosak szubkultúrákat alakítani és/vagy csatlakozni. Clark és Trow (1966 idézi Museus 2017) négy ilyen hallgatói szubkultúrát különböztet meg,

amik a leggyakrabban fordulnak elő a felsőoktatásban: *akadémiai szubkultúrák*, melyek tagjai a tanulmányi előmenetelt tartják a legfontosabbnak, a *nonkonformista szubkultúrák* (céljuk az intézményvezetéssel szembeni ellenállás és kritika kifejezése), *egyetemista szubkultúrák*, amelyek ugyan lojálisak az intézményükhöz, de az egyetemi élet intellektuális követelményeit elutasítják, s fontosabbak számukra a társas, extrakurrikuláris és sportos tevékenységek (ide tartoznak pl. az egyetemi sportolók közösségei, főként az egyetem színeiben versenyző sportolók). Végül az utolsó csoportot a *szakmai közösségek* alkotják, akik a munkaerő-piaci karrierlehetőségekre fókuszálnak.

Noha az egyetemista életmód egyes elemei a legtöbb országban és felsőoktatási intézményben hasonlóak, a felsőoktatás expanziójának következtében a hallgatók társadalmi háttére, demográfiai, etnikai összetétele heterogén képet mutat. Az életvitelük, a családból hozott szokásrendszerük és világnézetük is eltérő, s különböznek a sportolás fontosságáról alkotott vélemények is. Ahogy a fiatalok egészségének körében egyfajta értékrendbeli korszakváltás valósult meg, úgy az egyetemista fiatalok körében is: a (sportra igencsak jellemző) teljesítmény-orientáltság már elvesztette prioritását, s ehelyett az önmegvalósítás, a függetlenség és a szabadság értékei kerültek előtérbe. Ez pedig a sportolás fontosságának háttérbe szorulását hozza magával körükben is. Ezt jól mutatja, hogy a relatíve jobb sportolási lehetőségek ellenére a felsőoktatási intézményekben igen magas a nem sportoló hallgatók aránya hazánkban. Ennek hátterében két probléma húzódik: (1) csak bizonyos hallgatói csoportok vesznek részt rendszeres fizikai aktivitásban, az egyetemista társadalom tekintélyes részére még mindig az inaktív életmód jellemző. (2) Az egyetemeken nem biztosítanak megfelelő sportolási lehetőségeket a fogyatékosok s egyéb egészségi problémával küzdők számára. Nem kétséges, hogy az egyetemeken egyik legnagyobb megoldandó problémája, hogy olyan sportprogramokat és lehetőségeket biztosítsanak, melyek révén radikálisan csökkenthető az inaktív életmóddal jellemezhető hallgatók aránya. A sportolás és a rendszeres testedzés bizonyítottan pozitív hatással van a hallgatók fizikai, pszichikai és mentális jóllétére, azonban e hatás kifejtéséhez szükség van kormányzati és intézményi szinten sportbarát környezetre és megfelelő háttér biztosítására a nemzetközi minták alapján (Földesiné Szabó 2005).

Hédi (2015) felmérése szerint a sportoló hallgatók száma négy intézményi tényezőtől függ: 1. a sportlétesítmények számától, színvonalától; 2. a szakember-el látottságtól és szervezettségtől; 3. a testnevelés órán való részvétel lehetőségeitől és 4. a képzés területéről. Véleménye szerint az egyetemi-főiskolai sportba történő hallgatói bekapcsolódás jelentős intézményenkénti különbségében az játszik szerepet, hogy a felsőoktatási sportnak két társadalmi alrendszerhez, a sporthoz és az oktatáshoz kapcsolódó háttére van. A sportoló hallgatók számának növeléséhez e két szféra sokkal szorosabb és összehangoltabb együttműködésére van szükség. Ez azért is fontos, mert nem ritkán az egyetemi autonómia gátolta a civil sportszervezetek

programjainak megvalósulását. A hallgatókat és az intézményeket is egyaránt érdekeltté kell tenni a sporttevékenység fejlesztésében.

Az intézményi hatást vizsgáló modellek közül azokra a kampuszkörnyezeti tényezőkre fókuszáló elméleteket és modelleket alkalmazzuk kutatásunk során, melyek befolyásolják az egyén magatartását a személyiség jellemzőin keresztül. Ezeket a modelleket Strange (2003) négy kategóriába sorolta, melyek teljes mértékben megfelelnek a kampuszkörnyezet vizsgálatához szükséges kritikus elemeknek (Museus 2017): fizikai, emberi erőforrásra koncentráló, szervezeti és konstruált környezeti modellek.

Fizikai modellek

Ezek az elméletek és modellek a külső fizikai környezet hatásaira fókuszálnak, melyek meghatározhatnak bizonyos viselkedési formákat, illetve lehetőségeket biztosítanak egyes tevékenységekhez (pl. konditermek, parkok, eszközök, pályák, csarnokok a sportoláshoz). Ide tartoznak a témánk szempontjából fontos sportinfrastruktúrák. Az egészségmagatartás vizsgálatát célzó szocio-ökológiai modellek azokat a személyes, társadalmi és intézményi, valamint fizikai környezeti tényezőket vizsgálják mint például a sportlétesítmények elérhetősége, amik befolyásolhatják az egyén viselkedését, s hangsúlyozzák, hogy e tényezők többdimenziós elemzésére van szükség ahhoz, hogy megértsük és megváltoztathassuk az egyéni viselkedési formákat az egészségre vonatkozóan. Az olyan környezeti tényező, mint például a sportlétesítményekhez való hozzáférés facilitátorként működhet az egészségtudatos magatartás vonatkozásában (Pan et al. 2009; Prins et al. 2010).

Kutatási eredmények igazolják, hogy minél inkább támogató a fizikai környezet egy helyi közösségben és hozzáférhető, megfizethető, civilizáltak és biztonságosak a sportlétesítmények (megfelelő járdák, utak, parkok a sétához, kerékpározáshoz, futáshoz, sportolásra kialakított terek, létesítmények), annál valószínűbb, hogy egy ott lakó fizikailag aktívabb lesz (Sallis et al. 2009; Pan et al. 2009; Bácsné Bába et al. 2018). Más vizsgálatban kimutatták, noha a sportlétesítményekhez való hozzáférésnek nem volt közvetlen hatása a sportolásra serdülők körében, ugyanakkor indirekt pozitív hatás mutatkozott a sportszándékon keresztül (Prins et al. 2010).

Az Ifjúság 2000 kutatás eredményei szerint a településtípus erőteljesen befolyásolja a fiatalok sportolási szokásait: a legnagyobb különbségek a főváros és megyeszékhelyek, illetve a kisvárosok és községek között vannak – az előbbieken lényegesen többet sportolnak, mint az utóbbiakban. A nagyvárosok közül is kiemelkednek azok, ahol felsőoktatási intézmények vannak, így egyre inkább diákcentrumokká váltak. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy a kisebb települések az infrastrukturális feltételrendszer tekintetében is hátrányban vannak. Az egyetemisták szempontjából a településtípusnak és a tanuló státusnak különösen nagy jelentősége

van. Infrastrukturális szempontból épp az egyetemi hallgatóknak vannak a legjobb lehetőségeik a rendszeres sportolásra (Fábi 2002). A tanuló státusszal járó viszonylag rugalmas időbeosztásnak, illetve a különböző diákkedvezményeknek köszönhetően javul a sportolás esélye, míg a munkahelyi elhelyezkedés mintegy 50 százalékkal csökkenti annak esélyét, hogy egy fiatal sportoljon (Perényi 2011). Ebből is látható, hogy a felsőoktatási intézményeknek nagy felelősségük van abban, hogy hallgatóik rendszeresen sportoljanak, mert itt még lehetőség nyílik arra, hogy szervezeten vegyenek részt valamilyen sportfoglalkozáson, s ha ez rendszeressé válik, akkor akár életük további részében is sportolni fognak.

Hazai felsőoktatási hallgatók sportolását vizsgálva azonban azt láthatjuk, hogy kétszer annyian mozognak a kampuszokon kívül, mint azon belül, különösen a nők körében kevésbé vonzóak az egyetemi sportolási lehetőségek. Pfau és Domonkos (2016) sportvezetők véleményét összegezve arra jutottak, hogy kétharmaduk elégedetlen az egyetemük sportinfrastruktúrájával, háromnegyedük pedig a meglévő anyagi feltételekkel, s fontos feladatnak tekintik a fejlesztéseket ezen a területen.

Emberi erőforrásra koncentráló modellek

Ezek az elméletek az emberi környezet befolyásoló szerepét vizsgálják (pl. szociokulturális sajátosságok, értékek, attitűdök). Ily módon azt kutatják, hogy a különféle szocializációs közösségek (tanárok, egyetemi munkatársak, hallgatótársak) miként hatnak egymásra, s hogyan osztják meg egymással értékeiket, attitűdjeiket, érdeklődési körüket, magatartásukat. Esetünkben a vizsgálendő kérdés az, hogy az egyetem tagjainak (főként a hallgatók, vezetők és oktatók) sportolása, sporthoz kapcsolódó attitűdje, viszonya miként befolyásolja a hallgatók sportolási szokásait.

Pfau és Domonkos (2016) 18 hazai felsőoktatási intézményre kiterjedő vizsgálatának eredményei rávilágítanak arra a fontos problémára, hogy egyes egyetemeken azért nehéz szervezni szabadidősport-rendezvényeket, mert az intézmény vezetői nem állnak támogatóként a háttérben. A sportért felelős egyetemi vezetők, testnevelők, edzők számára motiváló erőként hat, ha elismerik, segítik munkájukat és nem ütköznek falakba a megvalósítás során. Ugyanakkor a hallgatók részéről a motivátlanságot és lustaságot teszik felelőssé a szabadidősport iránti népszerűtlenségért. A hallgatóknak azonban fontos az oktatók hozzáállása, mivel az ingyenesség és olcsóság után az oktató személyisége a legfontosabb indok a kampuszon történő sportolásra, míg a barátok szerepe kiemelkedik az egyetemen kívül végzett sporttevékenységben (Pfau 2016).

Korábbi kutatásunkban megvizsgáltuk a társadalmi háttérváltozók, az egészségmagatartás kontextuális hatásainak (az intézményre vagy karra mint mezoszintű tényezőre jellemző egészségmagatartási formák), a hallgatók (inter- és intragenerációs) beágyazottságának, valamint az önkéntes civil közösségi részvétel mint társas hatások

befolyásoló szerepét az egészségrizikó-magatartásformák kerülésének esélyére Kárpát-medencei hallgatók körében (Pusztai et al. 2017). Eredményeink felhívják figyelmet a kampuszkultúra, miliő kiemelkedő szerepére az egészségtudatos magatartás viszonylatában: a rizikókerülő kampusztársadalomban kétszer akkora esélye van a hallgatónak elkerülni az egészségkárosító szokásokat, ugyanakkor a kortársak közé való erős, multiplex beágyazódás szignifikánsan növeli a rizikómagatartás esélyét. Az önkéntes közösségi részvétel mint civil társas tevékenység szignifikánsan pozitív irányba képes mozdítani a hallgatói magatartást.

Szervezeti környezeti modellek

A szervezeti környezet az intézményi célok, értékek és tevékenységek alkotta rendszer, melyek kialakítják az intézményi struktúrát és dizájnt. Ide tartoznak azok az intézményi szervezeti jellemzők, amik hatással vannak a működésre, arra, hogy milyen üzenetet közvetít magáról az intézmény, s ezt milyen módon érvényesíti rendszer szinten.

Jellemzői:

- strukturális keret (hogyan épül fel a szervezet a céljainak elérése érdekében);
- az emberi erőforrás kerete (a szervezetben dolgozó emberek motivációira, szükségleteire, elköteleződésére, képzésére, alkalmazására és szocializációjára fókuszál);
- politikai keret (segít megérteni a vezetőknek azokat a módszereket és folyamatokat, amik révén egy olyan közös vízió építhető ki, ami mobilizálja az embereket, meggyőz másokat, meghatározza az erőforrásokat a sikerhez);
- szimbolikus keret (misszió, vízió, értékek, melyeket rituálékon és ünnepeken keresztül közvetít az intézmény, s alátámaszt olyan tevékenységeket, gyakorlatokat, policy-t, melyek tipikusan mellőzöttek) (Kezar 2017).

Ahhoz, hogy megértsük, egy intézmény szervezete hogyan tud alkalmazkodni a folyamatos társadalmi kihívásokhoz Kezar (2017) szerint a szervezeti kultúrát és a jelentésadást kell megvizsgálni. Témánk szempontjából a kampuszkultúra normák, értékek, elvárások, hiedelmek tartós mintázatait jelentik, melyek alakítják az egyének és csoportok magatartását az egyetemen/főiskolán, s ami értelmezi, keretet ad a kampuszon és azon kívül történő eseményeknek, tevékenységeknek. A kampuszkultúra három szintje ismeretes: termékek, értékek, valamint alapvető feltételezések és hiedelmek. A termékek a kampuszkultúra szimbolikus aspektusait jelölik ki, látható bizonyítékai a kultúra működésének. Ide tartoznak pl. a beavatási szertartások az

elsőévesek esetében, vagy a hagyományok, közösségi sztingenderdek és elvárások. Ilyen termékek a kampuszra jellemző nyelvfordulatok/használat, emlékezetes történetek, melyek generációról generációra adódnak át. Az értékek a kampusz által elfogadott és közvetített eszméket jelentik. A diverzitás, az intellektuális szabadság vagy éppen a kritikai gondolkodás mint értékek általában explicit módon jelennek meg az intézmények küldetéstudatában. Az alapvető feltételezések és hiedelmek nem jelennek meg ennyire explicit módon egy intézmény életében, mint az értékek, de legalább olyan mértékben képesek befolyásolni a gondolkodást, eszméket, percepciókat és érzelmeket a kampuszokon (Renn & Patton 2017).

A felsőoktatási intézmények esetében a sportkoncepció vizsgálata jelenti azt a keretet, amiből megismerhetjük a sport tényleges és szimbolikus szerepét az intézmények életében. A sportkoncepció azokat a feladatokat és megoldásokat tartalmazza, amik segítik a hallgatókat az egészségtudatos életmód elsajátításában, s ennek részeként az élethosszig tartó sportszocializációban. Ebben három terület különül el: az oktatási feladatok (testnevelés órák, kötelezettségek teljesítésének megszervezése), a szabadidőport események, rendezvények, programok és a versenysport-lehetőségek biztosítása (Pfau 2006). Pfau (2014) országos kutatásából kiderül, hogy a szabadidősport szervezési feladatait szinte minden vizsgált intézményben a testnevelők látják el, kivéve az ELTE-n, ahol egyesületük, a BEAC koordinálja azt. A versenysport esetében a testnevelő tanárok mellett a Hallgatói Önkormányzat is megjelenik mint szervező. A szabadidősport-rendezvények képesek a legnagyobb arányban megmozgatni a hallgatókat, így egyértelmű, hogy erre kell leginkább hangsúlyt fektetni.

A sport szempontjából fontos kérdés, hogy az intézmény küldetéstudatában, életében, történetében, a kampuszkultúrában milyen szerepet tölt be a sport valamilyen formája, hogyan, milyen értékek mentén szervezi a sportéletet, milyen rendezvényeket, programokat nyújt, s ebben milyen rendszert, hogyan működtet. Ezek a sport-rendezvények, programok ugyanis fontos motiváló erőként hathatnak a hallgatókra. Ezt igazolja Kozma és munkatársai (2016) kutatási eredménye, akik megkérdezték a budapesti hallgatókat, hogy min változtatnának a gyakoribb sportolás érdekében. Válaszaikból kiderül, hogy gyakrabban sportolnának, ha lenne megfelelő (új, olcsóbb, közelebb) sporthelyszín, változtatni kellene személyes hozzáállásukon, illetve sportoló barátok invitálására lenne szükségük. Általánosságban a hallgatókra vonatkozóan azt fogalmazták meg, hogy speciálisan nekik szóló, olcsó tömegrendezvényre, több, vagy multifunkciós sportpályára lenne szükség, illetve a hallgatói közösségekre/közösségépítésre kellene alapozni ezeket a programokat.

Korábbi Kárpát-medencei, elsősorban kisebbségi magyar intézmények hallgatóit vizsgáló kutatásunkban összehasonlító elemzéseket végeztünk az intézmények között a hallgatók sportolási szokásaira vonatkozóan, illetve interjúkkal vizsgáltuk meg az egyes intézmények sportolási lehetőségeit, kínálatát. A vizsgált intézmények hallgatóinak sportolási gyakoriságára egyértelműen hat az intézményi környezet, hiszen

az infrastruktúra hiánya bizonyítottan, megléte elősegítően hatott. E területen a Debreceni Egyetem sportstratégiai terve emelhető még ki, mint olyan intézményi tényező, ami a hallgatók sportolási gyakoriságára pozitív hatást fejt ki (Kovács et al. 2017). Kutatásunk összegző megállapításaként kiemeltük, hogy a felsőoktatási hallgatók sportolási szokásait az intézményi hatás egyértelműen befolyásolja. A vizsgálat kimutatta, hogy a megfelelő sportinfrastruktúra, a széles sportszolgáltatási kínálat, a sportprogramok jól szervezettsége és az intézményi sportstratégia megléte a hallgatók gyakrabban végzett sporttevékenységét eredményezhetik. A közösségi sportolásnak kiemelkedő jelentősége van: a kisebbségi magyar intézményekben a sportfoglalkozásoknak elsősorban közösség-összekovácsoló, -építő és identitás-megőrző szerepe van (Kovács et al. 2017).

Konstruált környezet

Korábban Pascarella és Terenzini (2005) a konstruált környezet modelljeit perceptuális modelleknek nevezték utalva ezek szociálpszichológiai és kulturális antropológiai megközelítéseire, s Strange (2003) elnevezése is a résztvevők percepcióira, értékelésére, tapasztalataira utal az intézményi összetevők jellemzőire vonatkozóan. Témánkhoz kapcsolódóan ez a dimenzió a hallgatók véleményét és értékítéletét jelöli az intézmény által nyújtott sportolási lehetőségekről. Ez azért is fontos, mert egy korábbi hazai vizsgálat szerint a sportvezetők 87%-a elégedetlen volt azzal, ahogy a felsőoktatási intézmények motiválják a diákokat sportolásra (Pfau & Domonkos 2016), ugyanakkor az intézmény nyújtotta szabadidősport-lehetőségeket 89%-uk elfogadhatónak vagy annál jobbnak minősítette (Pfau 2016).

Nagy Ágoston értekezésében a Debreceni Egyetem hallgatóinak sportoláshoz fűződő attitűdjeit, sportolási szokásait vizsgálta meg. Célkitűzése annak felderítése volt, hogy egy felsőoktatási intézmény hogyan tud hozzájárulni egy régió társadalmi, gazdasági felemelkedéséhez a sport és a régióban élők életminőségének javítása által. Kutatási eredményei szerint inkább a költségtérítéses hallgatók költenek több pénzt sportolásra, és ők elégedetlenebbek az egyetem sportjával, kevésbé ismerik ennek versenysportját, ezért nagyon fontos az infrastrukturális fejlesztés. Leginkább az Általános Orvosi Kar és az Agrár- és Vidékfejlesztési Kar hallgatói elégedettek az egyetemi sport színvonalával, a nők inkább, mint a férfiak. A versenysportolók kevésbé elégedettek az egyetemi sporttal, mint amatőr társaik. A középiskolában és az egyetemen is sportoló hallgatók nincsenek megelégedve az egyetemi sport színvonalával. A szerző klaszteranalízis segítségével öt hallgatói csoportot különített el: az elsőben lévőknek fontos a sport, ezért nem testneveléssel, inkább más módon teljesítik a követelményeket, a másodikban lévő hallgatók a testnevelés órákkal teljesítik a féléveket, az egyetemi sportolással relatíve jobban elégedettek, s a sport átlagos

szerepet tölt be életükben. A harmadik csoport tagjai számára a legfontosabb a sportolás, többségük versenysportoló, míg a negyedik csoport tagjai az egyetemi sport színvonalával az átlagosnál jobban elégedettek, s jobban ismerik a Debreceni Egyetem Atlétikai Club (DEAC) teljesítményét, ugyanakkor a legjelentéktelenebb szerepet tölti be életükben a sportolás. Az ötödik csoport tagjai az egyetemi és középiskolai sport színvonalát átlagosnak ítélik meg, de kevésbé ismerik a sportéletet, és kevésbé jelentős a sportolás szerepe életükben. Az empirikus kutatás alapján a szerző összefüggéseket mutatott ki az egyetemi sport és az életminőség, az egészséges életmód, illetve a tanulmányi eredmények között. Sportolásuk és igényeik erősen kapcsolódnak a szabadidősport aktuális trendjeihez, ezért az intézményeknek is ehhez kell igazítaniuk sportkínálatukat annak érdekében, hogy minél több hallgató végezzen rendszeres testmozgást (Nagy 2010).

Kutatásunkban az intézményi hatáshoz kapcsolódóan azt tudjuk megnézni, hogy miként értékelik a hallgatók az intézményük adta sportolási lehetőségeket, mennyire elégedettek ezzel (konstruktív környezet), milyen gyakran vesznek részt az intézményük által szervezett sporteseményeken, programokon (szervezeti környezeti modell), illetve veszik igénybe a sportinfrastruktúrát (fizikai modell). Az emberi erőforrásra vonatkozó modelleket vizsgálva azt a kérdést szeretnénk megválaszolni, hogy az intézményhez kapcsolódó személyek (oktatók, barátok) sportolása miként hat az egyén sportolási szokásaira. Fő kérdésünk, hogy ezekben a kérdésekben milyen intézményi különbségeket fedezhetünk fel, illetve ezek a tényezők milyen módon befolyásolják a sportolási gyakoriságot. A kampuszkörnyezet hatását e kérdéskörök intézményenkénti különbségeinek feltárásával vizsgáljuk, illetve hatását a sportolás gyakorisága, az infrastruktúra használata, a sportrendezvényeken való részvétel intézményi szintű kontextuális változóival. Ez az öt dimenzió alkotja kutatásunkban az intézményi sportmiliőt.

A szervezeti környezeti modellek nagyon komplex módon vizsgálják a szervezeti kultúra megjelenését mint intézményi hatást. Ebben megjelennek a szervezeti strukturális tényezők, az intézmény küldetéstudata, értékek, misszió, vízió, az ott dolgozók értékrendje és attitűdjei, szerepe, valamint az intézményvezetés hozzáállása. Ezeket a kérdésköröket leginkább kvalitatív módon lehet feltárni, így a felsőoktatási sport és testnevelés szervezeti hátterét kvalitatív kutatásunk eredményei segítségével tudjuk a leginkább érvényes módon bemutatni. Hasonlóképpen az infrastrukturális háttér hatását sem tudjuk a kérdőív alapján egyértelműen megvizsgálni, így az egyetemi infrastruktúra használatának gyakoriságára vonatkozó eredményeket szintén kiegészítjük a vizsgált egyetemek, főiskolák sportinfrastruktúrájának bemutatásával. Fontosnak tartjuk, hogy egy átfogó képet adjunk a vizsgált intézménytípusok sportmiliójának fő jellemzőiről, így interjúk kutatásunk főbb tapasztalatait is összegezzük azon egyetemek és főiskola testnevelés óráira, illetve sportéletére vonatkozóan, melyeket kvantitatív vizsgálatunkban is megkerestünk.

Ebben a fejezetben bemutatjuk az intézményi hatás koncepcióját és elméleti hátterét a felsőoktatásban. Négy modellt ismertettünk, melyek az intézményi hatás különböző aspektusait vizsgálják, ezeket igyekeztünk a sport világra vonatkozóan értelmezni és felhasználni a saját kutatásunk megalapozásához, s így alkottuk meg az intézményi sportmilió fogalmát. Az intézményi hatás elméletei elsősorban a tanulmányi eredményesség és ennek legfontosabb mutatójának, a sikeres diplomaszerezéshez hozzájáruló intézményi tényezőket igyekeznek megragadni, így a következő, a sportolás és az eredményesség összefüggéseit feltáró fejezetben erre a megközelítésre is kitérünk.

SPORTOLÁS, TANULMÁNYI EREDMÉNYESSÉG, PERZISZTENCIA A FELSŐOKTATÁSBAN

Az előző fejezetekben a kutatásunk első fő kérdésére, a sportolást befolyásoló tényezőkre kerestük a választ, a következő fejezetben és alfejezetekben a második fő kérdésünket, a sportolás hatásának elméleti hátterét ismertetjük a tanulmányi eredményesség különböző mutatóira vetítve. Ezekben kitérünk a tanulmányi teljesítmény dimenzióira és korábbi mérésekben alkalmazott indikátoraira, a sportolás és eredményesség összefüggéseinek elméleteire, a pozitív, negatív, illetve semleges hatásokat bemutató kutatási eredményekre és az inkonzisztens összefüggések lehetséges magyarázataira. Az intézményi hatáshoz kapcsolódóan ismertetjük az intézményi integráció elméletét a sportolás viszonylatában, valamint a sportolói integráltság hatását a tanulmányi teljesítményre.

A tanulmányi eredményesség vizsgálata a szakirodalomban igencsak sokrétű: egyfelől oktatáspolitikai, oktatás- és nemzetgazdasági szempontból releváns kérdés (a nemzetgazdaság produktivitásának egyik mérőeszköze), másrészt oktatásszociológiai szempontból a társadalmi mobilitás jelzőszámaként fontos. A nemzetközi kutatások jelentős részében a tanulmányi eredményességet bizonyos képességeket, készségeket és tudást mérő, sztenderdizált teszteken elért pontszámokkal vizsgálják (pl. IEA, PISA, hazánkban országos szinten az OKM), azonban az eredményesség komplex voltát hangsúlyozó kutatók ezt túl szűk értelmezésnek tekintik. Kritikaként fogalmazódik meg, hogy többnyire szövegértési és matematikai kompetenciákat mérnek, így kimarad a nem kognitív képességek, vagy a más területen elért teljesítmény, például a metakognitív készségek fejlődésének mérése. Éppen ezért fontosak azok a kutatások, melyek a kognitív mellett, esetlegesen a szociális, affektív vagy éppen metakognitív képességeket vizsgálják (Szemerszki 2015). A CHERD kutatócsoport eredményességvizsgálatai is rendre felhívják a figyelmet arra, hogy a Kárpát-medence kisebbségi és többségi magyarokat tömörítő felsőoktatási intézményeiben a hallgatók szocio- és multikulturális diverzitása miatt a nemzetközi kutatásokban használt univerzális eredményességindikátorok nem adaptálhatók kritika nélkül (Pusztai & Ceglédi 2015; Pusztai & Kovács 2015; Sütő 2019).

A tanulmányi eredményesség komplex voltát hangsúlyozó kutatók eredményességi mutatónak tekintik az olyan indikátorokat is, mint a továbbtanulási hajlandóság, a lemorzsolódással, az iskolalátogatással és a tanulmányi munkával kapcsolatos

attitűdök. Szemerszki (2015) a tanulmányi eredményességi mutatókhoz sorolta a félévi összesített eredményt, néhány kiemelt tantárgy osztályzatait, a tanulmányi, művészeti versenyeredményeket és a nyelvvizsgát, továbbá – negatív előjellel – a középiskolai bukást. Szubjektív eredményességi tényezőkként vizsgálta a tanulmányok melletti kitartást, a tanulmányok fontosságának, hasznosságának felismerését, továbbá a továbbtanulási hajlandóságot és a jövővel kapcsolatos elképzeléseket.

A partiumi hallgatók eredményességét vizsgáló korábbi kutatásokban Pusztai (2009; 2011) a következő mutatókat használta: (a) tanulmányi többletmunka (nyelvvizsga, tanulmányi versenyek, TDK, publikációk); (b) a tervezett felsőoktatási tanulmányok időtartama; (c) az iskolai tanulmányok fontosságának tudata; (d) bejutás a felsőoktatásba, továbbtanulási és önképzési hajlandóság (mesterképzésbe és ezután); (e) munkába állással kapcsolatos álláspontok, munkakép; (f) a hallgató saját önképzéséhez való produktív hozzájárulás; (g) morális ítéletalkotó képesség, tanulmányi átlag és (h) az oktatótól kapott elismerés percepciója. Az eredményességet magyarázó változók közül leginkább a szociokulturális háttérváltozók (a szülők iskolai végzettsége, kulturális tőkéje, a lakóhely) és az iskolai jellemzők hatásai igazolódtak (Pusztai 2004).

A hazai szakirodalomban alig találunk példát a sportolás és a tanulmányi eredményesség közötti kapcsolat vizsgálatára, miközben a nemzetközi, elsősorban az angolszász nevelésszociológiai irodalomban extenzív ennek az összefüggésnek a vizsgálata. Az összefüggéseket kétféleképpen közelíthetjük meg: egyrészt milyen tényezők hatására kezd el valaki sportolni, másrészt milyen hatása van a sportolásnak a tanulmányi és nem tanulmányi eredményességre (Eitle & Eitle 2002). Ezekben a vizsgálatokban a tanulmányi eredményesség leginkább a különböző tanulmányi tudáshoz, képességekhez kapcsolódó sztenderdizált teszteken mért teljesítményt jelent.

A sportolás és a tanulmányi eredményesség/perzisztencia összefüggéseinek vizsgálatához két elméleti pillérre támaszkodtunk: a fejlődési modell elméletre, illetve Pascarella és Terenzini (1980), valamint Tinto (1975) intézményi integrációs modelljére. A fejlődési modell elmélet a sportolás pozitív hatását hangsúlyozza a tanulmányi eredményekre (l. bővebben a következő alfejezet). A perzisztenciára vonatkozóan témánk szempontjából a legfontosabb értelmezési keretet Pascarella és Terenzini (1980), valamint Tinto (1975) integrációs modellje adja, mely erőteljesen kapcsolódik az intézményi hatás előző fejezetben bemutatott koncepciójához. Tinto (1975) egy olyan modellt dolgozott ki, amelynek legfontosabb célja a lemorzsolódásban szerepet játszó intézményi tényezők feltárása. Eszerint a kitartás vagy a lemorzsolódás melletti döntésben leginkább az intézményen belüli akadémiai és szociális interakciók játsszák a legfontosabb szerepet. Astin (1984) elméletéből kiindulva minél inkább bevonódik egy hallgató az intézmény életébe, a campus közösségeibe (részét vesz az egyetem által szervezett programokon, extrakurrikuláris, rekreációs tevékenységekben, önkéntes csoportokban, körökben), és ennek részeként minél szélesebb

egyetemi szociális hálót épít ki (minél több egyetemi barát, oktatókkal, munkatársakkal való kapcsolatra tesz szert), annál kisebb lesz a lemorzsolódás, s ezzel párhuzamosan magasabb a diplomaszerezés valószínűsége. Pascarella és Terenzini (1980) egyrészt empirikusan tesztelték, másrészt kiegészítették a modellt az oktatók szubjektív, illetve önértékeléssel arra vonatkozóan, hogy a hallgató milyen mértékben fejlődött intellektuálisan, és az intézményi/saját célok melletti elköteleződéssel. Eredményeik, illetve más kutatások is (pl. Bowman & Dodge 2011; Pusztai 2011; 2015) egyértelműen igazolták az elmélet érvényességét a lemorzsolódás/perzisztencia viszonylatában. Az egyetemi sportolási lehetőségek (sportrendezvények, programok, infrastruktúra, melyet szabadon használhatnak a hallgatók) is ilyen lehetőséget adnak az intézményi integrációra, beágyazódásra.

A SPORTOLÁS POZITÍV HATÁSAI A TANULMÁNYI EREDMÉNYESSÉGRE

Különösen érdekes a sportolás hatásának vizsgálata a felsőoktatásban résztvevő hallgatók körében, hiszen az egyetemi sport színvonala, elfogadottsága, s szerepe az egyetemeken életében nagyon fontos. Tőlünk nyugatra, elsősorban az USA-ban a sporteredmények az egyetemeken identitásának és hatékonyságának épp olyan fontos mutatói, mint a tudományos életben betöltött szerepük. Emellett az élsportolók utánpótlásának egyik fontos rekrutációs bázisát is az egyetemi sportolók jelentik. Az egyetemi sport nézettségének és népszerűségének köszönhetően szoros kapcsolatban van a gazdasággal, a médiával, a különböző szolgáltató szektorokkal, hiszen dollármilliókat fektetnek az egyetemi sportba. Más intézményekben a klasszikus "brit" mintájú amatőr sport a jellemző, amiben a pénz kevesebb szerepet játszik, maga a sportolás azonban a hallgatók mindennapjainak részét képezi (Sack 1987).

Az eredmények nem konzisztensek a sportolás és az eredményesség közötti kapcsolat tekintetében (főként a középiskola felső tagozatán és a felsőoktatásban tanuló esetében): egyes vizsgálatok a sportolás pozitív (Hartmann 2008; Field et al. 2001; Castelli et al. 2007; Dyer et al. 2017; Donnelly et al. 2016), mások pedig a negatív (Cooper 2016; Purdy et al. 1982; Maloney & McCormick 1993; Murty 2014; Zeiser 2011) hatására hívják fel a figyelmet, míg vannak olyan kutatások, amelyek nem találtak összefüggést e két változó között (Fisher et al. 1996; Melnick et al. 1992; Din 2005), sőt olyan eredményt is láthatunk, ahol a jobb tanulmányi eredmények negatívan korrelálnak a sport iránti attitűddel, azaz rontják a sportolási hajlandóságot (Sentürk 2019). Erősen él a köztudatban az a feltételezés, hogy a (főként kiemelkedő verseny-) sporttevékenység veszélyes a tanulmányi előmenetelre az iskolában, mivel elveszi az időt a tanulástól (Pfeifer & Cornelißen 2010).

A fejlődési modell elmélet szerint a sport fejleszti a személyiséget azáltal, hogy megtanítja a kemény munka tiszteletére, a kitartásra, fejleszt számos kognitív képességet, növeli az önbizalmat, a versenyszellemet, a felelősséget, a mentális szívósságot, fejleszti a szociális képességeket, készségeket, kialakít pozitív szokásokat, értékeket, normákat ad át, növeli az iskolai részvételt, és segíti a tanulók jobb teljesítményét az élet más területén is, ezzel hozzájárulva tanulmányi eredményességükhöz is (Brohm 2002; Marchant et al. 2009; Miller et al. 2007). Különösen akkor igaz ez, ha a tanulók szeretnék részt venni az egyetemi sportban is hallgatóként (Eitle & Eitle 2002; Pfeifer & Cornelißen 2010). A rendszeres fizikai aktivitás, testedzés hatására az általános iskolások tanulmányi eredményei javultak (magasabb pontszámot értek el az általános sztandardizált teszteken matematikai és olvasási feladatokban) (Active Living Research 2007; Castelli et al. 2007; Field et al. 2001). Középszintű verseny-sportoló lányok körében a sportolás segített kontrollálni a viselkedést (így hozzájárult a káros magatartások kerüléséhez, mint például a drogfogyasztás), meg tudták fogalmazni céljaikat a jövőjükkel illetően, s segített elérni a célokat (Perry et al. 2002). Ezen túlmenően indirekt hatásként hozzájárul a szociális kötelékek megerősödéséhez a tanulók, a szülők és az iskola között, hozzájárul a szociális integrációhoz, a más csoportokkal való együttműködéshez, toleranciához (Artinger et al. 2006), s mindezek pozitív hatással vannak az eredményességre. Azonban hozzá kell tenni, hogy a különböző sportágaknak és sportolási formáknak eltérő hatásuk van a felsőoktatási eredményesség különböző dimenzióira (Brohm 2002). Ezért fontos a sportolást egy többdimenziós fogalomként definiálni, s e komplex koncepciót használva vizsgálni hatását az eredményesség különböző mutatóira (Castelli et al. 2007).

Az iskolai eredményeken túl a sportolás a középfokú oktatás utáni életre is pozitív hatást gyakorol: a tanulmányi és munkaaspirációkra, az esetleges egyetemre való bekerülésre és végzettség megszerzésére, a kurzusok hatékony kiválasztására, az önbizalomra függetlenül, hogy verseny- vagy szabadidősportolt-e egy diák (Pfeifer & Cornelißen 2010). Kutatási eredmények azt igazolják, hogy az intézmény falain kívülre kiterjesztett sporttevékenységnek van ilyen pozitív hatása, illetve inkább a csapatsportoknak (Marsh & Kleitman 2003). Hazai és határon túli magyar fiatalokat vizsgálva a szerzők megállapították, hogy a sportolásban mint extrakurrikuláris tevékenységben való részvétel növelte a felsőoktatásra irányuló továbbtanulási hajlandóságot és esélyt (Pusztai 2009; Papp Z. 2017).

Emellett találhatunk olyan kutatási eredményeket is, amelyek nem találtak közvetlen kapcsolatot vagy csak nagyon gyenge összefüggést a sportolás és a tanulmányi teljesítmény között. Azok a fiatalok, akik rendszeresen vesznek részt iskolai extrakurrikuláris tevékenységben (pl. sportban), jobban kötődnek iskolájukhoz, és magasabb az iskolával kapcsolatos elégedettségük is, mint azoknak, akik nem vesznek részt (Brown & Evans 2004). Harvardi egyetemisták körében a sportolók valamelyest rosszabb eredményeket értek el a tanulmányi teszteken, ugyanakkor elégedettebbek

voltak az egyetemi légkörrel, mint a nem sportolók (Light 2004 idézi Trudeau & Shephard 2008). Az oktatási intézményhez (legyen az középfokú iskola vagy egyetem/főiskola) való erőteljesebb kötődés, illetve elégedettség alacsonyabb lemorzsolódási esélyekkel jár együtt (Astin 1984). A sportolás hozzájárul a mentális szívóssághoz, ami azért fontos, mert az alacsonyabb mentális szívóssággal jellemezhető elsőéves hallgatók rosszabb tanulmányi teljesítményt nyújtanak, nagyobb arányban hagyják abba tanulmányaikat (Marchant et al. 2009). Összességében az egyetemi szabadidősportra vonatkozóan Artinger és munkatársai (2006) megállapítják, ezeket úgy kell megszervezni, hogy sok lehetőséget nyújtsanak a különböző interakciókra a hallgatók személyes és szociális fejlődésének érdekében.

Korábbi, a magyar-román határ menti régió hallgatói körében végzett vizsgálatunkban is igazolódtott a sportolási szokások pozitív hatása a tanulmányi eredményességre. Egy komplex eredményességmutatót hoztunk létre, amelyben helyet kapott a tanulmányi elköteleződés, önbizalom, kitartás, extrakurrikuláris tevékenységek, vizsgahatékonyság, órákra való készülés mennyisége a kar más hallgatóihoz viszonyítva, továbbtanulási hajlandóság és a munkához való hozzáállás. Két dimenzió kivételével a verseny- és szabadidő-sportolók érték el a legjobb eredményeket, az összmutatóban pedig a versenyszerűen sportolók jól mutatva, hogy a rendszeres, versenyszintű sportolás mellett a sportolók kiválóan tudnak teljesíteni egyetemi tanulmányaikban is. Kikartóak, jó a szervezőképességük, jövőorientáltak, keményen tudnak dolgozni és helyt tudnak állni a tanulásban és a sportban is. A szabadidő-sportolók tartják be leginkább az akadémiai normákat, látják legértelmesebbnek a tanulást, a legmagasabb az órákra és vizsgákra való készülés intenzitása. Regressziós modell segítségével vizsgáltuk meg, hogy a társadalmi-demográfiai háttérváltozók kontrollálásával, illetve olyan szubjektív tényezők bevonása mellett, mint a reziliencia vagy a szubjektív jóllét is megmarad-e a sportolás pozitív hatása. Eredményeink szerint mind a verseny-, mind a szabadidő-sportolás pozitívan befolyásolja a hallgatók eredményességét függetlenül a szociokulturális háttértől, így igazolódtott, hogy a hátrányos helyzetű hallgatók esetében is a sportolás olyan értékeket, normákat, viselkedési szabályokat közvetít, fejleszti a személyiséget, melyek hozzájárulnak a hátrányok kompenzálásához a tanulmányokat illetően (Kovács 2015c)

A SPORTOLÁS SEMLEGES VAGY NEGATÍV HATÁSA A TANULMÁNYI EREDMÉNYESSÉGRE

Coleman (1961) szerint az olyan extrakurrikuláris tevékenységek, mint a sport, hozzájárulnak a sportoló fiatalok elfogadásához, s szerepeik, tekintélyük megerősítéséhez társaik körében, illetve a sport népszerűségének köszönhetően szorosabb kapcsolatba kerülnek tanáraikkal, szüleikkel. Így növekszik a társadalmi tőkájük, s ez pozitívan

hat tanulmányi eredményességükre is. Ugyanakkor ha a sportolásra fordított idő a tanulmányi programok rovására megy, akkor ez egy ún. zéró összegű helyzetet teremt. Ugyanis a sport és az ehhez hasonló extrakurrikuláris tevékenységek időt és energiát vesznek el a tanulástól (Eitle & Eitle 2002; Miller et al. 2005).

Azok a kutatási eredmények, amelyekben a szerzők nem találtak szignifikáns összefüggést a sportolás és az akadémiai eredményesség között (pl. Eitle & Eitle 2002; Fisher et al. 1996; Melnick et al. 1992), megerősítik Coleman társadalmi tőke elméletét, ami azonban másként érvényesül a középiskolában, mint a felsőoktatás rendszerében. Míg a középiskolások körében a sportolók nagy tekintélynek örvendenek, és mind a diákok, mind a tanárok elismeréssel tekintenek sporteredményeikre, illetve népszerűségüknek köszönhetően számos kapcsolatra, nagyobb társadalmi tőkére tesznek szert az iskola világán belül és kívül is, addig a felsőoktatásban a versenysportoló hallgatók kapcsolatai inkább a sportoló közösségekre korlátozódnak. Ez elhatárolja őket más közösségektől csökkentve társadalmi tőkéjüket, s az integrációs elmülethez kapcsolódva az intézményi integrációt, beágyazottságot (Kovács K. E. 2018a; Pascarella & Terenzini 1980; Pusztai 2011; 2015; Tinto 1975). Mindez negatívan befolyásolja tanulmányi eredményességüket és a lemorzsolódás nagyobb kockázatával jár. Egy sokatmondó kifejezés is született e jelenségre: „a néma sportoló” (*dumb jock*)²² (Bowen & Levin 2003). Mivel a „néma sportolók” idejük többségét sporttársaikkal töltik, nagyobb valószínűséggel szegregálják magukat a nem sportolóktól. Először gyakrabban kimaradnak, később már maguk is inkább kerülnek a csoporttársakkal való közös munkát, beszélgetést, így kisebb valószínűséggel alakítanak ki tartalmas kapcsolatokat nem sportoló társaikkal, az oktatókkal, melyek gazdagíthatnák az intellektuális tapasztalataikat, kevésbé vonódnak be az órai munkába, s hajlamosabbak másodlagosnak tekinteni, esetlegesen teljesen elutasítani a tanulmányi kötelezettségeiket, háttérbe szorítani hallgatói státuszukat a sporttevékenység mellett (Watt & Moore 2001). Emellett a felvételi és oktatási folyamat során kedvezményes bánásmódban részesülnek és nagyobb valószínűséggel alulképzettek akadémiailag, mint a nem sportoló társaik. Mindezek következtében rosszabb tanulmányi teljesítmény jellemzi őket a felsőoktatásban (Bowen & Levin 2003).

Nem véletlen, hogy az 1990-es évek elején az USA-ban számos állami és oktatási rendeletet vezettek be ennek hatására: korlátozták azoknak a sportoló tanulóknak a sporttevékenységét, akiknek komoly tanulmányi lemaradásuk volt, illetve rosszul teljesítettek az iskolában vagy a felsőoktatási tanulmányaik során. Ezek a rendelkezések összefoglalóan No Pass/No Play néven híresültek el (Burnett 2000), melyek fontos kettőséget tartalmaznak: egyrészt „rákényszerítik” a többnyire

²² A *jock* egy sztereotíp szleng szó, azokra a diákokra vonatkozik, akik sportolói mivoltukra hivatkozva elutasítják az iskolai munkát, nem tartják fontosnak tanulmányi kötelezettségeik teljesítését.

hátrányos helyzetű, ám tehetségek sportoló fiatalokat a jobb tanulmányi eredményekre, másrészt azoktól, akik erre nem képesek, elveszik a szinte egyetlen lehetőséget a helyzetükből való kiemelkedésre.

Az intézmények számára is komoly kihívást jelent, hogy nemcsak tehetséges diákok sportolnak egyetemi tanulmányaik alatt, hanem sok kiemelkedő élsportoló dönt a diplomaszerezés mellett sportpályafutásuk alatt, de gyakran nem kellően elkötelezettek a tanulmányok iránt, és elsősorban sportolókként, nem pedig hallgatókként identifikálják magukat. Egyre több intézmény fektet hangsúlyt a kettős karrier koncepciójának érvényesítésére, illetve a sikeres és hatékony tanulmányi pályafutás megvalósítására különböző gyakorlatok révén. Ezek a jógyakorlatok nemcsak a sportoló egyetemisták oktatására fókuszálnak új oktatási-tanulási környezet kialakításával, módszerek alkalmazásával (mint pl. online tutoriálás), hanem az egész személyiségüket és hozzáállásukat kívánják fejleszteni: a fő cél hatékonyan motiválni őket új készségek, képességek elsajátítására, az élethosszig tartó tanulás szükségességének felismerésére, öntudatuk felkeltésére, hogy jobb emberré akarjanak válni (Foldesi & Lazer 2019).

A sportolás negatív vagy semleges hatásának további oka a társadalmi háttértényezők (úgy mint szocio-ökonómiai státusz, családi szerepek, kor, otthoni környezet), vagy éppen pszichoszociális változók befolyásoló ereje az eredményességi mutatókra (Donnelly et al. 2016). Ehhez kapcsolódóan kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy sok tehetséges, de hátrányos helyzetű sportoló (például az afroamerikaiak), aki talán épp kiemelkedő sporttevékenységének köszönhetően, sportösztöndíjjal tanul és sportol az adott egyetemen/főiskolán, hátrányos helyzetéből kifolyólag rosszabbul teljesít tanulmányai során (sokszor már a középiskolában is) (Eitle & Eitle 2002; Eitzen & Purdy 1986; Kovács K. E. 2018b; 2019; Maloney & McCormick 1993; Melnick et al. 1992; Sellers 1992; Upthegrove et al. 1999). Emellett szerepet játszhatnak még a módszertani különbségek, mérőeszközök különbözősége, a közvetítő tényezők kontrollja vagy annak hiánya (Donnelly et al. 2016).

Az sem mindegy, hogy milyen szinten sportol (Ting 2009), milyen szakon tanul, illetve sportágitat űz egy hallgató. Pascarella és munkatársai (1999) többször megismételt, longitudinális vizsgálata egyértelműen kimutatta az amerikai futballisták és kosarasok kognitív hátrányát az elsőéves diákok szövegértést, íráskészséget, kritikai gondolkodást és matematikai képességeket mérő teszteken, s ez a különbség növekedett a következő évfolyamokon, míg a nem látványsportoló férfiak jobban teljesítettek a nem sportolóknál, függetlenül a válaszadó tanulmányi motivációjától, szocio-ökonómiai és etnikai háttérétől. Ugyanakkor a sportolás szintje ebben a vizsgálatban nem differenciált: nem számít, hogy valaki él- vagy hobbisportoló (Division I., II., III., vagy alacsonyabb szinten, nem fizetésért játszik).

Longitudinális vizsgálatukban Bowen és Levin (2003) kvantitatív és kvalitatív módszerekkel vizsgálták meg 32 felsőoktatási intézmény sportolóit, edzőit, sport- és egyetemi vezetőit különböző egyetemi sportszervezetből véve a mintát. Ennek során különválasztották az élsportolókat, akiket az edzők választanak ki (recruited athletes), a versenysportolókat, akik valamely alacsonyabb ligában vesznek részt versenyeken saját döntésük alapján (walk-ons), s különböző szempontok (mint például az eredményességi mutatók) alapján hasonlították össze őket egymáshoz, nem sportoló társaikhoz és a női sportolókhöz. Az eredmények azt mutatták, hogy a nem sportolók érték el a legjobb eredményeket, míg az elit férfisportolók, a legmagasabb szintű egyetemi sportszövetség tagjai és a legnépszerűbb amerikai sportágak képviselői (amerikai futballisták, jégkorongozók, kosárlabdázók, tornászok) teljesítenek a legrosszabbul tanulmányaikban. Köztük a legmagasabb azok aránya, akik saját csoportjukban a legrosszabban teljesítő egyharmad közé kerültek. Ebben szerepet játszik az is, hogy ezek a sportolók már a középiskolában is rosszabbul teljesítettek, de az edzők tanulmányi eredményeiket nem veszik figyelembe a kiválasztásnál, kiváló sporteredményeik miatt válogatják be őket a különböző élsportoló csapatokba, ami tovább rontja teljesítményüket a felsőoktatásban is a sportolói kötelezettségek miatt. A másik fontos magyarázat az lehet, hogy az élsportolók nagyobb valószínűséggel rendelkeznek hátrányos társadalmi háttérrel, azonban ez nem igazolódott: kb. hasonló társadalmi háttérrel rendelkeznek az élsportolók és a versenysportolók, ugyanakkor nagyobb valószínűséggel részesülnek hátrányos helyzetűeknek járó egyetemi kompenzáló támogatásokból, mint a nem sportolók. Ez ismét igazolja a társadalmi háttérben lévő különbségeket, bár meg kell jegyezni, hogy ez a társadalmi státusz nagyon szűk látókörű értelmezése és mérése. Ezek az eredmények alátámasztják a sportolás különböző formáinak és a társadalmi háttér egyidejű vizsgálatának fontosságát az eredményességi mutatók tekintetében.

SPORTOLÁS ÉS TANULMÁNYOK MELLETTI KITARTÁS, ELKÖTELEZŐDÉS

A tanulmányok melletti elköteleződés a sikeres diplomaszerezés, a tanulás és személyes fejlődés, valamint a tanulmányi teljesítmény egyéb indikátorainak (pl. kognitív és affektív mutatók) egyik kulcsmomentuma, ezért fontos külön foglalkoznunk vele, ha eredményességvizsgálatról beszélünk. A fogalomnak számos dimenziója van. Ilyen dimenziók a hallgató-oktató és hallgatótársi interakciók, részvétel hallgatói csoportokban és akadémiai tevékenységekben. Tehát egyes kutatások eredményességi mutatónak, mások pedig magyarázó tényezőnek tekintik az elköteleződést, aminek pozitív hatása van a tanulmányi teljesítményre, függetlenül a társadalmi-demográfiai és etnikai háttértől. Mint azt a sportolás és

eredményesség negatív összefüggésénél bemutattunk, a sportolókra többnyire az interakciók alacsonyabb aránya jellemző, s kapcsolataik leginkább sporttársaikra koncentrálódva sajátos sportolói szubkultúra kialakulásához vezet a kampuszon. Gayles és Hu (2009) ezzel szemben azt találták, hogy az első osztályú sportolókat több interakció jellemzi a hallgatótársaikkal, mint a csapattársaikkal, ugyanakkor a sportolókon belül is inkább a nőkre és az alacsonyabb profilú (nem látvány-) sportok képviselőire jellemző ez, mint a férfiakra és a magas presztízsű sportok művelőire.

Pascarella és Smart (1991) az integrációs modell elméletből kiindulva longitudinális vizsgálatot végeztek, ami alapján a sportolók nagyobb valószínűséggel szereztek diplomát, mint a nem sportolók, melynek háttérében direkt és indirekt hatások játszottak szerepet. Az afroamerikai és az ázsiai hallgatók sporttevékenysége szignifikánsan hozzájárul az intézményi szociális integrációhoz, az intézménnyel való nagyobb elégedettségükhöz, önbizalmukhoz, melyek közvetett módon (is) hatnak a tanulmányok melletti sikeres kitartására és sikeres befejezésére. Elsőéves hallgatók körében a valamilyen sporttevékenységben résztvevők nagyobb valószínűséggel folytatták tanulmányaikat saját intézményükben, illetve a férfiak más intézményben, míg a nem sporthoz kapcsolódó tevékenységet végzők nagyobb arányban morzsolódtak le (Leppel 2005). Több tanulmány is igazolta, hogy elsőosztályú egyetemi sportolók nagyobb valószínűséggel szereztek diplomát olyan hátrányos helyzetű csoportok esetében is, mint az afroamerikaiak (Hawkins & Mulkey 2005; Hildenbrand et al. 2009). Az integrációs modellt tesztelve élsportolók körében Umbach és kollégái (2006) megállapították, hogy összességében a sportoló hallgatók a legkevesbé voltak elkötelezettek a tanulmányok iránt, viszont bizonyos területen magasabb fokú elköteleződés jellemezte őket, mint a nem sportoló társaikat. Emellett támogatóbbnak észlelték a kampuszkörnyezetet mind tanulmányi, mind szociális területen, ami hozzájárult tanulmányi sikereikhez. A sportoló hallgatók körében is a legjobb eredményeket a III. Divízióban szereplők érték el. A Divízió I-ben sportoló nők azonban elkötelezettebbek voltak a tanulmányaik iránt, több nyereségről és támogatásról számoltak be intézményük részéről, s hasonló eredményeket értek el, mint a nem sportoló hallgatónő társaik.

Watt és Moore (2001) statisztikai elemzésükben felhívják a figyelmet, hogy a sporttevékenység és perzisztencia összefüggésének vizsgálatában különbséget kell tenni a sportolás szintje, a nemek, az etnikai háttér és a sportágak között. Eredményeik szerint 1983 óta az I. és II. osztályú (Division I., II.) sportolók körében folyamatosan emelkedett a diplomát szerzők (perzisztensek) aránya, és szignifikánsan többen vannak körükben a végzett hallgatók, mint a nem sportolók körében mindkét nem és a különböző, akár hátrányos helyzetű etnikai csoportok esetében. Így az élsport tulajdonképpen pozitívan járul hozzá az afroamerikai

hallgatók diplomaszerezéséhez. Ha a sportágakat vizsgáljuk, akkor a kutatási eredmények szerint a kiemelt látványsportágak (amerikai futball és férfi kosárlabda) képviselői alacsonyabb arányban szereznek diplomát, illetve akik eljutnak a végzésig, rosszabb eredményekkel fejezik be felsőoktatási tanulmányaikat, mint a nem kiemelt sportok képviselői a felsőoktatásban (Gayles & Hu 2009). Az integrációs modell elmélet kutatói is azt az eredményt kapták, hogy az egyetemi sportolókat magasabb főiskolai elégedettség, motiváció és esély jellemezte a diplomaszerezésre, perzisztensebbek voltak (Pascarella & Smart 1991).

Magyarországi, kárpátaljai, felvidéki, vajdasági, erdélyi és partiumi hallgatókat vizsgáló korábbi kutatásaink eredményei szerint az integrációs modellel ellentétben az egyetemen belüli sportklubtagság csökkenti a perzisztencia mértékét, függetlenül a nem, a hallgató intézményének országa és a legfontosabb társadalmi háttérváltozók hatásától (2012-ben és 2015-ben is). 2012-ben az egyetemi sportklubban sportolók a legkevésbé voltak elszántak a tanulmányaik befejezését illetően, szeretnék minél jobb tanulmányi eredményeket elérni, mindent megtesznek, hogy részt vehessenek az órákon, időben fejezzék be az órai feladatokat, beadandókat, miközben a nem sportkörtagok érték el ezekben a dimenziókban és az összemutatóban a legmagasabb pontszámokat, tehát ők a legelszántabbak, s ők fektetnek legtöbb időt és energiát a tanulmányi kötelezettségek teljesítéséhez. Így jelenik meg a zero-sum elmélet a felsőoktatásban tanuló sportoló hallgatók integrációjában is: a sportklubhoz kapcsolódó szociális integráció szorosabb köteléket jelent az egyetemi sportkörhöz, csoporttársakhoz, így az intézményhez is, ezzel párhuzamosan pedig egyre több sportolói kötelezettséget és felelősséget jelent ez, miközben egyre fontosabbá válik a sport és a sportcsapat is, s egyre inkább háttérbe szorulnak a tanulmányi kötelezettségek. Ily módon válik az előny egyben hátránnyá, az intézményi kötődéshez kapcsolódó pozitívumokat kioltja a sportoló létből fakadó izoláció. Kiemelkedő szerepe van a perzisztenciában az alkalmi, elsősorban a sportoló társakért, közösségért folytatott sporttevékenységnek, hiszen a regressziós modellünkben, az összes sportoláshoz kapcsolódó kérdés közül és a társadalmi háttérváltozók kontrollálása mellett kizárólag ennek volt pozitív befolyásoló hatása a tanulmányok melletti kitartásban (Kovács 2018).

2015-ben bár a regressziós elemzések nem mutatták ki az egyetemen kívüli egyesületben, sportkörben, illetve mindkét helyen sportolás hatását, de az összehasonlító elemzésekből kiderült az egyetemen kívüli sportkörtagok előnye a tanulmányaik hasznosságát, illetve kiemelkedő erőfeszítésüket illetően az órai és vizsgakövetelmények sikeres teljesítésének érdekében. Az egyetemen belüli és kívüli sportklubban sportolók értettek leginkább egyet azzal, hogy szeretnék minél jobb tanulmányi eredményt elérni (Kovács 2019b).

A versenysportolók esetében a napi edzések és az ezekhez kapcsolódó egyéb elfoglaltságok, az edzőtáborok, illetve versenyek sok időt igényelnek, így a sportolás összeegyeztetése az egyetemi tanulmányokkal olykor nehézségekkel terhelt lehet, s az is előfordulhat, hogy néha választani kell a tanulás és a sportolás között, hiszen egyaránt meg kell felelniük edzőjük valamint egyetemi tanáraik elvárásainak. Így előfordul, hogy nem tudnak mindig olyan teljesítményt nyújtani egy vizsgán vagy beadandó dolgozat megírásában, mint nem sportoló társaik (Maloney & McCormick 1993).

A kutatási eredmények közötti eltérések hátterében számos tényező játszik szerepet. Ezek egy része módszertani: sok esetben kisszámú és nem reprezentatív mintán végezték a kutatást, illetve a mérőeszközök sem egységesek, másrészt keresztmetszeti vizsgálatokról lévén szó, sokszor csak a különbségeket nézték meg a sportolók és nem sportolók között, így az összefüggések nem ok-okozati jellegűek. Ezek mellett figyelembe kell venni a vizsgálatokban a sporttevékenység formáját, gyakoriságát is, mert a sportolás sokféle lehet (Broh 2002; Hartmann 2008; Trudeau & Shephard 2008). Harmadrészt fontos a társadalmi háttér szerepének vizsgálata is, hiszen az önszelekció miatt a társadalmi háttér hatására negatív vagy semleges összefüggés lehet a sportolás és az eredményesség között.

Mint ahogyan a sportolás és a tanulmányi eredményesség esetében, úgy a tanulmányok melletti elköteleződés és sportolásra, főként élsportra vonatkozóan a felsőoktatásban sem egyértelműek az összefüggések. Noha az elméletek és kutatási előzmények elsősorban az amerikai felsőoktatásra vonatkoznak, melyben a sportnak teljesen más funkciója és rendszere van, mint Európában, főként Közép-Európában, ezek adaptálhatóak kutatásunkra is. A térségünk felsőoktatási sportjára elsősorban a testnevelés órák és a szabadidős tevékenységként végzett sportolás prioritása jellemző, így annak vizsgálata, hogy van-e a testedzés különböző formáinak pozitív személyiségfejlesztő, illetve tanulmányi eredményességre gyakorolt hatása, releváns kérdés. Ugyanakkor minden intézményben tanulnak versenysportolók, akiknek többsége egyetemen kívüli egyesületnek tagjai, egyaránt helyt kell állniuk a sportban és tanulmányaikban, s az egyéni tanrenddel kedvezményeket kaphatnak (részleges vagy teljes felmentés az óralátogatások alól, vizsgakedvezmények stb.). Ezért érdemes megvizsgálni, hogy a sportolás formája, szintje (tagja-e sportklubnak, ami anyagi juttatással jár vagy önkéntes alapon) és gyakorisága mentén kialakított hallgatói csoportok között milyen különbségeket fedezhetünk fel a tanulmányi eredményesség különböző dimenzióiban, illetve a perzisztenciában. Az integrációs elmélet viszonylatában a vizsgált térségben az egyetemi, főiskolai sportolási lehetőségek nyújthatnak alkalmakat a szociális interakciókra és intézményi elköteleződésre, beágyazódásra, így a sportolói integráltságra.

ÖSSZEFOGLALÁS

Munkánk elméleti háttérében makroszinten igyekeztünk elhelyezni fő kutatási témánkat, a felsőoktatási sport helyzetét a vizsgált országokban. Ezután bemutattuk a társadalmi és szocializációs tényezők szerepét a sportolásban nemzetközi viszonylatban, hazai és határon túli fiatalok, illetve hallgatók körében végzett vizsgálatokban. A következő fejezetben fő kutatási kérdésünkhöz kapcsolódóan az intézményi hatást és modelljeit értelmeztük a felsőoktatási sportra vonatkozóan. Utolsó elméleti pillérként pedig a sportolás és tanulmányi eredményesség összefüggéseit vizsgáló elméleteket és kutatási eredményeket foglaltunk össze. Az értekezés további részében bemutatjuk saját kutatásunk kérdéseit, hipotéziseit, módszertani háttérét és eredményeit.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK, HIPOTÉZISEK ÉS MÓDSZEREK

A következő fejezetben bemutatjuk kutatásuk fő kérdéseit, melyekre választ szeretnénk kapni az eredmények alapján, megfogalmazzuk a kérdésekre adott válaszokat hipotézisek formájában, illetve bemutatjuk a kutatás módszertani háttérét.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

Kutatásunk két fő célkitűzése, hogy feltárja a sportolási szokásokat befolyásoló társadalmi, szocializációs, intézményi és egyéni tényezőket (a sportolás gyakorisága, formája, sportág, sportmotiváció, intézményi sportprogramok, infrastruktúra látogatottsága, ezekkel való elégedettség), illetve megvizsgálja, milyen hatással vannak a sportolási formák a hallgatók tanulmányi eredményességének különböző dimenzióira. Milyen különbségek vannak a sportolási szokásokban nemenként, országonként, a társadalmi háttérváltozók mentén (szülők iskolai végzettsége, munkaerő-piaci státusza, anyagi helyzet, a lakóhely településtípusa)? Milyen szerepe van a sportolásban az olyan szocializációs tényezőknek, mint a szülők és barátok, s részben szocializációs, részben intézményi faktoroknak, mint a hallgatótárs, illetve az oktató(k) sporttevékenysége? Milyen különbségeket fedezhetünk fel intézményenként a sportolás gyakoriságát, a sportinfrastruktúra, rendezvények és programok látogatottságát tekintve? Mely tényezőknek lesz befolyásoló szerepe a hallgatók sportolására országonként többváltozós elemzési módszerek egy modellben történő alkalmazásával? Képes-e felülírni az intézményi sportmilió a társadalmi háttérből fakadó és sportszocializációs hátrányokat? Fő kérdésünk, hogy az intézményi sportmilió miként hat a hallgatók sportolására.

Kutatásunk másik fő céljához kapcsolódóan kérdésünk, hogy a sportolási szokások (gyakoriság, sportág, sportolás szintje és formája, egyetemi sportrendezvényeken való részvétel és infrastruktúra használata) milyen hatással vannak a hallgatók eredményességének különböző dimenzióira: tanulmányi átlag, önértékelés, tanulmányi többletmunka, tanulmányok melletti elköteleződés, kitartás (perzisztencia), külföldi tanulmányi tervek. Hogyan befolyásolják az intézményi sportolási formák, azaz a sportolói integráltság a tanulmányi teljesítményt?

A fenti kutatási kérdésekhez kapcsolódóan a következő hipotéziseket állítottuk fel:

H1: Minél sportosabb kampuszkörnyezet veszi körül a hallgatót, annál gyakrabban fog sportolni, s ez képes felülmúlni a társadalmi, illetve sportszocializációs háttérből fakadó hátrányokat.

H2: Az olyan egyetemi/főiskolai oktató ismerete, akivel sportról, egészséges életmódról lehet beszélgetni, a sportoló hallgatótársak, illetve az intézményi sportolási lehetőségek minél gyakoribb használata és az ezekkel való elégedettség mint az intézményi sportmilió dimenziói pozitívan befolyásolják a sportolás gyakoriságát a társadalmi, habituális és sportszocializációs háttér hatásának kiszűrése után is.

H3: Az intézményi sportmilió mellett a sportolás magatartás-szabályozása mint individuális tényező típusai közül a belső szabályozás növeli, a külső, amotivációs és bevetített szabályozás pedig csökkenti a sportolás gyakoriságát.

H4: A rendszeresen sportolók jobb eredményeket érnek el a tanulmányi eredményesség dimenzióiban és a perzisztenciában, mint a ritkán vagy nem sportolók, s a rendszeres sportolásnak pozitív hatása van a társadalmi háttér kontrollálása mellett.

H5: Minél gyakrabban vesz részt egy hallgató egyetemi sportrendezvényen, programokon, illetve használja annak sportinfrastruktúráját (nagyobb a sportolói integráltsága), annál perzisztensebb és eredményesebb lesz minden dimenzióban.

H6: Az anyagi juttatások mellett sportoló sportklubtagok kevésbé eredményesek és perzisztensek, így ennek a státuszának negatív hatása van, viszont nagyobb arányban terveznek külföldi tanulmányokat, mint az önkéntes és nem sportegyesületi tagok.

A KUTATÁS MÓDSZERTANI HÁTTERE

A kutatás adatbázisa, mintavételi jellemzők

A PERSIST 2019 kutatás²³ 2018–2019-ben zajlott Magyarországon az Észak–alföldi, továbbá négy határon túli térség (Felvidék, Kárpátalja, Vajdaság, Erdély és Partium) elsősorban kisebbségi magyar tannyelvű felsőoktatási intézményeinek hallgatói körében. Ez az Európai Felsőoktatási Térség egyik legkeletibb felsőoktatási régiója. A célpopuláció másodéves BA/BSc vagy osztatlan képzésben résztvevő másod- vagy harmadéves hallgatók voltak. A papír alapú kérdőíveket speciálisan e kutatásra épülő kurzusok keretében töltötték ki a résztvevő hallgatók a kurzusvezető felügyelete alatt.

²³ A kutatás a „Társadalmi és szervezeti tényezők szerepe a hallgatói lemorzsolódásban” 123847 sz. projekt keretében, az NKFI támogatásával, a K–17 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Minden kurzuson részt vevő hallgató számára kijelöltük, hogy milyen képzési területen tanuló hallgatótársával töltesse ki a megadott számú kérdőívet.

Jelen vizsgálatban a kelet-magyarországi régió intézményeit vizsgáltuk, mivel országosan ebben a régióban a legmagasabb a valamilyen szempontból hátrányos, nem-tradicionális, lemorzsolódással fenyegetett hallgatók aránya (Hegedűs 2016; 2018). A magyarországi minta kvótás és reprezentatív a karokra, a képzés területére, valamint a finanszírozási formára. A határon túli intézményekben törekedtünk a valószínűségi mintavételre, és a hallgatókat csoportosan egyetemi/főiskolai kurzusokon kerestük fel, ahol teljeskörűen kérdeztük le őket ugyanezek az évfolyamokon. A kis létszámú magyar tannyelvű és nagy létszámú vegyes intézmények esetében teljeskörű lekérdezésre törekedtünk a magyar hallgatók körében, míg a nagy létszámú magyar tannyelvű intézményekben igyekeztünk minden képzési területéről kérdőívet gyűjteni. A minta teljes elemszáma 2005 fő.

A következő intézmények hallgatói vettek részt a lekérdezésben: Debreceni Egyetem (n=803), Debreceni Református Hittudományi Egyetem (n=19), Nyíregyházi Egyetem (n=112) (Magyarország n=934); Babes–Bolyai Tudományegyetem és kihelezett tagozatai (n=163), nagyváradi Emanuel Egyetem (n=112), Nagyváradi Állami Egyetem (n=173), Partiumi Keresztény Egyetem (64), Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (n=135) (Románia n=647); II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (n=105), Munkácsi Állami Egyetem (n=10), Ungvári Nemzeti Egyetem (n=74) (Ukrajna n=189); Konstantin Filozófus Egyetem Nyitra (n=31), Selye János Egyetem, Révkomárom (n=98) (Szlovákia n=129); Újvidéki Egyetem, Újvidék és Szabadka (Szerbia n=93). A minta országokénti főbb jellemzőit az alábbi 1. sz. táblázat tartalmazza. Ebben jól látható, hogy minden országban nőttöbbség jellemzi az almintákat, de különösen Szlovákiában (96,6%) és Szerbiában (83,5%) a képzési sajátosságokból fakadóan (óvó- és tanító képzés túlsúlya). A nem magyar nyelvű válaszadók döntő többsége román vagy ukrán nemzetiségű. A hallgatók legnagyobb része az alapképzésből került be a mintába, 32,8% Magyarországon, 11,6% Szlovákiában az osztatlan, illetve 24%-ot tesz ki ez utóbbi térségben a mesterképzésben részt vevők aránya. Romániában és Ukrajnában a legmagasabb a költségtérítéssel tanuló aránya (32 és 25,6%). A határon túli térségekben a legmagasabb a kisteleplésekről (falvakból) származók aránya, különösen Kárpátalján és Felvidéken (60% körüli értékekkel). A szülők iskolai végzettségét tekintve Kárpátalján a legmagasabb az alapfokú végzettségű szülőkkel rendelkezők (anya 9,4%, apa 7,7%), Magyarországon pedig a legmagasabb a diplomás szülők gyermekeinek aránya (43,8 és 34,1%). A szubjektíve legjobb anyagi helyzetű diákok legnagyobb arányban a romániai és szlovákiai almintában találhatóak (34% körül), az ukrán almintá 7,1%-a számolt be gyakran előforduló anyagi gondokról. A válaszadók döntő többsége minden országban átlagos anyagi helyzetűnek vallotta magát, sokkal jobb helyzetben van a romániaiak 12,9%-a, valamint jobb

a magyarországiak 28,5%-a, az átlagosnál valamivel rosszabban a kárpátaljaiak 9%-a, sokkal rosszabb anyagi helyzetről számolt be a vajdaságiak 4,4%-a.

1. táblázat. A vizsgálat mintájának szociokulturális, demográfiai és képzési jellemzői országonként (százalékok). Forrás: PERSIST 2019

		Magyarország	Románia	Ukrajna	Szlovákia	Szerbia
Nem	férfi	41,4	24,4	22,5	3,4	16,5
	nő	58,6	75,6	77,5	96,6	83,5
	N	911	627	182	116	91
Nemzetiség	Magyar	99,6	55,4	58,1	96,7	97,8
	ukrán	0,1	0,2	39,7	–	–
	orosz	–	0,2	0,6	–	–
	román	0,2	42,7	0,6	–	–
	roma	–	0,2	0,6	–	–
	szlovák	–	–	–	2,5	–
	egyéb	0,1	1,4	0,6	0,8	–
	N	909	628	179	120	91
Képzési szint	alap	66,2	98,1	98,3	64,5	97,8
	osztatlan	32,8	1,9	1,7	11,6	–
	mester	1	–	–	24	2,2
	N	908	627	178	121	93
Finanszírozási forma	Államilag finanszírozott	83,6	68	74,4	92,9	94,6
	Költségtérítéses	16,4	32	25,6	7,1	5,4
	N	923	643	133	127	92
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	3,3	2,1	1,6	1,7	–
	Megyeszékhely, megyei jogú város	31	27,7	10,8	8,3	6,6
	Kisebbségi város	41,5	25,5	28,1	29,2	41,8
	falu	24,2	44,8	59,5	60,8	51,6
	N	920	632	185	120	91
Anyai iskolai végzettsége	alacsony	3,6	7,7	9,4	3,4	15,7
	középfokú	52,4	63,5	56,1	81	67,4
	felsőfokú	43,8	26,3	32,8	15,5	16,9
	Nem ismert	0,1	2,6	1,7	–	–
	N	910	624	180	116	89
Apai iskolai végzettsége	alacsony	4	5,1	7,7	0,9	18
	középfokú	61,3	70,8	60,1	80,7	65,2
	felsőfokú	34,1	20,9	27,9	14,9	15,7
	Nem ismert	0,7	3,2	4,4	3,5	1,1
	N	909	626	183	114	89

Szubjektív anyagi helyzet	Mindene megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	30,4	34,1	25,5	34,8	28,6
	Mindene megvan, de nagyobb kiadásokat nem engedhet meg magának	63,8	59,3	62	60,9	64,8
	Előfordul, hogy a mindennapi kiadásokat nem tudja fedezni	4,6	4,9	5,4	3,5	3,3
	Gyakran előfordul, hogy nincs pénze a mindennapi szükségletekre	1,2	1,7	7,1	0,9	3,3
	N	917	637	184	115	91
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	4,6	12,9	8,8	5,9	3,3
	Az átlagosnál valamivel jobb	28,5	25,8	33	24,4	23,1
	Nagyjából átlagos	57,5	53,1	47,8	62,2	63,7
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	8,6	7,1	9,3	5	5,5
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	0,8	1,1	1,1	2,5	4,4
	N	916	636	182	119	91
N		934	647	189	98	93

*p=0,000

Változók és statisztikai próbák

Kutatásunkban több kérdéssel mértük fel a hallgatók sportolási szokásait.²⁴ Ezek közül a legfontosabb kérdéskör (függő változónk) a sportolás gyakorisága, melyet a következő kérdéssel vizsgáltunk meg: Az elmúlt néhány hónapban a testnevelés kurzuson kívül milyen gyakran végzett olyan intenzív sporttevékenységet, amely legalább 45 percig tartott? (válaszlehetőségek: soha; évente 1-2-szer; havonta 1-2-szer; havonta többször; hetente 1-2-szer; hetente háromszor vagy többször). Moksony (2018) az ilyen típusú, ordinális szintű változók (például ehhez hasonló még az iskolai végzettség vagy a lakóhely településtípusa) esetében két módszert javasol annak érdekében, hogy

²⁴ A kérdőív elemzett kérdéseit a melléklet tartalmazza. A húszoldalas kérdőívből számtalan kérdés-blokk nem kapcsolódik kutatásunkhoz, így csak a témánk szempontjából releváns kérdésköröket mutatjuk be.

bevonhassuk ezeket többváltozós (regressziós) elemzésekbe: a növekedés mértékével azonos módon adunk értékeket az egyes válaszlehetőségekhez, s folytonos változóként kezeljük. Ennek megfelelően a sportolás gyakoriságának válaszlehetőségeit is 0–100 fokú skálává alakítottunk át. A másik módszer, ha a válaszkategóriákat összevonjuk, s a változót kategoriális szintűvé „butítjuk”. Esetünkben a legalább heti rendszerességgel sportolókat tekintettük rendszeres sportolóknak, akik ennél ritkábban mozognak, ők az alkalmi sportolók, míg a soha vagy évente választ megjelölők a nem sportolók. Az eredmények megbízhatósága érdekében a legtöbb elemzést mindkét típusú változóval elvégeztük. A sportolás szintjét és szervezeti formáját azzal a kérdéssel vizsgáltuk, hogy tagja-e sportegyesületnek, klubnak, s körükben is a legmagasabb szintet jelöli, ha igen és fizetséget kap érte. Megkérdeztük, hogy milyen sportágitat űznek a leggyakrabban, a válaszokból sportágitatípusokat hoztunk létre, illetve külön vizsgáltuk a csapat- és egyéni sportokat végzőket.

Bourdieu tőke- és habituselméletéhez kapcsolódóan országonként vizsgáltuk meg a kulturális (szülők iskolai végzettsége), gazdasági tőke (objektív, relatív és szubjektív anyagi helyzet), illetve más társadalmi-demográfiai háttérváltozók (nem, nemzetiség, 14 éves kori lakóhely településtípusa, szülők munkaerő-piaci státusza) hatását a sportolási szokásokra. Az elmélethez kapcsolódóan két sportszocializációs ágens szerepét is vizsgáltuk: megkérdeztük, hogy szüleivel szerveztek-e rendszeresen közös sportprogramokat, illetve van-e olyan (nem egyetemi) barátja, akivel együtt szokott sportolni. A habituselmélethez kapcsolódóan a kérdőív adta lehetőségek által igyekeztünk minél szélesebben megragadni a hallgatói életmód egyes dimenzióit elsősorban azokra a tevékenységekre fókuszálva, amelyeket a tanulmányi kötelezettségeken kívül, szabadidőjükben végezhetnek. Ebben megjelennek a szabadidős tevékenységek és a kultúrafogyasztás különböző formái. A habituscsoportok meghatározásához K-szemponthú klaszterelemzést végeztünk, melynek eredményeként három hallgatói habituscsoportot kaptunk: 1. magányos, passzív, 2. közösség- és szórakozás-orientált, illetve 3. művelődő, kultúrafogyasztó habituscsoport.

Az intézményi hatás vizsgálatához megkérdeztük a hallgatókat, hogy milyen gyakran használják az intézményük sportinfrastruktúráját (fizikai környezet) és vesznek részt egyetemi sportprogramokon, rendezvényeken (szervezeti háttér), illetve mi a véleményük, mennyire elégedettek az intézményük által nyújtott sportolási lehetőségekkel (konstruált környezet). Az emberi erőforrásra koncentráltó modellekhez (személyi tényezőkhöz) kapcsolódóan azt néztük meg, hogy van-e a válaszadónak olyan oktatója, akivel sportról, egészséges életmódról tud beszélni, illetve hallgatótársa, akivel együtt szokott sportolni. A kampuszkörnyezetet kontextuális kari/intézményi szintű változókkal mértük, melyeket a sportolás gyakoriságából, a sportprogramok látogatásával és sportinfrastruktúra használatából hoztunk létre úgy, hogy megnéztük az intézmény átlagát, s ezt hozzárendeltük az adott intézmény hallgatójához. Mivel a Debreceni Egyetem egy monstrum intézménynek számít a többihez képest, ahol

nem beszélhetünk egységes intézményi hatásról, ráadásul minden kampusznak önálló sportinfrastruktúrája van, ezért minden kampuszt külön elemeztünk.

Individuális szintű magyarázó tényezőként a Magatartás-szabályozás a Testedzésben Kérdőívet (Behavioral Regulation in Exercise Questionnaire-2 (BREQ-2) (Markland & Tobin 2004)) használtuk fel elemzéseinkhez, ami 1–5 skálán méri az önmeghatározás szintjeit a testedzés motivációiban. A kérdőív Deci és Ryan én-determinációs elméletéhez kapcsolódóan vizsgálja a testedzés motivációit, s jelen vizsgálatban használt továbbfejlesztett változata 19 itemet és öt dimenziót tartalmaz: külső, belső, identifikált, bevetített és amotivációs szabályozás. A kérdésblokkot faktorelemzésnek vetettük alá (Maximum likelihood, Direct oblimin rotáció, KMO=0,931, magyarázott variancia értéke 58,991%), s három faktort kaptunk (két-két eredeti faktort összevont az elemzés), melyek faktorsúlyait 0–100 fokú skálává alakítottunk át: belső és identifikált (M=60,42), amotivációs és külső (M=31,48), valamint bevetített szabályozás (M=58,77). A faktorsúlyokat a Függelék 1. táblázata tartalmazza.

A tanulmányi eredményességet számos kérdéssel, nagyon komplex módon, sok dimenzióban vizsgálta a kérdőív, ezek közül a szakirodalomhoz igazodva öt dimenziót választottunk ki elemzéseinkhez. A tanulmányi önértékeléshez megkérdeztük, hogy mennyire tartja magát jó tanulónak (1-nagyon rossz, 5-nagyon jó). Pusztai (2004), Dusa (2015; 2016) munkái alapján a (külföldi) továbbtanulási szándék bármilyen formáját tanulmányi eredményességi mutatónak tekinthetjük, s megvizsgáltuk, hogy a sportolás gyakorisága mentén elkülönített hallgatói csoportok között van-e különbség a külföldi tanulmányi tapasztalatokat és terveket illetően (volt/tervez külföldi tanulmányutat, nem volt/nem tervez). A tanulmányok melletti elköteleződést egy 18 itemes kérdésblokkal vizsgáltuk meg (1-egyáltalán nem jellemző, 5-teljes mértékben). Az állítások arra kérdeznék rá, hogy mennyire képes, akar és tud tanulni az egyén, tartja fontosnak a tanulást. Kérdőívünkben a Perzisztencia/Önkéntes Lemorzsolódás Melletti Döntés Skála (Persistence/Voluntary Dropout Decision Scale, Pascarella & Terenzini 1980) álskáláiból a végzettség megszerzése iránti elköteleződésre vonatkozó állításokat használtuk fel. A tíz itemből álló kérdéssor azt vizsgálja, hogy mennyire elkötelezettek a hallgatók tanulmányaik befejezését illetően, és mennyire tartják hasznosnak tanulmányaikat, illetve milyen erőfeszítéseket tesznek az órai követelmények, a vizsgák sikeres teljesítése érdekében (1-egyáltalán nem, 4-teljes mértékben) (Cabrera et al. 1992). A skálákból főkomponenst hoztunk létre, melynek főkomponenssúlyait 0–100 fokú skálává alakítottunk át (KMO=,847, Magyarázott variancia 48,578%, M=75,04, SD=14,39, N=1997). A tanulmányi többletmunka vizsgálatához megkérdeztük a hallgatókat, hogy vettek-e már részt valamilyen tudományos munkában, kutatócsoportban, van-e ehhez kapcsolódóan produktumuk (konferencia-, TDK-szereplés, publikáció) vagy valamilyen önálló alkotásuk, nyertek-e valamilyen ösztöndíjat, illetve részesültek-e már kiemelkedő tanulmányi ösztöndíjban, van-e magyar és angol nyelvű CV-jük, nyelvvizsgájuk stb. A válaszokból

indexet készítettünk (0–19 pont, $M=2,7$, $SD=2,66$, $N=2005$). Ezeket az indikátorokat egy 0–5 fokú indexszé vontuk össze, melyet 0–100 fokú skálává kódoltunk át: tanulmányi önértékelés (0 átlag alatt, 1 átlag fölött), külföldi tanulmányok végzése és terve (0 nem, 1 igen), perzisztencia (0 átlag alatt, 1 átlag felett), tanulmányi többletmunka (0 átlag alatt, 1 átlag felett). Az egyes dimenziókat, indikátorokat s kérdéseket a 2. táblázat tartalmazza.

Az elemzéseket SPSS 22 programmal végeztük el, varianciaanalízist, kereszttábla-, faktor- és klaszterelemzést, Spearman-féle korrelációt, lineáris, multinominális és logisztikus regressziót alkalmaztunk.

2. táblázat. A kutatás dimenziói, indikátorai és az elemzések alapját képező kérdések, változók

Dimenzió	Indikátor	Kérdés/változó/érték
Sportolási szokások	Sportolás gyakorisága	Az elmúlt néhány hónapban a testnevelés kurzuson kívül milyen gyakran végzett olyan intenzív sporttevékenységet, amely legalább 45 percig tartott? (soha; évente 1–2-szer; havonta 1–2-szer; havonta többször; hetente 1–2-szer; hetente háromszor vagy többször)
	sportág	Milyen sportágat űz a leggyakrabban? (nyitott kérdés)
	A sportolás szervezeti formája és szintje	Tagja volt-e sportklubnak, sportegyesületnek felsőoktatási éve alatt? (igen, s ez anyagi segítséget nem jelentett; igen, s ez anyagi támogatással is járt; nem voltam tag)
	sportmotiváció	BREQ–2
A sportolás intézményi háttere, intézményi hatás a hallgatói sportolásban	Fizikai környezet	Milyen gyakran vette igénybe az elmúlt tanévben az egyetemi/főiskolai sportinfrastruktúrát? (soha; évente 1–2-szer; havonta 1–2-szer; havonta többször; hetente 1–2-szer; hetente háromszor vagy többször)
	Szervezeti környezet	Milyen gyakran vett részt az elmúlt tanévben egyetemi/főiskolai sportrendezvényen, programon, eseményen? (soha; évente 1–2-szer; havonta 1–2-szer; havonta többször; hetente 1–2-szer; hetente háromszor vagy többször)
	Személyi tényezők	A jelenlegi felsőoktatási képzőhelyén van-e olyan oktatója, kivel sportról, egészséges életmódról tud beszélni (igen, van; több is; nincs)
		Van-e olyan barátja a jelenlegi hallgatótársai között, akivel együtt szokott sportolni (igen-nem)
	Konstruált környezet	Mennyire elégedett a jelenlegi felsőoktatási tanulmányai alatt az egyetem/főiskola által szervezett sportolási lehetőségekkel (egyáltalán nem; nem; igen; teljes mértékben)
Kampusz miliő	A sportolás gyakoriságának, az egyetemi sportinfrastruktúra használatának, és sportrendezvényen, programon való részvételének intézményi szintű változója	

Sportszocializációs ágensek	család	Milyen gyakori a felsőoktatási éve alatt, hogy a szülei Önnel közös sportprogramokat szerveztek? (egyáltalán nem jellemző; nem jellemző; jellemző; teljes mértékben jellemző)
	barátok	Van-e olyan barátja egyetemén/főiskoláján kívül, akivel együtt szokott sportolni (igen-nem)
Társadalmi-demográfiai háttér	Nem	Nő–férfi
	Ország	Magyarország, Ukrajna, Románia, Szerbia, Szlovákia
	Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros, megyeszékhely/megyei jogú város, kisebb város, falu/község
	Szülők munkaerőpiaci státusza	Dolgozik édesapja/nevelőapja/édesanyja/nevelőanyja? (nem dolgozik; közmunkásként dolgozik; nem közmunkásként dolgozik)
	Kulturális tőke	Édesanyjának/ nevelőanyjának/édesapjának/nevelőapjának mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége az Ön hallgató korában? (folytonos változóként elvégzett osztályok száma, kategoriális változóként alapfokú, középfokú, felsőfokú)
	Gazdasági tőke	Objektív anyagi helyzet (Rendelkezik-e az alábbi dolgokkal: saját lakás, saját ház; Saját használatú személyautó; átlagnál drágább telefon (pl. iPhone); átlagnál drágább laptop/PC; tablet, e–book olvasó; lakáskassza megtakarítás)
		Relatív anyagi helyzet (Milyen családja anyagi helyzete a csoporttársai családjához képest: az átlagosnál sokkal jobb; az átlagosnál valamivel jobb; nagyjából átlagos; az átlagosnál valamivel rosszabb; az átlagosnál sokkal rosszabb)
Szubjektív anyagi helyzet (Milyen jelenleg saját anyagi helyzete: mindenem megvan, jelentősebb kiadásokra is telik (pl. nyaralás, étterembe járás); mindenem megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetek meg magamnak; előfordul, hogy a mindennapi kiadásaimat (élelem, utazás) sem tudom fedezni; gyakran előfordul, hogy nincs pénzem a mindennapi szükségletek fedezésére)		
Hallgatói habitus	Szabadidős tevékenységek	Rendszerint milyen gyakran végzi a következő tevékenységeket: beszélgetés, találkozás a barátokkal; szórakozóhely látogatás, bulizás; sportprogram látogatása; vallási, hitéleti tevékenység; kommunikálás közösségi oldalakon; játék, szörfözés az interneten; valamilyen képzésben vesz-e részt (zenei, nyelvi, jogosítvány stb.)? (naponta; hetente többször; hetente; havonta; ritkábban; soha)
	Individuális művelődés, kultúrafogyasztás	Jelenleg milyen gyakran végzi a következőt hagyományos vagy elektronikus formában: szép–, szak– és populáris irodalom olvasása; klasszikus zene hallgatása; művészfilm nézése (soha; ritkán; havonta; hetente; naponta)
	Kulturális intézmények, programok látogatása	Jelenleg milyen gyakran jár: könyvtárba, színházba, múzeumba, képgalériába, art moziba, multiplex moziba, klasszikus zenei hangversenyre, könnyűzenei koncertre (soha; évente néhányszor; havonta; hetente; gyakrabban)

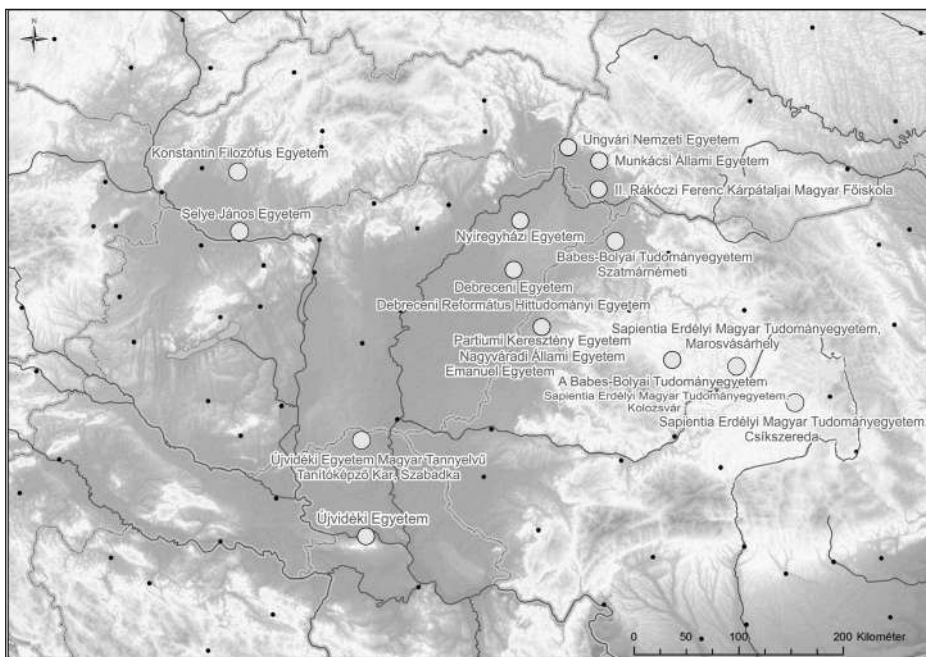
Tanulmányi eredményesség	Tanulmányi önértékelés	Mennyire jó tanuló Ön saját véleménye alapján? (nagyon jó; jó; átlagos, se jó, se rossz; átlagnál rosszabb; nagyon rossz; nem tudom)
	Külföldi tanulmányok	Felsőoktatási éve alatt vett-e már részt hosszabb–rövidebb ideig tartó külföldi tanulmányúton, csereprogramban? Tervezi-e, hogy a felsőoktatási éve alatt külföldön tanuljon? (igen-nem)
	Tanulmányok melletti kitartás, perzisztencia	Persistence/Voluntary Dropout Decision Scale
	Tanulmányi többletmunka	Igazak Önre az alábbi állítások: Bekapcsolódtam egy egyetemi kutatócsoportba; TDK dolgozatot írtam; OTDK-n szerepeltem; Előadtam vagy posztert készítettem konferencián (OTDK-n kívül); Volt vagy van demonstrátori megbízásom; Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgám; Van felsőfokú nyelvvizsgám; Van magyar nyelvű szakmai önéletrajzom; Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzom; Évfolyamfelelős/csoportfelelős posztot töltök vagy töltöttem be; Rendelkezem tudományos publikációval; Sportösztöndíjat nyertem el; Művészeti ösztöndíjat nyertem el; Gyakornoki ösztöndíjat el; Valamilyen önálló alkotással rendelkezem (pl. program, alkalmazás, találmány, művészeti alkotás); Tagja voltam vagy vagyok egyetemi/főiskolai tehetséggondozó programnak; Tagja voltam vagy vagyok szakkollégiumnak; Elértem legalább egyszer a tanulmányi ösztöndíj legmagasabb értékét; Doktori (PhD/DLA) képzésben tervezek részt venni (igen – nem)

Az interjú kutatás bemutatása

A kutatás keretében strukturált interjúkat készítettünk hazai és négy határon túli térség 14 felsőoktatási intézményében (15 db) a 2017/2018–as tanévben.²⁵ A következő intézményekben készültek az interjúk: Debreceni Egyetemen (három fővel), a Nyíregyházi Egyetemen, a DRHE Kölcsey Ferenc Tanítóképző Karán, a Partiumi Keresztény Egyetemen, a Babes–Bolyai Tudományegyetemen (Kolozsvár), a BBTE kézdivásárhelyi és sepsiszentgyörgyi kihelyezett tagozatain ugyanazzal a személlyel, a Munkácsi Állami Egyetemen, az Ungvári Állami Egyetemen, a Nagyváradi Állami Egyetemen, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán (Beregszász), a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemen (Marosvásárhely), az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán (Szabadka), a Selye János Egyetemen (Révkomárom) (egy-egy fővel) magyar, angol és ukrán nyelven. Három interjúalany csak írásban vállalta a kérdések megválaszolását, a többi interjú hossza 40 és 80 perc közötti. Az interjúkban a következő

²⁵ Az interjúk készítésében segítségünkre voltak: Moravec Marianna, Rábai Dávid, Urbinné Borbély Szilvia, Berei Emese, Zoller Katalin, Horváth Zsófia és Pallay Katalin. Munkájukat ezúton is köszönjük.

kérdéskörök fogalmazódtak meg: társadalmi, intézményi tényezők (intézményi háttér; szabályzat a testneveléssel kapcsolatban; hallgatói sport; rendezvények, programok; a hallgatók egészségi és edzettségi állapota; kötelező testnevelés szigorítása); ökológiai tényezők (infrastruktúra, felszerelés); gazdasági tényezők (költségek, források, ösztöndíjak, bevételek); személyi tényezők (testnevelő tanárok, óraadók szakmai jellemzői, feladatai, elvárások); jövőtervek.

1. kép. A vizsgált intézmények földrajzi elhelyezkedése (a térképet Pallay Katalin készítette)

Az interjúkat a következőképpen elemeztük: a hanganyagok gépellt változatát az elméleti háttér négy dimenziójához kapcsolódóan kódoltuk, tehát első körben minden interjúban megkerestük a fizikai, szervezeti környezeti, emberi erőforrásra koncentrálnó modellekre és konstruált környezetre utaló interjúrészleteket, majd pedig ezeket vizsgálva az egyes dimenziókhöz aldimenziókat/alkódokat rendeltünk. A szervezeti környezeti modellhez kapcsolódóan a következő aldimenziókat/alkódokat azonosítottuk: testnevelés jogszabályi háttere, a testnevelés és sport strukturális kerete, intézményi policy a sportra vonatkozóan, emberi erőforrás (személyi) keret, szimbolikus keret: a sport és testnevelés célja, értékei, missziója, küldetése, intézményi sport kultúra – kampusz-környezet, szabadidő- és versenysport szervezése. Az elemzések harmadik lépéseként ezekben a dimenziókban és aldimenziókban végeztünk összehasonlításokat az intézmények között. A vizsgált intézményeket négy típusba soroltuk a sporthoz való viszonyuk, a sport és testnevelés intézményben betöltött szerepe alapján: 1. versenyorientált,

2. a sport révén közösségteremtő, 3. testnevelés-fókuszú és 4. testkultúra-minimalizáló intézmények. Az első intézménytípusba azok az egyetemek kerültek, amelyekben a versenysportnak, sportolóknak, sporteredményeknek nagyon fontos szerepe van az intézmények életében, imázsában, sportkoncepciójában. Legtöbb esetben önálló egyesülettel és/vagy csapatokkal rendelkeznek, rendszeresen indulnak régiós, országos, akár nemzetközi versenyeken (ez egyébként más típusba tartozó intézményeknél is tapasztalható, akár csak az, hogy a közösségteremtő szabadidősport-rendezvényekre és a testnevelés szervezésére is komoly energiákat fordítanak, de a többiekhez képest a versenysport szerepe kiemelkedő az e csoportba tartozó egyetemek sportéletében). A közösségteremtő intézmények esetében a testnevelés órákat és a sporteseményeket, programokat elsősorban a hallgatói közösségek (új)építése, a hallgató-hallgató, hallgató-oktató kapcsolatok ápolása, javítása céljából szervezik, miközben fontos célként jelenik meg emellett az élethosszig tartó egészségtudatosságra való nevelés is a közös játék, élmények szerzése révén. A testnevelés-fókuszú intézmények kevesebb hangsúlyt fektetnek a sportrendezvények, programok szervezésére, fő profiljuk a kötelező testnevelés órák megszervezése és lebonyolítása az intézmény minden hallgatója számára (ami nagy egyetemek esetében önmagában is nagyon komoly szervezőmunkát igényel). Továbbá azon szakok esetében, ahol a kurrikulum tartalmaz mozgásos tevékenységekhez kapcsolódó kurzusokat, ezek szakmai (elméleti és gyakorlati) háttérét biztosítják, sőt legtöbb esetben nagyon komoly hangsúlyt fektetnek ezekre a képzésekre (testnevelés és sporttudományi, óvopedagógia és tanító szakok). A testkultúra-minimalizáló típusba tartozó intézmények életében egyáltalán nem jelenik meg a sport, a fő céljuk, hogy a kötelező minimumot, azaz a testnevelés órák megtartását, teljesítsék.

Munkánkban nem áll módunkban minden eredményt bemutatni, a mixed method (Wisdom & Creswell 2013) módszerét alkalmazva az egyes kvantitatív elemzések eredményeit vetjük össze, illetve egészítjük ki az ide vonatkozó interjú tapasztalatokkal.²⁶ A módszer lényege, hogy a kétféle módszerrel végzett kutatás eredményeit integrálva mutatjuk be és értelmezzük.

²⁶ Az interjúelemzések egyes részeit a következő tanulmányokban közzeltük: Kovács Klára, Moravec Marianna (2019): A felsőoktatási intézmények szerepe a hallgatók élethosszig tartó sportszocializációjában – egészségfejlesztési jó gyakorlatok a Kárpát-medencében. In Juhász Erika, Endrődy Orsolya (szerk.): *Oktatás – gazdaság – társadalom*. Budapest, Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete. 540–557.

Kovács Klára, Moravec Marianna, Nagy Ágoston (2019): Vélemények a mindennapos testnevelésről a felsőoktatásban részt vevő hallgatók és oktatók szemszögéből. *Új Pedagógia Szemle* 2019/ 3–4. 87–99.

Kovács Klára, Moravec Marianna, Nagy Zsuzsa, Szabó Dániel, Rábai Dávid (2020). Az intézményi hatás és modelljeinek vizsgálata közép-kelet-európai felsőoktatási intézmények sportjában. *Neveléstudomány* 2020/3. 30-54. DOI: 10.21549/NTNY.30.2020.3.3

Moravec Mariann, Nagy Zsuzsa, Rábai Dávid, Szabó Dániel, Kovács Klára (2020). Intézményi hatás a kárpát-medencei felsőoktatási intézmények szabadidős sportprogramjaiban és versenysportjában. In Hideg Gabriella, Simándi Szilvia, Virág Irén (szerk.): *Prevenció, intervenció és kompenzáció*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. 152-164.

A SPORTOLÁST MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK HAZAI ÉS HATÁRON TÚLI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEKBE

A könyv alábbi fejezeteiben ismertetjük a kutatásunk fő eredményeit az elméleti háttér, a kutatási kérdések és a hipotézisek mentén. Az első alfejezet a sportolási szokások általános leíró statisztikáin túl bemutatja az országonkénti különbségeket, valamint a sportolás társadalmi, habituális és szocializációs hátterét. A következő részben intézményi összehasonlításban vizsgáljuk a sportolási szokásokat, s megnézzük az intézményi szintű befolyásoló tényezőket. A harmadik alfejezet foglalkozik a motivációs szabályozásban lévő különbségekkel és összefüggéseivel a sportolási formákkal. Minden elemzést leíró statisztikákkal, kétváltozós elemzésekkel kezdünk, s a fejezet végén többváltozós regressziós elemzésekkel tárjuk fel az egyes befolyásoló tényezők tényleges hatását, valamint megválaszoljuk kutatási kérdéseinket és a hipotéziseinket.

A SPORTOLÁS TÁRSADALMI HÁTTERE

Hallgatói sportolási szokások a vizsgált térségekben

A hallgatók legnagyobb arányban (22,4%) hetente egyszer-kétszer sportolnak, majdnem ilyen arányban vannak (19,1%), akik viszont soha, illetve 18%-uk havi rendszerességgel. Az egyes válaszokat összevonva három csoportot alakítottunk ki: a szinte soha nem sportolók igen magas, 29,3%-ot tesznek ki, ritkán 32,6%, rendszeresen pedig 38,1% sportol. 2012-ben a Partiumban a hallgatók 24,9%-a nem sportolt, hetente egyszer-kétszer 26,2, hetente legalább háromszor 17%, tehát legalább heti rendszerességgel 43,2% (Kovács 2015b). 2015-ös, a jelen kutatás alapját is képező régiókban végzett vizsgálatunkban 22,3%-ot tettek ki a szinte soha nem sportolók, 22% hetente, 18% pedig heti háromszor végzett sporttevékenységet, tehát a rendszeres sportolók közé 40% került (Kovács 2019a). Adataink alapján azt az óvatos megállapítást tehetjük a kutatásainkban részt vevő hallgatókra vonatkozóan, hogy jelentősen nőtt a nem, és csökkent a rendszeresen sportolók aránya a vizsgált térségben.

A válaszadók 44%-a soha nem használta az egyetem sportinfrastruktúráját az adott tanévben, 15,1% pedig heti gyakorisággal, 56% nem vett részt az intézménye által szervezett sportprogramon, 24,9%-uk évente egyszer-kétszer (3. táblázat). 31,7%-uk ritkábban, mint havonta látogat sportprogramokat, 18,8%-uk soha, 16% körüli a havi és heti rendszerességet választók aránya, 11,8 hetente, 4,8% pedig naponta. Mindössze 3,6% azon hallgatók aránya, aki anyagi juttatás mellett tagja valamilyen sportegyesületnek, őket mindenképpen versenysportolóknak kell tekintenünk, 10,6%-ot tesznek ki az olyan sportklubtagok, akik ezért nem részesülnek anyagi juttatásban, a válaszadók 85,9%-a pedig nem tagja sportegyesületnek. A választott sportágakat nyitott kérdéssel vizsgáltuk meg, melyeket kódoltunk, esetenként összevontuk sportágcsoporthoz. A legnépszerűbb sportágak között egyaránt megtalálhatók a klasszikus individuális, csapatjátékok és a ma divatos edzésformák. A legtöbben a futást, kocogást választották (24,5%), ezt követi a klasszikusnak számító futball (11,2%), konditermi edzés (8,6%), kerékpározás (7,8%), ennél kisebb arányban úsznak (5,7%), illetve végeznek mai divatos sportágakat, mint a fitnessz, trx, crossfit (4,6%) (Függelék 1. ábra). Két csoporttá összevonva a sportágakat, sokkal nagyobb arányban végeznek egyéni sportokat (78,3%), mint a látványsportágak közé is tartozó olyan csapatsportokat, mint a kosár-, kézi-, röplabda és futball (21,7%). A szintén látványsportnak tekinthető vízilabdát mindössze két fő válaszolta.

3. táblázat. A sportolás, egyetemi sportinfrastruktúra használatának, sportprogramok látogatásának gyakorisága szerinti eloszlások (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

	Sportolás gyakorisága	Intézményi sportinfrastruktúra használata	Intézményi sportprogramok látogatása
Soha	19,1	44,1	56
Évente 1–2-szer	10,2	14	24,9
Havonta 1–2-szer	18	11,5	9,2
Havonta többször	14,6	11,6	5,5
Hetente 1–2-szer	22,4	15,3	3,2
Hetente háromszor vagy többször	15,7	3,5	1,2
N	1942	1891	1898

A testedzés magatartás-szabályozását vizsgálva azt láthatjuk, hogy a hallgatók döntő többsége értékeli a sportolás előnyeit (35,5%), szórakoztatónak tartják a sportolást (26,2%), 23,5% fontosnak tartja, hogy sportoljon, 26,1% pedig élvezi. 26,7% szerint fontos erőfeszítést tenni a sportolás érdekében, 28%-ot örömmel és

elégedettséggel tölt el a sporttevékenység, 7,9% pedig egyenesen szégyelli magát, ha kihagy egy edzést. Mindössze 3,3% szerint az edzés időpocsékolás, 4,1%-ukat a barátok, a család kényszeríti a mozgásra, 4,7% nem látja értelmét a sportolásnak, 3,8% pedig nem tudja, miért kellene sportolnia (függelék 2. ábra).

Variancia-analízissel és keresztábla-elemzéssel vizsgáltuk meg az országonkénti különbségeket a sportolási szokásokban, s minden változóban szignifikáns különbséget találtunk (4. táblázat). A magyarországi hallgatók sportolnak a leggyakrabban, s ezzel párhuzamosan természetesen körükben van a legtöbb rendszeresen sportoló (42,3%), hasonló átlagpontszámot kaptunk a szlovákiai és kissé kevesebbet az ukrainai, illetve szerbiai hallgatók esetében (54,75, 50,74 és 51,18 pont). A legritkábban pedig a romániai hallgatók végeznek sporttevékenységet, ami együtt jár azzal, hogy itt található a legnagyobb arányban nem sportolók (35,7%). Az egyetemi sportinfrastruktúra használatát és sportprogramokon való részvételt vizsgálva a kárpátaljai hallgatók érték el a legmagasabb pontszámokat (35 és 21,13 pont). Ennek hátterében a magas elemszámú beregszászi főiskolások, illetve az intézményben bevezetett kötelező extrakurrikuláris rendszer áll. Az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán is hasonló rendszert vezettek be, mivel Szerbiában sincs testnevelés kötelezettsége a hallgatóknak: kötelezően választható tárgyként bevezették a sportfoglalkozásokon vagy kórusban való részvételt. A szabadkai kar még nem rendelkezik saját sportinfrastruktúrával, illetve a fentiek miatt lehetséges az, hogy gyakrabban vesznek részt sportprogramon, mint használják az egyetemi infrastruktúrát (12,62 és 8,18 pont), Az intézményi sportolási lehetőségeket még hasonlóan magas gyakorisággal használják a magyarországi és romániai hallgatók (32,05 és 29,41 pont), az egyetemi sportprogramok pedig szintén a magyarországi és a felvidéki hallgatók körében népszerűbbek (17,51 és 16,37 pont). Mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy ezek az értékek alig évi néhány alkalmat jelentenek minden ország esetében, tehát egyetérthetünk Gósi (2018) azon megállapításával, hogy a szabadidősport-programok nem érik el kellő hatékonysággal a hallgatókat. Általánosságban a szabadidős tevékenységként szereplő sportprogramokat valamivel gyakrabban látogatják a hallgatók, mint egyetemi sportrendezvényeket, közülük is kiemelkednek a kárpátaljai (44,91) és felvidéki hallgatók (39,65), s legritkábban az erdélyiek és partiumiak (32,21 pont) vesznek részt rajtuk.

A sportolás motivációs hátterét vizsgálva azt láthatjuk, hogy a magyarországi hallgatókra a legjellemzőbb a belső, identifikált szabályozás, az örömforrásként megélt sportolás (65,4 pont), s legkevésbé jellemzi ez az ukrainai és romániai hallgatókat (55,08 és 55,73 pont). Ezzel párhuzamosan jóval inkább jellemzi az amotivációs és külső motivációs szabályozás a kárpátaljaiakat (39,82 pont). Azt láthatjuk tehát esetükben, hogy akik nem sportolnak, azokat nagyrészt nem érdekli, vagy nem tartja fontosnak, értékesnek a sportolást, illetve a sportolók körében a külső motiváció

– mint az előzőekben bemutatott kötelező extrakurrikuláris szakkörön való részvétel
– játszik lényeges szerepet.

Mivel a mintegy 500 válasz átkódolása után az egyes sportágakba, sportágcsoportokba tartozó hallgatók aránya is igen alacsony, így két nagy csoportra osztottuk a sportokat, egyénire és csapatsportágra (futball, kosár-, kézi-, röplabda). Az egyéni sportok kedvelői felülreprezentáltak a romániai és szlovákiai hallgatók között (83,9 és 91,8%), míg a csapatsportágak képviselői többen vannak a kárpátaljai válaszadók körében (45,3%). Ez utóbbi háttérben az állhat, hogy a testnevelésórák és az érre épülő sportkörök a három kárpátaljai intézményben jellemzően a klasszikus csapatsportokra teszik a hangsúlyt (jellemzően futball, röplabda, kézilabda). Nem véletlen, hogy például a Munkácsi Állami Egyetemen a testnevelés óráknak és a tanórán kívüli sportnak a legfontosabb célja a tehetséges sportolók kiválasztása, akik aztán az egyetem színeit képviselik különböző felsőoktatási intézmények közötti sportversenyeken. Ehhez azonban fontos, hogy az órákon, sportfoglalkozásokon ezekre a klasszikus csapatsportágakra, illetve a könnyűatlétikára teszik a fő hangsúlyt, amit a sportszakmai program is tartalmaz. Szintén fontos magyarázó tényező, hogy az intézmény legfontosabb sportinfrastruktúrája egy minden feltételnek megfelelő röplabda és kispályás focipálya. Hasonló tendenciát láthatunk a beregszászi főiskola esetében, ahol a szakkörök is ezekhez a sportágakhoz kapcsolódnak.

A szervezeti formában végzett sporttevékenység szintén a kárpátaljai és a magyarországi hallgatókra a legjellemzőbb: az előbbieik körében felülreprezentált az anyagi juttatással járó sportklubtagok aránya (6,5%), míg a magyarországi hallgatók körében pedig azok, akik ezért nem kapnak anyagi támogatást (13%). A romániai válaszadók jelentős többsége, 90,1%-a nem tagja sportkörnek, klubnak, egyesületnek. A fizetség mellett versenysportolók kiemelkedő arányát Kárpátalján az ungvári egyetemisták adják zömmel (körükben 11% az anyagi juttatás mellett sportolók aránya), de a Munkácsi Állami Egyetemen készült interjúban is kiemelte interjúalanyunk, hogy a diákjaik részt vesznek a nemzetközi és országos könnyűatlétikai, birkózó és sakkversenyeken. Az utóbbi időben az egyetem sportcsapata nemzetközi és országos rögbi versenyeken is részt vesz. Az utóbbi két évben ezek voltak a legsikeresebb sportágak az egyetem életében. Összességben elmondható, hogy az egyetem versenysportja az intézmény felé érkező támogatások függvénye.

4. táblázat. Sportolási szokások átlagai és százalékos különbségei a vizsgált országokban. Forrás: PERSIST 2019.

		Magyar- ország	Romá- nia	Ukraj- na	Szlo- vákia	Szerbia	F/Chi- négyzet	N
Sportolás gyakorisága (0–100)		55,03	46,47	50,74	54,75	51,18	6,081	1933
Sportoló csoportok	Szinte soha	25,4%	<u>35,7%</u>	29,1%	21,3%	33,3%	33,101	1934
	ritkán	32,3%	32,9%	30,9%	<u>41,8%</u>	26,6%		
	rendszeresen	<u>42,3%</u>	31,4%	40%	36,9%	39,8%		
	N	914	630	175	122	93		
Egyetemi sportinfrastruktúra használata (0–100)		32,05	29,41	35	27,79	8,08	12,867	1882
Egyetemi sportprogramok látogatása (0–100)		17,51	11,53	21,23	16,37	12,63	9,651	1889
Sportprogramok látogatása (0–100)		38,41	32,31	44,91	39,65	35,21	8,279	1901
Belső, identifikált szabályozás (0–100)		65,4	55,73	55,08	57,79	56,57	19,588	1992
Amotivációs, külső motivációs szabályozás (0–100)		30,35	30,7	39,82	31,27	30,93	16,1	1996
Bevetített szabályozás (0–100)		57,63	61,25	55,91	57,91	60,95	5,098	1996
Sportág	egyéni	76,5%	<u>83,9%</u>	54,7%	<u>91,8%</u>	86,8%	46,661	1287
	csapat	23,5%	16,1%	<u>45,3%</u>	8,2%	13,2%		
	N	714	361	86	73	53		
Tagja-e sportklubnak	Igen, s ez anyagi segítséget nem jelent	<u>13%</u>	7,9%	9,8%	7,7%	8,8%	22,116	1902
	Igen, s ez anyagi támogatással is jár	4%	2%	<u>6,5%</u>	3,4%	3,3%		
	Nem	82,9%	<u>90,1%</u>	83,7%	88,9%	87,9%		
	N	914	596	184	117	91		

* $p=0,000$. Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A sportolási szokások szociokulturális háttere

Bourdieu (1984, 1991) tőkeelméletéhez kapcsolódóan megvizsgáltuk, hogy milyen demográfiai és szociokulturális, ökonómiai háttérváltozók befolyásolják a sportolási szokásokat (a sportolás, egyetemi sportinfrastruktúra használatának, sportprogramok látogatásának gyakoriságát, a sportkörtagságot, a sportágválasztást és a sportmotivációkat). Az elmélettel és korábbi, magyar ifjúság (Perényi 2011; 2013; Bauer et al. 2017), középiskolások (Pikó & Keresztes 2007; Kovács 2016) és hallgatók (Kovács 2015a; 2019a; Kozma et al. 2016) körében végzett kutatási eredményekkel összhangban a sportolás gyakoriságát jelentősen befolyásolja a társadalmi háttér és a nem. Mint azt sok kutatás igazolta (Keresztes, Pikó 2006; Mota & Silva 1999; Sallis et al. 1996; Sallis et al. 2000, Perényi 2011; 2013; Bauer et al. 2017), a férfiak gyakrabban sportolnak (59,07), mint a női hallgatók. Úgy tűnik, hogy a hallgatók körében is a sportolás még mindig inkább maskulin tevékenység, ők több időt tudnak és/vagy akarnak áldozni a testedzésre. A demográfiai változók közül a nemzetiségnek is hatása van, noha a mintánkban a nemzetiség átnyúl az országhatárokon, mégis az országok közötti összehasonlítással hasonló eredményeket kaptunk. A kisebbségi és többségi magyar, illetve az ukrán válaszadók szinte azonos gyakorisággal sportolnak (52,59 és 52,35 pont), míg a román válaszadók valamivel ritkábban (46,11 pont), így valószínűleg nekik köszönhető a romániaiak sportolásának alacsony összpontszáma az országok közötti összehasonlításban. Az utóbbi évek vidéki sport–infrastrukturális beruházásai – legalábbis Magyarországon²⁷ – hozzájárulhattak ahhoz, hogy a megyeszékhelyeken, illetve a kisebb városokban élő fiatalok körében megnövekedett a sportolók aránya (Perényi 2011). Ez lehet az oka annak, hogy a kisebb városokból származók sportolnak a leggyakrabban (54,36), akárcsak a megyeszékhelyeken élő hallgatók (53,42 pont).

A magasabb iskolai végzettséggel járó kulturális tőke szintén fontos befolyásoló erővel bír a sportolás gyakoriságára: láthatjuk, hogy a szülők iskolai végzettségének növekedésével nagyobb a gyermek sportolásának rendszeressége.²⁸ A magasabb kulturális tőke együttjár a sportolás, az egészségtudatos életmód fontosságának felismerésével és azzal, hogy erre időt és energiát szánjanak a szülők, nemcsak a saját, hanem a gyerekük egészségének megőrzéséhez, fejlesztéséhez, a sportolás fizikumra, mentális és pszichikai jólétre gyakorolt jótékony hatásainak kiaknázásához. A magasabb iskolai végzettséggel nagyobb valószínűséggel jár jobb anyagi státusz, aminek szintén fontos szerepe van a sportolásban: az objektíve mért átlagnál jobb anyagi helyzetűek rendszeresebben sportolnak (53,87 pont), míg a relatív anyagi helyzet esetében nem ilyen egyértelmű az összefüggés. Az átlagosnál valamivel jobb anyagi helyzetben lévők sportolnak a leggyakrabban (55,65 pont), őket

²⁷ A magyarországi almintában találhatjuk a legtöbb olyan hallgatót, akinek 14 éves kori lakóhelye megyeszékhely vagy kisebb város volt.

²⁸ A nem ismerte válaszlehetőséget az elemzésben nem vesszük figyelembe, mert a nagyon alacsony elemszámnak ebben a kategóriában jelentős torzító hatása lehet.

pedig a valamivel rosszabbnak ítéltők követik (52,84 pont), nem pedig a legjobb helyzetben lévők. Ennek hátterében az is állhat, hogy viszonylag kevesen vallották magukat az átlagosnál sokkal jobb anyagi helyzetűnek. Hasonlóan a szülők munkaerő-piaci helyzete, mely szintén nem független az iskolai végzettségtől, s hatással van az anyagi helyzetre, is befolyásoló erővel bír: a dolgozói státusz magasabb sportolási gyakorisággal jár együtt (anya 52,97, apa 52,92 pont). Az eredményeket az alábbi, 5. táblázat tartalmazza.²⁹

5. táblázat. A sportolás gyakorisága a demográfiai és szociokulturális háttér mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Sportolás gyakorisága (0–100 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	59,07	39,663	0,000	1897
	nő	48,32			
Nemzetiség	magyar	52,59	3,501	0,015	1896
	ukrán	52,35			
	román	46,11			
	egyéb	64,7			
Anya iskolai végzettsége	alapfokú	45,86	6,295	0,000	1891
	középfokú	49,54			
	felsőfokú	55,93			
Apa iskolai végzettsége	alapfokú	47,92	4,802	0,002	1896
	középfokú	49,84			
	felsőfokú	56,41			
Anya dolgozik	dolgozik	52,97	9,229	0,002	1841
	Nem dolgozik	47,45			
Apa dolgozik	dolgozik	52,92	7,631	0,006	1822
	Nem dolgozik	47,59			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	50	3,792	0,010	1917
	Megyeszékhely, megyei jogú város	53,42			
	Kisebbségi város	54,36			
	falu	48,53			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	47,57	14,935	0,000	1941
	átlag felett	53,87			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	46,93	3,105	0,015	1917
	Az átlagosnál valamivel jobb	55,65			
	Nagyjából átlagos	50,45			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	52,84			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	43,8			

²⁹ A nagy számú magyarázó változók miatt az eredmények könnyebb interpretálhatósága érdekében a kétváltozós elemzések táblázataiban csak a szignifikáns különbségeket, összefüggéseket mutató adatokat közöljük.

Több kutatási eredmény is igazolta, hogy a férfiak sportmotivációjában sokkal fontosabb szerepe van a versengésnek, győzelem átélésének, versenyeken való részvételnek, illetve közösségnek, társaságnak, akivel együtt edzhetnek (Bollók et al. 2011; Keresztes & Pikó 2006; Warner & Dixon 2015; Wiltshire et al. 2019). Ez magyarázhatja azt, hogy a férfiak többen vannak mindkét klubformában, különösen magas az arányuk azon sportklubtagok között, akik nagy valószínűséggel versenyeznek, hiszen fizetséget kapnak a klubjuktól (58,2%), míg a nők aránya jóval magasabb a nem sportkörtagok körében (72%). Ez összhangban áll azzal is, hogy az egyéni sportágak körében felülreprezentáltak a nők aránya (73,1%), míg a csapatsportágakat jellemzően inkább férfiak végzik (59,9%). Korábbi kutatási eredmények azt is igazolták, hogy a férfiak sportolásában sokkal fontosabb motivációt jelent a közösség, a barátokkal, csapattársakkal együtt töltött idő és a közös játék öröme, míg a nők számára az egészség megőrzése és a kívánt alak elérése a sport révén jelent elsődleges célt (Keller, Dernóczy–Polyák 2017; Neulinger 2009; Kozma et al. 2016).

A fizetség nélküli sportegyesületi tagok körében is felülreprezentáltak a magasabb társadalmi státuszú hallgatók: a felsőfokú végzettségű anyák (43,2) és dolgozó apák (86,9%) gyerekei, a megyeszékhelyről, illetve nagyobb városokból származók (33,2%), ahol több sportegyesület és sportág közül választhatnak a diákok, az átlagnál jobb objektív (75,1%) és relatív anyagi helyzetben lévők (33,8%). Noha alacsony arányban vannak az anyagi juttatás mellett sportolók a mintában, elmondható róluk, hogy inkább alacsonyabb társadalmi háttérrel jellemezhetőek: felülreprezentáltak körükben az alapfokú iskolai végzettségű szülők gyermekei (anya 14,5%, apa 14,9%), s kisvárosból származók (45,6%). Ebből arra következtethetünk, hogy esetükben ennek a juttatásnak akár nélkülözhetetlen szerepe lehet a tanulmányok végzésében és/vagy életfenntartásban. Összhangban az előző eredményekkel az alacsony társadalmi státusznak nemcsak az inaktív életmódban van befolyásoló szerepe, hanem ezzel együtt abban is, hogy kevésbé valószínű a szervezeti keretek között végzett sportolás. A nem sportkör tagok körében többen vannak a középfokú iskolai végzettségű szülők (60,3% és 66,5%), nem dolgozó apák gyerekei (23,7%), s az objektíve átlagnál rosszabb (36,4%) és relatíve átlagos anyagi helyzetűek (57,7%) (6. táblázat).

6. táblázat. A sportklubtagság különböző formáinak társadalmi háttere (százalékok).

Forrás: PERSIST 2019

		Tagja sport-klubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sport-klubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Chi-négyzet	sig	N
Neme	férfi	41,9	58,2	28	10,916	0,000	1866
	nő	58,1	41,8	72			
Nemzetiség	magyar	83,2	75,4	82,4	18,656	0,005	1863
	ukrán	2,5	13,8	3,8			
	román	13,7	9,2	12,9			
	egyéb	0,5	1,5	0,9			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	6	14,5	5,9	24,580	0,000	1856
	középfokú	48,2	49,3	60,3			
	felsőfokú	43,2	34,8	33,1			
Apai iskolai végzettsége	alapfokú	4,1	14,9	5	22,264	0,001	1857
	középfokú	59,4	50,7	66,5			
	felsőfokú	33	31,3	26,7			
Anyai dolgozik	Dolgozik	79,7	65,2	72,8	6,427	0,040	1832
	Nem dolgozik	20,3	34,8	27,2			
Apai dolgozik	Dolgozik	86,9	75,4	76,3	11,179	0,004	1814
	Nem dolgozik	13,1	24,6	23,7			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	1	5,9	2,2	30,131	0,000	1880
	Megyeszékhely, megyei jogú város	33,2	26,5	24,6			
	Kisebbségi város	39,7	45,6	32,7			
	Falu	26,1	22,1	40,4			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	24,9	31,9	36,4	10,764	0,005	1910
	átlag felett	75,1	68,1	63,6			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	9	13,2	6,9	16,956	0,031	1882
	Az átlagosnál valamivel jobb	33,8	32,4	26,5			
	Nagyjából átlagos	46,8	42,6	57,7			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	9,5	8,8	7,7			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	1	2,9	1,1			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Bourdieu tőkeelméletéhez kapcsolóan azt láthatjuk, hogy az alacsonyabb kulturális és gazdasági tőke nemcsak együtt jár, hanem hozzájárul az alacsonyabb társadalmi tőkéhez. A sportklubok olyan közösségi formákat jelentnek, ahol az egyén saját társadalmi csoportján belül és kívül is kapcsolatokat tud építeni. A közös sport és játék révén olyan élmények szerezhetők olyan emberekkel, akikkel egyébként nem valószínű, hogy az egyén találkozna, s amelyek akár életre szóló barátságok kialakulásához vezethetnek, tehát a sportklubok a társadalmi tőke fontos forrásai lehetnek. A kiterjedtebb kapcsolatháló sok esetben kölcsönös szívességbankként funkcionál (Coleman 1961). Ugyanakkor a sportklubok is sajátos társadalmi közeget, mezőt alkotnak, egyedi normákkal, értékrendszerrel, amelyet a tagok alakítanak ki és működtetnek kulturális és gazdasági tőkéjüket felhasználva, ha ez a közösség túl zárt, akkor viszont bizonyos társadalmi csoportok marginalizálódhatnak (Kitchin, Howe 2013). Így előfordulhat az, hogy hiába akar az egyén egy sportklub tagja lenni, ha nem rendelkezik azokkal az erőforrásokkal (tőkével), amely révén a közösség integrált tagja lehet. Ekkor úgy érezheti magát, hogy „ő nem oda való” (Bourdieu 1984; Kitchin, Howe 2013; Pot et al. 2016; Stuij 2015), így más formáját választja a sportolásnak, vagy inkább egyáltalán nem fog sportolni.

A sportolás habituális és szocializációs háttere

A habitus a diszpozíciók rendszere, melyek (többnyire tudattalanul) befolyásolják az egyén gondolatait, értékeit, magatartását és a dolgok értelmezését, nem más, mint bizonyos formájú (kulturális, gazdasági, társadalmi vagy szimbolikus) és mennyiségű tőke szerzése. Bourdieu (1984) szerint az életmód nem más, mint a habitus szisztematikus produktuma, ami szoros kapcsolatban van – sőt, akár átfedésben – a kulturális tőkével. Ebből kifolyólag habituselmélete alapján a hallgatói habitusok létrehozásához a szabadidő-eltöltés és a kultúrafogyasztás gyakoriságának különböző aspektusait mint hallgatói életmód elemeit vizsgáltuk meg. Ha megnézzük, hogy általánosságban milyen gyakran végzik a hallgatók a különböző szabadidős tevékenységeket, akkor azt láthatjuk, hogy a válaszadók 51,6%-a naponta beszélget, találkozik a barátaival, 73,5%-a kommunikál közösségi oldalon, 45,4%-uk játszik, szörfözik a neten. 31%-uk havonta, 18,7% pedig hetente jár bulizni, 15,9% gyakorolja hitét, 10,5% vesz részt valamilyen képzésben ilyen gyakorisággal. Soha nem bulizik a diákok 10,3%-a, nem vesz részt vallási vagy sportprogramon 33,3 és 18,8%, nem játszik, szörfözik a neten 9,7%. A legtöbben ritkán olvasnak szép- és szórakoztató irodalmat (36,1 és 28,7%), havonta szakirodalmat (28,8%). Naponta hallgat klasszikus zenét a válaszadók 12,4, hetente 16,2%-a, művészfilmet 36,5%-uk ritkán néz. 31,6%-uk évente néhányszor megy könyvtárba, 51,9%-uk színházba, 51,2% pedig múzeumba. Art moziba soha

nem jár 53,7%, multiplex moziba 35,5%, aminek háttérében a határon túli kisebb települések kínálatának hiánya állhat (Pusztai et al. 2014; 2015). Klasszikus zenei hangversenyre soha nem látogat 65,1%, de könnyűzeneire sem 37%, évente néhányszor pedig a diákok 46,7%-a jut el. A fiatalok és a hallgatók alacsony kultúrafogyasztását több korábbi kutatás is igazolta (Bocsi 2011; 2012; 2014a; 2019; Kovács 2011; Kovács 2018). Az eloszlásokat a Függelék 3–5. ábrái mutatják be.

A fenti kérdések alapján klaszterelemzéssel három hallgatói habituscsoportot különböztettünk meg. Az első csoportba tartozó *magányos, passzív* habitussal jellemezhető hallgatók a legkevésbé élnek közösségi életet online vagy személyes találkozások révén, nem jellemző rájuk az olvasás, s igen ritkán vagy soha nem járnak kulturális eseményekre, intézményekbe, különösen art moziba, színházba, múzeumba, de a művészfilm-nézés is meglehetősen ritka, akárcsak a sportprogramok látogatása vagy vallási, hitéleti tevékenység. A második csoportba tartozó hallgatók habitusának jellemző vonása, hogy a leggyakrabban járnak a hallgatói életmódhoz szorosan kapcsolódó szórakozóhelyekre, szeretnek minél több időt együtt tölteni a barátaikkal vagy olyan tevékenységekben részt venni, amik tipikusan közösségben vagy társasággal zajlanak, mint a vallási, hitéleti vagy éppen sportos programok, de rájuk a legjellemzőbb, hogy valamilyen képzésben vesznek részt, így *közösség- és szórakozásorientált* habituscsoportnak neveztük el. A számítógépes játékok és szörfözés a neten körökben a legkedveltebb tevékenységek. Ha olvasnak, akkor legjellemzőbben a szórakoztató irodalmat választják, klasszikus zenét ritkábban hallgatnak, koncertre pedig ennél is ritkábban járnak. A kulturális intézmények közül a leggyakrabban a könyvtárat látogatják, s legritkábban art moziba mennek. A harmadik, *művelődő, kultúrafogyasztó* habituscsoport tagjaira a leginkább jellemző, hogy olvasnak (leginkább szépirodalmat), koncertre járnak, különösen gyakrabban vesznek részt klasszikus koncerten és hallgatnak is komoly zenét otthon, néznek művészfilmeket a másik két csoport tagjainál, illetve a legrendszeresebben látogatnak kultúráközvetítő intézményeket. Ezek közül is a színház, a múzeum és az art mozi emelkedik ki. A társasági, szórakozáshoz, bulizáshoz kapcsolódó tevékenységek végzése kevésbé jellemző rájuk, mint az előző habituscsoport tagjaira, a társas interakciókat jellemzően online közösségi oldalak révén végzik, mintsem személyesen találkoznának a barátaikkal. Az alábbi táblázat mutatja be a klaszterközéppontokat.

7. táblázat. A szabadidő-eltöltés, individuális művelődés, kultúrafogyasztás és a kulturális intézmények látogatása alapján létrehozott hallgatói habitus klaszterei (sztenderdizált változók klaszterközepontjai). Forrás: PERSIST 2019 (N=1929).

	Magányos, passzív habi- tuscsoport	Közösség- és szórakozásorientált habituscsoport	Művelődő, kultúrafogyasztó habituscsoport
Beszélgetés, találkozás a barátokkal	-,17198	,13293	-,02661
Szórakozóhely látogatása, bulizás	-,40577	,38135	-,13529
Sportprogram látogatása	-,55916	,40093	,04800
Vallási, hitéleti tevékenység	-,67608	,48311	,06009
Kommunikálás közösségi oldalakon	-,20873	,00585	,25958
Játék, szörfözés az interneten	-,31005	,19090	,09922
Valamilyen képzésben való részvétel (zenei, nyelvi, jogosítvány stb.)	-,50107	,37280	,01375
Szépirodalom olvasása	-,38693	,09714	,37526
Szakirodalom olvasása	-,21643	,09774	,12306
Populáris, szórakoztató irodalom olvasása	-,27057	,12130	,14932
Klasszikus zene hallgatása	-,39613	,01605	,53940
Művészfilm-nézés	-,41420	,04346	,52182
Könyvtárlátogatás	-,48545	,18095	,34880
Színházba járás	-,59843	-,03122	,89870
Múzeum, képgaléria látogatása	-,60120	-,04602	,92065
Art moziba járás	-,45639	-,17945	,95445
Multiplex moziba járás	-,26277	-,13399	,63404
Részvétel klasszikus zenei hangver- senyen	-,46664	-,21470	1,05385
Részvétel könnyűzenei koncerten	-,47290	-,07039	,79885
N	640	847	442

Bourdieu szerint a habitus osztályspecifikus, mivel ugyanazon osztályon belül az egyének általában ugyanazokkal a helyzetekkel, lehetőségekkel és szükségletekkel találkoznak, tapasztalatokat szereznek, de egy osztályon belül is különbségeket lehet felfedezni az életmód (szabadidős tevékenységek, fogyasztás, értékvilág stb.) alapján, ami tulajdonképpen a habitust mutatja. Ezért a továbbiakban megvizsgáltuk, hogy az egyes habituscsoportba tartozók társadalmi háttérét, kíváncsiak voltunk arra, hogy valóban hasonló társadalmi státusszal jellemezhetőek az ugyanazon habituscsoportba tartozó hallgatók. Az eredményeink igazolják Bourdieu megállapítását: a passzív habituscsoportba tartozók jellemzően férfiak (35,9%), dolgozó apák

gyermekei (80,9%), objektíve és szubjektíve átlagosnál rosszabb anyagi státuszúak, s felülreprezentáltak körükben a magyarországi válaszadók (58,8%). A közösség- és szórakozásorientált csoportba tartozók körében többen vannak a nők (73,5%), jellemzően stabil anyagi helyzetben vannak, bár érdekes módon egynegyed arányban vannak, akinek édesapjuk nem dolgozik. A romániai és a magyar nemzetiségű hallgatókra, tehát az erdélyi és partiumi magyarokra jellemző ez a habitus. A művelődő és kultúrafogyasztó habituscsoportba tartozók leginkább magasabb társadalmi státusszal rendelkeznek: felülreprezentáltak körükben az átlagosnál jobb objektíve és relatíve anyagi helyzetűek (72,2 és 34,1%), akiknek mindenük megvan és a jelentősebb kiadásokra is telik (37,4%), szintén a romániai és az ukrán nemzetiségű hallgatók (Függelék, 2. táblázat). Az elmélet szerint a habitus nem más, mint bizonyos formájú és mennyiségű tőkék szerzése az életmódhoz, ízlésvilághoz kapcsolódó tevékenységek révén. Így például a magaskultúra-fogyasztás, művelődés révén kulturális tőkét lehet szerezni, ezért is lehet, hogy a szülők iskolai végzettsége mint kulturális tőke nem játszik befolyásoló szerepet.

A sportolás gyakoriságát vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy a művelődő, kultúrafogyasztó habitussal rendelkező csoport végez leggyakrabban sporttevékenységet (56,6 pont), őket követik a közösség- és szórakozásorientált habitusú hallgatók (53,86 pont), míg a legritkábban a magányos, passzív habitusúak (45,63 pont) ($F(2,1892)=15,860$, $p=0,000$). Ha csoportonként vizsgáljuk a sportolás gyakoriságát, akkor is természetesen ugyanezt a tendenciát tapasztalhatjuk: a nem sportolók 44,8%-a tartozik a passzív habitusú hallgatók közé, míg a ritkán sportolók körében felülreprezentáltak a közösség- és szórakozásorientáltak, s a rendszeresen sportolók 26,1%-a művelődő, kultúrafogyasztó habitussal rendelkezik. Az eredmények arra utalnak, hogy a sportprogramok látogatása nem jár együtt feltétlenül a sportolás végzésével, s a közösség, illetve a szórakozás más területei, mint például a bulizás, inkább dominál az ilyen habitussal jellemezhető hallgatók körében. Ugyanakkor a művelődés, kultúrafogyasztás magasabb foka együttjár a sportolásra fordított idő és energia mennyiségével, ezek a hallgatók amellet, hogy sokat olvasnak, illetve rendszeresebben járnak kultúraközvetítő intézményekbe, több időt hajlandóak áldozni a rendszeres testedzésre is. Ennek hátterében a magasabb kulturális fogyasztással együttjáró magasabb kulturális tőke is szerepet játszhat (8. táblázat).

8. táblázat. Habituscsoportok eloszlásai a sportolás gyakorisága mentén kialakított csoportokban (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

	szinte soha nem sportol	ritkán	rendsze- sen	Chi- négyzet	Sig.	N
magányos passzív habitus	<u>44,8</u>	26,4	29,6	56,144	0,000	1893
közösség- és szó- rakozásorientált habitus	36,5	<u>51,2</u>	44,3			
művelődő és kultú- rafogyasztó habitus	18,6	22,3	<u>26,1</u>			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Várakozásainkkal ellentétben a közösségorientált, társas tevékenységeket preferáló habitus nem jár együtt a sportolás közösségi formáinak (klubforma, csapatsportágak) preferálásával: a közösség- és szórakozásorientált habitusú hallgatók felülreprezentáltak a nem sportkörtagok és egyéni sportokat kedvelők körében (45,6 és 49,5%). Ez az eredmény szintén azt támasztja alá, hogy a sportolást nem tekintik ilyen közösségi tevékenységnek, ha sportolnak is (mint fentebb láthattuk, ritkán), akkor ezt inkább individuális módon teszik. Ezzel szemben a passzív habitusú hallgatók többen vannak az egyébként igen kis számú csapatsportokat végzők körében (36,2%) (9–10. táblázatok).

9. táblázat. A habituscsoportok tagjainak aránya a sportkörtagok különböző formáiban (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

	Tagja sportklub- nak anyagi tá- mogató nélkül	Tagja sport- klubnak anyagi támo- gatással	Nem tagja	Chi- négyzet	Sig.	N
magányos passzív habitus	32,3	28,4	32,3	15,618	0,004	1858
közösség- és szó- rakozásorientált habitus	41,9	29,9	<u>45,6</u>			
művelődő és kultúrafogyasztó habitus	25,8	<u>41,8</u>	22,1			

*Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

10. táblázat. A habituscsoportok tagjainak aránya a különböző típusú sportokban (százalékok).

Forrás: PERSIST 2019.

	Egyéni sportok	Csapat sportok	Chi-négyzet	Sig.	N
magányos passzív habitus	29,3	<u>36,2</u>	6,970	0,031	1270
közösség- és szórakozásorientált habitus	<u>49,5</u>	40,9			
művelődő és kultúra-fogyasztó habitus	21,2	22,8			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A sportszocializáció azaz a sportolásra történő nevelés az a folyamat, melynek keretében az egyén elsajátítja a sportoláshoz szükséges érték- és normarendszert, attitűdöket, felismeri a sportolás jelentőségét, a lehetőségeket, megtanulja a mozgásokat, a viselkedési és magatartási mintákat. Ebben elsődlegesen a családtagok vesznek részt, majd pedig az iskola, a kortársak, továbbá az egyén számára meghatározó személyek, illetve a média (Rétsági 2015). A sport értékeinek elsajátítása leginkább akkor lehet sikeres folyamat, ha minél korábbi életkorban következik be. Bourdieu elméletében kitér arra is, hogy magát a sportszocializációt is erősen befolyásolja a család, illetve annak networkjének szociokulturális és gazdasági kontextusa. Nem véletlen, hogy az alacsonyabb társadalmi státuszú családok kevésbé sportolnak, de ebben nemcsak az anyagi körülmények és a sportolási lehetőségek korlátozott volta játszik szerepet, hanem az egyént körülvevő szűkebb környezet (család, barátok, kortársak, iskola) habitusa, tehát azaz az életmód, ízlésvilág és értékrendszer, amelyben különböző mértékben és formában van jelen a sportolás (Bourdieu 1984; Stuij 2015; Pot et al. 2016).

A kérdőív alapján kutatásunkban a család (szülők) és kortársak hatását volt lehetőségünk megvizsgálni a sportolási szokásokra vonatkozóan. A válaszadók 32,9%-a szerint egyáltalán nem jellemző, hogy szüleikkel közös sportprogramokon vennének részt, 29,1%-ra inkább nem jellemző, 21, 2%-ra jellemző, míg 16,8%-ukra teljesen jellemző. A hallgatók 61,3%-ának van olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni. Mind a családnak (szülőknek), mind a barátoknak mint szocializációs ágenseknek szignifikáns hatása van a sportolás gyakoriságára: minél inkább jellemző a szülőkkel közösen végzett sportos időtöltés, s amennyiben van olyan barátja egy hallgatónak, akivel tud együtt sportolni, annál gyakrabban fog ő maga is. Azok a válaszadók, akikre egyáltalán nem jellemző, hogy szüleikkel közösen szerveztek közös programokat 43,79 pontot értek el a sportolás gyakoriságában, a nem jellemző választ adók 50,26, az inkább jellemző választ adók 56,36, s a legmagasabb értéket a teljesen jellemző választ adók érték el (63,21 pont) ($F(3,1863)=26,172$), $p=0,000$). Jelentősen rendszeresebben sportolnak azok a hallgatók, akiknek van olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni

(60,03), mint azok, akiknek nincs (38,75 pont) ($F=(1,1877)=185,830$, $p=0,000$). A fenti eredményekkel összhangban a nem sportolók körében vannak a legtöbben, akikre egyáltalán nem jellemző, hogy szüleikkel közös sportprogramokat szerveztek volna, s nincsen sportos barátjuk (46,6 és 58,3%), a ritkán sportolók 25,9%-ára jellemző, hogy családjukkal együtt vettek részt sportprogramokon, míg a rendszeresen sportolók döntő többségének van olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni (77,1%), illetve legnagyobb arányban azok vannak, akikre teljes mértékben jellemző a szülőkkel végzett közös sportos tevékenységek (23%) (11. táblázat). Az eredmények egyértelműen igazolják, hogy a sportolásra történő nevelésben nagyon fontos szerepe van a családból hozott minta: egy olyan családban, ahol egyáltalán téma a sport, fontos a szülőknél, hogy foglalkozzanak vele, fogyasszák valamilyen formában, s természetesen sportoljanak együtt a gyerekeikkel, vagy részt vegyenek sportos rendezvényeken, programokon, ezekben a családokban a gyermek számára is a mindennapok fontos részévé válik a sportolás akár egy életen át. Hasonlóan fontos szerepe van egy olyan barátnak, akivel lehet együtt sportolni, közös szabadidős tevékenységként, közös élményeket szerezve együtt mozogni, sportjátékokat űzni, aki motivál, támaszként szolgál akkor is, ha éppen egy hallgató nem érez elég erőt, elköteleződést a sportoláshoz.

11. táblázat. A szülőkkel közösen szervezett sportprogramok jellemzői és a sportoló barát összefüggései a sportolás gyakoriságával (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

		szinte soha nem sportol	ritkán	rendsze- resen	Chi- négyzet	Sig.	N
A szülei szervez- tek vele közös sportprogramo- kat	Egyáltalán nem jellemző	<u>46,6</u>	27,3	27,8	93,986	0,000	1867
	Nem jellemző	29,9	30,2	26,8			
	Inkább jellemző	14,5	<u>25,9</u>	22,3			
	Teljes mértékben jellemző	9,5	16,6	<u>23</u>			
Van-e olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni	Van	41,7	61	<u>77,1</u>	165,012	0,000	1879
	nincs	<u>58,3</u>	39	22,9			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A család sporthoz való hozzáállása nemcsak a sportolás gyakoriságát, hanem annak formáját is befolyásolja. Azokban a családokban, ahol inkább vagy teljesen jellemzőek a közösen végzett sportos tevékenységek, a gyerekek nagyobb valószínűséggel sportolnak egyesületi, klub keretek között a felsőoktatási tanulmányok alatt

is. Különösen fontos szerepe van a szülőknek a fizetség mellett, alapvetően versenysportban, ugyanis az anyagi juttatás mellett sportegyesületben sportoló hallgatók szüleinek 39,1%-ára teljesen jellemző volt, hogy közös sportprogramokat szerveztek gyerekekkel, akárcsak a nem anyagi juttatás mellett sportkörtagok szüleire (inkább jellemző 27,2, teljesen jellemző 24,1%). Ezzel párhuzamosan a nem tagok körében jóval többen vannak, ahol ez egyáltalán vagy inkább nem jellemző (34,3 és 30,4%). A sportkörtagság, úgy tűnik, nem feltétlenül jár együtt egy olyan baráttal, akivel együtt szokott sportolni egy hallgató: az anyagi támogatás nélküli sportklubtagok többségének, 58,3%-ának nincs sportos barátja, míg a nem tagok 77,1%-nak van (12. táblázat).

12. táblázat. A szülőkkel közösen szervezett sportprogramok jellemzői és a sportoló barát összefüggései a sportkörtagság típusaival (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

		Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Chi-négyzet	Sig.	N
A szülei szerveztek veled közös programokat	Egyáltalán nem jellemző	25,6	14,5	<u>34,3</u>	51,035	0,000	1858
	Nem jellemző	23,1	18,8	<u>30,4</u>			
	Inkább jellemző	<u>27,2</u>	27,5	20,1			
	Teljes mértékben jellemző	<u>24,1</u>	<u>39,1</u>	15,2			
Van-e olyan barátja, akivel együtt szokott sportolni	Van	41,7	61	<u>77,1</u>	165,012	0,000	1879
	nincs	<u>58,3</u>	39	22,9			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Nem meglepő módon a csapatsportolók körében felülreprezentáltak azok aránya, akiknek van sportoló barátja (73,1%), míg az egyéni sportolók 64,7%-a válaszolt igennel. Ez az eredmény alátámasztja a sportszocializáció másik megközelítését is, mely felhívja a figyelmet a közösen végzett sporttevékenység kapcsolati tőkére létrehozó és növelő szerepére: a közösen végzett sporttevékenység közben olyan kapcsolatokra tehetünk szert, melyek barátságokká mélyülhetnek, ugyanakkor az a hatás sem elhanyagolható, mely által egy sportos barát révén kerülhetünk közelebbi kapcsolatba a sporttal. Egy barát könnyebben győzi meg az egyént, hogy alkalmanként vagy rendszeresen menjenek el együtt mozogni, különösen focizni, kosarazni, kézi- vagy röplabdázni.

A társadalmi és szocializációs háttér hatása a sportolás gyakoriságára

A kétváltozós elemzések után mérlegre helyezük a társadalmi, habituális és szocializációs háttér tényezőit, s egy modellben, regresszióelemzéssel vizsgáljuk meg ezek hatását a sportolás gyakoriságára. Fő kérdésünk, hogy ezen változók együttes vizsgálata során, egymás hatását kontrollálva vajon mely tényezőeknek lesz tényleges befolyásoló szerepük a hallgatók sportolásának gyakoriságára. Első körben a demográfiai, majd a szociokulturális és-ökonómiai, majd a habitus, s végül a szocializációs háttér változóit vontuk be az elemzésbe. Az eredményeink egyértelműen igazolják a férfiak előnyét a sportolás gyakoriságát illetően, a nők sokkal kevésbé sportolnak, melyeket korábbi vizsgálatok és a kétváltozós eredményeink is igazolták: ha egy hallgató férfi, akkor gyakoribb sportolás jellemző rá, a nem hatása minden más tényező mellett érvényesül, ugyanakkor a sportos szocializációs közeg képes valamelyest csökkenteni ezt a hatást ($\beta = -,116$). A társadalmi háttérváltozók közül az anyagi helyzetnek van csupán hatása, ugyanakkor ez a hatás ellentétes: minél jobbnak ítéli meg saját anyagi helyzetét a hallgató, s van objektíve jobb helyzetben a családja, annál gyakrabban fog sportolni. Ezt a hatást azonban a hallgató habitusa képes felülmúlni. Ugyanakkor minél jobbnak ítéli meg az anyagi helyzetét a hallgatótársaihoz viszonyítva, annál ritkábban fog sportolni, s ez a negatív hatás végig fennáll, sőt némileg erősödik a végső modellben ($\beta = -,079$).

A társadalmi és demográfiai háttér mellett a hallgató közösség- és szórakozásorientált, valamint művelődő, kultúrafogyasztó habitusa növeli a sportolás gyakoriságát, s képes felülmúlni az objektív és szubjektív anyagi helyzet hatását ($\beta = ,091$ és $,087$). Mindez pedig azt jelenti, hogy a társadalmi státusz mellett amennyiben egy hallgató életmódjának szerves részét képezi a közösség, a szórakozás vagy éppen a művelődéshez, kultúrafogyasztáshoz kapcsolódó tevékenységek, gyakrabban fognak sportolni. Ezek révén nagyobb valószínűséggel találkozhat sportos tevékenységekkel, programokkal, emberekkel vagy egyszerűen a testedzés fontosságával, ami meghatározhatja az ő gondolkodását, attitűdjeit, így nagyobb valószínűséggel fog rendszeresen sportolni. Ily módon Bourdieu tőkeelmélete nem, viszont a habituselmélete igazolódni látszik a hallgatók sportolásának gyakoriságában.

Ennél is fontosabb azonban az a családi és baráti közeg, amelynek szerves részét képezi a sportolás: a család és a kortársak mint szocializációs ágensek sportolása, vagy éppen a sporthoz köthető viszonya a legerősebb pozitív hatást fejtik ki a hallgatók sportolására ($\beta = ,249$ és $,116$). A regressziós együtthatókat az alábbi, 13. táblázat tartalmazza.

13. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonómiai, habituális és szocializációs háttérváltozók hatása a sportolás gyakoriságára (β regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1609)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)	4. modell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	-,138***	-,134***	-,139***	-,116***
Magyarország	,003	-,019	,017	,016
Románia	-,092	-,082	-,076	-,072
Ukrajna	-,014	-,007	,003	,004
Szlovákia	,026	,018	,021	,012
Anya iskolai végzettsége osztályokban		,028	,020	,009
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,029	,029	,024
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		-,014	-,013	-,004
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,009	-,007	-,001
Anya dolgozik (0 nem, 1 igen)		,026	,024	,011
Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		,082**	,072**	,045
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,052	,054*	,042
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		-,064*	-,072*	-,079**
Közösség- és szórakozásorientált habitus			,128***	,091***
Művelődő és kultúrafogyasztó habitus			,144***	,087**
Közös sportprogramok a szülőkkel (0–100 pont)				,116***
Sportoló barát (0 nincs, 1 van)				,249***
R²	,031	,044	,062	,144

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; magányos, passzív habituscsoport; nincs sportoló barátja.

Összefoglalás

Összességében tehát azt láthatjuk, hogy noha a jobb társadalmi státuszú hallgatók rendszeresebben sportolnak, inkább jellemző rájuk a sportolás klubformája, alapvetően a nem, a habitus, a szülői sportos közeg és a sportoló barát játszik szerepet a rendszeres sportolásban, ezeknek a tényezőknek van pozitív hatása. Habár valóban a férfiak, a magasabb iskolai végzettségű, dolgozó szülők gyerekei, a nagyvárosokból érkezők és a jobb anyagi helyzetben lévők sportolnak rendszeresebben, de egy modellben vizsgálva e tényezőket, mivel ezek nem függetlenek egymástól, kioltják egymás hatását, s csak a nemnek, illetve – nem várt módon – a relatív anyagi helyzetnek marad meg a szignifikáns negatív befolyásoló szerepe. A sportos családnak és barátoknak a legerősebb pozitív hatása van, míg a szórakozás-, közösségorientált, illetve a művelődő, kultúrafogyasztó habitus szintén hozzájárul a rendszeresebb sportoláshoz

a társadalmi háttérváltozók mellett, s képes felülrni az objektív és szubjektív anyagi helyzetből fakadó hátrányokat.

Bourdieu tőke- és habituselméletéhez kapcsolódóan azt láthatjuk, hogy a kemény társadalmi változók, köztük a kulturális tőke, az objektív és relatív anyagi helyzet, vagy éppen a településtípus szinte egyáltalán nem játszanak szerepet a sportolás gyakoriságában, sokkal inkább a habitus az, ami meghatározza ezt. A habituselmélet kitér arra is, hogy egy-egy család habitusa befolyásolja a szocializáció folyamatát is, esetünkben azt, hogy miként szocializálják a szülők gyerekeiket a sportolásra. A különböző sportprogramok minél fontosabb szerepet töltenek be a család mindennapi életében, minél több közös élményt szereznek a szülők gyerekeikkel a sport különböző típusú fogyasztásával, annál nagyobb a valószínűsége, hogy megvalósul az élethosszig tartó sportolás, s felnőtt korukban, hallgatóként is életük fontos része lesz (Herpainé et al. 2017).

Serdülőkorban a társas háló átstrukturálódik: a szülők helyett a kortársak válnak egyre inkább fontossá, referenciacsoporttá, a kortársi közösségeknek lesz elsődleges szerepe a szocializációban, így a sportszocializációban is. A legfontosabb tényezőt a közös sportolás közben átélt öröm, élmények jelentik, ezek hiánya kilépésre ösztönözhet, ily módon a kortársak, sporttársak alakítják a (sport) habitust is (Pot et al. 2016). Eredményeink is azt mutatják, hogy a legnagyobb befolyásoló szerepe a sportos barátoknak van a sportolás gyakoriságára. Tehát a rendszeres testmozgást leginkább egy olyan baráttal érhető el a hallgatónál, akivel együtt tudnak sportolni, aki, ha kell, motivál, erőt és mintát ad a sportoláshoz. A család és barátok mint szocializációs ágensek szerepe nemcsak a legfontosabb, hanem függetlenül hatnak a társadalmi-demográfiai tényezők mellett, azaz képesek felülrni vagy éppen kiegyenlíteni akár a hátrányos szociokulturális helyzetet, sőt csökkenteni a nemi hátrányokat is (a nem esetében a család és barát változók bevonásával jelentősen csökkent a regressziós együtt ható értéke).

Kutatásunk következő részében az intézményi hatás elméleti modelljeihez kapcsolódóan kutatásunk legfontosabb kérdésére keressük a választ, megvizsgáljuk az intézményi sportmilió szerepét a sportolási szokásokban.

A SPORTOLÁS INTÉZMÉNYI HÁTTERE

Munkánk következő fejezetében kutatásunk fő kérdését, az intézményi környezet, sportmilió hatását vizsgáljuk meg a sportolási formákra. Az esetleges összefüggések, különbségek értelmezéséhez felhasználtuk kvalitatív kutatásunk tapasztalatait azokra az intézményekre vonatkozóan, amelyeket kérdőíves felmérésünkben is megkerestünk. Magyarázataink ebben az esetben csak sztochasztikusak lehetnek, de az interjúalanyok meglátásai, véleménye és az adott intézmény sportéletének megismerése

hozzájárul ahhoz, hogy jobban megértsük az intézményi sportmilió jellemzőit, melyek meghatározhatják a hallgatói sportolási szokásokat.

Az intézményi sportinfrastruktúra–használatot és sportprogramok látogatását jelentősen kevesebb társadalmi háttérváltozó befolyásolja, mint azt láttuk a sportolás gyakoriságának tekintetében. Ebből azt feltételezhetjük, hogy az intézményi környezet, azaz az egyetemek és főiskolák sportolási lehetőségei, sporthoz kapcsolódó jellemzői inkább játszanak szerepet abban, hogy egy hallgató használja-e és milyen gyakorisággal az intézménye nyújtotta a sportolási lehetőségeket, mint a társadalmi háttér. Mint ahogy a sportolás gyakoriságnál, úgy ezekkel a lehetőségekkel is a férfiak sokkal nagyobb gyakorisággal élnek (36,59 és 20,73 pont), mint a hallgatónők. A román hallgatók veszik igénybe leggyakrabban az egyetemük sportinfrastruktúráját (35,41 pont), ami arra utal, hogy noha kevesebben és ritkábban sportolnak, de közülük is a román nemzetiségűek szívesebben teszik ezt az intézményük falain belül, mint a magyar vagy ukrán válaszadók. Az ukrán válaszadókra pedig a legjellemzőbb, hogy egyetemi sportprogramon vesznek részt (23,82 pont). Ezek háttérben kevésbé a nemzetiséghez kapcsolódó okok, inkább a felsőoktatási intézmények jellemzői játszanak szerepet, mivel a legtöbb román válaszadó a Nagyváradi Állami Egyetem, a legtöbb ukrán pedig az Ungvári Állami Egyetem és a kis elemszámú (10 fő) Munkácsi Állami Egyetem hallgatói közül kerül ki. A Nagyváradi Állami Egyetemen edző-, testnevelő tanár és gyógytornászképzés van, e képzések megvalósításához szükséges minden infrastrukturális háttérrel rendelkezik, igaz, többségük felújításra szorul. Az intézmény rendelkezik füves és műfüves futball-, kosár-, kézi-, röplabda-, három tenispályával, atlétikai csarnokkal, multifunkciós, edző-, lövész és fitnessteremmel, melyeket a hallgatók és oktatók ingyen használhatnak.

A Munkácsi Állami Egyetem rendszeresen szervez egyetemi könnyűatlétikai, foci, röplabda, asztali tenisz és sakkversenyeket. Ezek célja a sportolás népszerűsítése, valamint a legtehetségesebb hallgatók kiválasztása. Ezen hallgatókból csapatokat állítanak össze, s ők képviselik az egyetemet a megyei és az országos versenyeken. Interjúalanyunk elmondása szerint a hallgatók 10–15 százaléka vesz részt az egyetem sportrendezvényein. Legnépszerűbb sportprogramok a foci, a röplabda és az asztali tenisz.

Összhangban a sportolás gyakoriságával kapott eredményekkel, az anya iskolai végzettségének növekedésével növekszik az egyetemi sportinfrastruktúra használata, míg az átlagnál jobb objektív és relatív anyagi helyzet járul hozzá az egyetemi sportprogramokon való gyakoribb részvételhez. Ezek az eredmények arra engednek következtetni, hogy nagyjából a hasonló társadalmi státuszú diákok (ami az anya iskolai végzettségét és anyagi helyzetet jelenti ebben az esetben) sportolnak rendszeresebben és veszik igénybe az intézményük nyújtotta sportszolgáltatásokat (14–15. táblázat).

14. táblázat. Az egyetemi sportinfrastruktúra használatának gyakorisága a demográfiai és szociokulturális változók mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019

		Egyetemi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	36,59	33,321	0,000	1846
	nő	27,13			
Nemzetiség	magyar	29,1	3,098	0,026	1843
	ukrán	28,28			
	román	35,41			
	egyéb	38,75			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	26,07	2,959	0,031	1835
	középfokú	29,08			
	felsőfokú	32,46			

15. táblázat. Az egyetemi sportprogramok, rendezvények látogatásának gyakorisága a demográfiai és szociokulturális háttér mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Egyetemi sportprogramok látogatása (0–100 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	20,73	41,709	0,000	1853
	nő	13,43			
Nemzetiség	magyar	15,33	5,296	0,001	1853
	ukrán	23,82			
	román	14,53			
	egyéb	30			
Anyai dolgozik	dolgozik	16,2	4,437	0,035	1819
	Nem dolgozik	13,67			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	14,06	5,480	0,019	1898
	átlag felett	16,63			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	15,07	2,438	0,045	1870
	Az átlagosnál valamivel jobb	18,26			
	Nagyjából átlagos	14,48			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	15,86			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	14,28			

A fizikai környezet szerepe a sportolásban

A vizsgált intézmények többségében kvalitatív módon tudtuk feltárni a sportolás infrastrukturális tényezőit, kérdőívünk arra adott lehetőséget, hogy megnézzük, milyen gyakran veszik igénybe ezeket a hallgatók. Így ebben a fejezetben összevetjük

a sportinfrastruktúra használatának gyakoriságát a sportolás gyakoriságával, illetve feltárjuk az intézmények közötti különbségeket. A hallgatók többsége, 54,1%-a soha nem használja az egyeteme sportinfrastruktúráját, 23,1% ritkán, 18,8% pedig rendszeresen. A sportolás és intézményi sportinfrastruktúra használatának gyakorisága között gyenge, de szignifikáns együttjárás tapasztalható (Spearman $r=,293^{**}$, $p=000$). Azok, akik szinte soha nem használják az intézményük sportolási lehetőségeit, a legritkábban is sportolnak (43,92 pont), akik ritkán használják, azok, 56,5 pontot értek el, míg a rendszeresen használók sokkal gyakrabban is sportolnak (70,02 pont, $F(2,1852)=87,898$, $p=000$). Tehát jól látható, hogy az infrastruktúra használatával növekszik a sportolás rendszeressége is, így az egyetemi sportos fizikai környezet hozzájárul a hallgatók sportolásához. Mindkét típusú sportkörtagságban felülreprezentált azon hallgatók aránya, akik rendszeresen használják intézményük sport-infrastruktúráját (27 és 39,4%), igaz azonban az is, hogy a fizetés nélküli sportklubtagok 45,9%-a, a nem tagok majdnem kétharmada soha nem használja (16. táblázat).

16. táblázat. A különböző formájú sportkörtagok intézményi sportinfrastruktúra használatának gyakorisága (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

		Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Chi-négyzet	sig	N
Intézményi sportinfrastruktúra használata	Szinte soha	45,9	28,8	<u>60,6</u>	45,323	0,000	1844
	ritkán	27	31,8	22,5			
	rendszeresen	<u>27</u>	<u>39,4</u>	16,9			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Az egyetemi sportinfrastruktúra leginkább a csapatsportolóknak kedvez, ők használják ki leginkább az intézményük termeit, pályáit. 33,6% rendszeresen, míg az egyéni sportolók között csak 17,9% ez az arány, 29,2% pedig ritkán, szemben az egyéni sportolók 24,7%-ával.

Kvalitatív kutatásunkban feltártuk, hogy jelentős szerepe van az intézmény infrastruktúrájának a hallgatók sportolási szokásaiban. A kiemelkedő infrastrukturális lehetőségekkel bíró intézmények hallgatói rendszeresebben sportolnak, s fontosabb is a számukra ez, míg azokban az intézményekben, ahol ez nincs vagy nem megfelelő, ott a hallgatók is sokkal kevesebbet. Az egyik interjúalanyunk így jellemezte az intézmény sportéletét:

„Sajnos a sportélet az nagyon gyenge. Nekem az a tapasztalatom hogy a vezetőség, és én ezt vártam, mindig fel is vállalom, nem igazán fordít se pénzt, se energiát arra, hogy ez az egyetem egy normális tornateremmel bővüljön. Úgy gondolom, hogy ha lennének megfelelő feltételek, akkor a sportéletet fel tudnánk vinni ezen az egyetemen. Ettől függetlenül mindig arra törekszünk, hogy az adott lehetőségből kihozzuk a maximumot és szakmailag megfelelő és hasznos foglalkozásokat tartunk. Saját tornaterem hiánya miatt sajnos ... középiskolákba járunk testnevelés órákat tanítani. Ami azért is rossz, mert távol van az egyetem fő épületétől. A diákoknak ingáznuk kell 45 perc 1 óra, az út 20 perc, ki lehet számítani, hogy mennyit, tudunk mozgása fordítani.” (Testkultúra-minimalizáló 1)

Azonban ez az összefüggés nem minden intézmény esetében evidens: találkozhatunk olyan intézményekkel, ahol megfelelő a sportinfrastruktúra, mégsem sportolnak, s olyat is, ahol eléggé hiányos, de ettől függetlenül aktívak a diákok. Az előbbire példa a DRHE esete, ahol van minden, kevés hallgatóval dolgoznak, s a középiskola jól felszerelt termét is használhatják, itt a motiváció hiányával, illetve a berögzült negatív iskolai tapasztalatokkal kell megküzdeni az intézményeknek. A BBTE esetében a sportinfrastruktúra erőteljes koncentrációja okozhat problémát a hallgatók rendszeres(ebb) sportolásában, mivel az ide való eljutás egy ilyen nagyvárosban, mint Kolozsvár, ahol elszórtan vannak az egyes karok, sok időt vesz igénybe, s egy-egy lyukas órában pl. szinte lehetetlen.

A Munkácsi Állami Egyetem több sportpályát és termet bérel a városban, amire már egyre kevésbé van keret, azonban a város segítségével igyekeznek kielégíteni a hallgatók mozgásigényét, ha az egyetem már erre nem lesz képes. A szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karnak sincs önálló sport-infrastruktúrája (más iskolai termekben tartják a testnevelés órákat, amíg a csarnokok felépülnek), a lehetőségekhez mérten a szakköri kötelezettségek bevezetésével és működtetésével készítetik a hallgatókat arra, hogy mozogjanak, ami aztán egyeseknél belső indíttatású tevékenységgé válik (akár csak a beregszászi főiskolán). Az EMTE marosvásárhelyi intézményében is hiányos az infrastrukturális ellátottság az interjúalanyunk szerint, de itt is kiemelkedő az oktató tanári hozzáállása: igyekszik ezekből a lehetőségekből a legtöbbet kihozni, akár csak Beregszászban és Szabadkán, s minden eszközzel ösztönzi a hallgatókat, hogy a városban, önállóan menjenek el sportolni, amit az intézmény egyébként elfogad.

„Így van, tehát sosem azt mondom a diáknak, hogy nem csinálunk ezt, mert nincs pénz vagy nincs pálya, hanem mindig a lehetőségek függvényében megtalállok valamit és azt mondom, hogy ezt kell csinálni gyerekek, mert ez a jó, ez az egészséges és bármikor egy egészséges ember a társadalom bármilyen kihívására másképp tud reagálni, mint egy egészségi problémákkal küzdő.” (Közösségteremtő1)

A sportolás intézményi szervezeti tényezői

A szervezeti környezeti tényezők vizsgálatához megnéztük, hogy milyen gyakran vesznek részt a hallgatók egyetemi sportprogramokon, rendezvényeken, illetve milyen intézményi különbségek vannak e téren is. A szervezeti környezeti modellek leginkább arra a kérdésre keresik a választ, hogy milyen szervezeti rendszer, értékek, küldetésstudat, szimbólumok alkotják és határozzák meg a sportéletet (Kezar 2017). A kvalitatív vizsgálat során arra kerestük a választ, hogy milyen strukturális keretei vannak a sportprogramok szervezésének (strukturális keret), milyen célja, missziója van ezeknek a programoknak, ezáltal milyen intézményi kultúra alakul ki, ami körülveszi és meghatározza a hallgatók sportszocializációját.

A válaszadók 80,9%-a soha nem vett részt intézménye által szervezett sportprogramon, 14,7% ritkán, 4,4% pedig rendszeresen. A sportolás és az intézményi sportrendezvényeken való részvétel gyakorisága között szintén gyenge, de szignifikáns együttjárás tapasztalható (Spearman $r=,247^{**}$, $p=0,000$). Akárcsak a sportinfrastruktúra használatánál, úgy ebben az esetben is azt láthatjuk, minél gyakrabban vesz részt egy hallgató egyetemi sportrendezvényen, programon, annál rendszeresebben sportol: a ritkán résztvevők átlagpontszáma 48,61 pont, a ritkán résztvevőké 62,73, míg a rendszeresen résztvevők sportolnak a leggyakrabban (76,79 pont, $F(2,1860)=42,946$, $p=0,000$). Mindkét típusú sportkörtagok körében felülreprezentáltak a ritkán és rendszeresen résztvevők aránya: ritkán 19,7 és 31,8%, rendszeresen pedig 10,1 és 18,2% látogatott egyetemi sportrendezvényeket. A nem tagok döntő többsége, 83,5% soha nem volt intézménye által szervezett sportprogramon (17. táblázat).

17. táblázat. A különböző formájú sportkörtagok intézményi sportrendezvényen való részvételének gyakorisága (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

		Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Chi-négyzet	sig	N
Intézményi sportprogramokon, eseményeken való részvétel	Szinte soha	70,2	50	83,5	78,725	0,000	1847
	ritkán	19,7	31,8	13,3			
	rendszeresen	10,1	18,2	3,2			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Szignifikáns különbség van az egyéni és csapatsportolók között az egyetemi sportrendezvényen való részvétel tekintetében. Az egyéni sportolók döntő többsége (84,2%) soha, 13,2%-uk pedig ritkán vett részt intézménye által szervezett sportprogramon, míg a csapatsportolók 11,3%-a rendszeresen, 26,5%-uk pedig alkalmanként.

Az intézmények sportjának strukturális feltételeit elsősorban nem az határozza és különbözteti meg egymástól, hogy milyen típusba tartoznak, hanem hogy milyen nagy hallgatói létszámú intézményről van szó, illetve országoként találunk különbségeket, amelyek felülírják a típusbelieket. A majdnem 30 ezer hallgatót számláló Debreceni Egyetem komplex sportéletének irányítására 2015-ben jött létre a Sporttudományi Koordinációs Intézet, melynek *„Feladata az egyetemen folyó, illetve az egyetemmel kapcsolatos sporttevékenységek összefogása, működtetése, a sporttudományi oktatás karokon való fejlesztésének segítése, koordinációja, a sporttudományi kooperatív kutatások elősegítése, a témához illeszkedő intézményen belüli és intézményközi kapcsolatok fejlesztése, valamint részvétel a debreceni sportegészségügyi diagnosztikai, ellátó és rehabilitációs rendszer kialakításában és működtetésében.”*³⁰ A Magyar Egyetemi és Főiskolai Sportszövetség egy korábbi pályázata révén jöttek létre nagyobb magyarországi intézményekben Sportirodák, így működik jelen esetben a DE-n és az NYE-n szoros együttműködésben a HÖK-kel és testnevelési tanszékekkel, intézetekkel. Az utóbbi esetben a HÖK által szervezett sportprogramok megjelennek az egyetem által szervezett hallgatói fesztiválon (FŐHE). A két intézmény(típus) között a legfontosabb különbség, hogy míg a DE-n a Sportiroda a sportszervezeti rendszer fontos egyedi intézeteként funkcionál önálló feladatokkal, sajátos szereppel az intézmény életében, addig az NYE-en fennmaradása és működése pályázati források elnyerésétől függ. Hasonlóképpen a szabadkai MTK-n a HÖK együttműködik az egyetem és a városban működő más intézmények HÖK-jeivel a sportprogramok terén. A sportiroda fő feladata:

„A fő feladata, amikor elindult, az volt, hogy ami nincs, azt csináljuk. A kommunikáció, a marketing rész, illetve természetesen szabadidősport-rendezvények szervezése, ami akár szabadidős bajnokságok, kupák. De természetesen itt van ingyeryegy programunktól kezdve, nagyon sok kedvezményes jegyalap. Tulajdonképpen a sportot népszerűsítjük a hallgatóknál, vagy sportolás formájában, akár testnevelés versenysportban segítünk elég nagy területet. Illetve itt az együttműködő partnerek, akár a... kézi, focicsapata, a vízilabdázóknak, jégkorongozóknak, ingyenes vagy kedvezményes jeggyel is szeretnénk a sportot népszerűsíteni.” (Versenyorientált1)

A beregszászi főiskola vezetése és testnevelői egyedi módon népszerűsítik és szervezik a sportot, s teszik a közösségépítés egyik formájává: kilenc szakkör közül, melyből hat valamilyen sportághoz kapcsolódik, kell teljesíteni minden szemeszterben egyet (a szakkörvezető aláírásával) a diplomaszerezéshez. Ezek közül nagy népszerűségnek örvendenek a sportszakkörök (kézilabda, kosárlabda, röplabda, asztalitenisz, futball, aerobic), amelyek egyben a verseny csapatok kialakulását és a már létező csapatokba való bekapcsolódás lehetőségét is jelentik.

³⁰ <https://sportsci.unideb.hu/bemutakozas>

A különböző sportrendezvényeket, programokat vizsgálva minden olyan intézmény, ahol van megfelelő sportinfrastruktúra, jelezte, hogy különböző sport- és egészségnapokat, versenyeket szoktak rendezni. A Debreceni Egyetemen a klasszikus csapatsportokon kívül frizbi, baseball, amerikai foci, kocsmasportok, úszás, vívás, futó- vagy éppen aerobic napot is szoktak tartani, amely utóbbin számtalan mozgásformát kipróbálhatnak a résztvevők. A DRHE esetében délutáni focit, zenés aerobikot és röplabdát is tartanak, tanár-diák foci, kosár-, röplabdameccseket is szoktak rendezni. A zenés aerobik esetén ki kell emelni, hogy ebben megjelenik a társadalmi felelősségvállalás is, hiszen az egyetemhez kapcsolódó gyakorló iskolákból és szinte az egész egyházmegyéből jönnek dolgozók, diákok és szülők. Hasonlóan kiemelkedő társadalmi és identitásmegőrző szerepe van a Selye János Egyetem által minden évben megrendezett „Futás a jövőért” programnak, melynek keretében az egyetemisták elindulnak futni, majd csatlakoznak hozzájuk az iskolások és óvodások is, s együtt futnak be a Klapka szoborhoz Révkomáromban, az egyetlen városban Felvidéken, ahol minden iskolafokon megjelenik a kisebbségi magyar oktatás. A rendezvénnyel erre, illetve a magyarság megőrzésének fontosságára hívják fel a figyelmet. Emellett azonban rendeznek sportnapot, részt vesznek magyarországi egyetemi versenyeken, mint pl. a DE által minden évben szervezett Campus sportfesztiválon. Labdarúgás, kosárlabda, röplabda, aerobik, asztalitenisz versenyeket szerveznek, s hallgatói kategóriát hoztak létre a több évtizedes múltra visszatekintő Komárom–Komárno futáson. A BBTE Sporttudományi Kara is rendszeresen szervez sportversenyeket, de leginkább a középiskolai diákoknak szervezett nyári egyetemet emelte ki interjúalanyunk, mivel ennek egyik fő célja az, hogy a diákok betekintést nyerjenek az egyetem világába, az egyetemisták életébe.

Többen is kiemelték ezeknek a sportprogramoknak legfontosabb célját, mégpedig a közösségépítést. Ezeknek a rendezvényeknek a legfontosabb küldetése az egészségtudatos életmódra való nevelés, s ennek részeként a rendszeres sportolásra való figyelemfelkeltésen kívül, hogy a korábban működő, de a különböző oktatási változásoknak (pl. kétszintű képzés bevezetésének) köszönhetően ma már kevésbé létező hallgatói közösségeket alakítson ki, ahol olyan szakosok is megismerkednek egymással, akik egészen más területen és kampuszokon tanulnak. Legyen a közös cél egy nemes feladat (a kisebbségi magyarság megőrzése vagy valamilyen társadalmi problémára való figyelemfelkeltés), egy meccs lejátszása a barátokkal, vagy a szabadidő kellemesen és hasznosan való eltöltése hasonló érdeklődési körű emberekkel, mind-egyikben közös az, hogy együtt lehetünk, élményeket szerzünk, jól érezzük magunkat egy remek közösség tagjaként. Ahhoz azonban, hogy ez a közösségépítés megvalósuljon, fontos, hogy felmérjék a hallgatók igényeit, elvárásait, érdeklődési körét. Ez sajnos hiányzik a DRHE esetében, s ez okozza interjúalanyunk szerint azt, hogy volt olyan HÖK által szervezett sportesemény, ami érdeklődés hiányában elmaradt. Ilyen volt pl. az 580 perc mozgás program is.

„Egyrészt a sportolás népszerűsítése, a közösségi élet beindítása, a közösségi élet létrehozása. Azt gondolom, hogy az egyetemek átalakulásával, módosításával, akár itt a BSc szakok bevezetését, akár a szakok, szakkörök, csoportoknak az eltűnésével, azt gondolom, hogy más lehetősége nincs az egyetemeknek, mint hogy a sporton keresztül csináljanak közösségeket. Bármit is csinálhatunk, ilyen erő nem lesz, ehhez nyilván kell, hogy sportoljanak, versenyezzenek. Hogy egészségesen éljenek, hogy egészségmegőrző része is legyen. De azt gondolom, hogy amik eddig megvoltak az egyetemeken, jó pár átalakulás volt, ami ezeknek nem nagyon kedvezett. Láthatjuk, hogy egyetemi közösségek nem nagyon léteznek, sem szakon belül, sem évfolyamokon belül, sehol.” (Versenyorientált1).

A Munkácsi Állami Egyetemen egyetemi könnyűatlétikai, foci, röplabda, asztali tenisz és sakkversenyeket szerveznek. Ezek célja a sportolás népszerűsítése, valamint a legtehetségesebb hallgatók kiválasztása. Ezen hallgatókból csapatokat hoznak létre, s ők képviselik az egyetemet a megyei és az országos versenyeken. Az Ungvári Állami Egyetemen a múlt tanévben 60 versenyt szerveztek a hallgatóknak. 10 sportágból, 20 karról, a beregszászi főiskoláról és koledzséből³¹ voltak versenyzők. 22 csapat indult kosárlabda, mini futball, könnyűatlétika, úszás, sakk stb. versenyek. Ezen kívül még az oktatóknak és a rész munkaidős dolgozóknak is szerveznek versenyeket.

Az intézményi személyi tényezők szerepe a sportolásban

A sportolás habituális és szocializációs hátterének vizsgálatakor egyértelműen kirajzolódott az egyénhez közel álló személyek (szülők, barátok) rendkívül fontos szerepe a sportolásban. A kampusz világa is egy olyan szocializációs közeget, értelmező közösséget jelent, ahol a hallgatót körülvevő személyek (hallgatótársak, esetleg oktatók és egyéb dolgozók), környezet értékeket, normákat és magatartásmintákat közvetít (Pusztai 2011; Szabó 2012). Témánk szempontjából kérdés, hogy vajon a sportoláshoz kapcsolódó pozitív attitűdök közvetítésében milyen szerepet töltenek be az egyetemi, főiskolai társak és oktatók sportolása.

A hallgatók háromnegyedének nincs olyan oktatója, akivel sportról, egészséges életmódról tudna beszélgetni, 18,4%-ának van, 6,4%-ának pedig több is. 53% számolt be olyan hallgatótársáról, akivel együtt szokott sportolni. Míg az oktatók esetében nem egyértelmű az összefüggés, addig a sportos hallgatótárs pozitívan hat a sportolás gyakorlására. Azok a hallgatók sportolnak a legrendszeresebben, akik ismernek olyan oktatót, akivel tudnak sportról beszélgetni (60,8 pont), és van olyan hallgatótársa, akivel

³¹ Speciális iskolatípus az ukrainai oktatási rendszerben, ami szakképesítéssel és érettségivel zárul. Magyarországi rendszerhez viszonyítva a technikum és a felsőoktatási szakképzés között helyezkedik el.

együtt szoktak sportolni (59,14 pont), de akiknek több ilyen oktatója van, ritkábban sportolnak (48,73 pont). Az eredményeket az alábbi, 18. táblázat tartalmazza.

18. táblázat. A sportolás gyakoriságának átlagai a sportos oktatói és hallgatótársi kapcsolatok mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Sportolás gyakorisága (0–100 pont)	F	sig	N
Van-e olyan oktatója, akivel sportról, egészséges életmódról tud beszélni	Van	60,8	15,395	0,000	1892
	Több is	48,73			
	Nincs	49,61			
Van-e olyan hallgatótársa, akivel együtt szokott sportolni	Van	59,14	102,896	0,000	1884
	Nincs	43,37			

A korábbi eredményekkel összhangban a személyi tényezők is elsősorban a sportkörtagok körében érvényesülnek: a fizetség nélküli tagok 29,6, a fizetség mellett sportklubtagok 38,2%-ának van olyan oktatója, akivel sportról tud beszélgetni, utóbbiak 17,6%-ának több is, a nem tagok 78,3%-nak viszont nincs. Azon hallgatók 68%-ának van sportoló hallgatótársa, akik anyagi támogatás nélkül tagjai sportegyesületnek, a fizetés mellett tagok 63,1%-ának, míg a nem tagok körében felülreprezentáltak azok a diákok, akinek nincs ilyen hallgatótársa (49,3%) (19. táblázat). Az egyéni sportolók 78,8%-ának nincs sportos oktatója, 16,6% ismer ilyet, a csapatsportolók 28,6%-ának viszont van ilyen oktatója, 7,2%-ának több is. Szignifikáns különbség van a két sportolási formában a sportos hallgatótársakat tekintve is: az egyéni sportolók 54,3%-ának van olyan hallgatótársa, akivel együtt szokott sportolni, a csapatsportolók esetében 69,36% ez az arány.

19. táblázat. A sportos oktatói és hallgatótársi kapcsolatok aránya a különböző típusú sportkörtagok körében (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

		Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Chi-négyzet	sig	N
Van-e olyan oktatója, akivel sportról, egészséges életmódról tud beszélni	Van	<u>29,6</u>	<u>38,2</u>	16,1	64,858	0,000	1886
	Több is	8,5	<u>17,6</u>	5,6			
	Nincs	61,8	44,1	<u>78,3</u>			
Van-e olyan hallgatótársa, akivel együtt szokott sportolni	Van	68	63,1	50,7	24,059	0,000	1877
	Nincs	32	36,9	<u>49,3</u>			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Kvalitatív vizsgálatunkban a személyi tényezőket vizsgálva azt láthatjuk, hogy egészen más szerep jut a testnevelőknek azokban az intézményekben, ahol van szervezeti háttér (sportiroda, tanszék, intézet) a testnevelés és sport mögött, mint azokban, ahol tulajdonképpen egy-két-három lelkes oktató kezében van a testnevelés és sport szervezése. A versenysport-orientált intézményekben fontos elvárásként fogalmazódik meg, hogy az órákon, sportfoglalkozásokon is képviselnie kell az oktátónak azt a missziót, amit az egyetem is megfogalmazott, hírnevéhez, küldetésstudatához és identitásához méltó magas szintű szakmaiságot, figyelmet a hallgatók igényeire, kéréseire vonatkozóan, amiben az esetleges órán kívüli sporttevékenységre történő motiválás, tehetség-kiválasztás is szerepet kap. Szintén jellemző, hogy a tanárok egy része maga is versenysportoló (volt), illetve edzőként funkcionál még az egyetem falain belül, esetleg kívül is.

„Amit mi elvárunk, az, hogy a ... Egyetem imázsához, arculatához, és szándékához mérten, közvetítsék ők is a sport, és testnevelés irányába az elkötelezettségüket.” (Versenyorientált1/2)

A közösségteremtő és testnevelésóra-fókuszú intézményekben az oktatók szerepe kulcsfontosságú. Az oktatók felelőssége, hogy a sportprogramok elérjék céljaikat és a testnevelés órák révén olyan közösség alakuljon ki, ahol vidám hangulatú programokon jól érzik magukat a hallgatók, megismerkednek egymással, s közösséggé kovácsolódnak össze a különböző szakos diákok, illetve olyan magas szintű szakmai munkával szervezett testnevelés órákat vezessenek, ahol a résztvevők valóban fejlődnek fizikailag, mentálisan és szaktól függően szakmailag is. Ehhez mindkét esetben fontos közvetlen kapcsolatban lenni a hallgatókkal, meghallgatni igényeiket, alkalmazkodni órarendjükhez és elvárásaikhoz. Azonban pl. a szabadkai karon az oktatási tevékenységen túl nagyon komoly (egészség)nevelői munka is zajlik a diákok egészségtudatos életmódra való nevelése céljából, hiszen a testneveléshez kapcsolódó órákat vezető oktatók találkoznak egyedülként az intézményben minden egyes hallgatóval, akik a karon tanulnak. Az ő felelősségük óriási abból a szempontból, hogy nemcsak pótolják az iskolai sportszocializáció, motorikus képességbeli deficitet, küzdenek a mozgással szembeni alapvető negatív attitűddel, hanem egy olyan generációt engednek el évről évre diplomával a kezükben, akik számára nemcsak saját egészségük, hanem az óvodások és kisiskolások egészségtudata, a mozgás megszerettetése is fontos kell, hogy legyen.

„...gyakran találkozom diákokkal fitneszteremben, ahová én is rendszeresen eljárak, a tevékenységeket itt én vezetem, tehát azt mondom a 20 éves fiatalnak, hogy kérlek, tartsd a ritmust velem és ez nagyon sokat számít neki, mert azt mondja, hogyha ő is mozog, akkor majd ő is az én koromban is fogja

tudni tartani a ritmust a fiatallal. És egyáltalán a hozzáállásom, a lelkesedésem nekem hatalmas és ezt igyekszem nekik átadni. A mozgás szeretetét...”
(Közösségteremtő1)

„Van egy tantárgyunk, az a neve, hogy mozgásos játékok... És végigjártsszák a 1,5 órát. És akkor döbbenek rá, hogy mi az, amiből kimaradtak. Mekkora pluszt ad ez az életükhöz. 20 évesek szaladgálnak, mint a kisgyerekek. Így próbálom megfogni őket, hogy amit megtapasztalnak, vigyék be az életükbe. És amikor majd tanítók, vagy pedagógusok lesznek, ezt a szemléletet vigyék tovább... Mi tanárokként ezt tudjuk hozzáadni, hogy lehetőségeket kínálunk. Valószínű, hogy valami megragadja őket.” (Testnevelés-fókuszú1)

A testkultúra-minimalizáló intézményekben egy személy küzd nap mint nap az intézménnyel és a hallgatókkal is a testnevelés fontosságának, illetve a lehetőségek fejlesztésének érdekében. Ők példaként szolgálnak a hallgatók számára, hogy miért fontos mozogni, így lelkesedésük, kitartásuk és lelkiismeretes munkájuknak köszönhető, hogy egyáltalán van valamilyen mozgásos tevékenység az intézményben (azon túl, hogy kötelező testnevelést tartani a jogszabály szerint), s ennek értelme és funkciója is legyen.

„...tehát inkább szerelemből dolgozom. Már ez is illusztrálja, hogy az én életfelfogásomban mennyire fontos a mozgás. Óraadóként dolgozom több mint 10 éve, főállásban voltam, de le kellett sajnos mondanom az anyagi tényezők miatt, de ez nem jelenti azt, hogy nem fontos és fő problémaként kezelem ezt a problémát, mert az ember, amit szeret azt csak teljes részvétellel, 100 %-os bedobással tudja csinálni és én szeretem a mozgást, szeretem a fiatalokat, szeretek nevelni, szeretem, amit csinállok, azt 100 %-osan elvégezni, legalábbis ezt célzom meg mindig...” (Közösségteremtő1)

A policy keret vizsgálatakor egyértelműen kirajzolódik az intézményvezetés mint következő személyi tényező hozzáállásának, elköteleződésének vagy ennek hiányának szerepe és hatása az intézmények sportéletére. A versenyorientált egyetemeken, de máshol is, ahol vannak egyetemi színekben versenysportolók, az intézmény beépíti a sportsikereket az egyetem imázsába, ezzel is vonzóbbá téve magát a jelenlegi és leendő hallgatók számára. Fontos megemlíteni, hogy nem elég a legfelsőbb vezetők (pl. rektor vagy kancellár elköteleződése), ahhoz, hogy minden hallgatóhoz eljusson a sportolás fontossága, vagy éppen minden sportoló hallgató megbecsülést és támogatást kapjon tanulmányaihoz. Mezo-, azaz kari szinten szükséges a támogatás a dékánok részéről. Az ungvári egyetemen összegyetemi szinten ünneplik a kiemelkedő sporteredményt elérő és/vagy mestersportoló címben részesülő

versenyzőket: őket a rektor a diplomaosztók alkalmával kitüntetni, s a tanulmányikat többféle módon (egyéni tanrenddel, magasabb ösztöndíjjal, könnyített tanmenettel) segítik. Azonban interjúalanyunk kiemeli, hogy ebben nagy szerepe van a rektor elköteleződésének a sport iránt, s egész egyetemen ezek a „jutalmak” csak akkor érvényesülnek, ha minden kar vezetője számára is fontos lenne a sport, de ez nem így van. A Sport- és Egészségtudományi Kar ösztöndíjjal, egyéni tanrendi kedvezményekkel segíti a sportolókat, de ezeken kívül virággal, ünnepélyes keretek között köszöntik az eredményt elérő sportolóikat, ezzel mutatva példát a többi diáknak, hogy a sport révén mi mindent lehet elérni, mennyire büszkék rájuk, s ami a legfontosabb, a tanulmányok folytatása mellett is lehet sportolni, sőt kiemelkedő eredményeket elérni.

A közösségteremtő és testnevelésóra-fókuszú intézményekben az anyagi lehetőségektől függően az infrastruktúra és tárgyi eszközök, ezek hiányában pedig külső intézményekkel való kooperálás révén kedvezmények biztosítását fogalmazza meg a vezetés fő feladatául. Emellett megjelennek összefonódások az intézmény- és kisebbségpolitika sajátos szegmenseivel: azokban a határon túli intézményekben, amelyek sportinfrastruktúrája anyaországi támogatással (is) jött létre, ott a versenysport-eredményekkel és működő programokkal igyekeznek meghálálni a segítséget, az Újvidéki Egyetem sportszervezete pedig folyamatosan lobbizik a mindenki számára kötelező testnevelés bevezetésért. A testkultúra-minimalizáló intézmények esetében egyértelműen látszik annak következménye, ha a vezetőség nem tartja fontosnak a sport bármilyen formáját:

„Tehát én úgy gondolom, hogy mivel kötelező a testnevelés, beteszik, de nem azért teszik be, jó, nem akarom őket bírálni. Azért teszik be, mert kötelező, maradjunk ennyiben... a sport az egy kötelező dolog az egyetemen, és ezt a minimális egy órát tartsd meg, de több nem érdekli őket.” (Testkultúra-minimalizáló 1)

A konstruált környezet szerepe a sportolási szokásokban

A konstruált környezet kutatásunkban a hallgatók percepcióinak, értékelésének vizsgálatát jelenti az intézményi sportolási lehetőségekre vonatkozóan. A válaszadók 6,1%-a egyáltalán nem, 15,8%-a pedig inkább nem elégedett az intézménye nyújtotta sportolási lehetőségekkel, míg a döntő többség inkább (43,1%) vagy teljes mértékben elégedett (35%). Ha társadalmi háttérváltozók összefüggéseit vizsgáljuk a sportolási lehetőségekkel való elégedettséggel, akkor erős párhuzamot találhatunk a sportolás gyakoriságának, illetve az egyetemi sportinfrastruktúra használatának háttérével: azokban a tényezőkben, ahol mindkét kérdésben szignifikáns különbségeket

találtunk, ugyanazok a csoportok értek el a magasabb, illetve alacsonyabb pontszámokat. A férfiak (71,84), a magyarországiak (73,97), a felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák (70,87), dolgozó szülők (69,87 az anya, 70,21 az apa esetében) gyerekei, az objektíve és relatíve jobb helyzetben lévők (69,6 és 72,81 pont) elégedettebbek az egyetemük/főiskolájuk által biztosított sportolási lehetőségekkel. Eredményeink azt mutatják, hogy a sportolási gyakoriság, elégedettség és az intézményi sportolási lehetőségek használata mögött hasonló társadalmi háttérváltozók hatásai húzódnak meg, illetve azok, akik inkább elégedettebbek, sportolnak és használják az intézmény nyújtotta sportolási lehetőségeket vagy éppen kevésbé, hasonló társadalmi státusszal bírnak. Az eredményeket az alábbi, 20. táblázat foglalja össze.

20. táblázat. Az intézmény nyújtotta sportolási lehetőségekkel való elégedettség mértéke társadalmi háttérváltozóként (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Elégedettség a sportolási lehetőségekkel (0–100 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	71,84	10,179	0,001	1879
	nő	67,09			
Ország	Magyarország	73,97	23,792	0,000	1928
	Románia	60,57			
	Ukrajna	73,37			
	Szlovákia	69,21			
	Szerbia	60,64			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	63,74	2,976	0,031	1875
	középfokú	67,65			
	felsőfokú	70,87			
Anyai dolgozik	dolgozik	69,87	7,485	0,006	1837
	Nem dolgozik	65,7			
Apai dolgozik	dolgozik	70,21	20,940	0,000	1823
	Nem dolgozik	62,86			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	66,85	4,004	0,046	1937
	átlag felett	69,6			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	68,88	5,265	0,000	1896
	Az átlagosnál valamivel jobb	72,81			
	Nagyjából átlagos	67,11			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	65,4			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	54,69			

Ha a sportolási szokások összefüggéseit vizsgáljuk meg az intézményi sportolási lehetőségekkel való elégedettséggel, azt láthatjuk, hogy a sportolás és intézményi sportinfrastruktúra használatának gyakoriságával növekszik az elégedettség, illetve az egyetemi sportprogramokat ritkán látogatók a legelégedettebbek (74,92 pont). Gyenge, szignifikáns pozitív korreláció áll fent a sportolás gyakorisága (Spearman $r=,074$, $p=0,001$), a sportinfrastruktúra használata (Spearman $r=,189$, $p=0,000$), az egyetemi sportrendezvények látogatása (Spearman $r=,126$, $p=0,000$) és az intézményi sportolási lehetőségekkel való elégedettség között. Ezt értelmezhetjük úgy, hogy minél elégedettebbek a sportolási lehetőségekkel, annál gyakrabban sportolnak, teszik ezt egyetemi termekben, pályákon és rendezvények keretében, illetve fordítva is: minél gyakrabban sportolnak, használják az intézményi sportinfrastruktúrát és vesznek részt programokon, annál elégedettebbek a sportolási lehetőségekkel. A sportklubtagság tekintetében, illetve összességében is azok a legelégedettebbek, akik anyagi támogatás nélkül tagjai valamilyen sportegyesületnek (75,96 pont) (21. táblázat). Eredményeink részben összhangban állnak Nagy Á. (2010) vizsgálatával, míg esetünkben a férfiak, az ő kutatásában a nők voltak elégedettebbek az egyetemi sport színvonalával, s mindkét esetben a versenysportolók kevésbé voltak elégedettek.

21. táblázat. Az intézmény nyújtotta sportolási lehetőségekkel való elégedettség mértéke a sportolási szokások mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Elégedettség a sportolási lehetőségekkel (0–100 pont)	F	sig	N
Sportolás gyakorisága	szinte soha	65,69	4,075	0,017	1881
	ritkán	68,72			
	rendszeresen	70,36			
Sportklub tagság	Tagja sportklubnak, anyagi támogatás nélkül	75,96	8,691	0,000	1868
	Tagja sportklubnak, anyagi támogatással	73,79			
	Nem tag	67,52			
Egyetemi sportinfrastruktúra használata	szinte soha	64,6	24,370	0,000	1852
	ritkán	72,69			
	rendszeresen	75,28			
Egyetemi sportprogram látogatása	szinte soha	67,13	9,323	0,000	1860
	ritkán	74,92			
	rendszeresen	72,65			

A konstruált környezet vizsgálatának másik kérdésköre, hogy az intézmények miként szereznek információt a hallgatók sportolására, tágabban értelmezve, egészségi állapotára vonatkozóan, s ezeket az adatokat miként használják fel. Megkérdeztük az interjúalanyok véleményét is a hallgatók sporthoz való hozzáállásáról. Ahhoz, hogy bármilyen egészségfejlesztő program hatékonyan működhessen egy felsőoktatási intézményben, fontos mérni a hallgatók egészségi állapotát, magatartását, s ennek részeként sportolási szokásait, s a gyűjtött információk alapján kidolgozni olyan mozgásprogramokat, melyek érzékenyek az esetleges problémákra úgy, hogy közben a résztvevők is kellő motivációt kaphassanak a sportolás folytatására az egyetem falain kívül is. Több intézményben is zajlanak ilyen felmérések, mint pl. a Debreceni Egyetemen a Hungarofit felmérés, amely elsősorban a belépő, testnevelést teljesítő hallgatói korcsoport edzettségi állapotát méri, azonban az adatokat egyelőre csak tárolják. Fontos kiemelnünk még a Sportiroda kérdőíves felmérését, melynek keretében a gólyatáborokban mérik fel az elsőévesek korábbi sporttapsztalatait, sportolási szokásait, hajlandóságát és igényeit. Ez alapján szűrik ki a leendő versenyzőket az egyetemi sportegyesület szakosztályaiba, illetve olyan bajnokságokat és sportprogramokat szerveznek, amelyekre igény van. A felmérés célját így összegezte interjúalanyunk:

„A minél hatékonyabbá tétel, több célunk van ezzel, egyrészt a mi rendezvényeink, és szabadidősportokat hatékonyabbá tegyük, tehát a kommunikáció. Ne legyen az, az elcsépelte, hogy úgy nézz ki a Neptun, amikor effektíve az adott célcsoportunk nem néz Neptunt, hogy minden nap érkezik sporthír, vagy úgy néz ki egy sporthír, hogy teljesen saláta. Teljesen haszontalan, ezeket szeretnénk ezzel letisztítani. És tényleg csak a hatékony részeket, ahol kell, szórólapozunk, ahol kell, Neptun üzenetet küldünk, ahol kell, Facebookon vagyunk aktívak, ahol kell, plakátokat kiteszünk, ahol kell, személyesen szólítjuk meg a hallgatókat. Ezeket szeretnénk egyrészt letisztítani, másrészt a különböző igényeket, hogy miért sportolnak, vagy miért nem sportolnak, vagy milyen elvárásaik vannak az egyetem sportjával szemben. Milyen rendezvényeket szeretnének kipróbálni, vagy milyen szintű sportolói voltak a versenysporti bázisnak. Mi volt a legmagasabb szintű, és milyen szinten űzik most ezeket a sportokat.”
(Versenyorientált1)

Ukrajnában állami rendelet teszi kötelezővé a hallgatók egészségi és edzettségi állapotának felmérését, s már ezek az eredmények is jól tükrözik a diákok katasztrófaállású rossz egészségi állapotát, melyre megoldás lehetne a kötelező testnevelés kreditalapú bevezetése a diplomaszerezés érdekében legalább néhány féléven keresztül. Ez azonban jelenleg hiányzik az ukrán felsőoktatási rendszerből a szovjet rendszer összeomlása óta.

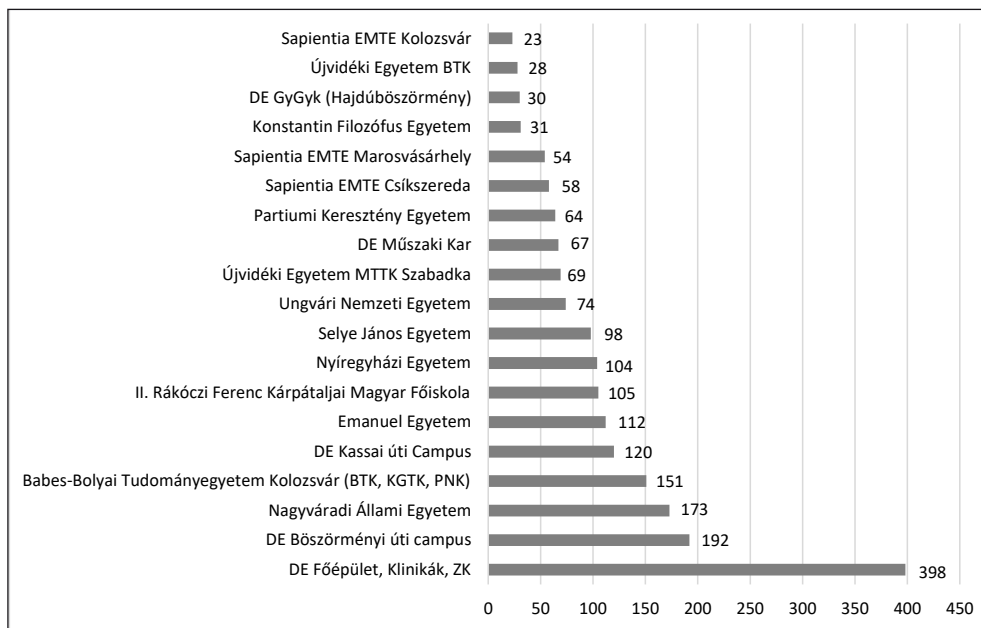
„1600 hallgató van nálunk, értékeltünk 1100-at közülük, vagy 500 hallgatónak egészségügyi felmentése volt, vagy speciális egészségügyi csoportban vannak. Őket értékelni, osztályozni nem tudtuk. Ezeket a hallgatókat, akiket értékeltünk, osztályoztunk, 1100-ból 500-ból 15 százalék majdnem a maximális pontszámokat ért el, max. pontszámú gyakorlatilag senkinek sem volt. A legrosszabb eredményeket az állóképességi mutatókban látszottak, a futásoknál a fiú 3 és a lány 2 kilométeren, gyakorlatilag 40%-uk nem tudta a normatívát teljesíteni. Ezek a normatívák, iskolai normatívák a 10–11 osztályosoknak. Nem lehet mondani, hogy nehezek. A másik mérés, ahol bajok voltak, a 100 méteres futás. Itt 50%-uk teljesítette, a fizikai erőt mérő gyakorlatokat is az 50%-uk tudta teljesíteni.”(Versenyorientált2)

Hasonlóan lesújtó eredményekről számolt be interjúalanyunk a BBTE Sporttudományi Karáról, ahol szintén végeznek antropometriai vizsgálatokat, azonban mivel a részvétel önkéntes, ezért szinte csak a saját, az átlagnál sportosabb hallgatóikat tudják mérni. De közöttük is látható egyfajta hierarchia az edzettségi állapotot tekintve: a legjobb eredményeket a sportedző szakosok, aztán a testnevelő tanárok, míg náluk rosszabbat a gyógytornász-hallgatók mutatnak. A nem ezen a szakon tanuló hallgatók a közepesnél rosszabbul teljesítenek, tehát itt is van teendő interjúalanyunk szerint. Ezeket az eredményeket, akárcsak a Selye János Egyetemen végzett Netfit-felmérések adatait, elemzik a testnevelés tanszékeken és intézetben dolgozó oktatók.

A kampuszkörnyezet szerepe

Az intézményi hatás felmérésének utolsó lépéseként intézményenként hasonlítjuk össze a sportolási szokásokat: a sportolás gyakoriságát, az intézményi sportinfrastruktúra használatát (ezekből intézményi szintű kontextuális változókat hoztunk létre), sportprogramok látogatását, a sportkörtagok és az egyéni/csapatsportolók arányát. Mivel a vizsgált intézmények eltérő nagyságúak, s a határon túli intézményekben is a magyar anyanyelvű hallgatókat céloztuk meg elsősorban, így a mintanagyságban is markáns különbségek vannak. A Debreceni Egyetem 14 karáról is eltérő számú kérdőív érkezett, így a karokat összevontunk az alapján, hogy melyik kampuszon található, hiszen az intézményi hatás így is érvényesül, ennek megfelelően öt kampuszhoz soroltuk a válaszadókat (a nyíregyházi kampuszról mindössze három kérdőívünk volt, így ki kellett hagyni az elemzésből). Összehasonlító vizsgálatunkban a 20 fő feletti intézmények kerültek be, de a kis elemszámok miatt az eredmények csak korlátozott mértékben megbízhatóak. Az intézményi különbségek magyarázatához felhasználtuk kvalitatív kutatásunk tapasztalatait azokra az intézményekre vonatkozóan, amelyeket kérdőíves felmérésünkben is megkerestünk. Az intézményenkénti elemszámokat az alábbi 2. ábra tartalmazza.

2. ábra. A vizsgált intézmények/kampuszok elemszámjai (N=1951). Forrás: PERSIST 2019

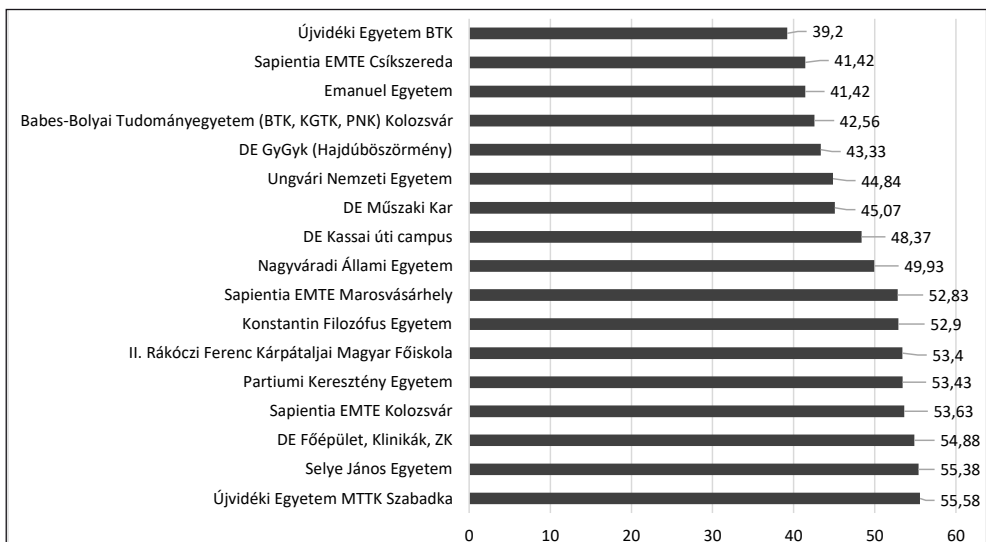
Mivel fő kutatási kérdésünk a sportolás gyakoriságának meghatározó tényezői, így a sportolás gyakoriságának folytonos és háromkategóriás változóját is megvizsgáltuk intézményi összehasonlításban. Az átlagok és a rendszeresen sportolók arányát tekintve jól látható, hogy szinte azonos eredményeket kaptunk: az első helyen a Debreceni Egyetem Bőszörményi úti kampuszának hallgatói végeztek (63,38 pont), s az első nyolc helyen mindkét változó esetében ugyanazok az intézmények foglalnak helyet eltérő sorrendben, ami igazolja, hogy a sportolás gyakoriságának mindkét típusú mérése hasonló eredményt hoz. A DE Bőszörményi úti kampuszán jelentős infrastruktúra és önálló testnevelés csoport működött, az utóbbi években pedig jelentős sport-infrastrukturális fejlesztések történtek (futópálya, kondipark, tenispályák, kézilabda csarnok, műfüves kis és nagy pálya), ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy itt tanulnak a sport- és rekreáció szervező szakosok, akik körében sokkal több a valamilyen sportmúlittal, jelennel rendelkező hallgató. Hasonló a helyzet a második helyen álló Nyíregyházi Egyetem esetében (57,25 pont), ahol az intézmény egyik legnépesebb és legnagyobb presztízzsel, illetve vonzóerővel bíró szaka a testnevelő tanári képzés. A képzés megvalósításához az intézmény atlétika pályával, termekkel, sportpályákkal és uszodával rendelkezik. Érdekes eredmény, hogy az ÚE szabadkai kara (55,58) és a PKE (53,43 pont) nem rendelkezik önálló sportinfrastrukturával (egy középiskola termében tartják a testnevelés órákat), mégis a harmadik és hetedik

helyen állnak a sportolás gyakoriságát tekintve, tehát ők a városban található sportolási lehetőségekkel élnek. A szabadkai hallgatók esetében még az is szerepet játszhat, akárcsak a beregszászi főiskolásoknál, hogy kötelezően választható extrakurrikuláris tevékenységet lehet/kell végezni, melyek közül mindkét helyen választhatók sportfoglalkozások. A Selye János Egyetem diákjai ingyen vehetik igénybe a konditermet, emellett aerobic foglalkozásokat is tartanak, melyek időpontját a résztvevő hallgatók órarendjéhez igazítják, de rendszeresen bekapcsolódnak a városi sportprogramokba is.

„Hát vannak, az egyetemi napok keretében, akkor a diák napok keretén belül mindig van egy sportnapunk, ahol természetesen a preferált sportágak, mint a labdarúgás, a kosárlabda, röplabda, aerobik, asztalitenisz, ezekből vannak versenyek. Illetve idén és tavaly már megjelent az erőember az egyetemi napok keretén belül és nagy hagyománya van már 14 éve, hogy az egyetemi napok keretén belül egy futás a jövőért...” (Testnevelés-fókuszú2).

A legkevésbé sportosak a Sapientia csíkszeredai tagozatának, az Újvidéki Egyetem BTK és az Emanuel Egyetem hallgatói (3. ábra).

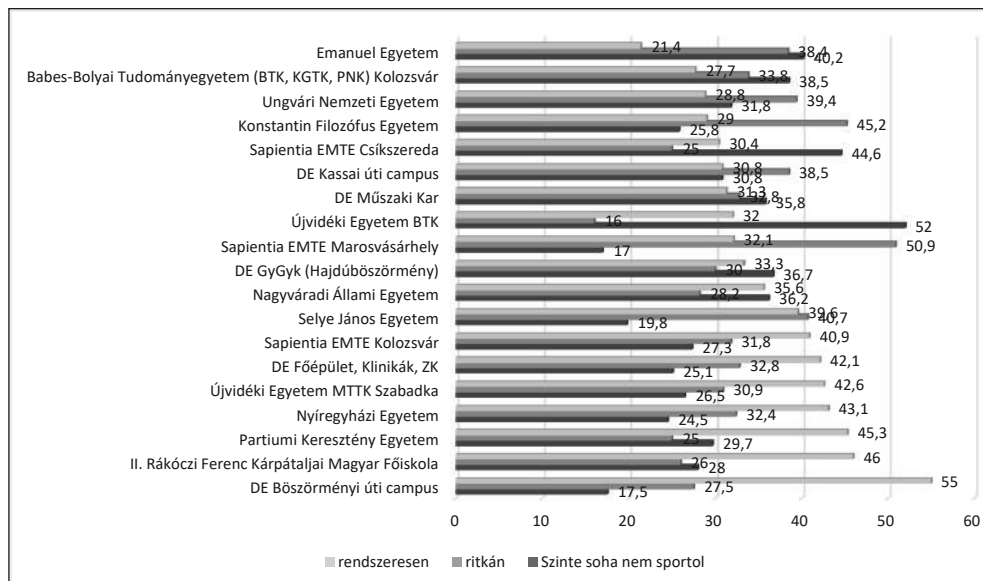
3. ábra. A sportolás gyakorisága intézményenként/kampuszonként (átlagpontok 0–100 fokú skálán, $F=3,817$, $p=0,000$) ($N=1891$). Forrás: PERSIST 2019

Az Emanuel Egyetem, Újvidéki Egyetem BTK, a BBTE vizsgált kolozsvári karainak, valamint a Nagyváradi Állami Egyetem diákjai körében felülreprezentáltak a nem sportoló hallgatók. Az első helyen álló DE böszörményi úti kampuszának hallgatói körében

viszont jelentősen többségben vannak a rendszeresen sportoló hallgatók (55%), míg a Sapientia marosvásárhelyi intézményében felülreprezentáltak a ritkán sportoló hallgatók (50,9%) (4. ábra). A Sapientia esetében ki kell emelnünk a már korábban, a személyi tényezőknél említett testnevelő lelkesedését, kiemelkedő munkáját, melynek keretében életcéljának tekinti a mozgás megszerettetését a diákokkal.

4. ábra. A szinte soha, ritkán és rendszeresen sportolók aránya intézményenként/kampuszonként (százalék, Chi-négyzet=99,284, p=0,000) (N=1891). Forrás: PERSIST 2019.

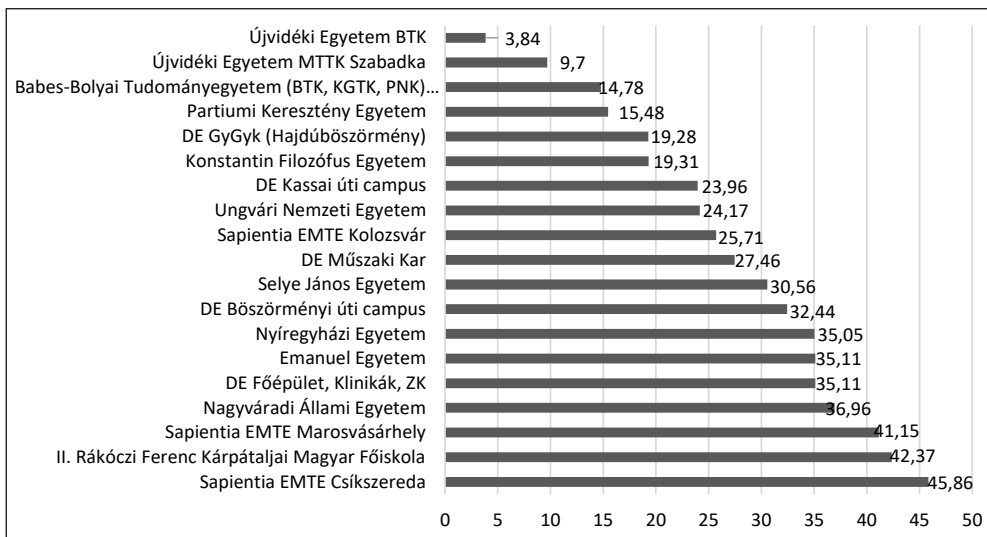
* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Miközben a Sapientia csíkszeredai karán a hallgatók 44%-a szinte soha nem sportol, s 30%-uk rendszeresen, azt láthatjuk, ezek a diákok használják leggyakrabban az intézmény sport-infrastruktúráját (45,86 pont), ami arra utal, hogy a hallgatói sportolásban kiemelkedő jelentősége van az intézmény biztosította lehetőségeknek. Az intézmény életében egyaránt fontos szerepet játszik Csíkszereda klasszikusan legfontosabb sportága, a jégkorong, verseny szinten, s emellett számos szabadidős sportolási lehetőséget biztosít hallgatói és oktatói számára ingyenesen. A kar rendelkezik egy hoki csapattal: Sapientia U23, amely az idei tanévtől rangos európai egyetemista ligában (EUHL) is indult. Heti egy-három alkalommal van lehetőség részt venni a következő foglalkozásokon: alakformáló jóga, funkcionális gerinctrénning, kondizás, funkcionális edzés, labdarúgás, úszás, és a judo is tervben van.

Őket követik a beregszászi főiskolások (42,37 pont), ami nem meglepő, hiszen a városi sportolási lehetőségek eléggé szűkösek: egy stadion van, ahol van futballpálya, kézilabdapálya, kondipark, de az előbbieket csak feltételekkel használhatók, az uszoda pedig

elsősorban gyógyulni vágyók használják a termálvíz speciális összetételének köszönhetően, emellett eltérő felszereltségű kisebb konditermek vannak. A főiskolához tartozó koledzs udvarán és épületében jelentős sportfejlesztések történtek az elmúlt években: multifunkciós sportpályákkal, kiemelkedő felszereltségű kondi- és tornateremmel bővült az intézmény. A sportszakkörökre járó hallgatók számára természetesen itt zajlanak a foglalkozások. Hasonlóan a Sapientia csíkszeredai karának diákjaihoz, a nagyváradi egyetem esetében is azt láthatjuk, hogy kevesebben vannak, akik rendszeresen sportolnak, de ők szívesen használják az egyébként sokszínű sportolási lehetőségeket, ami a fizikai környezetet illeti. Mint azt már korábban említettük a nemzetiségi különbségek magyarázatánál az intézményi sportinfrastruktúra használatának kapcsán, az egyetem füves és műfüves futball-, kosár-, kézi-, röplabda-, három tenispályával, atlétikai csarnokkal, multifunkciós, edző-, lövés- és fitnessteremmel rendelkezik, melyeket a hallgatók és oktatók ingyen használhatnak. A legutolsó helyeken az újvidéki egyetem vizsgált karai állnak 9,7 és 3,84 ponttal. A BBTE Sporttudományi Kara kampuszán összpontosul a nagyon széleskörű sportinfrastruktúra számtalan sportolási lehetőséggel (kinti, benti focipálya és atlétika csarnok, úszómedence, strandröplabda kint, röplabda bent, kézilabda, kosárlabda, aerobic, amerikai foci pálya stb.), ezért az összes testnevelés órát minden kar diákjai számára ide szervezik. A vizsgált karok hallgatói, úgy tűnik, nagyon csekély arányban veszik igénybe ezeket, miközben bizonyos időszakokban ingyenesen, máskor 50%-os kedvezménnyel használhatják. Ennek háttérében interjúalanyunk szerint a motiválatlanságon és a középiskolai testnevelés órák hiányosságain kívül az is szerepet játszik, hogy az egyes kampuszok igen messze helyezkednek el egymástól a városban (5. ábra).

5. ábra. Az egyetemi/főiskolai sportinfrastruktúra használatának gyakorisága intézményenként/kampuszonként (átlagpontok 0–100 fokú skálán, $F=9,265$, $p=0,000$) ($N=1840$). Forrás: PERSIST 2019.

Egyetemi, főiskolai sportrendezvényen a leggyakrabban a Nyíregyházi Egyetem hallgatói vesznek részt (24,84), őket követik a beregszászi főiskolások (22,35), akik esetében a szakkörök is ilyen programoknak tekinthetők, s ismét a Sapientia csíkszeredai tagintézménye következik (20,35 pont), amiből azt láthatjuk, hogy a hallgatók nemcsak gyakrabban veszik igénybe az egyetemi sportinfrastruktúrát, hanem a sporteseményeket is rendszeresebben látogatják. A negyedik helyen az Ungvári Nemzeti Egyetem diákjai érték el, aminek háttérében az intézmény rendkívül színes sportprogram kínálata állhat:

„D: Nálunk nagyon sok [sportprogram] van, ebben az évben 60 verseny volt hallgatóknak szervezve, 10 sportágból, 20 karról voltak versenyzők, 1 főiskola, és egy koledzs. 22 csapat indult, kosárlabda, női, férfi, mini futball, könnyűatlétika, úszás, sakk. Stb. Ezenkívül még van szervezve verseny az oktatóknak is, és a rész munkaidősöknek is. Igen nagyon sok lehetőség van, és bővül évente. Most is mennek versenyek, holnap a kosárdöntő van. Mindig van valami.

K: Ez versenysport, és olyan, ami nem versenysport, hanem figyelemfelhívó az egészséges életmódra?

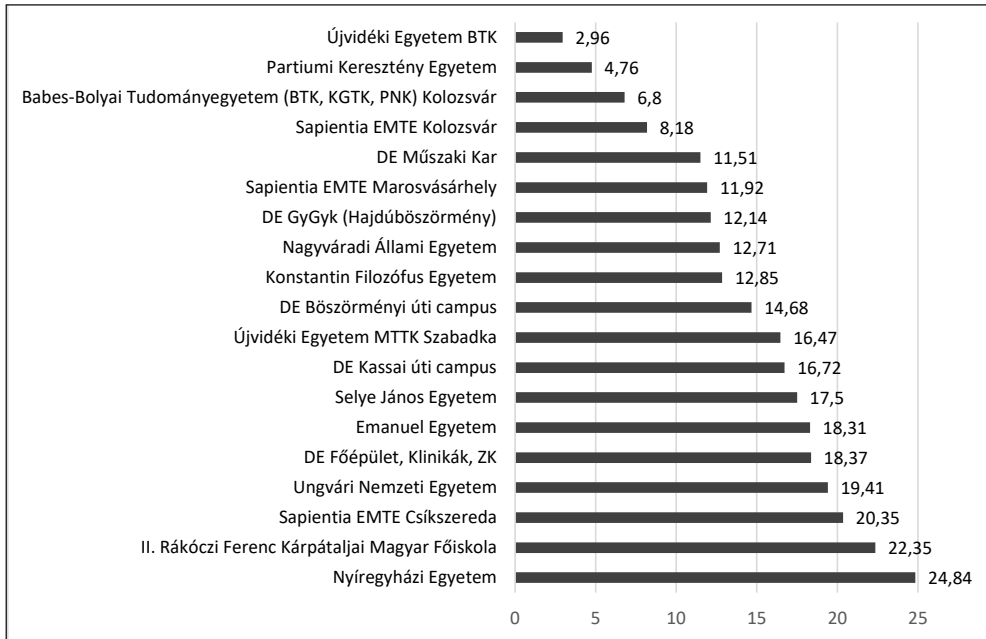
D: Vannak fleshmobok, a testnevelés napján vannak ilyen rendezvények (szeptemberben). A Facebookon jelen vagyunk fényképekkel, beszámolókkal, és így tovább. Aktívak vagyunk a közösségi oldalakon, ezekkel elérjük a hallgatókat.”
(Versenyorientált2)

A Debreceni Egyetem főépületi kampuszához tartozik a legtöbb sportpálya, illetve a Sporttudományi Koordinációs Intézet csarnoka, ahol minden feltétel adott tömegsport-rendezvények lebonyolításához. Ezeket az intézet keretében működő Sportiroda és oktatók szervezik. Az utolsó három helyek közül kettőn ugyanaz a két intézmény áll, mint a sportinfrastruktúra használatának esetében (BBTE Kolozsvár 6,8, ÚE BTK 2,96 pont), s köztük foglal helyet a PKE (6. ábra).

Az Újvidéki Egyetem mintánkba került hallgatói vonatkozásában, mint láthatjuk, alig jellemző a sportolás bármilyen formája. Ennek háttérében három tényező játszik szerepet az intézmény munkatársa szerint a kicsi elemszám esetlegesen torzító hatásán túl. Először is, noha egy nagy egyetemről lévén szó, rendelkezik különböző sportpályákkal, sportolási lehetőségekkel, de mint azt az ország bemutatásánál láthattuk, nincs a sportnak, testnevelésnek kötelező jellege a felsőoktatásban, így hiányzik, hogy mindenkire vonatkozóan, szervezett módon motiválják a hallgatókat testmozgásra. Másrészt bölcsészekről lévén szó, ráadásul kisebbségi magyarokról, akik anyanyelvük ápolását és megőrzését választották hivatásukként, nem a sportolás a fő szabadidős, extrakurrikuláris tevékenységük. A harmadik ok pedig erőteljesen kapcsolódik a kisebbségi léthez: ők egy kis csoportot képeznek a dominánsan szerbek alkotta intézményben és környezetben, ahol a sport- és egyéb programok, lehetőségek javarészt szerbül, a

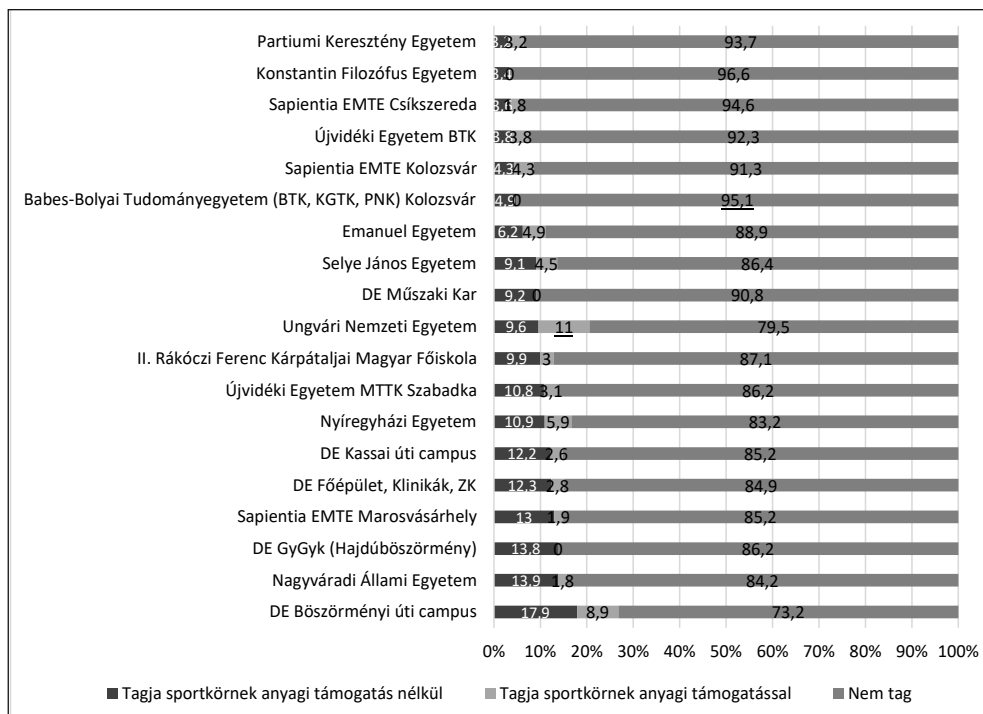
szerbeknek szól, miközben a magyar hallgatók többsége nem beszél szerbül. Ezért inkább vesznek részt a saját maguk, illetve a kisebbségi magyarok által szervezett, magyar nyelvű elsősorban érték- és identitásmegőrző programokon.

6. ábra. Az egyetemi/ffiskolai sportrendezvényeken, programokon, eseményeken való részvétel gyakorisága intézményenként/kampuszonként (átlagpontok 0–100 fokú skálán, $F=5,354$, $p=0,000$) ($N=1846$).
Forrás: PERSIST 2019.

A Debreceni Egyetem böszörményi úti kampuszán nemcsak a leggyakrabban sportolnak a hallgatók, hanem felülreprezentált körökben az anyagi juttatás nélkül (17,9%) és juttatással sportolók aránya, azaz a versenysportolóké (8,9%), de a legtöbb fizetség mellett sportoló az ungvári egyetemisták között van (11%), amiből azt láthatjuk, hogy kevesen sportolnak rendszeresen, de köztük több a versenysportoló, s kevesebb a szabadidő-sportoló. Az anyagi juttatás nélküli sportkörtagok aránya a legtöbb még a nagyváradi egyetemen (13,9%) és a Debreceni Egyetem hajdúböszörményi (Gyógy pedagógiai és Gyermeke nevelési) karán (13,8%). Ez utóbbin és a DE Műszaki Karán, valamint a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem és a BBTE vizsgált karain nem került be a mintába olyan hallgató, akik anyagi juttatás mellett sportolnak. Az anyagi támogatás nélküli sportkörtagok a PKE-n vannak a legkisebb arányban (7. ábra).

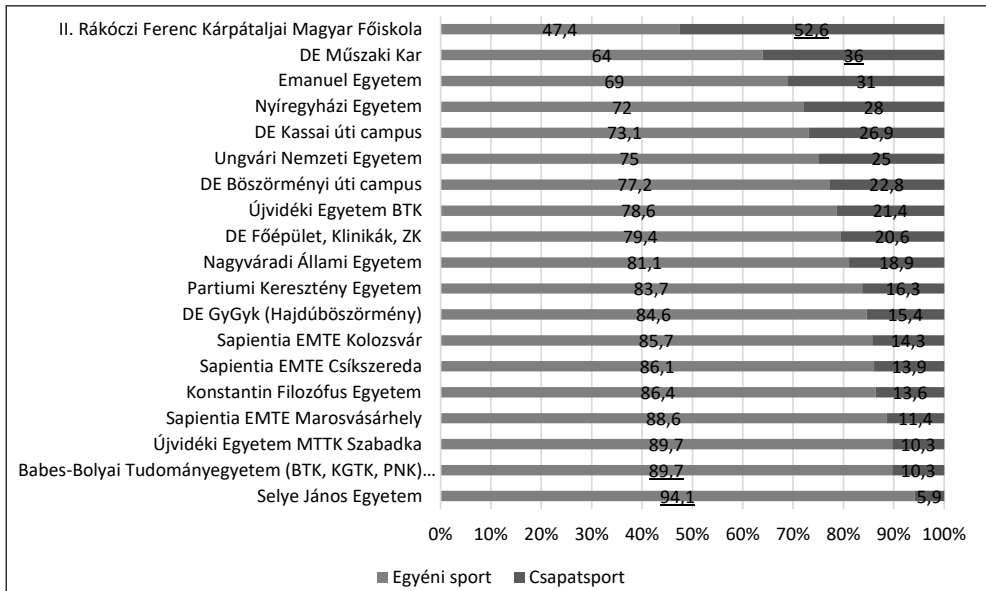
7. ábra. A sportkörtség különböző formáinak aránya a hallgatók körében intézményenként/kampuszonként (százalék, Chi-négyszet=77,127, $p=0,000$) (N=1857). Forrás: PERSIST 2019.

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Az utolsó kérdéskörben azt vizsgáltuk meg, hogy az egyes intézményekben a sportolók körében milyen arányban vannak egyéni és csapatsportolók (futball, kézi-, kosár- és röplabda). A Selye János Egyetem és BBTE hallgatói körében felülreprezentáltak az egyéni sportolók (94,1 és 89,7%), s utóbbival ugyanolyan arányban vannak az egyéni sportolók az Újvidéki Egyetem szabadkai karán. A kárpátaljai magyar főiskola sportoló hallgatóinak többsége (52,6%) csapatsportágat űz, melynek hátterében az is állhat, hogy a hat sportszakkör közül négy csapatsportág (kézi-, kosár-, röplabda, futball). A műszaki kar hallgatói körében is felülreprezentáltak a csapatsportolók, noha arányuk jelentősen kisebb, mint a beregszászi főiskolások esetében (36%) (8. ábra).

8. ábra. Az egyéni és csapatsportolók aránya intézményenként/kampuszonként (százalék, Chi-négyzet=67,833, $p=0,000$) ($N=1255$). Forrás: PERSIST 2019.

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A társadalmi, szocializációs és intézményi tényezők hatása

Fejezetünk következő részében megvizsgáljuk a társadalmi, szocializációs és intézményi tényezők befolyásoló erejét regressziós elemzések keretében. Fő kérdésünk, hogy ezen tényezők hatását egy modellben vizsgálva mely változóknak van tényleges befolyásoló szerepe a hallgatók sportolásának gyakoriságára, s főként hogyan érvényesül az intézményi sportmilió. Az előző regressziós modelleket kiegészítettük még két modellel, melyekben először a fizikai (sportinfrastruktúra használata), szervezeti (sportprogramok látogatása), konstruktív környezet (sportolási lehetőségekkel való elégedettség) és személyi tényezők (oktatók, hallgatótársak sportolása) hatását elemeztük, a következő modellbe pedig a sportolás, a sportinfrastruktúra használatának és az intézményi sportprogramok látogatásának intézményi kontextuális változóit mint a kampuszkörnyezet szerepét vontuk be. A kontextuális változók létrehozásához az intézményi összehasonlításkor kapott értékeket vettük alapul és rendeltük az adott intézmény/kampusz hallgatóihoz.

Az intézményi tényezők bevonása előtt természetesen ugyanazoknak a változóknak ugyanolyan hatása van, mint azt korábban vizsgáltuk, azonban az intézményi sportolási tényezőkkel szignifikáns negatív befolyásoló szerepe van, ha egy

hallgató romániai ($\beta = -.131$) és ismételten pozitív hatása az objektíve mért jobb anyagi státuszhoz ($\beta = .051$). Ez azt jelenti, hogy az intézményi környezetben jelentős különbségek vannak Romániában és a hallgatók objektív anyagi helyzetét illetően, az előbbi kontrollálásával ezeknek a tényezőknek is fontos befolyásoló szerepük van, azonban a következő modellben az intézményi szintű kontextuális sportolási változók képesek ezeket felülírni.

Az intézményi sportmilió egyes tényezőinek nemcsak szignifikáns pozitív hatása van a sportolás gyakoriságára, hanem ezek közül a sportinfrastruktúra használata jelenti a legerősebb pozitív befolyásoló tényezőt ($\beta = .217$): minél gyakrabban veszi igénybe egy hallgató az egyetemi, főiskolai sportinfrastruktúrát, akár szabadidős tevékenységként, akár a testnevelés órák keretében, annál gyakrabban sportol minden demográfiai, szociokulturális, habituális és szocializációs tényezőtől függetlenül. Hasonlóan pozitív hatása van az egyetemi, főiskolai sportprogramok, -rendezvények, -események látogatásának is, hozzájárul a rendszeresebb sportoláshoz ($\beta = .073$). A sportoló barát befolyásoló ereje továbbra is jelentős, a második legjelentősebb a rendszeres sportolásban ($\beta = .193$), de emellett az intézményi hatás emberi erőforráshoz kapcsolódó tényezői közül a hallgatótársaknak is ilyen pozitív hatása van ($\beta = .099$). Az intézményi szintű változók közül a sportolás kontextuális változójának van még befolyásoló szerepe: minél inkább sportos közeg jellemzi a hallgatót körülvevő kampuszkörnyezetet, minél több és gyakrabban sportoló hallgató van a karon, az intézményben és közvetlen környezetében az egyetemen/főiskolán, annál gyakrabban fog sportolni ($\beta = .166$). A fenti tényezőkön kívül a nőknek kisebb az esélyük a rendszeres sportolásra, míg a közösség- és szórakozásorientált, valamint a művelődő, kultúrafogyasztó habitus, s a szülőkkel való közös sportprogramok növelik a sportolás gyakoriságát, míg a relatív anyagi helyzet továbbra is csökkenti.

Eredményeink rávilágítanak arra, hogy noha a hallgatók a vizsgált régióban igen eltérő társadalmi státuszú családokból érkeznek, magas körökben az elsőgenerációs értelmiségiek aránya (Hegedűs 2015; 2018), ami a sportolás gyakoriságát és esélyét is meghatározza társadalmi rétegenként, ugyanakkor az egyetemi sportolási lehetőségek és sportoló diákok, illetve az ezek alkotta sportos kampuszkörnyezet képes olyan közeget kialakítani, ami meghatározza és pozitívan befolyásolja a sportolást. Mindezek alapján az első hipotézisünk, mely szerint *minél sportosabb kampuszkörnyezet veszi körül a hallgatót, annál gyakrabban fog sportolni, s ez képes felülírni a társadalmi, illetve sportszocializációs háttérből fakadó hátrányokat*, részben igazolódott. A kampuszkörnyezeti tényezők közül csak a sportolás gyakoriságának kontextuális változójának van, még hozzá pozitív hatása, a korábbi elemzésekben szignifikáns hatást gyakorló társadalmi, habituális és szocializációs tényezők hatása ettől függetlenül érvényesül. A regressziós együtthatókat az alábbi, 22. táblázat mutatja be.

22. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonomiai, habituális, szocializációs és az intézményi hatás háttérváltozói hatása a sportolás gyakoriságára (β regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1572)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)	4. modell (β)	5. modell (β)	6. mo- dell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	-,132***	-,129***	-,135***	-,115***	-,076**	-,069**
Magyarország	,003	-,024	,015	,020	-,070	-,017
Románia	-,097	-,091	-,083	-,071	-,134*	-,032
Ukrajna	-,015	-,008	,003	,013	-,047	,022
Szlovákia	,028	,020	,024	,018	-,017	-,002
Anyai iskolai végzettsége osztályokban		,023	,014	,005	,012	,016
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,027	,027	,021	,018	,013
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		-,002	-,002	,004	-,001	-,007
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,003	-,001	,004	,010	,013
Anyai dolgozik (0 nem, 1 igen)		,024	,024	,014	,024	,018
Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		,081**	,067	,042	,051*	,037
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,056*	,060*	,047	,040	,036
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		-,067*	-,075**	-,082**	-,085***	-,073**
Közösség- és szórakozásorientált habitus			,137***	,097***	,073**	,078**
Művelődő és kultúrafogyasztó habitus			,153***	,095***	,064*	,067*
Közös sportprogramok a szülővel (0–100 pont)				,107***	,081***	,075**
Sportoló barát (0 nincs, 1 van)				,251***	,196***	,193***
Egyetemi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)					,216***	,217***
Egyetemi sportprogramok látogatása (0–100 pont)					,060*	,073**
Van olyan oktatója, akivel sportról tud beszélgetni (1 igen, 0 nem)					-,014	-,005
Sportoló hallgatótárs (1 igen, 0 nem)					,095***	,099***
Az intézményi sportolás lehetőségekkel való elégedettség (0–100 pont)					-,006	,000
A sportolás gyakoriságának kontextuális változója (0–100 pont)						,166***
Az egyetemi sportinfrastruktúra használatának kontextuális változója (0–100 pont)						-,050
Az egyetemi sportprogramok látogatásának kontextuális változója (0–100 pont)						-,061
R ²	0,031	,044	,065	,145	,217	,236

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; magányos, passzív habituscsoport; nem sportoló barátja; nincs olyan oktatója, akivel sportról tudna beszélgetni; nincs sportoló hallgatótársa.

Összefoglalás

Kutatásunk második részében a társadalmi és szocializációs tényezőkön túl az intézményi hatás környezeti modelljeit (Strange 2003) teszteltük a sportolás gyakoriságára vonatkozóan. A fejezetben megnéztük a fizikai, szervezeti, emberi-erőforráshoz kapcsolódó, konstruált környezeti tényezőket, valamint a kampuszkörnyezet szerepét a hallgatók sportolási szokásaiban, melyek együttesen alkotják az intézményi sportmiliót. Az eredmények és az intézményi szintű különbségek magyarázatához kvalitatív kutatásunk interjúinak tapasztalatait használtuk fel. Az intézményi hatás számos tényezőtől tevődik össze: ezek egy része a hallgatókra vonatkozik (nemi, etnikai, szociokulturális, tanulmányi eredményességre vonatkozó különbségek), de lehetnek strukturális vagy szervezeti jellemzők (az intézmény mérete, szelekciós mechanizmusok, kurrikulumok), továbbá vannak környezeti feltételek (az intézmények, a karok vagy a hallgatók által létrehozott kulturális, társadalmi, politikai klíma) (Pascarella & Terenzini 2005).

A hallgatói összetételre vonatkozóan azt láthatjuk, hogy a diákok relatív anyagi helyzete meghatározó a sportolási gyakoriságra vonatkozóan, s a valamivel rosszabb anyagi helyzetűek sportolnak inkább, ugyanakkor nagyon fontos a hallgatói habituscsoportok hatása: a közösség- és szórakozásorientált, valamint a magaskultúra-fogyasztással jellemezhető, művelődő habitus szintén hozzájárul a sportolás gyakoriságához. Ily módon a hallgatók sportolását, így a felsőoktatási sport világát ezek a habituscsoportok is befolyásolják. Az intézményi sport szervezeti és (infra)strukturális jellemzőit vizsgálva azt láthatjuk, hogy a társadalmi, habituális és sportszocializációs háttér mellett hozzájárulnak a hallgatók rendszeres sportolásához, így a fizikai és szervezeti környezeti modellek is érvényesek. Az interjúkból kiderült, azokban az intézményekben, ahol megfelelő infrastruktúrális feltételek vannak, illetve a hallgatók igényeit figyelembe véve szerveznek sportolási lehetőségeket, építenek az alulról jövő kezdeményezésekre, az intézmény küldetésstudatában megjelenik a sportolás fontossága (akár sportkoncepció formájában), s hangsúlyt fektetnek a közösségépítésre, ott sikerül több hallgatót motiválni a sportolásra.

Azokban az intézményekben, ahol infrastruktúrális vagy szervezeti hiányosságok miatt nincs lehetőség színes sportprogramokra, kiemelkedő szerepe van egy-egy elkötelezett oktató pedagógiai munkájának. Kvantitatív elemzéseink pedig rámutattak a sportoló hallgatótárs mint kortársi szocializációs ágens kiemelkedő szerepére, így az emberi erőforrásra vonatkozó modell érvényességét egyértelműen igazolni tudtuk.

A kampuszkörnyezetre vonatkozóan láthatjuk, hogy azokban az intézményekben, ahol sportos légkör veszi körül a hallgatót, minél több sportoló hallgatót ismer egy diák, annál valószínűbb, hogy ő is rendszeresen fog sportolni.

Az első kutatási kérdésre vonatkozó vizsgálatunk utolsó lépéseként a következő fejezetben bemutatjuk az individuális tényezőket, azaz a testedzés

magatartás-szabályozásának hatását, majd pedig minden magyarázó változót egy modellben tesztelve tárjuk fel a ritkán és rendszeresen végzett sportolás esélyének meghatározó faktorait, illetve országonként nézzük meg, hogy mely tényezőknek van hatása a sportolás gyakoriságára.

A MAGATARTÁS-SZABÁLYOZÁS SZEREPE

A sportolás motivációs háttéréhez a Magatartás-szabályozás a Testedzésben Kérdőívet (BREQ-2) használtuk fel. Jelen vizsgálatban nem célunk a motiváció részletes vizsgálata, hiszen ez a sportpszichológia kitüntetett, nagyon komoly elméleti és empirikus háttérrel bíró területe, ugyanakkor fontosnak tarjuk, hogy a mikroszintű magyarázó tényezőket is beemeljük a sportolási szokásokat feltáró elemzésünkbe. A kérdőív Ryan és Deci én-determinációs elméletéből kiindulva vizsgálja a sportolás motivációit. Korábbi vizsgálatok érvényesnek és megbízhatónak ítélték a 19-iteemes mérőeszközt, melynek eredetileg öt, vizsgálatunkban három dimenziója van: belső és identifikált, amotivációs és külső motivációs, valamint bevetített szabályozás. A belső motivációs szabályozás során az egyén belső indítatásból végez valamit, az identifikált szabályozás a magatartás felismeréséből és elfogadásából eredeztethető, a külső motivációs szabályozás során másoknak, a külső környezetnek és körülményeknek akarunk megfelelni, a bevetített szabályozás során pedig azért teszünk meg valamit, mert vagy szeretnénk elkerülni a belső feszültséget, vagy pedig szociális elismerést szeretnénk szerezni (Markland, Tobin 2004; Cid et al. 2018).

A társadalmi háttérváltozókat vizsgálva a motivációs szabályozás különböző típusaiban azt láthatjuk, hogy a legtöbb változó a belső és identifikált szabályozásban játszik szerepet. Ez a szabályozás leginkább a férfiakra, a magyarországi és magyar nemzetiségű hallgatókra, a felsőfokú iskolai végzettségű és dolgozó szülők gyerekeire, nagyvárosiakra és az objektíve, illetve relatíve jó anyagi helyzetben lévőkre jellemző. Ezzel szemben az amotivációs és külső motiváció szabályozás sokkal inkább az alacsonyabb társadalmi státuszú hallgatókra és férfiakra: az alapfokú iskolai végzettségű anyák, nem dolgozó apák gyerekeire, a falusiakra és a legrosszabb anyagi helyzetben lévőkre, továbbá az ukrán nemzetiségű ukrainai diákokra jellemző, ami összefüggésben állhat azzal, hogy körükben a legmagasabb a szerényebb anyagi körülmények között élők aránya. A bevetített szabályozás inkább a nőkre, a romániai románokra és a középfokú iskolai végzettségű anyák gyermekeire jellemző, illetve azokra, akiknek anyagi helyzete nagyjából átlagos (függelék, 3–5. táblázatok). Összességében azt láthatjuk, hogy a társadalmi státusz, s ennek részeként a kulturális tőke és gazdasági helyzet jelentősen befolyásolja a testedzéshez kapcsolódó szabályozást: a magasabb státuszú szülők gyermekei, az ezzel járó magasabb kulturális tőkével inkább képesek felismerni, használni, s végső soron belső

meggyőződéssé tenni a testedzés fontosságát, míg az alacsonyabb társadalmi státusszal járó anyagi nehézségek hozzájárulnak ahhoz, hogy elveszti egy hallgató a sport iránti érdeklődését, vagy pedig megfeleléskényszerből végez testedzést. A testedzéssel járó szociális elismerésért vagy a belső feszültség csökkentésért végzett mozgás inkább középosztálybeli sajátosság a hallgatók körében. Azok a hallgatók, akikre a belső, identifikált szabályozás jellemző, hasonló karaktereket mutatnak a Riesman-féle belülről, a külső és bevetített szabályozással rendelkezők pedig a kívülről irányított emberekre (Riesman 1968). A belülről irányított ember szilárd személyiséggel, értékrenddel rendelkezik, míg a kívülről irányítottak magatartását, viselkedését, életmódját, így sportoláshoz fűződő viszonyát a külső környezet és a másoknak való megfelelés határozza meg. A sportolás viszonylatában a belülről irányítottak belső indítatásból sportolnak, a kívülről irányítottak a társadalmi, mikro-környezeti elvárásoknak (pl. egészségizmus), vagy éppen a média által sugallt képnek, divatnak akarnak megfelelni, ezért végeznek testedzést.

Szignifikáns és erőteljes különbségek mutatkoznak a sportolás gyakorisága mentén kialakított csoportok között a testedzés magatartás-szabályozásában: a belső és identifikált szabályozás leginkább a rendszeresen sportolókra jellemző (75,9 pont), míg az amotivációs és külső motivációs, illetve bevetített szabályozás pedig a nem sportolókra (34,71 ($F(2,1939)=22,825$, $p=0,000$) és 66,68 pont ($F(2,1941)=146,423$, $p=0,000$)), a belső pedig a legkevésbé jellemző rájuk (42,65 pont). Ezeket az eredményeket a sportolás gyakoriságának folytonos változójával és szabályozástípusokkal készített Spearman-féle korrelációs elemzések is alátámasztják: a sportolás közepesen pozitívan jár együtt belső és identifikált szabályozással ($r=0,611^{**}$), s gyenge negatív korreláció tapasztalható az amotivációs és külső motivációs ($r=-0,205^{**}$), illetve a bevetített szabályozással ($r=-0,368^{**}$). A csapatsportágak képviselői inkább végzik a választott sportjukat belső indítatásból (70,4 pont), mint az egyéni sportokat űzők (67,1 pont), akárcsak a fizetség nélküli sportkörtagok (77,8) az anyag támogatást is kapó tagokhoz (73,25) és a nem tagokhoz képest (59,64 pont). Azok a hallgatók, akik nem tagjai sportklubnak, a legmagasabb értéket érték el a bevetített szabályozásban (59,33 pont), őket követik az anyagi juttatás nélküli tagok (48,87), illetve a fizetség mellett sportolók (43,91 pont) ($F(2,1907)=53,330$, $p=0,000$). Az eredmények jól tükrözik, hogy a belső indítatásból végzett testedzés járul hozzá leginkább a rendszeres, s inkább a klubformában végzett sportoláshoz. Ugyanakkor azt is látnunk kell a fenti eredmények alapján, hogy ez sem független a társadalmi háttértől: a magasabb társadalmi státuszban lévők ezen a területen is előnyt élveznek, ily módon közvetlenül és közvetve, a motiváción keresztül is befolyással bír. A belső és identifikált szabályozásra vonatkozó eredményeket az alábbi, 23. táblázat foglalja össze.

23. táblázat. A belső és identifikált szabályozás átlagpontszámai a sportolási szokások mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019

		Belső és identifikált szabályozás	F	sig	N
Sportolás gyakorisága	szinte soha	42,65	472,244	0,000	1941
	ritkán	60,58			
	rendszeresen	75,9			
Sportkörtagság	Tag, s ez anyagi segítséget nem jelentett	77,8	69,895	0,000	1909
	Tag, s ez anyagi támogatással is járt	73,25			
	Nem tag	59,64			
Sportág	egyéni	67,1	6,152	0,013	1291
	csapat	70,4			

MAGYARÁZÓ VÁLTOZÓK MÉRLEGEN

A fejezet utolsó kvantitatív elemzéseket bemutató részében választ adunk az első fő kutatási kérdésekre, tehát arra, hogy mely magyarázó tényezőknek van hatásuk a hallgatók sportolásának gyakoriságára a hazai és a határon túli térségekben, különös tekintettel az intézményi sportmiliőre. E kérdés megválaszolásához országonként vizsgáljuk meg a demográfiai, szociokulturális, habituális, szocializációs, intézményi hatáshoz kapcsolódó és individuális tényezők befolyásoló erejét a sportolás gyakoriságára, majd pedig az összmintára vonatkozóan multinominális regressziót alkalmazunk a rendszeres sportolás esélyét meghatározó tényezők megragadásához. Mivel az egyes régiókban különböző számú intézményben történt a lekérdezés, a kis létszámú intézményeket tartalmazó térségekben a kontextuális változók értéke alig változik, így ezek nem tekinthetők magas mérési szintűeknek, ezért a kampuszkörnyezetet mérő három kontextuális szintű sportoláshoz kapcsolódó változót ki kellett hagynunk az elemzésekből.

Minden ország esetében a legerősebb szignifikáns hatást a testedzéshez kapcsolódó szabályozás, azaz az individuális szintű változók gyakorolják, ezek közül is kiemelkedik a belső, identifikált szabályozás: mind az öt országban a legerősebb, pozitív hatása van, de különösen jelentős a szerbiai és a romániai hallgatók esetében ($\beta=,577$ és $,544$), továbbá fontos kiemelnünk, hogy a szlovákiai diákok körében csak ennek van befolyásoló szerepe ($\beta=,449$). A másik két szabályozás csak a magyarországiaknál játszik szerepet, méghozzá csökkenti a sportolás gyakoriságát, ami azt jelenti, hogy egy hallgató minél kevésbé érez motivációt, vagy minél inkább külső hatásra, esetleg a lelkiismeret-furdalás elkerülése vagy a szociális megerősítés végett végez testedzést, sportol, akkor annál ritkábban fog, s egyre nő a valószínűsége annak, hogy abba is fogja hagyni. Mindez azért is fontos,

mert ezek a tényezők a társadalmi és intézményi háttér hatásának kiszűrése mellett is befolyásoló erővel bírnak. Fontos kiemelnünk, hogy az intézményi sportmilió tényezői közül az infrastrukturális lehetőségek használata három országban is komoly pozitív befolyásoló tényezője a sportolás gyakoriságának (Magyarországon ($\beta=,092$), de különösen Kárpátalján ($\beta=,246$) és Vajdaságban ($\beta=,219$)). Az intézményi, emberi erőforráshoz kapcsolódó tényezők közül a sportoló hallgatótárs mint kortárs csoport hatása jelenik meg pozitívan a magyarországi intézmények diákjai körében. Ezen kívül a sportoló barát mint szocializációs ágens szerepe jelentős, növeli a sportolás gyakoriságát mind a hazai ($\beta=,109$), mind a vajdasági diákok körében ($\beta=,226$). Az erdélyi és partiumi hallgatók körében a jobb objektív anyagi helyzet növeli ($\beta=,132$), míg a relatív csökkenti a sportolás gyakoriságát ($\beta=-,150$), ugyanakkor az előző regressziós elemzések rámutattak arra, hogy ezt erőteljesen befolyásolja az egyes intézmények hallgatói összetétele, s az intézményi szintű, sportoláshoz kapcsolódó változók képesek felülmúlni az anyagi helyzetből fakadó hátrányokat. Egyedül a romániai hallgatók esetében játszik szerepet a művelődő, kultúrafogyasztó habituscsoporthoz tartozás, pozitív hatással bír a sportolás gyakoriságára ($\beta=,087$). Mivel nagyon magas a magyarázó változók száma, az eredmények könnyebb értelmezhetősége és interpretálhatósága érdekében csak a szignifikáns hatást mutató változók regressziós együtthatóit mutatjuk be az alábbi 24. táblázatban.

24. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonómiai, habituális, szocializációs, individuális és az intézményi hatás háttérváltozóinak hatása a sportolás gyakoriságára országonként (β regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1572)

	Magyarország (β)	Románia (β)	Ukrajna (β)	Szlovákia (β)	Szerbia (β)
Objektív anyagi helyzet (0–6 pont)	NS.	,132***	NS.	NS.	NS.
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)	NS.	–,150***	NS.	NS.	NS.
Művelődő, kultúrafogyasztó habitus	NS.	,087*	NS.	NS.	NS.
Sportoló barát (0 nincs, 1 van)	,109***	NS.	NS.	NS.	,226*
Egyetemi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)	,092**	NS.	,246**	NS.	,219*
Sportoló hallgatótárs (1 igen, 0 nem)	,079**	NS.	NS.	NS.	NS.
Belső, identifikált szabályozás	,387***	,544***	,330**	,449**	,570***
Amotivációs és külső motivációs szabályozás	–,136***	–,168***	NS.	NS.	NS.
Bevetített szabályozás	–,187***	NS.	NS.	NS.	NS.
R²	,474	,490	,448	,495	,714

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: magányos, passzív habituscsoport; nincs sportoló barátja; nincs sportoló hallgatótársa.

Multinominális regresszióval vizsgáltuk meg, hogy mely vizsgált tényezők növelik vagy csökkentik a ritkán és a rendszeresen sportolók közé tartozás esélyét a teljes mintában. Noha a módszer lehetőséget ad több referenciacsoport kijelölésére, de fő kutatási kérdésünkhöz igazodva vizsgálatunkban csak azokat az eredményeket mutatjuk be, melyekben a nem sportolók adják a referenciacsoportot, hozzájuk viszonyítva néztük meg, hogy milyen esélye van egy hallgatónak a ritkán vagy a rendszeres sportolók közé kerülni.

A ritkán sportolásban egy demográfiai és szociokulturális tényező sem játszik szerepet, azonban Bourdieu habituselméletét igazolva a közösség- és szórakozás-orientált habitussal jellemezhető hallgatóknak 88,7%-kal nagyobb az esélyük (Exp. $B=1,887$), hogy legalább ritkán sportoljanak. Az ebbe a habituscsoportba tartozó hallgatók nagyon nyitottak a diákéletmódra jellemző szabadidős tevékenységekre, buliznak, közösségekbe járnak, s sok időt szeretnek tölteni társas, szórakoztató tevékenységekkel, amibe a sportprogramok látogatása is beletartozik. Úgy tűnik, hogy emellett a sokszínű szabadidő-eltöltés mellett csak alkalmanként tudnak, akarnak sportolni.

A szocializációs tényezők közül a szülőkkel töltött sportos programok is jelentősen növelik a ritkán sportolás esélyét: ha ez jellemző, akkor több, mint kétszer nagyobb az esély (Exp. $B=2,292$), ha nagyon jellemző, akkor 81,4%-kal.

Az intézményi sportmilióre vonatkozóan a sportinfrastruktúra használata is jelentős mértékben hozzájárul a ritkán sportoláshoz (Exp. $B=2,307$). A sportos oktatók és a sportoló hallgatók ismerete csökkenti a ritkán sportolás esélyét: előbbi 56,9, utóbbi 30,6%-kal, melynek háttérében a sportoló hallgatótárs rendszeres sportolásban betöltő nagyon fontos szerepe áll. Ha egy hallgató alkalmanként vagy rendszeresen használja az intézményi sportinfrastruktúrát, akkor 1,7-szer és 4,2-szer nagyobb az esélye a rendszeres sportolók közé kerülni (Exp. $B=1,705$ és $4,240$), a sportoló barátát majd két és félszer, a hallgatótárs pedig majd kétszer növeli ezt az esélyt (Exp. $B=2,435$ és $1,998$). Ha egy hallgatónak több olyan oktatója van, akivel sportról, egészséges életmódról tud beszélni, ez meglepő módon a rendszeres sportolásra is negatív hatással bír: 53,9%-kal csökkenti az esélyét. Az eredmények alapján második hipotézisünk, mely szerint *az olyan egyetemi/főiskolai oktató ismerete, akivel sportról, egészséges életmódról lehet beszélgetni, a sportoló hallgatótársak, illetve az intézményi sportolási lehetőségek minél gyakoribb használata és az ezekkel való elégedettség mint az intézményi sportmilió dimenziói pozitívan befolyásolják a sportolás gyakoriságát a társadalmi, habituális és spportszocializációs háttér hatásának kiszűrése után is*, részben igazolódott. A sportinfrastruktúra használata és a sportoló hallgatótárs pozitív hatása egyértelműen igazolódott, míg az oktatók szerepe feltételezéseinkkel ellentétes eredményt hozott, a sportolási lehetőségekkel való elégedettségnek pedig nincs hatása. A relatív anyagi helyzet, a habitus, és a sportszocializációs tényezők befolyásoló ereje az intézményi sportmilió mellett is érvényesül.

Mint azt korábban is láttuk, itt is a belső, identifikált szabályozásnak van a legnagyobb befolyásoló ereje mind a ritkán, mind a rendszeres sportolók közé kerülésben: előbbi esetben majdnem négyszer (Exp. B=3,893), utóbbi esetében tizenkétszer (Exp. B=12,430) nagyobb az esély. A rendszeres sportolás esélyét 58,6%-kal csökkenti az amotivációs és külső motivációs szabályozás, míg a bevetített szabályozás 64,6%-kal a rendszeres és 37,9%-kal a ritkán sportolást, így harmadik hipotézisünk, mely így hangzott: *az intézményi sportmilió mellett a sportolás magatartás-szabályozása mint individuális tényező típusai közül a belső szabályozás növeli, a külső, amotivációs és bevetített szabályozás pedig csökkenti a sportolás gyakoriságát*, igazolódott.

A relatív anyagi helyzet hatását még az individuális tényezők sem voltak képesek felülrni a romániai almintában, a regressziós modellünk mutatja, mi állhat ennek hátterében: az, hogy az átlagosnál valamivel rosszabb anyagi helyzetűeknek mintegy ötször nagyobb az esélyük a rendszeresen sportoló hallgatók közé kerülésre (Exp. B=5,482). Érdemes lenne tudni, hogy vajon mennyire látják reálisan ezek a hallgatók saját anyagi helyzetüket. Mint azt korábbi elemzéseink is mutatták, jelen esetben is igazolódott a férfiak előnye a rendszeres sportolásban: nekik 91,8%-kal nagyobb az esélyük. Más szocio-demográfiai tényezőknek nincs befolyásoló erejük az individuális tényezők bevonása után, ezek képesek felülrni az esetleges társadalmi hátrányokat, ugyanakkor azt is láthattuk korábbi elemzéseinkből, hogy a motivációs szabályozástípusok sem függetlenek a társadalmi háttértől. Míg a belső szabályozás inkább a magasabb társadalmi státuszúakra jellemző, addig az amotivációs és külső szabályozás az alsó társadalmi csoportokból érkezőkre, a bevetített szabályozás pedig inkább a középosztályi hallgatók sajátossága. A logisztikus regressziós együtthatókat mindkét modellben az alábbi, 25. táblázat mutatja be.

25. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonómiai, habituális, szocializációs, individuális és az intézményi hatás háttérváltozóinak hatása a sportolás gyakoriságára (logisztikus regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1506)

	Ritkán sportol (Exp. B)	Rendszeresen sportol (Exp. B)
Nem	1,444	1,918***
Magyarország	0,900	0,476
Románia	0,828	0,501
Ukrajna	1,130	0,939
Szlovákia	1,900	1,214
Anya iskolai végzettsége középfokú	0,944	1,304
Anya iskolai végzettsége felsőfokú	1,375	1,723
Apa iskolai végzettsége középfokú	1,115	0,992
Apa iskolai végzettsége felsőfokú	1,048	0,952
Lakóhely településtípusa 14 éves korban főváros	0,737	0,544

Lakóhely településtípusa 14 éves korban megyeszékhely, megyei jogú város	0,676	0,853
Lakóhely településtípusa 14 éves korban kisváros	0,859	1,233
Apa dolgozik	0,969	1,079
Anya dolgozik	0,017	1,414
Objektív anyagi helyzet átlag feletti	1,374	1,307
Szubjektív anyagi helyzet átlag feletti	0,931	1,388
Relatív anyagi helyzet sokkal rosszabb, mint az átlagos	0,563	2,439
Relatív anyagi helyzet valamivel rosszabb, mint az átlagos	2,068	5,482***
Relatív anyagi helyzet átlagos	1,238	1,688
Relatív anyagi helyzet valamivel jobb, mint az átlagos	1,116	1,876
Közösség- és szórakozásorientált habitus	1,887***	1,283
Művelődő és kultúrafogyasztó habitus	1,606*	1,545
Közös sportprogramok a szülőkkel (inkább nem jellemző)	1,241	1,055
Közös sportprogramok a szülőkkel (inkább jellemző)	2,292***	1,221
Közös sportprogramok a szülőkkel (teljes mértékben jellemző)	1,814*	1,574
Van sportoló barátja	1,215	2,435***
Egyetemi sportinfrastruktúra használata (ritkán)	2,307***	1,705*
Egyetemi sportinfrastruktúra használata (rendszeresen)	1,264	4,240***
Egyetemi sportprogramok látogatása (ritkán)	1,388	1,028
Egyetemi sportprogramok látogatása (rendszeresen)	0,413	1,350
Van egy olyan oktatója, akivel sportról tud beszélgetni	0,808	1,118
Van több olyan oktatója, akivel sportról tud beszélgetni	0,431*	0,461*
Van sportoló hallgatótársa	0,694**	1,998***
Az intézményi sportolás lehetőségekkkel való elégedettség átlag feletti	0,995	1,052
Belső, identifikált szabályozás átlag feletti	3,892***	12,430***
Amotivációs és külső motivációs szabályozás átlag feletti	0,796	0,414***
Bevetített szabályozás átlag feletti	0,621**	0,354***

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Nagelkerke $R 0,485$. Referenciakategóriák: nő; Szerbia; apa–anya végzettsége általános iskola; falu; apa–anya nem dolgozik; átlag alatti objektív és szubjektív anyagi helyzet; a relatív anyagi helyzet sokkal jobb, mint az átlagos; magányos, passzív habituscsoport; nincs sportoló barátja; soha nem szerveztek közös sportprogramokat a szülőkkel; nincs olyan oktatója, akivel sportról tudna beszélgetni; nincs sportoló hallgatótársa; soha nem használta az egyetemi sportinfrastruktúrát; soha nem vett részt egyetemi sportrendezvényen, programon, eseményen; átlag alatt elégedett az intézményi sportolási lehetőségekkel; átlag alatt jellemző rá a belső, identifikált, az amotivációs és külső motivációs, valamint a bevetített szabályozás.

AZ INTÉZMÉNYI SPORTMILIŐ JELLEMZŐI HAZAI ÉS HATÁRON TÚLI EGYETEMEKEN

Kvalitatív kutatásunkban készült interjúk alapján a következő fejezetben bemutatjuk a vizsgált felsőoktatási intézménytípusok testnevelésének és sportéletének hátterét,

legfontosabb jellemzőit, amik összességében alkotják az intézményi sportmiliót. Arra kerestük a választ, hogy milyen szervezeti háttere van a testnevelésnek, ahol sok esetben a diákok legelőször találkoznak az intézményi sporttal, illetve milyen célja, küldetése, illetve jellemzői vannak a testnevelés óráknak és a sportéletnek, amik befolyásolhatják a hallgatók sporttapasztalatait az intézményeken belül.

A testnevelés háttérét alapvetően két fontos tényező határozza meg: a jogszabályi háttér (milyen kötelezettségeik vannak a hallgatóknak), ez pedig országonként változó, illetve az, hogy milyen infrastrukturális lehetőségei vannak az intézménynek. Azt láthatjuk, hogy mind az öt országban alapvetően a felsőoktatási intézmény hatáskörébe tartozik, hogy milyen testneveléshez köthető kötelezettségeket kell teljesíteni a diákoknak, ez lehet kreditalapú (pl. PKE) vagy kritériumkövetelmény (DE, NYE, ÚE MTTK, SJE, II. RFKMF, MÁE stb.).

Magyarországon kritériumkövetelményként fogalmazódik meg alapszakon két, mesterképzésben egy félév kötelező testnevelés teljesítése a diploma megszerzéséhez, ugyanez a helyzet a Selye János Egyetemen, ugyanakkor tudni kell, hogy ezt minden egyetem maga határozza meg az akkreditációjában. A Debreceni Egyetemre vonatkozóan látnunk kell, hogy maga a testnevelés egy nagyobb sportkoncepció részét képezi, amelyben helyet kap a sporttudományi képzés/kutatás, versenysport és szabadidősport szervezése és természetesen a hallgatók kötelező testnevelésének biztosítása. Ebben a különböző sportágak kipróbálása játssza a legfontosabb hangsúlyt, amik olyan élményeket nyújtanak a számukra, melyek hatására a kötelező jelleg előbb-utóbb belső motivációvá alakul.

„És azt látjuk, hogy az egészség nevelés kapcsán ez egy fontos terület, ne szokjanak le a mozgásról, és minél több embernél maradjon meg. Nyilván aki ezt nem akarja, az nem fogja csinálni, de bízunk benne, hogy sok olyan hallgató van, aki azáltal, hogy muszáj neki, felismeri azt, hogy ez nem egy szenvedés, hanem egy jó dolog.” (Versenyorientált1/3)

„Soha nem általános testnevelés órát tartottunk, mint ahogy ezt az alap- és középszintű képzésben teszik, hanem mi mindig sportági órákat hoztunk a hallgatóknak. Mivel nálunk kb. 23, volt, amikor 28 féle sportág közül lehetett választani. „Annak idején egy olyan tanszékvezetőm volt, vagy egy olyan főnököm volt, aki az igazi, vérbeli testnevelő tanár volt, még a régi időkben, és Ő a kollégáknak mindig azt közvetítette és azt kérte tőlünk, hogy jó, hogy sportági órát tartunk, de az általános és sokoldalú képzésre nagyon oda kell figyelni, a hallgatóknak nagyon rossz az állóképessége, nagyon rossz az erőnléte, tehát a cardiovascularis rendszert fejleszteni kell. Amikor órára jön a hallgató, mindig csinálunk olyan gyakorlatokat, hogy azért bizonyos szintű fejlődés tapasztalható legyen, illetve a gimnasztikára nagy hangsúlyt fektessünk, mert az is

általános dolog, azt mindenki meg tudja csinálni, és utána jöhet a sportági rész.” (Versenyorientált1/3)

Romániában négy félévnyi testnevelést tesz kötelezővé a vonatkozó jogszabály, amiért félévente egy kredit jár. Ezeket a hallgatók jellemzően a képzés elején teljesítik. Interjúalanyaink elmondása szerint ezeken az órákon zömmel olyan mozgásformákkal ismertetik meg a hallgatókat, amelyekkel sokszor nem is találkoztak a középiskolákban. A BBTE-re az ország minden részéről érkeznek diákok, s van köztük olyan, aki még soha nem járt kosárlabda-mérkőzésen, míg a PKE egyik oktatója kiemeli, hogy nemcsak fizikálisan, de technikai értelemben is komoly hiányosságokkal érkeznek a hallgatók a középiskolákból. Ezeket próbálják a testnevelés órákon valamelyest kompenzálni, akárcsak a DRHE tanítóképzésében. A BBTE Sporttudományi Kara komoly szervezőmunkát vállal azért, hogy minden kar hallgatóinak testnevelését ők szervezik és valósítják meg: egy-egy oktató felel egy-egy karért, s egyeztetve az adott karral próbálják beilleszteni órarendjükbe a testnevelést. Azonban mivel Kolozsváron a városban elszórtan vannak a kampuszok, komoly időt is igényel a hallgatóktól, hogy eljussanak a kar sportközpontjába.

„12 évi tanulás után még egy kosárlabdát nem fogott a kezébe, ő nem tudja, hogy mi az a kosárlabda, kézilabda, röplabda. Sajnos annyira gyenge az általános iskolás, gimnáziumi testnevelés-oktatás. Most mondjam azt, hogy szerintem ebben a testnevelő tanárok is hibásak? Nem érdekli őket, hogy nem tanítanak nekik semmit. És már nagyon nehéz 19–20 évesen rávenni őket, hogy játszanak. Ha addig nem szerették meg, nem tanulták meg, akkor onnan nagyon nehéz.” (Testkultúra-minimalizáló 1)

Minden általunk vizsgált intézményben megjelenik a kötelező testnevelés valamilyen formában, azonban más és más céllal. A versenyorientált intézményekben legáltalában olyan hangsúlyt fektetnek erre, mint a versenysportra, sőt találhatunk példát arra is, hogy ez ad keretet a versenyzők kiválasztásához, vagy a közösségépítéshez, illetve abban, hogy érdekeltté tegyék a hallgatókat a szabadidős sportprogramokban, ezzel hozzájárulva, hogy újabb és újabb élményeket szerezzenek a sportolás által, ami hozzájárulhat az élethosszig tartó sportszocializációjukhoz. A testnevelés-fókuszú intézményekben természetesen ez alkotja a sportélet legfontosabb pillérét. Alapvetően a testnevelési tanszékek, intézetek két feladatot látnak el: ők szervezik meg, hogy minden hallgató lehetőségeinek, igényeinek és időbeosztásuknak megfelelően tudja teljesíteni a testnevelés-kötelezettséget, illetve gyakorlati és elméleti órákat tartanak azokon a képzéseken, ahol a képzési tervben megjelennek a motorikus képességekhez kapcsolódó tantárgyak (NYE, SJE, ÚE MTTK). Ezekből a testnevelés órákból nőttek ki aztán az olyan szakkörök, sportfoglalkozások, amik már nem kötelező jelleggel

működnek, hanem a lelkes hallgatók sportolási igényeit elégítik ki az intézmény falain belül. A verseny- és testnevelés-fókuszú intézményeknél fontos szervezési kritériumként jelenik meg, hogy minél szélesebb választási lehetőséget kínálnak a hallgatóknak, és/vagy az órák minél élménydúsabbak, játékosabbak legyenek, amennyiben a fizikai lehetőségek nem teszik lehetővé több sportág felkínálását. A közösségteremtő intézményekben pedig a legfontosabb cél, hogy olyan szakok hallgatói is találkozzanak, s részt vehessenek közös, s emellett egészséges tevékenységben, akik egyébként aligha találkoznának, pláne nem alkotnának közösséget. A fő cél egyébként mindenhol a mozgás megszerettetése és fontosságának felismertetése az egészségtudatos-ság szempontjából, ezáltal az élethosszig tartó egészségtudatos életmódra történő nevelés. A testkultúra-minimalizáló intézményekben tulajdonképpen egy személyre, a testnevelő tanárra hárul a testnevelés órák megszervezése és lebonyolítása, s ez képezi az intézmények teljes sporthoz kapcsolódó tevékenységét (más sportprogramok infrastruktúra és intézményi háttér, koncepció, elköteleződés hiányában szinte egyáltalán nincsenek).

„... [célunk] Egy olyan közösséget igyekszünk kovácsolni, és ez majd a programoknál fog előjönni ismételten, hogy a mozgás által jobban megismerik a hallgatók egymást, illetve a pedagógusok is a hallgatókat. Tehát tényleg egyfajta közösségformáló szerepet szeretném, hogy betöltsön ez a mozgás az intézményben, illetve a testnevelés. Igazi cél egyébként eredményességi szempontból nincs, tehát nem eredmény, hanem inkább az emocionális érzéseket szeretnénk kielégíteni a hallgatók körében... Míg a teológusoknál, ahogy mondtam elsősorban kondicionális, mert amit tapasztaltunk az elmúlt két évben, hogy sajnos mind állóképesség, mind erő, a gyorsaságot nem is veszem bele, el vannak maradva ezek a hallgatók. És ezeket próbáljuk egy kicsit, amíg van lehetőségünk, egy kicsit formálni.” (Közösségteremtő2)

Jól érezhető a kötelező szabályozás hiánya az ukrainai intézményekben, különösen az UNE esetében, ahol az első félévben az intézmény beépíti a hallgatók tanmenetébe a testnevelést, mivel azonban semmilyen kontroll lehetőség nincs, ezért, amikor ezt megtudják a diákok, nem járnak be, második félévben pedig mintegy 75%-os a lemorzsolódás. A beregszászi főiskola ezt a problémát úgy oldotta meg, hogy minden hallgatónak az első négy félévben részt kell vennie valamilyen közösségi extrakurrikuláris tevékenységben, szakkörön (kórus, néptánc, tudományos kör, sport stb.). A főiskolán kilenc ilyen működik, közülük hat sport (kézilabda, kosárlabda, röplabda, asztalitenisz, futball, aerobik). Ennek teljesítését a vezetőtanárnak a leckekönyvben kell igazolnia, s ezzel együtt van teljesítve az adott félév, így van tétje. A sportfoglalkozásokat szívesen választják a hallgatók, akik közül aztán többen a négy félév teljesítése után is, leginkább csapatban, egyetemi-főiskolai versenyeken is részt vesznek. Ily módon

válí egy kötelezettség aztán belső indíttatású, kedvtelésből végzett sportolássá. Az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán is hasonló rendszert vezettek be, mivel Szerbiában sincs testnevelés-kötelezettsége a hallgatóknak: kötelezően választható tárgyként bevezették a sportfoglalkozásokon vagy kórusban való részvételt. Emellett szabadon választható programként is, ha látogatják ezeket, akkor a félév végén jutalomban részesülhetnek (pl. kiránduláson való részvétel). Az ő esetükben az óraterhelés nem teszi lehetővé több testnevelés kötelező tételét. Ennek a külső motívumnak a hiányában azonban a hallgatók jelentős részére az jellemző, hogy amint megtudják, hogy semmilyen következménye nincs annak, ha nem járnak be testnevelés órára, a továbbiakban nem fognak járni.

„Nálunk van 3 csoport a testnevelésnél, 1. általános csoport, akik bármilyen szakra járnak, ők egyszer járnak testnevelő órára hetente. Ez nekik kötelező. De a diplomához nem kötelező. Ez is kb. 50%–os látogatottságú. Az első szemeszterben jobban járnak, mert még nem tudják, hogy nincs formális kontrol. De szünidő után valahogy megtudják, hogy ez nem fog számítani az osztályozáskor. Ekkor már csak 25%-uk jár. A második szemeszter katasztrofális, 25 %-os látogatottság. A második csoport a speciális egészségügyi csoport, itt vannak jó speciális kollégáink, akik a betegség, és egészségmegőrzést betegségcsoportonként is felosztják, 3 nagy csoportra. De sajnos ez sem kredites. És a 3. csoport, a sport csoport, akik háromszor hetente járnak, ők versenyeznek, válogatottak. Járnak egész Ukrajna területén, futsalt játszanak. 360–an vannak a sportcsoportban.” (Versenyorientált2)

Azokban az intézményekben, ahol óvópedagógus- vagy tanítóképzés zajlik (PKE, DRHE, ÚE MTTK, SJE) a tantárgyi hálóban több olyan kurzus is szerepel, ami mozgásos tevékenységeket tartalmaz annak érdekében, hogy ők is majd tudjanak ilyen jellegű foglalkozásokat, testnevelés órát tartani az óvodában, iskolában. Ezekben az intézményekben több interjúalany is kiemeli, igen hiányos tudással érkeznek a hallgatók, így az alapoktól kell elindulni annak érdekében, hogy eljussanak arra a szintre, hogy ezek a diákok tudják majd a gyerekeket tanítani, mozgásukat fejleszteni. A Selye János Egyetem képzéseiben két táborban is részt kell venniük, mert minden iskola-fokon megjelennek a természethez kapcsolódó rekreációs tevékenységek (túrázás, természetiskola, táborok). Így a leendő óvópedagógusok és tanítók/nők nagyon komoly teljesítménytúrán vesznek részt a képzés alatt. Ezeknek a programoknak a képzési kötelezettségeken túl komoly közösség-összekovácsoló ereje is van. Emellett számukra kötelező az egyetemi sporteseményeken, rendezvényeken, illetve városi sportprogramokon való részvétel, amelynek célja egyfajta „első lökés” adása a számukra, hogy aztán ha megismerik és megkedvelik ezeket a mozgásformákat, akkor maguk is végezzék.

Az interjúelemzés során megvizsgáltuk, hogy milyen missziója, értéke és célja van a sportnak és testnevelésnek a vizsgált intézményekben. A testnevelés céljáról és összehasonlításáról intézménytípusonként már fentebb volt szó, de a sportprogramokra, rendezvényekre vonatkozóan is elmondható, hogy ezek fő célja minden intézményben a mozgás, a sport megszerettetése, fontosságának tudatosítása az egészséges életmód viszonylatában, a személyiség-fejlesztés, pozitív élmények nyújtása, illetve a közösségformálás. Az egyes intézménytípusok között elsősorban tartalmi különbségek vannak, melyeket meghatároznak természetesen az infrastrukturális, anyagi lehetőségek, s mint korábban láthattuk, az intézményvezetés attitűdje. A versenysport-orientált intézmények sajátossága a komplex gondolkodás: egyaránt fontos hangsúlyt fektetnek a változatos, érdekes testnevelés órák biztosítására, a hallgatóközpontú sportrendezvényekre, melyek esetenként a versenysport alapját (versenyzők kiválasztását) képezik, de emellett a versenysportolók és egyetemi csapatok megjelennek az intézmények önmagukról alkotott és kifelé mutató képében. Rendszeresen bemutatják, és kellő nyilvánosságot adnak a versenysportolók eredményeinek, díjazták őket, s ennek kettős funkciója van: a világ felé büszkén mutatják, hogy ezek a sportolók is az adott egyetemet választották, illetve azt, hogy milyen eredményesek az egyetemi sportoló csapatok, a saját hallgatók felé pedig azt közvetítik, hogy érdemes és lehetséges hallgatóként sportolni, s az intézmény megbecsüli sportoló diákjait, példaként állítják a többi hallgató elé.

„Még azt szeretném mondani, hogy a mi karunkon szoktunk találkozót rendezni a régi hallgatókkal, akik sportmesterek, vagy nemzetközi sportmester címmel rendelkezik. Eljönnek, és találkozni az elsősökkel, másodikosokkal, elmesélik, hogy hogyan tanultak, edzettek, versenyeztek. Kb. fél évvel ezelőtt volt egy olimpián szereplő, a mi hallgatóinkkal találkozott. Elmondta, hogy milyen fontos a tanulás és a testnevelés.” (Versenyorientált2)

A közösségformáló intézményekben nagyon fontos a személyes kapcsolat kialakítása a résztvevőkkel és egymás között, a sportos tevékenység csak így éri el valódi funkcióját: nagyon fontos, hogy a tanár megismerje a résztvevők igényeit, korábbi tapasztalatait, elvárásait, s esetleges problémáit, rendszeresen kommunikáljanak egymással, ez pedig csak úgy lehetséges, ha az órák után és között személyes beszélgetésekre kerül sor. A határon túli intézményekben a sport révén történő közösségformálásnak nemcsak az a célja, hogy közelebb hozza egymáshoz a különböző szakokon, képzési formákon tanulókat, hallgatókat és oktatókat, hanem a kisebbségi magyar identitás és közösséghez tartozás erősítése is. Ily módon nemcsak hallgatói, hanem magyar közösségformálás és identitás-megőrzés is zajlik a sportfoglalkozásokon, szakkörökön.

A testnevelésóra-fókuszú intézményekben egyrészt bizonyos lehetőségek miatt nincs lehetőség nagyobb sportéletre, másrészt az iskolai testnevelés óra hiányosságai, vagy éppen a képzési sajátosságok miatt van szükség nagyobb hangsúlyt fektetni a testnevelés órák szervezésére, tartalmára, hogy megismerhessenek olyan sportágakat, mozgásformákat, s így olyan sporttal kapcsolatos élményeket szerezhessenek, amikre korábban nem is volt lehetőség. Természetesen a heti egy testnevelés óra vagy alkalmoszerű sportrendezvény nem elegendő az egészségfejlesztéshez, de mintát nyújt, példát mutat arra vonatkozóan, hogy mennyi pozitív élményt adhat a sportolás, mennyivel jobb a közérzetünk, ha mozgunk, s nemcsak élvezetes, de az egészség szempontjából nagyon hasznos szabadidő-eltöltés, így érdemes beépíteni az életvitelbe. Sok esetben azt láthatjuk, hogy itt zajlik a rendszeres fizikai aktivitásra történő nevelés és a negatív attitűdök lebontása a mozgással kapcsolatban:

„Pont most volt TRX edzés! Az elején mindenki azt mondta, hogy nem tudom végigcsinálni. Utána átbillentek, végigcsinálták, és örültek, hogy ilyenben részt vehettek. És köszönik a karnak, hogy volt ilyen lehetőség, mert korábban ilyen mozgásformával nem találkoztak... A lényeg az, hogy nem tudod elképzelni a boldogságot az arcukon a gyakorlatok közben. És végigjártsszák a 1,5 órát. És akkor döbbennek rá, hogy mi az, amiből kimaradtak. Mekkora pluszt ad ez az életükhöz. 20 évesek szaladgálnak, mint a kisgyerekek. Így próbálok megfogni őket, hogy amit megtapasztalnak, vigyék be az életükbe. És amikor majd tanítók, vagy pedagógusok lesznek, ezt a szemléletet vigyék tovább. Tisztában vagyok, hogy ez utópisztikus, de jobb, mint a porosz rendszer.” (Testnevelés-fókuszú1)

A testkultúra-minimalizáló intézményekben a fő feladat a kötelező testnevelés óra biztosítása, de ezekben is megjelenik az iskolai testnevelés órák hiányosságainak pótlása. Ez pedig meghatározza az órák tartalmát, felépítését, akárcsak a hiányos infrastrukturális feltételek.

Jelentősen befolyásolja egy-egy intézmény sportéletét, intézményi kultúráját a sportolásra vonatkozóan, ha van sportkoncepciója. A versenysport-orientált intézményekben találunk ilyen, vagy ha nincs is egy konkrét dokumentumban megfogalmazva, akkor minden évben össze kell állítani a vezetőség számára, hogy milyen testneveléshez és sporthoz kapcsolódó céljai, feladatai és tervei vannak a sportot szervező intézetnek. A többi intézménytípusban nem jelenik meg ennyire konkrétan a sportkoncepció az intézményi kultúrában, azonban a testnevelést szervező intézetek, vagy testnevelők küldetésstudatában mindenképpen érezhetjük, hogy a legfontosabb cél a sport megszerettetése, beépítése a mindennapjaikba és a pályájukba pedagógusjelöltek esetében.

A testnevelés-fókuszú intézmények sportra vonatkozóan kevésbé, inkább a testnevelés órák megszervezéséhez és megvalósításához szükséges keretrendszert és feladatokat határozzák meg koncepcionálisan. A Debreceni Egyetem sportkonceptiója egyedülálló komplexitását, kiemelkedő szakmaiságát tekintve. Ebben megjelenik a sportolással kapcsolatos minden terület: oktatás, kutatás, szervezés, szabadidős rendezvények, versenysport. Meghatározza ezek fő feladatait, célját, a célok megvalósításához szükséges feltételeket, finanszírozást, s az intézmény igyekszik ezekhez minél több anyagi forrást biztosítani annak érdekében, hogy a megvalósítás minél eredményesebb legyen. A legfontosabb célkitűzése, hogy minden hallgató megismerkedhessen minél több fajta sportolási lehetőséggel, hogy a mozgás élete részévé váljon, ahogyan az intézmény életének a része a sportegyesülete (a DEAC), ami a versenysport fő bástyája az egyetemen. A testnevelés, a sportrendezvények során fontos célként fogalmazódik meg a mozgás megszerettetése, az egészségtudatosság fejlesztése, a hallgatói közösségépítés, valamint a DEAC és a szurkolócsoportok révén az egyetemi identitás, az intézmény hírnevének erősítése. Interjúalanyaink a következőket emelték ki a sportkonceptióval kapcsolatban:

„Amint az előbb említettem, hogy kötelező tanrendi elfoglaltság, amihez az egyetemnek a személyi, tárgyi feltételeket biztosítani kell. Onnantól kezdve, hogy a testnevelés órákon mit csinálnak, és hogyan választanak ki hallgatókat, valamilyen más tevékenységre. Vagy hogyan biztatják őket, további sportolásra, akár versenyszerű sportolásra, az a testnevelő szakmai stábnak a feladata. Az egy nagyon pozitív dolog, hogy a sportiroda minden évben a felvételizőket lekérdezi a sporthoz való attitűdökről, hozzáállásról, esetleges korábbi versenysport tevékenységükről, és így próbáljuk őket bekapcsolni az egyetemi életbe....

Számba vettük, hogy ehhez milyen célrendszert kell felállítani, testnevelés, sporttudományi oktatás beindítása, infrastruktúra, sportegészségügy, versenysport stb. És akkor ehhez hozzávettük, hogy a cél megvalósításához, milyen tevékenységek, milyen feladatok szükségesek, ezt ki végezze el, és honnan lesz rá pénz. És most 12 évvel ez után, elmondhatjuk, hogy nagyon sok eredményt elértünk már, de hála Istennek nem teljesítettük a táblázatunkat, úgyhogy, van még hova fejlődni. Ennek a keretében kezdtük el, hogy a személyi állomány fejlődjön, az infrastruktúra fejlődjön, kutatások legyenek az egyetemen, és mind egyik vonalon szépen haladtunk.” (Versenyorientált1/2)

„Tehát ne az legyen a nagyon fontos küldetésünk, ha valaki szervez egy sportnapot, vagy kari rendezvényt, akkor csináljunk sportot, az annyiból tart, hogy én intézek valamilyen foci bajnokságot, van három csapatom, tulajdonképpen egy teljesen gagyri rendezvény. Akik, ha ilyenén részt vesznek, azok érzik

is, és nagyon komoly visszajelzések vannak, ezeket szeretnénk letisztítani, és az egyetemhez méltó rendezvényeket megvalósítani minden sportágban.”
(Versenyorientált1).

Az interjúkban is többen kiemelték, hogy mennyire fontos a hatékony sportélet működtetéséhez és a sporttal kapcsolatos célok eléréséhez (a hallgatók sportra motiválásához) a megfelelő sportinfrastruktúra, mint azt kvantitatív elemzéseink is mutatják. A versenysport-orientált intézmények ezen a területen is élen járnak, hiszen a sportolók, csapatok felkészüléséhez elengedhetetlen a megfelelő fizikai környezet, de azt is láthatjuk, hogy a jól felszerelt termek, pályák nem elegendők, ha több hallgatót szeretnének megnyerni a rendszeres sportolás számára. Egyrészt fontos az intézményvezetés elköteleződése: a sportnak meg kell jelennie az intézmény mindennapi életében, céljaiban, a világ felé önmagáról mutatott képében. Másrészt figyelembe kell venni a résztvevők, azaz a hallgatók igényeit, elvárásait, tapasztalatait, életkörülményeit. Egy-egy intézmény hallgatói összetétele igencsak sokszínű: megjelennek az elsőgenerációs értelmiségek, a kisteleplülésről, a hátrányos társadalmi háttérű családokból érkezők, önmagukat fenntartó, tanulás mellett dolgozók, akiknek egyetlen tapasztalata a sporttal kapcsolatban az unalmas, poroszos, esetleg teljesen hiányos testnevelés órák, vagy éppen a szűkebb-tágabb családi környezetében senki sem sportolt, nem volt soha téma a sportolás fontossága. Amennyiben egy intézmény sportszervezői nem ismerik meg valamelyest a hallgatók sporttal kapcsolatos attitűdjeit, korábbi tapasztalatait és elvárásait, ott a legfelszereltebb sportcsarnok vagy legjobb sportprogram sem fogja vonzani a hallgatókat.

Az esetleges infrastrukturális hiányosságokat egy-egy elkötelezett oktatói pedagógiai munkája is képes valamelyest kompenzálni. A testnevelő lelkesedése, elhivatottsága kulcsmomentum lehet, hiszen személyes példával és ráhatással tudja kialakítani a mozgás, sportolás iránti pozitív attitűdöt a diákokban, képes motiválni, élményeket nyújtani, ismereteket közvetíteni, azaz tanítani illetve nevelni az egészségtudatos életmódra. Különösen fontos szerepük van a közösségformáló intézményekben, ahol a sportélet motorjaként funkcionálnak: ők hozzák össze a különböző karok, szakok hallgatóit, vagy akár oktatóit, úgy szervezi a foglalkozásokat, hogy megismerkedhesenek egymással, hiszen a közös sporttevékenység során, például a csapatsportokban, együtt kell működniük, egymásra vannak utalva, s ennek közösség-összekovácsoló szerepe van. Kiemelkedően fontosnak bizonyul a személyes példa, odafigyelés, tanácsadás, beszélgetés a hallgatók korábbi élményeiről és tapasztalatairól, amelynek - véleményünk szerint - a legnagyobb hatása van rájuk. A Selye János Egyetemen a választható sportórákat (pl. aerobic) a hallgatók órarendjéhez igyekeznek igazítani, hogy minél többen részt tudjanak venni, akik szeretnének. A Munkácsi Állami Egyetemen a testnevelők végzik a tehetségek kiválasztását, s edzését, versenyekre való felkészítését teljesen önkéntes alapon, szabadidejükben, fizetség nélkül. Tehát jól

láthatjuk a testnevelő tanárok kiemelkedő szerepe a fiatalok egészségtudatosságra nevelésében és élethosszig tartó sportszocializációban nem csak a középfokú oktatásban fontos.

Összességében elmondhatjuk, hogy a vizsgált felsőoktatási intézményekben a testnevelés és sportélet legfontosabb célja a hallgatók megismertetése és megszerettetése a különböző mozgásformákkal annak érdekében, hogy fontossá váljon életük további részében is az egészségük megőrzése. Emellett megjelenik a közösségépítés mint kiemelkedő cél, s elsősorban a Debreceni Egyetemen a versenysport is fontos részét képezi a sportéletnek, ami beépül az intézményi imázsba.

Több interjúalany is kiemelte a „kötelező” testnevelés, sportprogramokon, illetve szakkörökön (amik közül lehet sportot is választani) való részvétel szerepét. Ezek mintegy „kezdő lökésként” funkcionálnak a hallgatók számára, hogy megismerjék a különböző mozgásformákat, élményeket, tapasztalatokat szerezzenek annak érdekében, hogy ezekkel gazdagodva aztán az intézmény falait elhagyva is sportoljanak. Természetesen minden intézményben van egy nagy létszámú csoport, akiket semmilyen módon sem lehet sportra motiválni, számukra ez egy hiánypótló mozgásforma. Azoknak az aránya, akik minden sporteseményen örömmel vesznek részt kb. 10-15 százalék, de szintén van egy nagy létszámú csoport, akiknek szüksége van erre a kezdő lökésre, hogy aztán majd tapasztalatokkal gazdagodva már önként vegyenek részt sportprogramokon, vagy kezdjenek el rendszeresen mozogni. Ily módon a kötelező jelleg nagyon hasznos, ugyanakkor riasztó hatású is lehet, így nagyon fontos, hogy egy-egy intézmény hogyan közvetíti ezt a kötelezettséget a hallgatók felé.

A testnevelés órák és sportprogramok akkor érik el céljukat, ha megvan az ezekhez szükséges infrastrukturális háttér, az intézmény vezetése számára is fontos a sport, és a szervezés során figyelembe veszik a hallgatói diverzitást a sporttapasztalatokra és a szociokulturális háttérre vonatkozóan. Strukturális szinten fontos, hogy legyen egy tanszék, intézet, sportiroda, aminek fő feladata az intézményi sportélet szervezése. Ennek hiányában egy-egy testnevelőre hárulnak ezek a feladatok, ami korlátozott mértékben ad lehetőséget változatos testnevelés órák és sportprogramok megvalósítására, mint azt láthatjuk a testkultúra-minimalizáló intézmények esetében.

Összefoglalás

Az empirikus kutatást bemutató első fejezetben megvizsgáltuk első fő kutatási kérdésünket, miszerint mely társadalmi, szocializációs, intézményi és egyéni tényezők határozzák meg a hallgatók sportolási szokásait határon inneni és túli felsőoktatási intézményekben különös tekintettel az intézményi sportmilőre. A sportolási

szokásokhoz kapcsolódóan a fő vizsgált változója a sportolás gyakoriságának folytonos és háromkategóriás változója volt, valamint a sportkörtagság különböző formái, illetve az, hogy egy hallgató egyéni vagy csapatsportágat űz-e.

Eredményeink rávilágítottak arra, hogy a sportolási szokásokban jelentős szociokulturális és habituális különbségek vannak: a rendszeres sportolás egyértelműen a magas státuszú, valamint a művelődő-kultúrafogasztó habitusú férfi hallgatókra jellemző inkább, a ritkán sportolás valamint az egyéni sportok űzése inkább a közöség- és szórakozásorientált habitussal bíró diákok körében figyelhető meg. A nők és hátrányosabb helyzetű hallgatók kevésbé sportolnak, ha mégis, inkább a csapatsportokat preferálják. Ugyanakkor többváltozós elemzéseink rávilágítottak arra, hogy a szociokulturális háttér befolyásoló szerepe eltűnik, ha a változók hatását egyszerre vizsgáljuk (kivéve a relatív anyagi helyzeté a romániaiak körében), s sokkal fontosabb a sportos család és barátok pozitív hatása (a magyarországiak és a vajdaságiak körében). Egyértelműen igazolódott a sportos kampuszmilió tényezői közül a sportinfrastruktúra minél rendszeresebb használatának (Magyarországon, Ukrajnában és Szerbiában), valamint a sportos hallgatóknak a pozitív szerepe az anyaországban. A belső, identifikált szabályozásnak van a legerősebb hatása a rendszeres sportolásra a testedzés motivációi közül, a szlovákiai hallgatók körében csak e tényező erősítésével lehet több sportoló diákot elérni.

Eredményeink összhangban állnak korábbi adatfelvételeink (Kovács 2015a; 2015b; 2019a) és más vizsgálatok konklúziójával (Fábri 2002; Perényi 2011), mely szerint a felsőoktatási intézmények képesek nivellálni a társadalmi háttérből fakadó hátrányokat: az egyetemek, főiskolák nyújtotta sportolási lehetőségek, esetünkben főként a megfelelő sportinfrastruktúra biztosítása, olyan hallgatók számára is esélyt ad a sportolásra, akiknek korábban erre nem volt lehetőségük. Másrészt azt is láthatjuk, hogy a kemény szocio-ökonómiai változók szinte egyáltalán nem játszanak szerepet a sportolásban, sokkal inkább fontos, hogy milyen habitussal rendelkezik a hallgató, s ennél is fontosabb a kortársak mint szocializációs ágens szerepe.

Ebben a fejezetben a sportolást tekintettük felsőoktatási eredményességi mutatónak, a következő fejezetben áttérünk kutatásunk másik fő kérdésének vizsgálatához: arra keressük a választ, hogy a sportolás különböző, különös tekintettel intézményi formái hogyan befolyásolják a tanulmányi eredményesség egyes dimenzióit.

A SPORTOLÓI INTEGRÁLTSAÉG HATÁSA A TANULMÁNYI EREDMÉNYESSÉGRE

Kutatásunk második fő kérdéséhez kapcsolódóan a következő fejezetben feltárjuk a sportolási szokások (sportolás gyakorisága, a sportkörüi tagság és sportág jellege) és a tanulmányi eredményesség különböző dimenziói közötti összefüggéseket. A fejlődési elméletből (Brohm 2002; Marchant et al. 2009; Miller et al. 2007) kiindulva azt feltételezzük, hogy a sportolás gyakoriságával növekszik a tanulmányi teljesítmény is, ugyanakkor a zero-sum elmélet (Eitle, Eitle 2002; Miller et al. 2007; Coleman 1961) arra hívja fel a figyelmet, hogy a magas szintű versenysport, mely esetünkben az anyagi juttatás mellett sportoló klubtagokat jellemezheti, csökkentheti a tanulmányi eredményességet. Az integrációs elméletre (Pascarella, Terenzini 1980; Tinto 1975) vonatkozóan pedig azt vizsgáljuk meg, hogy az egyetemi sportinfrastruktúra használata, illetve sportprogramokon való részvétel, azaz a sportolói integráltság vajon tényleg perzisztensebbé, s összességében eredményesebbé teszi-e a hallgatókat a szociális interakciók révén.

Pusztai (2004; 2011; 2015), Szemerszki (2015), illetve korábbi munkáink (Kovács 2015a; 2015c; 2019b) alapján a tanulmányi eredményességet egy sokdimenziós, elsősorban szubjektív mutatókból álló fogalomként értelmezzük, melyben helyet kap a tanulmányi önértékelés, többletmunka, perzisztencia és a külföldi tanulmányok végzése, illetve terve.

A válaszadók 43,9%-a jó tanulónak, 36,3%-a pedig átlagosnak tartja magát, 1,2% nagyon rossznak, 5,7% rossznak, 7,9% pedig nagyon jónak. A hallgatók csupán 7,4%-a vett részt hosszabb-rövidebb ideig tartó külföldi tanulmányúton, csereprogramban, s 32,1% tervezi, szeretne menni.

A hallgatók legmagasabb arányban (48,1 és 39,2%) középfokú nyelvvizsgálóval, illetve anyanyelvi önéletrajzzal rendelkeznek. Körülbelül egyötödük tervez doktori tanulmányokat és van idegen nyelvű önéletrajza (22,9 és 20,5%). 11,8% kapcsolódott be tudományos kutatóhely munkájába, 8,9% írt TDK-dolgozatot, 8,6% pedig szerepelt is OTDK-n, 6,5% volt vagy jelenleg is demonstrátor. A legalacsonyabb arányokat a valamilyen kiegészítő ösztöndíjban részesülők érték el: 3,8%-uk nyert el gyakornoki, 3,5% sport-, 2,8% pedig művészeti ösztöndíjat (Függelék, 6. ábra).

A perzisztenciát vizsgálva azt láthatjuk, hogy a diákok döntő többsége teljes mértékben egyetért azzal, hogy részt vesznek a szemináriumokon, gyakorlatokon (60%),

nagyon elszántak a tanulmányaik befejezését illetően (57,1%), hasznosnak látják a tanulmányaikat (39,7%). Többségük inkább egyetért azzal, hogy képes figyelni az órákon (60,1%), fel tud készülni a vizsgákra (61,5%), általában részt vesz az előadásokon (49,9%). 31,9% inkább nem ért egyet azzal, hogy képes tanulni, ha érdekesebb tennivalója is akad, 16,1% nem igazán képes figyelni az órákon (3,8% egyáltalán nem), 14,6% pedig időben befejezni a dolgozatokat, elkészíteni a tanulmányi feladatokat, amiket a tanárok elvárnak (Függelék, 7. ábra).

A fenti dimenziókat, amennyiben szükséges volt, kétértékű változókká alakítottuk, majd indexszé vontunk össze, melynek legalacsonyabb értéke 0, a legmagasabb pedig 5 pont volt. Az indexet 0–100 fokú skálává kódoltuk át. A külföldi tanulmányok végzését és tervét illetően az eredeti változó került az indexbe. A tanulmányi önértékelést illetően a válaszadók 45,5% átlag alatti, 54,5% átlag fölötti értéket ért el. A tanulmányi többletmunkában 42%, a perzisztenciában pedig 52,2% került az átlag fölötti, 58 és 47,8% pedig az átlag alatti kategóriába. Az index átlaga 1,9, szórása pedig 1,21 pont (38,06 és 24,3 pont a százfokú skálán). Nulla pontot ért el a válaszadók 12,8%-a, egyet/húszat 26,9%, kettőt/negyvenet 29,7%, hármat/hatvanat 20,1%, négyet/nyolcvanat 8,8%, a legmagasabb öt/száz pontot pedig 1,7% (N=1904). A változót kétértékűvé kódolva a hallgatók 39,7%-a az átlag alatti, 60,3%-a pedig az átlag fölötti teljesítményt nyújtó csoportba került.

A tanulmányi eredményesség összmutatójában szignifikáns különbségeket találtunk a társadalmi-demográfiai háttértényezők mentén. Korábbi kutatásokkal összhangban (Fényes 2010a; 2010b; 2015; 2018; Engler 2017; Engler, Bocsi 2016; Engler et al. 2012) a női hallgatók eredményesebbnek mutatkoznak férfitársaiknál (38,87 és 36,28 pont), a szlovákiai válaszadók érték el a legalacsonyabb (34,3) és az ukrainaiak a legmagasabb pontszámot (42,55 pont). Ha nem számítjuk a csekély számú egyéb választ megjelölőket, a román nemzetiségűek a legeredményesebbek (44,81 pont), s a hazai és határon túli magyarok a legkevésbé (36,94 pont). A szülők iskolai végzettségét tekintve mindkét esetben a diplomás szülők gyerekei érték el a legmagasabb pontszámot (40,92 és 41,59 pont), amennyiben nem vesszük figyelembe a mindössze 18 főt számláló válaszadókat, akik nem ismerik szüleiket. Az anyák esetében a középfokú végzettségűek gyerekei, az apáknál pedig az alacsony iskolai végzettségűeké érték el különösen alacsony pontszámot (32,34 pont). A nem dolgozó anyák gyermekei eredményesebbnek mutatkoznak a dolgozókénál (39,95 pont). Az átlagosnál sokkal rosszabb helyzetben lévő hallgatókat leszámítva, akik igen kevesen vannak, a relatíve és szubjektíve jobb anyagi helyzet növekedésével javul a tanulmányi eredményesség is. Más háttérváltozóban nem találtunk szignifikáns különbséget. Az átlagpontokat az alábbi, 26. táblázat foglalja össze.

26. táblázat. A tanulmányi eredményesség összemutatójában elért eredmények a társadalmi háttér mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Tanulmányi eredményesség (0–100 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	36,28	4,469	0,000	1848
	nő	38,87			
Ország	Magyarország	34,6	11,872	0,000	1896
	Románia	41,48			
	Ukrajna	42,55			
	Szlovákia	34,3			
	Szerbia	38,83			
Nemzetiség	magyar	36,94	8,181	0,000	1842
	ukrán	38,08			
	román	44,81			
	egyéb	47,05			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	38,73	6,277	0,000	1841
	középfokú	36,1			
	felsőfokú	40,92			
	Nem ismerte	47,77			
Apai iskolai végzettsége	alapfokú	32,34	8,482	0,000	1839
	középfokú	36,76			
	felsőfokú	41,59			
	Nem ismerte	48			
Anyai dolgozik	dolgozik	37	5,346	0,021	1815
	Nem dolgozik	39,95			
Szubjektív anyagi helyzet	Mindenem megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	41,9	8,732	0,000	1862
	Mindenem megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetem meg	36,9			
	Előfordul, hogy mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	33,33			
	Gyakran előfordul, hogy a mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	28,94			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	46,27	7,789	0,000	1861
	Az átlagosnál valamivel jobb	40,15			
	Nagyjából átlagos	35,83			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	30,08			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	46,36			

TANULMÁNYI TELJESÍTMÉNY ÉS SPORTOLÓI INTEGRÁLTSÁG

Kutatásunk következő részében a tanulmányi eredményesség összemutatóját alkotó dimenziókban nézzük meg először, hogy milyen különbségeket találunk a sportolás gyakorisága, az intézményi sportinfrastruktúra használata és sportprogramok látogatása mentén kialakított hallgatói csoportokban (a sportolói integráltságban), illetve a sportklubtagok, valamint az egyéni és csapatsportolók között. Első körben a tanulmányi önértékelést vizsgáltuk meg, mely kérdés tekintetében az iskolai osztályzatokhoz hasonlóan egy jelentette a legrosszabb, öt pedig a legjobb értékelést. A variancia-analízis eredményeként csak az intézményi sportprogramok látogatása mint a sportolói integráltság dimenziója mutatott szignifikáns összefüggést: minél gyakrabban vett részt egy hallgató egyeteme, főiskolája által szervezett sporteseményen, -rendezvényen, -programon, annál jobbnak értékelte magát tanulmányi teljesítménye alapján. Akik szinte soha nem vesznek részt 3,52, a ritkán kategóriába kerülők 3,6, míg a rendszeresen résztvevők 3,74 pontot értek el ($F(2,1825=3,969, p=0,019)$).

Lineáris regressziót alkalmaztunk annak feltárására, hogy miként befolyásolják a társadalmi-demográfiai tényezők és a sportolási szokások a tanulmányi önértékelést. A társadalmi háttérváltozók kontrollálása mellett a sportolási szokásoknak nincs befolyásoló ereje, így a sportolói integráltságnak sem. Ha egy hallgató nő ($\beta=,089$) vagy nagyvárosból származik ($\beta=,059$), akkor az hozzájárul, ha viszont magyarországi ($\beta=-,179$), romániai ($\beta=-,141$) vagy pedig ukrainai ($\beta=-,106$), akkor az csökkenti a tanulmányi önértékelést. Minél jobbnak ítéli meg saját szubjektív és relatív anyagi helyzetét egy hallgató, annál jobb tanulónak látja magát ($\beta=,070$ és $,099$) (27. táblázat).

27. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, -ökonomiai háttérváltozók és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság hatása a tanulmányi önértékelésre (β regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1614)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	,070**	,076**	,089***
Magyarország	-,154**	-,168**	-,179**
Románia	-,114	-,137*	-,141*
Ukrajna	-,100**	-,097*	-,106**
Szlovákia	-,035	-,035	-,038
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,001	-,002
Anyja dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,003	-,001

Anya iskolai végzettsége osztályokban		-,024	-,024
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,016	,017
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		,062*	,059*
Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		-,004	-,006
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,071*	,070*
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		,101***	,099***
Sportolás gyakorisága (0–100 pont)			-,020
Intézményi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)			,037
Intézményi sportprogramokon való részvétel gyakorisága (0–100 pont)			,029
Tagja sportkörnek anyagi támogatás nélkül (0 nem, 1 igen)			,049
Tagja sportkörnek anyagi támogatással (0 nem, 1 igen)			,023
R²	,013	,038	,044

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; nem tagja sportkörnek semmilyen formában

Mint azt fentebb láthattuk, rendkívül csekély azon hallgatók aránya, akik voltak már valamilyen külföldi tanulmányúton, részt vettek diákcsera-programban. Ezért nem véletlen, hogy nem is találtunk semmilyen szignifikáns összefüggést a sportolási szokások valamely változója és e kérdés között. A terveket illetően azonban azt láthatjuk, hogy azok a diákok, akik élnek a sportolás valamilyen formájával (maga a test-edzés, vagy éppen az intézményi sportolási lehetőségek kihasználása) nyitottabbak a külföldi tanulmányok iránt. A rendszeres sportolók 39,2%-a, azok a diákok, akik ritkán vagy rendszeresen használják az intézményük sportinfrastruktúráját 36,2 és 37,7%-ban, az egyetemi sportprogramokon ritkán résztvevők 41,2%-ban felülreprezentáltak a külföldi tanulmányok tervét illetően. A véletlennél jóval nagyobb arányban (44,3%) terveznek külföldön tanulni azok a sportklubtagok, akik ezért nem kapnak anyagi támogatást (28. táblázat).

28. táblázat. A külföldi tanulmányokat tervező hallgatók aránya a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság mentén kialakított csoportokban. Forrás: PERSIST 2019.

		Tervez külföldi tanulmányokat	Chi-négyzet	sig	N
Sportolás gyakorisága	szinte soha	25,1	30,599	0,000	1942
	ritkán	30,3			
	rendszeresen	<u>39,2</u>			
Sportkörtagság	Tag, s ez anyagi segítséget nem jelentett	<u>44,3</u>	13,471	0,001	1910
	Tag, s ez anyagi támogatással is járt	33,3			
	Nem tag	31,4			
Egyetemi sportinfrastruktúra használata	szinte soha	28,8	14,123	0,001	1890
	ritkán	<u>36,2</u>			
	rendszeresen	<u>37,7</u>			
Egyetemi sportprogramon való részvétel	szinte soha	30,6	12,310	0,002	1898
	ritkán	<u>41,2</u>			
	rendszeresen	34,5			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Logisztikus regresszióval vizsgáltuk meg, hogy mely társadalmi-demográfiai és sportolási szokásokhoz kapcsolódó tényező növeli vagy csökkenti a külföldi tanulmányok esélyét, s három ország, az apa iskolai végzettsége, illetve a kétváltozós összefüggésekkel összhangban a rendszeres sportolás, a sportolói integráltság mindkét dimenziója, valamint a sportkörtagság esetében találtunk szignifikáns hatást. A magyarországi hallgatóknak 40,6 (Exp.B=,594), a romániaiaknak 37,9 (Exp.B=,621), a szlovákiaiaknak pedig 63%-kal kisebb (Exp.B=,270), míg a diplomás apák gyerekeinek 47,4%-kal nagyobb az esélyük külföldi tanulmányokat tervezni (Exp.B=1,474). A nem anyagi juttatás melletti sportklubtagoknak szintén nagyobb az esélyük, méghozzá 1,56-szor nem sportkörtag hallgatótársaikhoz viszonyítva (Exp.B=1,562), a rendszeres sportolóknak pedig 1,64-szer (Exp.B=1,641). Az intézményi sportinfrastruktúrát ritkán használóknak, illetve sportprogramokon ugyancsak ritkán részt vevőknek 32,6 és 36,8%-kal nagyobb az esélyük (Exp.B= 1,326 és 1,368) (29. táblázat). Ily módon a sportolói integráltság hatása a külföldi tanulmányi tervekre a társadalmi háttér kontrollálásával is igazolódott.

29. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonomiai háttérváltozók és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság hatása a külföldi tanulmányi tervek esélyére (logisztikus regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1789)

	Exp. B
Nem (0 férfi, 1 nő)	1,175
Magyarország	,594*
Románia	,621*
Ukrajna	1,284
Szlovákia	,270***
Anya iskolai végzettsége (0 nem diplomás, 1 diplomás)	1,060
Apa iskolai végzettsége (0 nem diplomás, 1 diplomás)	1,474**
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)	1,142
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)	,888
Anya dolgozik (0 nem, 1 igen)	1,204
Objektív anyagi helyzet (0 átlag alatt, 1 átlag felett)	1,072
Szubjektív anyagi helyzet (0 vannak anyagi problémák, 1 jó anyagi helyzet)	1,186
Relatív anyagi helyzet (0 átlag alatt, 1 átlag felett)	,852
Rendszeresen sportol (0 nem 1 igen)	1,641***
Ritkán sportol (0 nem 1 igen)	1,159
Rendszeresen használja az intézményi sportinfrastruktúrát (0 nem 1 igen)	1,275
Ritkán használja az intézményi sportinfrastruktúrát (0 nem, 1 igen)	1,326*
Rendszeresen részt vesz intézményi sportprogramon (0 nem, 1 igen)	,861
Ritkán vesz részt intézményi sportprogramon (0 nem, 1 igen)	1,368*
Tagja sportkörnek anyagi támogatás nélkül (0 nem, 1 igen)	1,562**
Tagja sportkörnek anyagi támogatással (0 nem, 1 igen)	,765
Nagelkerke R²	0,075

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; apa–anya nem diplomás; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; átlag alatti objektív és relatív anyagi helyzet; vannak anyagi problémái; nem sportol sem rendszeresen, sem ritkán; nem használja az intézményi sportinfrastruktúrát sem rendszeresen, sem ritkán; nem vesz részt intézményi sportprogramon sem rendszeresen, sem ritkán; nem tagja sportkörnek semmilyen formában

A sportolás egy olyan globális tevékenység, különösen néhány látványsportág esetében, mint például a foci, amivel a világ minden pontján találkozhatunk, az egyetemeken pedig ezen a területen különösen fontos olvasztótengelyként működnek a külföldi és a hazai, a határon túl pedig a kisebbségi és többségi diákok között. A közös sportolás során megismerkedhetnek, beszélgethetnek, közös élményeket szerezhetnek a különböző nemzetiségű diákok, ami azon túl, hogy növeli a társadalmi tőkét, nyitottabbá, érzékenyebbé teszi őket más kultúrák, tradíciók, szokásrendszerek iránt, illetve feloldhatja az esetleges sztereotípiákat, előítéleteket és nemzetiségi konfliktusokat. Mindehhez a sportolói integráltság is hozzájárul. Nem véletlen, hogy amióta a médiának köszönhetően a legfontosabb sportesemények eljutnak a világ szinte minden szegmensébe, s a sportban is megjelent a rasszizmus, xenofóbia, antiszemitizmus,

az utóbbi időben a legismertebb sportok képviselőivel és eseményekkel igyekeznek küzdeni ezek ellen felhívva a figyelmet arra, hogy a sportolás lényegével összeegyeztethetetlen mások utálatára csupán bőrszíne vagy vallása miatt. Úgy tűnik, hogy ez a nyitottság érvényesülni látszik a külföldi tanulmányok tervét illetően is. A külföldi diákokkal való kommunikáció szinte kizárólagos nyelve az angol, amit gyakorolva jelentősen fejlődnek a nyelvi készségek és egyre magabiztosabban mer megszólalni az egyén. Ez azért is fontos, mert a külföldi tanulmányok végzésének egyik legfontosabb gátlótényezője a hiányos nyelvtudás (Dusa 2015; 2016).

Eredményeinkből jól látható, hogy a sportklubok tagjai körében a legmagasabb a külföldi tanulmányokat tervezők aránya, így a közösségi sportnak kiemelkedő szerepe van. Coubertin báró már az általa megálmodott olimpiai eszmény kibontásában is részletesen fejti ki a sport erkölcsi nevelésben betöltött nagyon fontos pedagógiai funkcióját. Esszéjében kiemeli, hogy a sport nem az önmagával küzdő sportoló magányos tevékenysége, hanem együttműködés pl. egy csapaton belül vagy egy sportklub vezetője (edzője) és a tanítványok között, így a sport-kooperáció jellemvonásai a demokrácia előkészítő iskolájává teszi a sportoló közösséget (Gombocz 2004). A hatékony sport-kooperáció pedig nem nélkülözheti egymás tiszteletét és elfogadását kortól, nemtől, nemzetiségtől, illetve testi-lelki adottságoktól függetlenül.

További magyarázat lehet a sporttevékenység, sportközösség fentebb bemutatott személyiségfejlesztő hatásán túl (Bíró 2018, Bíróné 2004; Gombocz 2008; 2010), hogy a sportolók személyiségére inkább nyitottság jellemző, illetve a sportolás révén egyre nyitottabbá válnak. Perényi (2010a) a hazai ifjúságkutatások (Ifjúság 2000–2008) adatbázisait elemezve rámutatott arra, hogy a nyitott értékek (érdekes és változatos élet, kreativitás, barátság, szabadidő) esetében a legmagasabb befolyásoló tényező a sportolás volt, ami felülírja az olyan hagyományos szociokulturális tényezők hatását, mint a nemi és iskolázottsági különbségek, hátrányok. Ugyanakkor eredményeinkkel ellentétben a sportolás intézményes vagy nem intézményes kerete egy értékpreferencia esetében sem volt meghatározó (Perényi 2010b).

A debreceni egyetemisták körében Bocsi (2014) végzett értékszociológia szempontú vizsgálatot a hallgatók sportolására vonatkozóan. Eredményei ismételtén rávilágítottak arra, hogy a sportolás a nyitott, értelmiségi jegyeket is felmutató hallgatókra jellemzőbb, míg a tagsággal való rendelkezés értékbeágyazottsága eltérő.

A TANULMÁNYI TÖBBLETMUNKA ÉS A SPORTOLÓI INTEGRÁLTSÁG

A tanulmányi többletmunka vizsgálatánál arra kérdeztünk rá, hogy a hallgatók részt vettek-e már szakmai-tudományos tevékenységekben, tagjai ilyen jellegű (kutató) csoportoknak, részesültek-e különböző ösztöndíjakban, van-e közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgájuk, idegen nyelvű szakmai önéletrajzuk. A sportolás gyakorisága mentén elkülönülő hallgatói csoportokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy egy kivételével az összes szignifikáns különbséget mutató indikátorban a rendszeres sportolók érték el a legjobb eredményeket. Körükben a legmagasabb a közép- és felsőfokú nyelvvizsgával, idegen nyelvű önéletrajzzal rendelkezők (53,4, 15,9 és 23,6%), s nem meglepő módon a sportösztöndíjban részesülők aránya (5,7%). Minden negyedik rendszeres sportoló tervez doktori tanulmányokat, míg a nem sportolók körében 19,2% ez az arány. A ritkán sportolók körében felülreprezentált azok aránya, akik bekapcsolódtak valamilyen kutatócsoport munkájába (31,9%). A nem sportolók minden kérdéskörben a legalacsonyabb százalékokat érték el (30. táblázat).

30. táblázat. A szinte soha, ritkán és rendszeresen sportolók aránya a tanulmányi többletmunka itemeiben (igen válaszok aránya százalékban). Forrás: PERSIST 2019 (N=1942)

	szinte soha nem sportol	ritkán	rendsze- sen	Chi- négyzet	Sig.
Bekapcsolódtam egy egyetemi kutatócsoportba	21,6	<u>31,9</u>	27,4	14,899	0,001
Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgám	41,1	49,1	<u>53,4</u>	19,538	0,000
Van felsőfokú nyelvvizsgám	12,7	11,5	<u>15,9</u>	6,219	0,045
Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzom	16,7	20,1	<u>23,6</u>	9,644	0,008
Sportösztöndíjat nyertem el	1,8	2,4	<u>5,7</u>	18,116	0,000
Doktori (PhD/DLA) képzésben tervezek részt venni	19,2	21,5	<u>27</u>	12,367	0,002

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A mindkét típusú sportklubtagok körében jóval magasabb azok aránya, akik bekapcsolódtak kutatómunkába, az anyagi támogatás nélküli tagok 14,9%-a írt TDK-dolgozatot, 15,9%-a pedig adott már elő konferencián, 10,4%-nak publikációja is van. Felülreprezentáltak körükben azok a diákok, akiknek van közép- és felsőfokú nyelvvizsgája, idegen nyelvű önéletrajza. Minden tizedik válaszadó volt demonstrátor, minden ötödik pedig évfolyamfelelős ebben csoportban. Mindkét típusú sportkörtagok kb. 8%-a nyert gyakornoki ösztöndíjat, 14%-a pedig tagja (volt) tehetséggondozó programnak, sportösztöndíjat az anyagi támogatásban részesülők 31,9%-a, a nem

részesülők 12,9%-a nyert el. Az anyagi juttatás mellett sportolók 36,2%-ának van idegen nyelvű önéletrajza, ami összhangban áll azzal, hogy magas körökben a külföldi tanulmányokat tervezők aránya is. Minden ötödik hallgatónak van tudományos publikációja és tagja szakkollégiumnak ebben a csoportban, 14,5%-uk művészeti ösztöndíjban is részesül a sportösztöndíj mellett. A nem sportolók minden indikátorban a legalacsonyabb százalékokat érték el, s alulreprezentált az igen választ megjelölők aránya is (31. táblázat).

31. táblázat. A különböző típusú sportkörtagok aránya a tanulmányi többletmunka itemeiben (igen válaszok aránya százalékban). Forrás: PERSIST 2019 (N=1910)

	Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	Chi-négyzet	sig
Bekapcsolódtam egy egyetemi kutatócsoportba	<u>19,4</u>	<u>24,6</u>	10,6	23,794	0,000
TDK dolgozatot írtam	<u>14,9</u>	14,5	8,1	12,665	0,002
Előadtam vagy posztert készítettem konferencián (OTDK-n kívül)	<u>15,9</u>	13	7,9	15,505	0,000
Volt vagy van demonstrátori megbízásom	<u>10</u>	<u>13</u>	5,7	10,470	0,005
Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgám	<u>60,7</u>	49,3	47,6	12,249	0,002
Van felsőfokú nyelvvizsgám	20,4	20,3	12,5	12,212	0,002
Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzom	25,4	<u>36,2</u>	19,7	13,689	0,001
Évfolyamfelelős/csoportfelelős posztot töltök vagy töltöttem be	<u>21,4</u>	20,3	14,1	8,986	0,011
Rendelkezem tudományos publikációval	<u>10,4</u>	<u>20,3</u>	5,3	31,059	0,000
Sportösztöndíjat nyertem el	<u>12,9</u>	<u>31,9</u>	1,2	238,845	0,000
Művészeti ösztöndíjat nyertem el	4,5	<u>14,5</u>	2	42,898	0,000
Gyakornoki ösztöndíjat nyertem el	<u>8</u>	<u>8,7</u>	3,2	15,497	0,000
Tagja voltam vagy vagyok egyetemi/főiskolai tehetség-gondozó programnak	<u>14,9</u>	<u>14,5</u>	6,6	21,978	0,000
Tagja voltam vagy vagyok szakkollégiumnak	14,4	<u>21,7</u>	11,4	7,805	0,020

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A sportágak tekintetében négy változóban, a sport- és művészeti ösztöndíj elnyerésében, valamint tehetséggondozó programban, szakkollégiumban való részvételben találtunk szignifikáns különbségeket. A csapatsportágakat űzők 6,8%-a, míg az egyéni sportágak képviselőinek 2,6%-a nyert sportösztöndíjat. Művészeti ösztöndíjban előbbieket 4,3%-a, az egyéni sportolók 1,6%-a részesült. Tehetséggondozó programnak tagja volt, vagy jelenleg is az, a csapatsportolók 10, az egyéni sportolók 6,5%-a. A szakkollégiumi tagok aránya a csapatsportolóknál 15,4, az egyéniéknél 10,1%.

Eddigi eredményeinkkel összhangban az intézményi sportinfrastruktúrát ritkán vagy rendszeresen használók, és sportprogramokon résztvevők körében találjuk a legmagasabb arányokat a tanulmányi többletmunka szignifikáns különbségeket mutató indikátoraiban. Ez nem véletlen, hiszen korábban láthattuk, hogy gyenge együttjárás tapasztalható a változók között. A sportinfrastruktúra tekintetében a ritkán használók 14,2%-a szerepelt OTDK-n, egynegyedének van idegen nyelvű önéletrajza és egyötöde érte el legalább egyszer a tanulmányi ösztöndíj maximumát. A rendszeresen egyetemi sportintézményekben sportolók több, mint felének van középfokú nyelvvizsgálója, 6,8%-ának sportösztöndíja, s a ritkán csoportba kerülőkhöz hasonlóan kb. 26% tervez PhD-tanulmányokat. Az arányokat az alábbi, 32. táblázat tartalmazza.

32. táblázat. Az intézményi sportinfrastruktúrát szinte soha, ritkán és rendszeresen használók aránya a tanulmányi többletmunka itemeiben (igen válaszok aránya százalékban). Forrás: PERSIST 2019 (N=1891)

	szinte soha nem használta az egyetemi sportinfrastruktúrát	ritkán	rendszeresen	Chi-négyzet	Sig.
OTDK-n szerepeltem	7,2	<u>14,2</u>	7,9	19,413	0,000
Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgám	46,7	48,5	<u>56,9</u>	11,279	0,004
Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzom	18,6	<u>25,2</u>	22,5	9,046	0,011
Sportösztöndíjat nyertem el	2,4	4,3	<u>6,8</u>	15,531	0,000
Elértem legalább egyszer a tanulmányi ösztöndíj legmagasabb értékét	16,8	<u>22,2</u>	18,9	6,027	0,049
Doktori (PhD/DLA) képzésben tervezek részt venni	21,5	26,8	26,2	6,526	0,038

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduais abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A sportprogramokon való részvétel a tanulmányi többletmunka szinte minden indikátorával szignifikáns kapcsolatban áll. A legtöbb esetben a rendszeresen részt vevők körében található a legmagasabb arányokat. Kiemelkedően sokan vannak körükben azok, akiknek van idegen nyelvű önéletrajza (33,3%), tagjai szakkollégiumnak (26,2%),

kutatócsoportnak vagy tehetséggondozó programnak (25–25%). 17,9%-uk írt TDK-dolgozatot, 15,5% elő is adott OTDK-n, van publikációja, 16,7% pedig valamilyen más konferencián mutatta be eredményeit. A sportösztöndíjon (13,1%) kívül 11,9%-nak van gyakornoki és/vagy művészeti ösztöndíja. Az intézményi sporteseményeken ritkán résztvevők körében is felülreprezentált a kutatócsoportok és tehetséggondozó programba bekapcsolódók (15,4 és 11,5%), OTDK-n előadók (11,8%) aránya. 55,6%-nak van közép-, 18,6%-nak felsőfokú nyelvvizsgálója, 8,6%-uk részesül sportösztöndíjban. Kiemelkedően magas azok aránya (31,9%), akik doktori tanulmányokat terveznek. Azok, akik soha nem használják az intézményi sportinfrastruktúrát, soha nem vesznek részt sportrendezvényeken minden dimenzióban a legalacsonyabb arányokat érték el. A fentiekből jól látható, hogy a sportolói integráltság nagyon jelentős pozitív szerepet játszik a tanulmányi többletmunka számos mutatójában is (33. táblázat).

33. táblázat. Intézményi sportprogramokon, -eseményeken, -rendezvényeken szinte soha, ritkán és rendszeresen részt vevők aránya a tanulmányi többletmunka itemeiben (igen válaszok aránya százalékban). Forrás: PERSIST 2019 (N=1898)

	szinte soha nem vett részt egyetemi sportprogramon	ritkán	rendszeresen	Chi-négyzet	Sig.
Bekapcsolódtam egy egyetemi kutatócsoportba	10,5	<u>15,4</u>	<u>25</u>	20,012	0,000
TDK dolgozatot írtam	8,7	7,9	<u>17,9</u>	8,598	0,014
OTDK-n szerepeltem	7,6	<u>11,8</u>	<u>15,5</u>	10,632	0,005
Előadtam vagy poszttert készítettem konferencián (OTDK-n kívül)	7,9	11,8	<u>16,7</u>	11,208	0,004
Volt vagy van demonstrátori megbízásom	5,5	9	<u>15,5</u>	16,740	0,000
Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgálóm	47,4	<u>55,6</u>	50	6,300	0,043
Van felsőfokú nyelvvizsgálóm	12,6	<u>18,6</u>	16,7	7,843	0,020
Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzom	20,5	19	<u>33,3</u>	8,667	0,013
Évfolyamfelelős/csoportfelelős posztot töltök vagy töltöttem be	14,1	17,9	<u>22,6</u>	6,557	0,038
Rendelkezem tudományos publikációval	5,5	7,5	<u>15,5</u>	14,632	0,001
Sportösztöndíjat nyertem el	2,3	<u>8,6</u>	<u>13,1</u>	48,461	0,000
Művészeti ösztöndíjat nyertem el	2,1	3,9	<u>11,9</u>	28,843	0,000

Gyakornoki ösztöndíjat nyertem el	3,3	3,9	<u>11,9</u>	16,093	0,000
Tagja voltam vagy vagyok egyetemi/főiskolai tehetség-gondozó programnak	6,1	<u>11,5</u>	<u>25</u>	46,066	0,000
Tagja voltam vagy vagyok szakkollégiumnak	11,3	14,7	<u>26,2</u>	17,543	0,000
Doktori (PhD/DLA) képzésben tervezek részt venni	21,6	<u>31,9</u>	27,4	14,899	0,001

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

A tanulmányi többletmunka itemeit egy indexszé vontuk össze, melynek legalacsonyabb értéke nulla, legmagasabb pedig 19 pont volt, s megvizsgáltuk, hogy milyen átlagpontokat értek el a különböző társadalmi-demográfiai háttérrel és sportolási szokásokkal jellemezhető hallgatók. Korábbi hallgatók eredményességét vizsgáló kutatásokkal (Fényes 2010a; 2010b; 2015; 2018; Engler et al. 2012; Engler 2017) és az összmintában kapott eredményekkel ellentétben a férfiak valamivel magasabb pontot értek el a nőknél (2,96 és 2,58 pont). Fényes (2010c) eredményeinkhez hasonlóan szintén azt találta, hogy noha középfokon a lányok iskolai teljesítménye jobb, felsőfokon már eltűnnek a nemek közötti különbségek, sőt bizonyos szegmensekben a férfi hallgatók eredményesebbek. Az ukrainai és a román nemzetiségű hallgatókra a legjellemzőbb a tanulmányi többletmunka (3,26 és 4,16 pont), s a legkevésbé a felvidékiekre és a magyarokra. Bourdieu (1978), Boudon (1981), DiMaggio (1981), Róbert (2000; 2003), Kolosi, Keller (2012), Gázsó (2006), Ferge (2006), Ceglédi (2018) megállapításaival, s számtalan klasszikus oktatásszociológiai elemzéssel összhangban a magasabb társadalmi státusúakra jobb tanulmányi teljesítmény, jelen esetben pluszmunka és eredmény jellemző, mint az alacsony társadalmi háttérből a felsőoktatásba érkező diákokra. A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők gyerekei (3,03 és 3,16 pont), a megyeszékhelyről, megyei jogú városokból származó (3,09 pont) és az átlagosnál sokkal jobb anyagi helyzetben (3,8 pont) lévő hallgatók a legeredményesebbek. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a nem dolgozó szülők gyerekeire inkább jellemző, hogy a tanulmányi kötelezettségeken túl kutatói, szakmai feladatokat is végeznek vagy éppen valamilyen kiemelkedő teljesítményért ösztöndíjjal egészítik ki jövedelmüket (3,04 és 3,03 pont).

Az előző eredménnyel összhangban a sportolás gyakoriságával növekszik a többletmunkában elért átlagpontszám is (a rendszeres sportolók 2,89 pontot értek el). Az összes változót vizsgálva az anyagi juttatás mellett sportoló sportkörtagok és az intézményi sportrendezvényeken rendszeresen részt vevők érték el a legjobb eredményt, átlagosan több, mint négy indikátor jellemző rájuk (4,21 és 4,33 pont). Az egyetemi, főiskolai sportinfrastruktúrát ritkán, illetve rendszeresen használó diákok századpontosan szinte ugyanolyan eredményt értek el (2,98 és 2,97 pont), ami magasabb, mint

azoké, akik soha nem élnek az intézményi sportolási lehetőségekkel (2,56 pont), így ismét igazolódott a sportolói integráltság pozitív hatása (34. táblázat).

34. táblázat. A tanulmányi többletmunka indexében elért átlagpontok a társadalmi háttér és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság mentén (átlagpontok). Forrás: PERSIST 2019.

		Tanulmányi többlet- munka index (0–19 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	2,96	8,501	0,004	1937
	nő	2,58			
Ország	Magyarország	2,34	12,463	0,000	1996
	Románia	3,16			
	Ukrajna	3,26			
	Szlovákia	2,3			
	Szerbia	2,43			
Nemzetiség	magyar	2,4	38,423	0,000	1937
	ukrán	3,22			
	román	4,16			
	egyéb	3,88			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	2,93	17,028	0,000	1931
	középfokú	2,42			
	felsőfokú	3,03			
Apa iskolai végzettsége	alapfokú	2,38	20,815	0,000	1932
	középfokú	2,44			
	felsőfokú	3,16			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	2,95	5,342	0,001	1961
	Megyeszékhely, me- gyei jogú város	3,09			
	Kisebb város	2,55			
	falu	2,55			
Anyai dolgozik	dolgozik	2,53	14,511	0,000	1879
	Nem dolgozik	3,04			
Apa dolgozik	dolgozik	2,6	8,807	0,003	1861
	Nem dolgozik	3,03			

Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	3,8	13,303	0,000	1956
	Az átlagosnál valamivel jobb	2,95			
	Nagyjából átlagos	2,36			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	2,9			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	3,52			
Sportolás gyakorisága	szinte soha	2,44	4,822	0,008	1942
	ritkán	2,67			
	rendszeresen	2,89			
Sportkörtagság	Tag, s ez anyagi segítséget nem jelentett	3,74	29,504	0,000	1910
	Tag, s ez anyagi támogatással is járt	4,21			
	Nem tag	2,56			
Egyetemi sportinfrastruktúra használata	szinte soha	2,59	4,966	0,007	1891
	ritkán	2,98			
	rendszeresen	2,97			
Egyetemi sportprogramon való részvétel	szinte soha	2,56	23,832	0,000	1898
	ritkán	3,21			
	rendszeresen	4,33			

Lineáris regresszió segítségével, egy modellben vizsgáltuk meg a legfontosabb társadalmi-demográfiai háttérváltozók és a sportolási szokások, illetve sportolói integráltság hatását a tanulmányi többletmunka indexére. A társadalmi háttérváltozók közül az apa iskolai végzettségének ($\beta=,099$) és a relatív anyagi helyzet ($\beta=,079$) növekedésével növekszik a tanulmányi többletmunka is, míg ha egy hallgató vagy édesanyja dolgozik, akkor az csökkenti ($\beta=-,058$), ami ismét igazolja a nem dolgozó anyák gyerekeinek elköteleződését a tanulmányi többletmunka terén. Szintén pozitív hatása van, ha egy hallgató romániai ($\beta=,144$) vagy nagyvárosból származik ($\beta=,066$). A sportolói integráltsághoz kapcsolódóan az intézményi sportrendezvényeken való részvételnek van a második legerősebb szignifikáns pozitív hatása ($\beta=,133$): minél gyakrabban vesz részt egy hallgató egyeteme, főiskolája által szervezett sporteseményen, annál inkább hajlandó kötelező tanulmányain túl tudományos, szakmai feladatokat végezni, csoportokban részt venni, ösztöndíjakat pályázni, nyerni. A sportesemények látogatásán kívül a sportkörtagság mindkét formája hozzájárul a minél magasabb tanulmányi többletmunkához (nem anyagi juttatás melletti tagság $\beta=,100$, anyagi juttatással $\beta=,088$) (35. táblázat).

35. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, -ökonómiai háttérváltozók és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság hatása a tanulmányi többletmunka összmutatójára (β regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1667)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	-,066**	-,049*	-,012
Magyarország	-,016	-,016	-,014
Románia	,148**	,122*	,144**
Ukrajna	,082*	,072	,065
Szlovákia	,001	,016	,018
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,044	-,041
Anya dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,057*	-,058*
Anya iskolai végzettsége osztályokban		,037	,037
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,098***	,099***
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		,068**	,066**
Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		-,028	-,041
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,014	,008
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		,078**	,079**
Sportolás gyakorisága (0–100 pont)			,015
Intézményi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)			-,010
Intézményi sportprogramokon való részvétel gyakorisága (0–100 pont)			,133***
Tagja sportkörnek anyagi támogatás nélkül (0 nem, 1 igen)			,100***
Tagja sportkörnek anyagi támogatással (0 nem, 1 igen)			,088***
R ²	,029	,062	,101

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; nem tagja sportkörnek semmilyen formában

Eredményeink összhangban állnak a fejlődési modell elméletével, mely szerint a rendszeres sportolás olyan készségeket, képességeket, s főként a személyiséget fejleszt, melynek eredményeképpen a sportolók kitartóbbak, elszántabbak, céltudatosabbak lesznek, megtanulnak keményen dolgozni a kitűzött céljaikért és álmaik megvalósításáért. Ezek a pozitív magatartás- és viselkedési formák érvényesülnek az élet más területén transzferhatásoknak köszönhetően, így a tanulás vagy éppen a munka világában. Ezzel magyarázható, hogy azok a diákok, akik rendszeresen sportolnak, főként, ha szervezett, intézményi keretekben, sportklubban, sokkal több munkát és feladatot hajlandóak vállalni a tanulmányi kötelezettségeken túl: tudományos-szakmai programokban vesznek részt, kutatnak, eredményeiket TDK-dolgozatok, előadások, publikációk keretében mutatják be, s számos ösztöndíjban részesülnek. Többen vannak körükben azok is, akik kitartóan tanulnak azért, hogy minél előbb (már a korai

egyetemi évek alatt vagy a felvételi előtt) nyelvvizsgához jussanak. A céltudatosságot, elszántságot és a magas ambíciókat igazolja az, hogy a rendszeres sportolók mindegy egynegyede tudományos doktori pályára készül.

Nagyon fontos eredmény, hogy a sportklubok tagjai és a csapatsportolók körében kifejezetten magas a különböző ösztöndíjban részesülők, tudományos diákkörtagok és kutató munkát végzők, nyelvvizsgákkal rendelkezők aránya, s a társadalmi-demográfiai változók hatását kontrollálva is pozitívan hat, ha egy hallgató tagja sportkörnek. Ennek hátterében két, egymással összefüggő tényező állhat. Az egyik, hogy ezek a közösségek olyan társadalmi tőkét kovácsoló funkciót töltenek be, amelynek tagjai körében azonos értékek és viselkedési formák válnak normává. Amennyiben a sportolók körében a jó tanulmányi eredmények, a tanulás, kutatás és az átlagon felüli, kiemelkedő teljesítmény, többletmunka válik normává, ez motiváló lehet minden tag számára. Emellett a kibővült kapcsolatháló szívességbankként működik, könnyebben talál az egyén segítséget az esetleges tanulmányi nehézségek esetén. A társadalmi tőke ilyen pozitív hatását a tanulmányi eredményekre Pusztai (2008) is igazolta a vallási közösségek tagjai, Coleman (1961) pedig a sportoló középiskolások körében, korábbi munkánkban pedig a hallgatói sportoló és vallási közösségek tagjaira vonatkozóan (Pusztai et al. 2013).

A fentiekhez szorosan kapcsolódva szintén fontos magyarázat lehet, hogy ezek a sportkörök speciális, szocializációs (Szabó 2012), értelmző (Pusztai 2011) felsőoktatási közösségekként működnek, ahol a kiemelkedően teljesítő diákok mintát, példát mutatnak a sportoló közösség többi tagjának. Bizonyítják, hogy képesek nemcsak a sportban helyt állni és keményen dolgozni, hanem a tanulmányaikat is legalább ennyire komolyan, sőt komolyabban veszik, mint a nem sportoló társaik. A szakmai sikerekért keményen dolgoznak, többletfeladatokat vállalnak, melyekért akár komoly elismerést is kapnak (ösztöndíjak formájában). Gombocz több munkájában (2004; 2008; 2010) felhívja a figyelmet, hogy nem maga a sport, hanem a sportot irányító személy (edző) nevel, az ő pedagógiai munkája révén fejlődik a sportoló személyisége, akárcsak testileg, lelkileg, szellemileg és erkölcsileg, mely aztán az élet más területein is érvényesül. Eredményeinkben is igaz lehet ez azon sportklubtagok esetében, ahol van edző, de emellett ki kell emelnünk a kortársak szerepét is. Ebben a korcsoportban is fontos, ha nem a legfontosabb szocializációs szerepe van a kortársaknak, akik viselkedésükkel, magatartásukkal, céljaikkal, értékeikkel, attitűdjeikkel hatnak egymásra.

A sportkörtagság mindkét formájában felülreprezentáltak a sportösztöndíjban részesülők, akik versenysportolnak, feltételezhetően az anyagi juttatás mellett sportolók mindegyike versenysportolónak tekinthető. Sem rájuk, sem az anyagi juttatás nélkül versenyzőkre nem érvényes a zero-sum elmélet (Eitle, Eitle 2002; Miller et al. 2007; Coleman 1961), s az sem, hogy szegregálódnának a nem sportoló egyetemistáktól, főiskolásoktól (Bowen, Levin 2003; Watt, Moore 2001), s emiatt rosszabbul teljesítenének. Épp ellenkezőleg, felülreprezentált körökben, akik tudományos-szakmai csoportoknak tagjai, s különböző ösztöndíjban részesülnek az elvégzett

kutatómunka eredményeiért, vagy éppen a kiemelkedő sport-, művészeti teljesítményért. Ily módon integráltabbak a kampusz társadalmába, ami szintén hozzájárul a jobb tanulmányi teljesítményhez a társadalmi háttértől függetlenül.

E fejezet legfontosabb eredménye, hogy igazoltuk a sportolói integráltság pozitív befolyásoló szerepét a tanulmányi többletmunkában: ha egy hallgató rendszeresen és minél gyakrabban használja az intézménye sportinfrastruktúráját, s főképpen részt vesz egyetemi sportprogramokon, azokra inkább jellemző a tanulmányi többletmunka, tehát eredményesebbek ebben a dimenzióban. A sportrendezvényeken való részvétel pozitív hatása érvényesül a legfontosabb szociokulturális, -ökonómiai és demográfiai tényezők mellett is. Ez pedig igazolja az integrációs elmélet érvényességét: a sportolási lehetőségek során szociális interakciók valósulnak meg a hallgatók között, az intézmény életébe való bevonódás (Astin 1984; Pusztai 2011; 2015) a sportrendezvények révén pedig hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók tanulmányaikon túl tudományos, szakmai, kutatói feladatokat is végezzenek.

PERZISZTENCIA ÉS SPORTOLÓI INTEGRÁLTSÁG

A perzisztencia, azaz a tanulmányok melletti kitartás alapvetően a lemorzsolódás ellenétét jelenti, tehát ha egy hallgató sikeresen teljesíti tanulmányi kötelezettségeit és végül diplomát szerez, perzisztensnek nevezzük. Kutatásunkban a perzisztenciát Pascarella és Terenzini (1980) nyomán egy sokdimenziós mérőeszközzel mértük, a Perzisztencia/Önkéntes Lemorzsolódás Melletti Döntés Skála álskáláiból a végzettség megszerzése iránti elköteleződésre vonatkozó állításokat használtuk fel. A skála kérdései arra vonatkoznak, hogy mennyire látják hasznosnak a hallgatók tanulmányaikat és milyen erőfeszítéseket hajlandóak tenni a tanulmányi követelmények sikeres teljesítése érdekében.

A sportolás gyakorisága mentén két állításban találtunk csekély, de szignifikáns különbséget a csoportok között. A rendszeres sportolók érték el mindkét esetben a legmagasabb pontszámot: rájuk a legjellemzőbb, hogy képesek figyelni az órákon (3,07 pont), s hogy részt vesznek általában a kötelező órákon (szemináriumokon, gyakorlatokon) (3,6 pont), míg a nem sportolók a legkevésbé eredményesek ezeken a területeken (36. táblázat).

36. táblázat. A perzisztencia itmeiben elért átlagpontok a sportolás gyakorisága mentén (átlagpontok 1–4 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

	szinte soha nem sportol	ritkán	rendszeresen	F	Sig	N
Képes vagyok figyelni az órákon	2,98	3,05	3,07	4,331	0,013	1917
Általában részt veszek a szemináriumokon/gyakorlatokon	3,52	3,53	3,6	4,405	0,012	1921

A sportkörtagság típusaira vonatkozóan ellentétes eredményt kaptunk a szignifikáns különbségeket mutató perzisztencia-itekekben, mint azt korábban láttuk a tanulmányi eredményesség más dimenzióinál. Azok a hallgatók, akik anyagi támogatás mellett tagjai valamilyen sportklubnak, a legkevésbé elkötelezettek a jobb a tanulmányi teljesítmény elérésében (3,1 pont), tudják időben elkészíteni a kötelező beadandókat, dolgozatokat (2,93 pont), s vesznek részt általában a kötelező szemináriumok, gyakorlatokon. Eredményeink szerint az anyagi támogatás nélküli sportkörtagok a legelkötelezettebbek a minél jobb tanulmányi eredmények iránt (3,36 pont) és vesznek részt a szemináriumokon, gyakorlatokon (3,59 pont), míg a nem tagokra a leginkább jellemző, hogy időben elkészítik a beadandó dolgozatokat, feladatokat (3,16 pont), ugyanakkor csupán egy századponttal értek el jobb eredményt a nem fizetett sportklubtagokhoz képest (37. táblázat). A tanulmányi többletmunka eredményeivel ellentétben az egyéni sportolók mutatkoznak elszántabbnak a tanulmányi kötelezettségek teljesítésében: rájuk inkább jellemző, hogy mindent megtesznek, hogy részt vehessenek az órákon (3,21 pont), mint a csapatsportolókra (3,06 pont) ($F(1,1269)=8,546$, $p=0,004$).

37. táblázat. A perzisztencia itmeiben elért átlagpontok a sportkörtagság típusai mentén (átlagpontok 1–4 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

	Tagja sportklubnak anyagi támogatás nélkül	Tagja sportklubnak anyagi támogatással	Nem tagja	F	Sig	N
Szeretnék minél jobb tanulmányi eredményeket elérni	3,36	3,1	3,33	3,177	0,042	1874
Időben befejezem a dolgozatokat/tanulmányokat, melyeket a tanárok kérnek az előadásokra/szemináriumokra	3,15	2,93	3,16	3,017	0,049	1876
Általában részt veszek a szemináriumokon/gyakorlatokon	3,59	3,38	3,56	3,309	0,037	1889

A sportolói integráltságot vizsgálva is a perzisztencia csupán egy-két indikátorában találtunk szignifikáns különbségeket. Az intézményi sportinfrastruktúrát használó hallgatói csoportokat tekintve egymásnak ellentétes eredményeket kaptunk. A rendszeres használók a legelszántabbak a tanulmányaik befejezését illetően (3,57 pont, ritkán 3,47), s a soha nem használók a legkevésbé (3,45 pont) ($F(2,1862)=3,655$, $p=0,026$). Ugyanakkor az utóbbiakra a leginkább jellemző, hogy időben befejezik az órai beadandó dolgozatokat, amiket a tanárok kérnek (3,19 pont), őket követik a rendszeres (3,17), s a legrosszabb eredményt a ritkán használók érték el (3,08 pont) ($F(2,1851)=3,580$, $p=0,028$). Az egyetemi, főiskolai sportprogramok látogatását

vizsgálva azt láthatjuk, hogy ennek gyakoriságával inkább értenek egyet a válaszadók, hogy képesek tanulni akkor is, amikor érdekesebb tennivalójuk lenne. A rendszeresen részt vevők 2,9, a ritkán 2,89, míg a gyakorlatilag soha nem részt vevők 2,74 pontot értek el ($F(2,1874)=5,183$, $p=0,006$).

Elemzéseink következő lépéseként főkomponenst készítettünk a perzisztenciára vonatkozó állításokból, s variancia-analízissel vizsgáltuk meg a különbségeket a társadalmi-demográfiai és a sportolási szokásokhoz kapcsolódó változók mentén. Korábbi eredményeinkkel (Kovács 2018) összehangban a hallgatóknak perzisztensebbnek bizonyultak férfitársaiknál (76,11 és 72,85 pont). Az erdélyi és partiumi, román hallgatók érték el a legmagasabb pontszámokat (77,18 és 79,31 pont), s a korábbi eredményeinkkel összehangban a felvidékiek a legalacsonyabbat (72,41 pont), akár csak az egyéb nemzetiséget megjelölők (72,22 pont). Mint ahogy azt a tanulmányi többletmunka tekintetében láttuk, a nem dolgozó anyák gyerekei nemcsak, hogy szívesebben kapcsolódnak be kutatói, szakmai munkába, vesznek részt különböző tudományos műhelyek munkájában, részesülnek ösztöndíjakban stb., hanem elszántabbak és kitartóbbak is a tanulmányaikat illetően (76,31 pont). A szubjektív és relatív anyagi helyzet is szignifikáns összefüggésben áll a perzisztenciával: mindkét dimenzióban a legjobb anyagi helyzetben lévők a legperzisztensebbek (76,95 és 78,12 pont), míg szubjektíve a legrosszabb helyzetű diákok (69,04 pont), illetve az átlagnál valamivel rosszabb helyzetben lévők a legkevésbé (72,14 pont). Az egyéni sportokat végzők perzisztensebbek, mint a csapatsportolók (75,68 és 73,51 pont). Más (sportos) tényező nem áll összefüggésben a perzisztenciával. (38. táblázat).

38. táblázat. A perzisztencia főkomponensében elért átlagpontok a társadalmi háttér és sportolási szokások mentén (átlagpontok 0–100 fokú skálán). Forrás: PERSIST 2019.

		Perzisztencia főkomponens (0–100 pont)	F	sig	N
Neme	férfi	72,85	21,561	0,000	1932
	nő	76,11			
Ország	Magyarország	74,15	6,184	0,000	1988
	Románia	77,18			
	Ukrajna	73,6			
	Szlovákia	72,41			
	Szerbia	76,18			
Nemzetiség	magyar	74,55	9,541	0,000	1931
	ukrán	72,78			
	román	79,31			
	egyéb	72,22			
Anyja dolgozik	dolgozik	74,58	5,439	0,020	1874
	Nem dolgozik	76,31			

Szubjektív anyagi helyzet	Mindenem megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	76,95	7,779	0,000	1950
	Mindenem megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetem meg	74,64			
	Előfordul, hogy mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	71,81			
	Gyakran előfordul, hogy a mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	69,04			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	78,12	3,340	0,010	1951
	Az átlagosnál valamivel jobb	75,09			
	Nagyjából átlagos	75,18			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	72,14			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	75,47			
Sportág	Egyéni sportok	75,68			
	Csapat sportok (kézi-, kosár-, röplabda, futball)	73,51			

A lineáris regressziós elemzés során egy modellben vizsgáltuk az összes változó hatását a perzisztencia főkomponensére. Ebben igazolódott, hogy a társadalmi és a sportolási szokásokhoz kapcsolódó változók nem függetlenek egymástól, olykor kioltják egymás hatását, ez magyarázza, hogy összesen két változónak, a nemnek és a szubjektív anyagi helyzetnek van hatása a perzisztenciára. A nők magasabb perzisztenciája ebben az esetben is igazolódott ($\beta=,138$), illetve minden vizsgált tényezőtől függetlenül minél jobb egy hallgató szubjektív anyagi helyzete, annál kitaróbb tanulmányai mellett ($\beta=,098$) (39. táblázat).

39. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, -ökonómiai háttérváltozók és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság hatása a perzisztencia összmutatójára (β regressziós együtthatók).

Forrás: PERSIST 2019 (N=1663)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	,140***	,137***	,138***
Magyarország	-,017	,007	-,007
Románia	,041	,042	,029
Ukrajna	-,014	-,009	-,015
Szlovákia	-,042	-,034	-,040
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,008	-,010
Anyja dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,045	-,043
Anyja iskolai végzettsége osztályokban		,020	,018
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,030	,027
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		-,034	-,036

Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		-,032	-,032
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,098***	,098***
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		,034	,036
Sportolás gyakorisága (0–100 pont)			,029
Intézményi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)			,041
Intézményi sportprogramokon való részvétel gyakorisága (0–100 pont)			-,034
Tagja sportkörnek anyagi támogatás nélkül (0 nem, 1 igen)			,016
Tagja sportkörnek anyagi támogatással (0 nem, 1 igen)			-,029
R²	,025	,042	,046

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; nem tagja sportkörnek semmilyen formában

A kétváltozós elemzések során azt láthattuk, hogy a sportolási szokások közül egyedül a sportág típusa áll összefüggésben a perzisztenciával. Gayles és Hu (2009) eredményeivel összhangban a kiemelt látvány-csapatsportágak képviselői kevésbé perzisztensek, mint az egyéni sportokat végzők. Ennek hátterében ugyanaz állhat, mint azt a szerző megállapította: a csapatsportolók körében inkább előfordulhat az, hogy több időt töltenek a csapattársakkal, szorosabban kötődnek hozzájuk, több interakció jellemzi őket velük, mint a hallgatótársakkal, ami negatívan hat a perzisztenciára. Ezt igazolja, hogy az egyéni sportolókra inkább jellemző az előadásokon, szemináriumokon, gyakorlatokon való részvétel saját bevallásuk szerint, ahol leggyakrabban találkoznak és vannak interakcióik a hallgatótársaikkal. Az integrációs modell elmélet nem igazolódott kutatásunkban: az intézményi sportolás nem áll összefüggésben a tanulmányok melletti kitarással. Az elmélet kutatói, Pascarella és Smart (1991) igazolták, hogy az intézményi keretek között sportolók nagyobb valószínűséggel szereznek diplomát a magasabb fokú beágyazottságnak és a szociális interakcióknak köszönhetően. Korábbi elemzéseinkben viszont az elmélet ellenkezőjét igazoltuk a régió hallgatói körében: az egyetemi, főiskolai színekben sportoló sportkörtagok kevésbé voltak perzisztensek, néhány mutatóban pedig épp az intézmény falain kívül sportolók értek el jobb eredményt, s az egyetemi sportklubtagság negatívan hatott a perzisztencia főkomponensére (Kovács 2018; 2019b). Jelen vizsgálatban azonban nem találtunk szignifikáns összefüggést a sportolási szokások mentén, leszámítva a sportágat. Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy noha a rendszeres sportolók, intézményi sportinfrastruktúrát használók, sportrendezvényeken résztvevők, illetve anyagi támogatás nélkül sportoló sportkörtagok egy-egy mutatóban a legjobb eredményt érték el, tehát a leginkább jellemző rájuk például, hogy elszántak tanulmányaik befejezését illetően, képesek tanulni, ha más tennivalójuk lenne, részt vesznek általában a szemináriumokon, ugyanakkor a

sportolás különböző formái és a sportolói integráltság nem befolyásolja összesítve a tanulmányok melletti kitartást.

A SPORTOLÁSI SZOKÁSOK HATÁSA A TANULMÁNYI EREDMÉNYESSÉGRE

Kutatásunk utolsó részében lineáris és logisztikus regresszióval vizsgáltuk meg a társadalmi-demográfiai és sportolási szokásokhoz, sportolói integráltsághoz kapcsolódó tényezők hatását a tanulmányi eredményesség összmutatójára, illetve az átlagon felüli eredményes hallgatók közé kerülés esélyére. Fő kérdésünk, hogy a társadalmi háttér kontrollálásával vajon mely sportolási tényezőnek lesz befolyásoló ereje. Az alfejezet végén válaszoljuk meg az e kérdéskörre vonatkozó hipotéziseinket. A fejlődési modell elmélettel összhangban a sportolás gyakoriságával növekszik a tanulmányi eredményesség, minél rendszeresebben sportol egy hallgató, annál eredményesebb lesz az általunk vizsgált dimenziókban ($\beta=,082$). Szintén pozitív hatása van a sportinfrastruktúra használatának ($\beta=,063$) mint a sportolói integráltság dimenziójának a társadalmi háttérváltozók kontrollálása mellett annak ellenére, hogy sem a tanulmányi többletmunkában, sem a perzisztenciában nincs különösebb szerepe. A regressziós elemzések is igazolták a közösségi sporttevékenység (sportklubban sportolás) pozitív hatását a tanulmányi eredményességre, ha egy hallgató tagja olyan sportkörnek, ami nem jár anyagi támogatással ($\beta=,060$).

A szociokulturális, -ökonómiai és demográfiai változók közül, ha egy hallgató nő ($\beta=,095$), illetve minél magasabb édesapja iskolai végzettsége ($\beta=,106$) és szubjektíve jobb anyagi helyzetben van ($\beta=,088$), ezek hozzájárulnak a jobb eredményességhez. Ha viszont magyarországi ($\beta=-,242$) vagy szlovákiai ($\beta=-,092$), az csökkenti a tanulmányi teljesítményt. Ezek a tényezők minden modellben hatással bírnak. Az apa iskolai végzettségének és a szubjektív anyagi helyzet hatása halványul a sportolási szokások bevonásával, de utóbbiak sem képesek felülrni e két tényező befolyásoló erejét. Ugyanakkor a nem és az országok hatása erősödik az utolsó modellben, ami arra utal, hogy a sportolási formák és sportolói integráltság sem független ezektől (40. táblázat).

40. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonomiai háttérváltozók és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság hatása a tanulmányi eredményesség összmutatójára (β regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1613)

	1. modell (β)	2. modell (β)	3. modell (β)
Nem (0 férfi, 1 nő)	,052*	,065*	,095***
Magyarország	-,202***	-,222***	-,242***
Románia	-,072	-,089	-,092
Ukrajna	-,029	-,030	-,043
Szlovákia	-,086*	-,082*	-,092**
Anya iskolai végzettsége osztályokban		,029	,026
Apa iskolai végzettsége osztályokban		,110***	,106***
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)		,048	,044
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,032	-,031
Anya dolgozik (0 nem, 1 igen)		-,012	-,011
Objektív anyagi helyzet (0–9 pont)		,002	-,008
Szubjektív anyagi helyzet (0–100 pont)		,094***	,088***
Relatív anyagi helyzet (0–100 pont)		,014	,019
Sportolás gyakorisága (0–100 pont)			,082**
Intézményi sportinfrastruktúra használata (0–100 pont)			,063*
Intézményi sportprogramokon való részvétel gyakorisága (0–100 pont)			,036
Tagja sportkörnek anyagi támogatás nélkül (0 nem, 1 igen)			,060*
Tagja sportkörnek anyagi támogatással (0 nem, 1 igen)			,011
R ²	,025	,060	,084

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; nem tagja sportkörnek semmilyen formában

Logisztikus regresszió segítségével néztük meg, hogy mely általunk bevont változók növelik vagy csökkentik az átlagon felül teljesítő hallgatók közé kerülést, ha minden tényezőt egy modellben, egymást kontrollálva vizsgálunk. Az átlagon felül eredményesek közé kerülés esélyét a sportolás nem, viszont a sportinfrastruktúra használata és a nem anyagi támogatással sportoló klubtagság növeli a társadalmi-demográfiai háttérváltozók mellett: a rendszeres használat 36%-kal, a ritkán 33,1%-kal, míg a sportkörtagság 82,2%-kal növeli az átlagon felüli tanulmányi eredményesség esélyét. Így ismét igazolódott a sportolói integráltság egyik dimenziójának pozitív szerepe. További pozitív hatása van a szubjektív és relatív anyagi helyzetnek (84 és 30%-kal növeli az esélyt), illetve, ha egy hallgató nő (35,3%-kal). Ugyanakkor a magyarországi diákoknak 62,6%-kal, a szlovákiaiaknak pedig 52,9%-kal kisebb az esélyük. Az esélyhányadosokat az alábbi, 41. táblázat mutatja be.

41. táblázat. A demográfiai, szociokulturális, ökonómiai háttérváltozók és a sportolási szokások, valamint a sportolói integráltság hatása az átlagon felüli tanulmányi eredményesség esélyére (logisztikus regressziós együtthatók). Forrás: PERSIST 2019 (N=1715)

	Exp. B
Nem (0 férfi, 1 nő)	1,355*
Magyarország	,374***
Románia	,692
Ukrajna	,691
Szlovákia	,471*
Anya iskolai végzettsége (0 nem diplomás, 1 diplomás)	1,125
Apa iskolai végzettsége (0 nem diplomás, 1 diplomás)	1,240
Lakóhely településtípusa 14 éves korban (0 kistelepülés, 1 nagyváros)	1,149
Apa dolgozik (0 nem, 1 igen)	,921
Anya dolgozik (0 nem, 1 igen)	1,028
Objektív anyagi helyzet (0 átlag alatt, 1 átlag felett)	,985
Szubjektív anyagi helyzet (0 vannak anyagi problémák, 1 jó anyagi helyzet)	1,840**
Relatív anyagi helyzet (0 átlag alatt, 1 átlag felett)	1,300*
Rendszeresen sportol (0 nem 1 igen)	1,211
Ritkán sportol (0 nem 1 igen)	,938
Rendszeresen használja az intézményi sportinfrastruktúrát (0 nem 1 igen)	1,360*
Ritkán használja az intézményi sportinfrastruktúrát (0 nem, 1 igen)	1,331*
Rendszeresen részt vesz intézményi sportprogramon (0 nem, 1 igen)	1,349
Ritkán vesz részt intézményi sportprogramon (0 nem, 1 igen)	1,314
Tagja sportkörnek anyagi támogatás nélkül (0 nem, 1 igen)	1,822***
Tagja sportkörnek anyagi támogatással (0 nem, 1 igen)	,739
Nagelkerke R ²	,083

*** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$. Referenciacsoportok dummy változók esetében: nő; Szerbia; apa–anya nem diplomás; kistelepülés; apa–anya nem dolgozik; átlag alatti objektív és relatív anyagi helyzet; vannak anyagi problémái; nem sportol sem rendszeresen, sem ritkán; nem használja az intézményi sportinfrastruktúrát sem rendszeresen, sem ritkán; nem vesz részt intézményi sportprogramon sem rendszeresen, sem ritkán; nem tagja sportkörnek semmilyen formában

Eredményeink igazolták, hogy a rendszeres sportolók körében felülreprezentált a külföldi tanulmányokat tervező hallgatók aránya, a tanulmányi többletmunka szignifikáns különbségeket mutató itemeiben, illetve az összemutatóban ők érték el a legjobb eredményeket, s noha a perzisztenciára nincs hatással a sportolás gyakorisága, két mutatóban is ők érték el a legmagasabb átlagot. A lineáris regressziós elemzés is igazolta, hogy a sportolás gyakoriságával növekszik a tanulmányi teljesítmény a társadalmi-demográfiai háttértől függetlenül. Így negyedik hipotézisünk, mely szerint *a rendszeresen sportolók jobb eredményeket érnek el a tanulmányi eredményesség dimenzióiban és a perzisztenciában, mint a ritkán vagy nem sportolók, s a rendszeres sportolásnak pozitív hatása van a társadalmi háttér kontrollálása mellett*, igazolódott.

Ötödik hipotézisünk, mely így hangzott: *minél gyakrabban vesz részt egy hallgató egyetemi sportrendezvényen, programokon, illetve használja annak sportinfrastruktúráját (nagyobb a sportolói integráltsága), annál perzisztensebb és eredményesebb lesz minden dimenzióban*, részben igazolódott. A tanulmányi önértékelés, valamint a külföldi tanulmányok tervét illetően az intézményi sportinfrastruktúrát rendszeresen vagy ritkán használók és sportprogramokon részt vevők jobb eredményeket értek el. A rendszeresen sporteseményeken részt vevőkre a tanulmányi többletmunka szinte minden kategóriája inkább jellemző, ugyanakkor a perzisztenciára nincsenek hatással, s csupán egy-két mutatójában van befolyásoló szerepük. A tanulmányi eredményesség összemutatójára és az átlagon felüli teljesítők közé kerülésre csak a sportinfrastruktúra-használatnak van szignifikáns, még hozzá pozitív hatása.

Utolsó hipotézisünket, miszerint *az anyagi juttatások mellett sportoló sportklubtagok kevésbé eredményesek és perzisztensek, így ennek a státusznak negatív hatása van, viszont nagyobb arányban terveznek külföldi tanulmányokat, mint az önkéntes és nem sportegyesületi tagok*, eredményeink cáfolták. Az anyagi juttatás nélküli sportkörtagok körében találjuk a legtöbb olyan hallgatót, aki külföldi tanulmányokat tervez. A tanulmányi többletmunka számos indikátorában értek el legjobb arányokat a fizetség mellett sportoló klubtagok: többek között abban, hogy van idegen nyelvű szakmai önéletrajzuk, részesülnek különféle ösztöndíjakban és részt vesznek tudományos-szakmai csoportokban. A perzisztencia három szignifikáns különbséget mutató itemében ugyan a legrosszabb eredményt érték el, de az összemutatóra nincs hatása a sportkörtagság egyik formájának sem.

Összefoglalás

Kutatásunk második fő fejezetében megvizsgáltuk, hogy miként befolyásolják a sportolási szokások és a sportolói integráltság a hallgatók tanulmányi eredményességét. Az eredményességet egy sokdimenziós, főként szubjektív dimenziókból álló mutatóként értelmeztük, melyben helyet kapott a tanulmányi önértékelés, külföldi tanulmányi tapasztalatok és ezek terve, a tanulmányi többletmunka és kitartás (perzisztencia). Megvizsgáltuk, hogy ezekben a dimenziókban milyen különbségeket találunk a sportolás, sportinfrastruktúra használatának, sportprogramok látogatásának gyakorisága mentén kialakított, illetve a sportági csoportok és a sportkörtagság különböző formái között, mely fenti és társadalmi tényezőknek van hatása az e mutatókból kialakított összevont tanulmányi eredményesség indexre, valamint az átlagon felül teljesítők hallgatói csoportba kerülésre.

Eredményeink a sportolás különböző formáinak pozitív hatását igazolták a tanulmányi eredményességre a felsőoktatásban, mint azt korábbi kutatások is bizonyították (Hartman 2008; Field et al. 2001; Castelli et al. 2007), így vizsgálatunkban

a fejlődési modell elmélet érvényessége igazolódott. Az elmélet szerint a sportolás azáltal fejleszti a személyiséget, hogy megtanít a kemény munka tiszteletére, a kitartásra, fejleszt számos kognitív, szociális képességet, készséget, növeli az önbizalmat, a versenyszellemet, a felelősségvállalást, a mentális szívósságot, kialakít pozitív szokásokat, értékeket, normákat, növeli az iskolai részvételt, és segíti a tanulók jobb teljesítményét az élet más területén is, ezzel hozzájárulva tanulmányi eredményességükhöz is (Broh, 2002; Marchant et al., 2009; Miller et al., 2007; Bíróné 2004; Bíró 2018; Gombocz 2008; 2010). Elemzéseink eredményeiből azt láthatjuk, hogy a rendszeresen sportolók, illetve ha egy hallgató él az intézménye nyújtotta sportolási lehetőségekkel, akkor hajlandóbb több tudományos, szakmai kutatói munkát végezni, nyelvvizsgázni, inkább részt vesz ilyen tevékenységeket végző egyetemi csoportok tevékenységében, ami együtt jár tudományos eredményekkel, s az ezeket jutalmazó ösztöndíjakkal. Mindez azt mutatja, hogy ezek a hallgatók céltudatosak, hiszen ezek a tevékenységek megalapozzák a további tudományos (doktori) pályát, kitartóan, sokszor erőn felül teljesítenek, keményen dolgoznak céljaik megvalósításáért, s nem félnek az ezzel járó több tanulmányi munkától. Korábbi, a magyar-román határ menti régióban végzett kutatásunkban is igazoltuk a rendszeres szabadidő- és versenysportolók kiemelkedő eredményességét, s a sportolás pozitív hatását a tanulmányi teljesítmény összmutatójára. Azt láthattuk, hogy a versenysportolók a legkitartóbbak tanulmányaik sikeres végzése mellett, jó a szervezőképességük, hiszen több extrakurrikuláris csoportnak is tagjai, jövőorientáltak, keményen tudnak dolgozni és helyt tudnak állni a tanulásban és a sportban is. A szabadidő-sportolók tartják be leginkább az akadémiai normákat, látják legértelmesebbnek a tanulást, a legmagasabb az órákra és vizsgákra való készülés intenzitása (Kovács 2015c).

Kiemelkedő eredményeket értek el a sportkörtagok, különösen azok a sportklubtagok, akik anyagi juttatás nélkül sportolnak, ami igazolja Coleman (1961) társadalmi tőke elméletének és az extrakurrikuláris tevékenységeket végző csoporttagság (Pusztai 2009; 2011) pozitív hatását a tanulmányi eredményességre. A vallási csoportokhoz hasonlóan (Pusztai 2004) a sportoló közösséghez való tartozásnak egyrészt pozitív hatása van a kapcsolati háló kiszélesítésére, másrészt e kapcsolatok révén az egyének információkhoz, lehetőségekhez jutnak például a külföldi tanulmányokkal vagy éppen a tudományos-kutatói pályával kapcsolatban, harmadrészt pedig elfogadott normaként érvényesül a kötelező tanulmányokon túl többletfeladatok végzése vagy éppen a tanulmányok melletti elszánt kitartás. Pusztai (2004) kutatásában igazolta a vallási közösségi tagok elfogadóbb attitűdét más vallási, etnikai, kisebbségi csoportokkal szemben, mely összhangban áll azzal az eredményünkkel, hogy a sportkörtagok többségét is nyitottság jellemzi a külföldi tanulmányi terveket illetően. Továbbá a felsőoktatási sport világának egyik fontos jellemzője, hogy külföldi/kisebbségi diákok találkozhatnak hazaiakkal és többségekkel. A közös sportolás nyújtotta élmények pedig ismeretségekhez, barátságok kötéséhez vezethet, ami együtt jár a sztereotípiák, előítéletek csökkenésével, s ismételten a kapcsolati háló kiterjedésével.

Jelen vizsgálatban nem igazolódott a zero-sum elmélet (Eitle, Eitle 2002; Miller et al., 2007; Coleman 1961) a versenysportolóknak tekinthető, fizetség mellett sportoló klubtagokra: nemcsak, hogy nem jellemzi őket rosszabb tanulmányi teljesítmény vagy a saját sporttársaikhoz kapcsolódó erőteljes kötődés, és a hallgatótársaktól való elhatárolódás, hanem ennek ellenkezőjeként felülreprezentált körökben a különböző tudományos-kutatói csoportokhoz való tartozók, többféle ösztöndíjban részesülők aránya, s pozitív hatása van a tanulmányi többletmunka mutatójára a társadalmi-demográfiai háttértől függetlenül.

Artinger és munkatársai (2006) igazolták, hogy a sportolás hozzájárul a szociális kötelek megerősödéséhez a tanuló, a szülők és az iskola között, a szociális integrációhoz, a más csoportokkal való együttműködéshez, toleranciához, s mindezek pozitív hatással vannak az eredményességre. A felsőoktatásban Pascarella és Terenzini (1980), valamint Tinto (1975) intézményi integrációs modelljére alapozva feltételeztük és igazoltuk az intézményi keretek között végzett sportolás, azaz a sportolói integráltság pozitív hatását. A sportinfrastruktúra használata és sportprogramokon való részvétel során különböző hallgatók találkoznak és sportolnak egymással, esetleg oktatóikkal, ami az intézmény életébe való erőteljesebb bevonódással, szociális interakciókkal, egyetemi szociális háló kiépítésével jár együtt, mely tényezők mindegyike hozzájárul a tanulmányi teljesítményhez. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy az elmélet legfontosabb eredményességi mutatójában, a tanulmányok melletti kitarításban esetünkben nem játszanak szerepet.

ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Kutatásunkban a sportolás és eredményesség összefüggéseit vizsgáltuk meg kétféleképpen: első kérdésünkben a sportolást tekintettünk (affektív, szociológiai) eredményességi mutatónak, s megvizsgáltuk, hogy milyen szociokulturális, -ökonómiai, demográfiai, habituális, szocializációs, intézményi és individuális tényezők határozzák meg a hallgatók sportolását Magyarországon az Észak–alföldi régió, továbbá felvidéki, kárpátaljai, vajdasági, erdélyi és partiumi elsősorban kisebbségi magyar tannyelvű felsőoktatási intézmények hallgatói körében (N=2005). Fő kérdésünk, hogy képes-e az intézményi sportmilió felülírni a társadalmi háttérből és szocializációból fakadó hátrányokat. A második kutatási kérdésünkben a sportolási szokások hatását vizsgáltuk meg a tanulmányi eredményesség különböző dimenzióira és összmutatójára, különös tekintettel az intézményi sportolási formákra. A könyv elméleti és empirikus fejezeteit is e két kérdéskörnek megfelelően strukturaltunk. Az elméleti háttérben a felsőoktatási sport és testnevelés kárpát–medencei oktatáspolitikai illetve jogszabályi környezete után bemutattuk Bourdieu tőke- és habituselméletét a sportra és sportszocializációra vonatkozóan, a nemi és társadalmi egyenlőtlenségek megjelenését a sportban, valamint a régió fiataljainak, hallgatóinak sportolási szokásait és ezek társadalmi hátterét. Ezután az intézményi hatás modelljeit ismertettük a felsőoktatási sportra vonatkozóan, melyet munkánkban az intézményi sportmilió dimenzióinak tekintettünk, a következő nagy elméleti fejezet pedig a sportolás és tanulmányi eredményesség összefüggéseinek elméleteit illetve empirikus eredményeit tartalmazza hazai és nemzetközi viszonylatban. Ezután került sor a kutatás kérdéseinek, hipotéziseinek, módszertani hátterének bemutatására. A kutatási eredményeket két fő fejezetben foglaltuk össze: az elsőben kapott helyet a sportolást meghatározó társadalmi, szocializációs és intézményi hátterének bemutatása, kitérve az individuális tényezők szerepére is, a második fő fejezetben pedig a sportolási formák és tanulmányi eredményesség összefüggései.

Munkánk egyaránt tartalmaz új elméleti, módszertani és empirikus tudományos eredményeket. A legfontosabb új elméleti fogalom az intézményi hatás több szempontú modelljeinek bemutatását és alkalmazását jelenti a sportolásra vonatkozóan, melyre eddig a hazai, s tudomásunk szerint a nemzetközi szakirodalomban sem került sor. Ez a fogalom végigkíséri az értekezés egészét, megjelenik mindkét kutatási kérdésben. A hallgatók sportolási szokásaira vonatkozóan bemutattuk, hogy a fizikai, emberi-erőforrásra koncentráló, konstruktív környezeti tényezők és a sportos

kampuszkörnyezet, azaz az intézményi sportmilió hogyan befolyásolja a hallgatók változását a felsőoktatásban. A tanulmányi eredményességre vonatkozóan az intézményi sportolási lehetőségeket tekintettük az intézményi hatás mutatójának, s az integrációs modell elméletből kiindulva arra kerestük a választ, hogy a sportolói integráltság vajon hozzájárul-e a hallgatók tanulmányi teljesítményéhez.

Az elméleti háttér másik fontos pillére Bourdieu tőke- és habituselmélete, melyet összekapcsoltunk a sportszocializációval, s törekedtünk arra, hogy az elmélethez kapcsolódó fő fogalmakat (tőke, habitus, mező stb.) a sportra mint társadalmi alrendszerre vonatkozóan mutassuk be és értelmezzük. Az elmülethez kapcsolódóan a fiatalok sportolási szokásainak társadalmi háttérét, a társadalmi egyenlőtlenségek megjelenését a sportolásban nemzetközi, hazai és a határon túli térségekre vonatkozó korábbi eredményekkel ismertettük. Fontosnak tartottuk, hogy a vizsgált kérdésköröket felsőoktatás-, sportpolitikai és jogszabályi kontextusba helyezzük, így lehetőségeinkhez mérten ismertettük, a vizsgált országokban milyen jogszabályok, rendelkezések illetve stratégiák vonatkoznak a felsőoktatási sportra és testnevelésre.

Módszertani szempontból kiemelendő, hogy a sportolási szokásokra viszonylatában egyaránt teszteltük a lehetséges társadalmi-demográfiai, intézményi hatáshoz kapcsolódó kontextuális és individuális tényezők hatását, így elemzéseinkben sor került a makrotársadalmi, mezo- és mikroszintű változók egyidejű tesztelésére. Az intézményi környezet vizsgálatához kvalitatív módszert, interjúkat is alkalmaztunk, melyek eredményeit felhasználtuk a kvantitatív intézményi összehasonlítás során kapott különbségek magyarázatához, illetve bemutattuk a vizsgált intézménytípusok sportra vonatkozó céljait, jellemzőit. Ily módon alkalmaztuk a mixed method módszerét. Bourdieu habituselméletéhez kapcsolódóan egyedi hallgatói habituscsoportokat hoztunk létre. A sportolási szokások vizsgálatában is újdonságként hat a gyakoriság, a klubforma, a sportág és az intézményi sportolási lehetőségek megjelenése. A tanulmányi eredményesség mérésére egy eddig nem alkalmazott többdimenziós mutatót dolgoztunk ki, melyben megjelenik a tanulmányi önértékelés, a külföldi tanulmányok végzése és terve, a tanulmányi többletmunka és kitartás.

Az empirikus eredményeket tekintve újszerűnek mondható, hogy feltártuk milyen szocio-ökonómiai, habituális, szocializációs, intézményi és individuális tényezők befolyásolják a hallgatók sportolási formáit, s legfőképpen a sportolás gyakoriságát, a ritkán és rendszeresen végzett testedzés esélyét. E tényezők befolyásoló erejét nemcsak többváltozós modellek segítségével teszteltük, hanem régióként is, így láthatjuk, hogy mely országban (az Észak-alföldi Régióban és határon túli térségben) mely tényezőknek van hatása a hallgatók sportolásának gyakoriságára, miért nem sportolnak a hallgatók, s milyen szerep jut e kérdésekben az intézményi sportmiliónek. Az összes magyarázó változó bevonása mellett egyértelműen igazolódott minden térségben a testedzés belső, identifikált szabályozásának legerősebb hatása, ennek erősítése a legfőbb feladat a vizsgált régiók felsőoktatási intézményében, hazánkban

pedig az amotiváció, illetve a külső környezeti tényezőknek való megfelelésért, szociális megerősítésért végzett sportolás ösztönzőinek átalakítása belső motivációvá. A magyarországi és a szerbiai hallgatók esetében nagyon fontos ösztönző hatása van, ha van sportoló barátjuk, ezt a sportprogramok szervezésénél is érdemes lenne figyelembe venni (például „hozd el magaddal egy barátodat” jeligével). Az erdélyi és partiumi hallgatók körében az anyagi helyzet kétféleképpen mért formája (objektív és relatív) is befolyásolja a sportolás gyakoriságát, illetve pozitív hatása van, ha a hallgatót művelődő-kultúrafogyasztó habitus jellemzi, tehát minél gyakrabban látogat kulturális intézményeket, programokat.

Az intézményi hatás modelljei közül a fizikai környezeti és az emberi erőforrásra koncentráló modellek érvényessége igazolódott: a sportinfrastruktúra használatának, illetve ehhez kapcsolódóan a megfelelő infrastruktúrális környezetnek kiemelt jelentősége van a rendszeres sportolásban (különösen Magyarországon, Kárpátalján és Vajdaságban), sőt mindkettőnek a tanulmányi eredményességben is, akárcsak a sportoló hallgatótársaknak: minél több sportoló hallgatót ismer egy diák, annál valószínűbb, hogy ő is rendszeresen fog sportolni. Ugyanakkor az oktatók szerepe nem ilyen egyértelmű: ha egy hallgató ismer több olyan oktatót, akikkel sportról, egészséges életmódról tud beszélgetni, az csökkenti a rendszeres sportolás esélyét. Ezen összefüggés magyarázatának feltárása további kutatási irányokat jelölnek ki.

A tanulmányi eredményességre vonatkozóan először tudtuk azonosítani az intézményi sportolási lehetőségek pozitív hatását a társadalmi-demográfiai háttér kontrollálása mellett. A sportolói integráltság két módon, közvetve és közvetlenül is hozzájárulnak a hallgatók eredményességéhez: a sportinfrastruktúra használata növeli a rendszeres sportolás esélyét, melynek szintén pozitív hatása van a tanulmányi eredményességre, másrészt közvetlenül is hozzájárul a jobb tanulmányi teljesítményhez. Szintén fontos pozitív befolyásoló ereje van, ha egy hallgató tagja olyan sportkörnek, ami nem jár anyagi támogatással: ők nemcsak eredményesek, hanem ez hozzájárul az átlagon felüli tanulmányi teljesítményhez is. Mindezek az összefüggések a társadalmi-demográfiai háttér hatása mellett is érvényesülnek, melyek közül a nemnek, az apa iskolai végzettségének, a szubjektív anyagi helyzetnek és az országok közül Magyarországnak illetve Szlovákiának van hatása.

Noha Bourdieu (1984) tőke- és habituselmélete a sportolást meghatározó tényezők esetében nem igazolódott, a sporthabitusra vonatkozó tétele a tanulmányi eredményesség vonatkozásában látszik érvényesülni. Elmélete szerint a sporthabitus elsajátítása során tulajdonképpen a kulturális tőke egy speciális formájának megszerzéséről beszélhetünk, melyet sporttőkének nevezhetünk. A sporttőke nemcsak speciális tudást és képességeket jelent, amik szükségesek az adott sportban való részvételhez (pl. egy sportág szabályainak vagy technikájának ismerete), hanem ennek szociokulturális aspektusai is vannak (sportos emberek networkje, egy sportklub szociokulturális kontextusának ismerete). Kutatásunkban azt láthatjuk, hogy a

sportklubok tagjai ilyen sporttőkére tesznek szert, ami túlmutat a sportági ismereteken: a sportos emberek networkje hozzájárul ismeretek, lehetőségek, információk szerzéséhez, melyek hasznosak lehetnek a tanulmányi pályafutásban.

Kutatási eredményeink szoros kapcsolatban állnak előző vizsgálatainkkal, hiszen a fenti kérdésköröket korábbi, a CHERD-műhely tagjaként a régió felsőoktatási intézményeiben végzett kérdőíves felmérésekben már részben feltártuk (Kovács 2013; 2015a; 2015b; 2015c; 2019a). Ily módon egy kvázi longitudinális (kohorsz-)vizsgálatnak tekinthető kutatás harmadik lépésében is igazoltuk, hogy a felsőoktatási intézmények képesek nivellálni a sportolás társadalmi egyenlőtlenségeit, ami kiemelten fontos e térség diverz hallgatói társadalmában, elsősorban a szubjektív értékválasztáson alapuló hallgatói miliókhöz, habituscsoportokhoz való tartozás, valamint a társas, (sport)szocializációs tényezők befolyásolják a sportolási szokásokat. Szintén ismételtén igazolódtott a rendszeres sportolás, s a sportkörtagság pozitív hatása a tanulmányi eredményességre. Mindezek által joggal feltételezhetünk ok-okozati összefüggést a vizsgált kérdéskörökben.

Könyvünk legfontosabb mondanivalója, hogy az intézményi sportmilió egyes tényezői (a sportinfrastruktúra használata, a sportrendezvények, -események, -programok) a felsőoktatásban intézményi hatásként komoly befolyásoló erővel bírnak a hallgatók sportolására és tanulmányi eredményességére. Az egyetemi, főiskolai sportolási lehetőségek során kialakuló hallgatói mikroközösségek, illetve a sportkörtagság olyan szocializációs, értelmező közösségekként funkcionálnak, amelyek hozzájárulnak a hallgatók társadalmi és sporttőkéjének növeléséhez, kapcsolathálójuk kiszélesedéséhez, s melyekben egyfajta értékként és normaként fogalmazódnak meg a tanulmányok fontossága, sőt többletfeladatok vállalása, teljesítése. A sportolás során és révén a hallgatók megtanulnak célokat kitűzni, keményen dolgozni ezek megvalósításáért, céltudatosan és ambiciózusan tekinteni jövőjükre. Ezt az attitűdöt pedig a tanulmányaik során is érvényesítik.

Az eredmények segítségével célzott implementációkat lehet kidolgozni a sportolás fontosságának tudatosítására és a diákok motiválására. Ezekben nagy hangsúlyt kell fektetni a hallgatók sportolási igényeikhez szabott infrastrukturális feltételek biztosítására, s a közösség- és élményalapú sportprogramok, sportkörök létrehozására. Ugyanakkor mindezek mit sem érnek, ha egy hallgatónak nincsenek olyan pozitív élményei a sporttal kapcsolatban, amelyek alapján örömforrásként tekint erre a tevékenységre, vagy éppen nem motivált, esetleg a külső környezeti nyomásra, megerősítésért, vagy a lelkiismeret-furdalás elkerüléséért sportol. A (sport)szocializációs ágensek közül a kortársak szerepe emelkedik ki. A sportolási lehetőségek szervezésénél a mozgásörömről és a hallgatói közösségekre, ezek építésére kell kiemelt hangsúlyt fektetni. Ezekre építenek, illetve kialakításukra törekednek a versenysport-orientált intézmények sportprogramjaik által, valamint a sport révén közösség-teremtő egyetemek, különösen a határon túli térségekben. Az e típusba tartozó kisebbségi

magyar felsőoktatási intézmények sportéletének és -programjainak fő célja, hogy a sportolás során szerzett közös élmények, kialakult hallgatói, baráti kapcsolatok révén erősítsék hallgatóikban a magyar és intézményi identitást.

A szervezés során szintén meghatározó a diákok motiválásában a hallgatóbarát órák és programok szervezése, amelyekben figyelembe veszik az időbeosztásukat, élethelyzetüket, igényeiket és korábbi tapasztalataikat. A relatív anyagi helyzet hatása rávilágít arra, hogy a sportolási lehetőségek tervezésekor és szervezésekor figyelmet kell szentelni a diákok anyagi lehetőségeire, ha a sportprogramok túl magas költségekkel járnak, akkor sok sportoló diákot veszíthet az intézmény. Láthatjuk ugyanis, hogy a magát átlagnál rosszabb anyagi státusszal megjelölő diákoknak van a legnagyobb esélye a rendszeres sportolásra, különösen Erdélyben és a Partiumban van ennek fontos befolyásoló ereje. A felsőoktatási intézményeknek a sportolási lehetőségek biztosításakor és tervezésekor különös figyelmet kell szentelni a speciális élethelyzetekkel bíró diákokra, akik önfenntartóak, tanulás mellett dolgoznak, más, akár távoli településekről járnak be nap mint nap, vagy éppen elsőgenerációs értelmiségiekként meg kell ismerniük az egyetemi tanulmányok sikeres teljesítéséhez vezető, nem ritkán rögzös utat, szocializálódniuk kell a felsőoktatás világába. Számukra nem elegendők a különböző, vagy bizonyos kedvezmények biztosítása, hiszen akkor nem tudnak élni a drágább, nem kedvezményes sportolási lehetőségekkel, s így maga az intézmény is tovább növeli a sportolás társadalomban megfigyelhető esélyegyenlőtlenségeit. Eredményeink rávilágítottak arra, hogy a vizsgált egyetemek, főiskola diákjai közül általánosságban nagyon kevesen és igen ritkán vesznek részt intézményi sportprogramokon, rendezvényeken miközben ez jelentős, sportoláson túlmutató előnyökhöz juttatja őket. Fontos, hogy ezek a programok igazodjanak a fentebb említett speciális helyzetben lévő hallgatók igényeihez, lehetőségeihez, életfeltételeihez, hiszen ők szeretnek és szeretnének sportolni.

Az interjúkból kiderült, azokban az intézményekben, ahol megfelelő infrastrukturális feltételek vannak, illetve a hallgatók igényeit figyelembe véve szerveznek sportolási lehetőségeket, építenek az alulról jövő kezdeményezésekre, az intézmény küldetéstudatában megjelenik a sportolás fontossága (akár sportkoncepció formájában), s hangsúlyt fektetnek a közösségépítésre, ott sikerül több hallgatót motiválni a sportolásra. Fontos szereppel bír egy komplex sportstratégia az intézmények részéről, mely jól tükrözi az intézményvezetők elköteleződését a sport iránt és beépül az egyetem imázsába, egyaránt tartalmazza a fő célokat, irányelveket és elvárásokat a testnevelés-oktatásra, sportprogramokra és versenysport szervezésére. A sportstratégia megvalósítása azokon az egyetemeken különösen hatékony, ahol többnyire a HÖK-kel együttműködve Sportiroda, vagy kiemelten erre létrejövő intézet működik. Ahol nincs lehetőség ilyen keretek között szervezni a sportéletet és a kötelező testnevelést, ott kiemelkedő szerepe van egy-egy személynek, leginkább testnevelő pedagógiai munkájának, aki hivatásként tekint munkájára, s életcéljának

tekinti a mozgás megszerettetését. Ez az elhivatott oktatói munka eredményezheti az intézmények sporthoz kötődő céljainak megvalósítását, a mozgás fontosságának tudatosítását, valamint a közösségformálást.

A férfiak nagyobb sportolási hajlandósága eredményeinkben is igazolódott, így a hallgatók bevonása kiemelt feladat a sportolás maszkulin jellegéről szóló sztereotípiák lebontásával. Ehhez a klasszikusan „femininek” tekinthető (aerobic, tánc alapú) mozgásformákon túl érdemes lenne lehetőséget biztosítani arra, hogy férfiasabb sportágakat is kipróbálhassanak.

Eredményeink felhívják a figyelmet a felsőoktatási intézmények felelősségére a hallgatók életének több szegmensére a sportolási lehetőségek viszonylatában: jelentősen hozzájárulnak a rendszeres sportolás iránti igény kialakításához és hosszú távú, élethosszig tartó fenntartásához, ezáltal egy egészségtudatosabb, boldogabb, egészségben tovább élő értelmiségi generáció kialakulásához, másrészt egy tanulmányaikban is jól, sőt kiemelkedően teljesítő hallgatói bázis kiépítéséhez. A sportinfrastruktúra fejlesztése, illetve a közösségépítő sportprogramok, csoportok kialakítása és támogatása ily módon nemcsak hozzájárul a felsőoktatás harmadik missziójának megvalósulásához és társadalmi felelősségvállalásának kiterjedéséhez, hanem növeli az intézmények versenyképességét, hiszen mind a diákok külföldi tanulmányai, a tudományos–szakmai kutatómunka-eredmények, a sikeres doktori kutatások és a tanulmányok melletti kitartás eredményeképpen a minél nagyobb arányú diplomaszerezés, s ennek megfelelően az alacsonyabb lemorzsolódási arányok mind–mind fontos indikátorai az intézmények nemzetközi rangsorolásában. Ebből láthatjuk, hogy az intézményi sportolási lehetőségek messze túlmutatnak azon, hogy kielégítik a hallgatók igényeit, vagy biztosítják a feltételeket a testnevelési kötelezettségek teljesítéséhez. A sportolás az egyetem, főiskola mindennapi életének részét kell, hogy képezze annak érdekében, hogy a diákok életében is megfelelő hangsúlyt kapjon, így a hallgatók és az intézmény is eredményesebb lehet. A kvalitatív kutatásunkban az általunk közösségépítő intézmények, de azon egyetemek is, ahol a sport küldetésstudatában és céljaiban megjelenik ennek közösségi szemlélete, jógyakorlati fontos példaként szolgálhatnak más intézmények számára is. Ezekben helyenként kötelező, kötelezően választható vagy akár szabadon választható tárgyak, foglalkozások keretében, utóbbi esetben az oktatók elkötelezettségére alapozva vonják be a hallgatókat a sport világába, s mutatják meg nekik, hogy milyen pozitív élményeket lehet szerezni a közösen végzett sportolás révén. Azon túl, hogy az egyén tesz az egészségéért, új embereket ismerhet meg, akikkel életre szóló barátságok köthetnek, s értékeket, magatartásmintákat tanulhatnak egymástól, lehetőségeket ismerhetnek meg a tanulmányokra vonatkozóan is. Ily módon egyrészt a közösség (a kortársak), másrészt az oktató (test) nevelő, pedagógiai hatása érvényesül az élethosszig tartó sportolásra, egészséges életmódra, s mint láthatjuk, a tanulmányokra vonatkozóan is.

Kutatásunk számos kérdést hagyott nyitva, melyek további kutatási irányokat jelölnek ki. Az intézményi hatás egyes modelljeinek teszteléséhez fontos lenne kvantitatív módon is, részletesen megismerni az egyes intézmények infrastrukturális és szervezeti jellemzőit. A régiókénti összehasonlítás mellett érdemes lenne intézményi szinten is megnézni a sportolási szokások háttértényezőit, s összefüggéseit a tanulmányi eredményességgel. Ezáltal célzott implementációs programokat lehetne kidolgozni az intézmény hallgatói számára. Érdekes lenne a tanulmányi eredményesség egyéb dimenziót is megvizsgálni, például a nemzetközi szakirodalomban inkább elterjedt objektíve mérhető mutatókat (sztenderd teszteken mérhető kompetenciákat), melyek hazánk felsőoktatási intézményeiben kevésbé elterjedtek. A korábbi kutatásainkhoz hasonlóan ebben a vizsgálatban sajnos nem tudtuk feltárni, hogy az intézményi beágyazottság viszonylatában az egyetemi, főiskolai sportklubtagságnak milyen hatása van, akárcsak a versenysport szerepét sem sikerült egyértelműen mérni. Ezeket a kérdéseket, melyek részben vizsgálatunk limitjét képezik, következő kutatásunkban kívánjuk megválaszolni.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Apor P. (2009). Fizikai edzés a cukorbetegség megelőzésében és kezelésében. *Orvosi Hetilap*, 150(13), 579–587.
- Apor P. (2011). A cardiovascularis kockázat kapcsolata a fizikai aktivitással és a fittséggel. *Orvosi Hetilap*, 152(3), 107–113.
- Artinger, L., Clapham, L., Hunt, C., Meigs, M., Milord, N., Sampson, B., & Forrester, S. A. (2006). The social benefits of intramural sports. *Naspa Journal*, 43(1), 69–86.
- Astin, A. W. (1984). Student involvement: A developmental theory for higher education. *Journal of College Student Personnel*, 25(4), 297–308.
- Ádám Sz., Susánszky É., & Székely A. (2018). Egészség- és rizikómagatartás alakulása a Kárpát–medencei magyar fiatalok körében. In Székely L. (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát–medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016* (pp. 231–268). Budapest: Kutatópont.
- Árva Zs. (2014). *Sportpolitika*. Budapest: NKE. Forrás: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10558/Teljes%20sz%C3%B6veg?sequence=1&isAllowed=y> Utolsó látogatás: 2019. 09. 25.
- Balogh R., Molnár A., Müller A., Szabados Gy. N., & Bácsné B. É. (2019). A passzív sportfogyasztás vizsgálatának tapasztalataiból. *Acta Carolus Robertus*, 9(1), 35–48.
- Bakonyi T. (2007). *Állam, civil társadalom, sport*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Baranyai, R., Bakos, G., Steptoe, A., Wardle, J., & Kopp, M. (2006). Egyetemisták és főiskolások szívbetegséggel kapcsolatos egészségmagatartása, rizikótudata és hiedelmei. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 7(2), 125–138.
- Bauer B., Pillók P., Ruff T., Szabó A., Szanyi F. E., & Székely L. (2017). *Magyar Ifjúság 2016*. Forrás: http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/atoms/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web_0.pdf Utolsó látogatás: 2019. 09. 04.
- Bácsné Bába, É., Fenyves, V., Szabados, G., Pető, K., Bács, Z., & Dajnoki, K. (2018). Sport Involvement Analysis in Hungary, in the North Great Plain Region. *Sustainability*, 10(5), 1629. DOI: 10.3390/su10051629
- Bálint B. & Demeter Gy. (2002). Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Székelyföld. In Szabó A., Bauer B., Laki L., & Nemeskéri I. (szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés* (pp. 189–237). Budapest: NCSzSzl

- Bandura, A. (1989). Social Cognitive Theory. In Vasta, R. (ed.): *Annuals of child development. Vol. 6. Six theories of child development* (pp. 1–60). Greenwich: JAI Press.
- Bárdos Gy., & Kraiciné Szokoly M. (2018). Egészség, életmód, egészségfejlesztés a felsőoktatás szemszögéből. *Neveléstudomány*, 6(2), 5–21. DOI: 10.21549/NTNY.22.2018.2.1
- Bendíková, E., & Dobay, B. (2017). Physical and Sport Education as a Tool for Development of a Positive Attitude toward Health and Physical Activity in Adulthood. *European Journal of Contemporary Education*, 6(1), 14–21.
- Bichescu, A. (2014). Leisure time sport activities of the students at Resita University. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, 117, 735–740.
- Bíró M. (2018). Bevezetés a sportpedagógiába. In Münnich Á. (szerk.): *Fejezetek a Sport–pszichodiagnosztika és Tanácsadás témaköreiből*. Debrecen: Debreceni Egyetem, Pszichológia Intézet. Forrás: http://psycho.unideb.hu/sport/fejezetek/bm_sportpedagogia/_book/. Utolsó látogatás: 2020. 01. 12.
- Bíró M., Hidvégi P., Tatár A., Pucsek J. M. & Lenténé P. A. (2018): Possibilities for improving the quality of life in Hungary in the northern great plain region. In Šimonek, J., & Dobay, B. (szerk.): *Sport science in motion: proceedings from the scientific conference. Mozgásban a sporttudomány: válogatott tanulmányok a konferenciáról* (pp. 227–235). Komárno: Univerzita J. Selyeho
- Bíróné Nagy E. (2004). *Sportpedagógia*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Bocsi V. (2011). A posztmodern idő nyomában. A hallgatói életmód sajátosságai egy kvalitatív kutatás tükrében. In Rákó E. (szerk.): *Társadalomtudományi tanulmányok* (pp. 101–106). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó
- Bocsi V. (2012). Harmónia vagy diszszonancia? A modern szabadidő vizsgálata a campusok világában. In Dusa Á. R., Kovács K., Márkus Zs., Nyüsti Sz., & Sőrés A. (szerk.): *Egyetemi élethelyzetek: Ifjúságszociológiai tanulmányok* (pp. 195–208). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Bocsi, V. (2014a). Leisure Time at Campuses: Edification of a Focus Group Examination. In Budzowski, K., & Láczy, M. (ed.): *Poland, Hungary, the World. Selected Aspects of Contemporary Economy, Culture and Science* (pp. 21–30). Kraków: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.
- Bocsi V. (2014b). A sport szerepe a hallgatói életmódban. In Láczy M. (szerk.): *Társadalomtudományi dimenziók az oktatásban* (pp. 273–292). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Bocsi V. (2019). Roma fiatalok szabadidős és magaskulturális mintázatai. In Biczó G. (szerk.): *Terepek és elméletek: A Lippai Balázs Roma Szakkollégium válogatott romológiai tanulmánygyűjteménye* (pp. 65–82). Debrecen: Didakt Kft.

- Boda E. J., Bácsné Bába É., Laoues–Czimbalmos N., & Müller A. (2019). Rekreációs fogyasztói szokások vizsgálata magyar fiatal felnőttek körében. *Különleges Bánásmód*, 5(4), 33–44.
- Bollók, S., Takács, J., Kalmár, Z., & Dobay, B. (2011). External and internal sport motivations of young adults. *Biomedical Human Kinetics*, 3, 101–105.
- Boros Sz., & Kalmárné Rimóczi Cs. (2010). Szabadidő eltöltési szokások vizsgálata főiskolai hallgatók körében. *Szolnoki Tudományos Közlemények*, 14, 1–8.
- Borbély A., & Müller A. (2008). *A testi–lelki harmónia összefüggései és módszertana*. Valóság– Térkép–6. PEM tanulmányok. Budapest: A Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület.
- Boudon, R. (1981). Társadalmi egyenlőtlenségek a továbbtanulásban. In Halász G. & Lannert J. (szerk.): *Az oktatási rendszerek elmélete* (pp. 406–417). Budapest: OKKER.
- Bourdieu, P. (1978). *A társadalmi egyenlőtlenségek újratemelődése*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Bourdieu, P. (1984). *A social critique of the judgement of taste*. Ford. R. Nice. Londres, Routledge.
- Bourdieu, P. (1991). Sport and Social Class. In Mukerji, C. & Schudson, M. (eds.): *Rethinking Popular Culture. Contemporary Perspectives in Cultural Studies* (pp. 357–397). Los Angeles, London: Berkely, University of California Press.
- Bowen, W. G., & Levin, S. A. (2003). *Reclaiming the Game. College Sports and Educational Values*. Princeton – Oxford: Princeton University Press.
- Bowman, T. G., & Dodge, T. M. (2011). Factors of persistence among graduates of athletic training education programs. *Journal of Athletic Training*, 46(6), 665–671.
- Broh, B. A. (2002). Linking Extracurricular Programming to Academic Achievement: Who Benefits and Why? *Sociology of Education*, 75(1), 69–95.
- Brown, R., & Evans, W. P. (2002). Extracurricular activity and ethnicity: Creating greater school connection among diverse student populations. *Urban Education*, 37(1), 41–58.
- Burnett, M. A. (2000). „ One Strike and You’re Out” An Analysis of No Pass/No Play Policies. *The High School Journal*, 84(2), 1–6.
- Cabrera, A. F., Castaneda, M. B., Nora, A., & Hengstler, D. (1992). The convergence between two theories of college persistence. *The Journal of Higher Education*, 63(2), 143–164.
- Calvo, T. G., Cervelló, E., Jiménez, R., Iglesias, D., & Murcia, J. A. M. (2010). Using self–determination theory to explain sport persistence and dropout in adolescent athletes. *The Spanish Journal of Psychology*, 13(2), 677–684.
- Casper, J. M., Pfahl, M. E., & McCullough, B. (2014). Intercollegiate sport and the environment: Examining fan engagement based on athletics department sustainability efforts. *Journal of Issues in Intercollegiate Athletics*, 7, 65–91.

- Castelli, D. M., Hillman, C. H., Buck, S. M., & Erwin, H. E. (2007). Physical fitness and academic achievement in third–and fifth–grade students. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 29(2), 239–252.
- Ceglédi T. (2018). *Ugródeszkán. Reziliencia és társadalmi egyenlőtlenségek a felső-
oktatásban*. Debrecen: CHERD-Hungary.
- Cid, L., Monteiro, D., Teixeira, D., Alves, S., Moutão, J., Teques, P., ... & Palmeira, A. (2018). The behavioural regulation in exercise questionnaire (BREQ–3) Portuguese–version: evidence of reliability, validity and invariance across gender. *Frontiers in psychology*, 9, 1940.
- Coleman, J. S. (1961). *The Adolescent Society*. New York: The Free Press.
- Cooper, J. N. (2016). Excellence beyond athletics: Best practices for enhancing black male student athletes’ educational experiences and outcomes. *Equity & Excellence in Education*, 49(3), 267–283.
- Csata Zs., Magyari T., & Veres V. (2002). Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Belső Erdély. In Szabó A., Bauer B., Laki L., & Nemeskéri I. (szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés* (pp. 137–187). Budapest: NCSzI
- Cserniczkó I., & Hires–László K. (2017). Ifjúságkutatások Ukrajnában és Kárpátalján. In Papp Z. A. (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát–medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei* (pp. 171–189). Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány; Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet
- Cserniczkó I., & Soós K. (2002). Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Kárpátalja. In Szabó A., Bauer B., Laki L., & Nemeskéri I. (szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés* (pp. 91–135). Budapest: NCSzI
- DiMaggio, P. (1998 [1981]). A kulturális tőke és az iskolai teljesítmény: A státuskultúrában való részvétel hatása az Egyesült Államokbeli középiskolások jegyeire. In Róbert P. (szerk.): *A társadalmi mobilitás. Hagyományos és új megközelítések* (pp. 198–219). Budapest: Új Mandátum.
- Din, F. S. (2005). Sport activities versus academic achievement for rural high school students. In *National Forum of Applied Educational Research Journal-Electronic* (Vol. 19, No. 3E, pp. 1-11).
- Donnelly, J. E., Hillman, C. H., Castelli, D., Etnier, J. L., Lee, S., Tomporowski, P., ... & Szabo–Reed, A. N. (2016). Physical activity, fitness, cognitive function, and academic achievement in children: a systematic review. *Medicine and science in sports and exercise*, 48(6), 1197–1222.
- Dóczi T. (2014). Sport és hátrányos helyzet. In Dr. Gál A., Dr. Dóczi T., & Sáringerné Dr. Szilárd Zs. (szerk.): *Társadalmi befogadás a sportban és a sport által (szociális inklúzió)* (pp. 37–92). Budapest: Magyar Sportmenedzsment Társaság, Magyar Sporttudományi Társaság.

- Dóczi, T., & Gál, A. (2017). Sociology of Sport: Hungary. In Young, K. (Ed.): *Sociology of Sport. A Global Subdiscipline in Review* (pp. 207–225). Bingley: Emerald
- Dr. Gáldiné Gál Andrea (2007). *Sport és társadalmi nem a 21. század elején a média tükrében*. PhD disszertáció. Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF). Sporttudományi Doktori Iskola, Sport–, Nevelés– és Társadalomtudományi Program
- Duda, J. L. (1988). The relationship between goal perspectives, persistence and behavioral intensity among male and female recreational sport participants. *Leisure Sciences*, 10(2), 95–106.
- Duda, J. L. (1989). Goal perspectives, participation and persistence in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 20(1), 42–56.
- Dunning, E. (2002). A sport mint a férfiaknak fenntartott terület: megjegyzések a férfi identitás társadalmi gyökereiről és változásairól. *Korall*, 7–8, 140–153.
- Dusa Á. R. (2015). A nemzetközi hallgatói mobilitás értelmezése eredményességi szempontból. In Pusztai G. & Kovács K. (szerk.): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* (pp. 25–41). Nagyvárad, Budapest: Partium Press, Personal Problems Solution, Új Mandátum Kiadó.
- Dusa Á. R. (2016). A mobilitás mint tőke: A mobilitási tőke elemzésének lehetőségei nemzetközi hallgatókkal készített interjúk alapján. *Szociálpolitikai Szemle*, 2(1), 22–33.
- Dyer, A. M., Kristjansson, A. L., Mann, M. J., Smith, M. L., & Allegrante, J. P. (2017). Sport participation and academic achievement: A longitudinal study. *American journal of health behavior*, 41(2), 179–185.
- Eitle, McNulty, T., & Eitle, D. J. (2002). Race, Cultural Capital, and the Educational Effects of Participation in Sports. *Sociology of Education*, 75(2), 123–146.
- Eitzen, S. D., & Purdy, D. A. (1986). The Academic Preparation and Achievement of Black and White Collegiate Athletes. *Journal of Sport & Social Issues*, 10(1), 15–29.
- Engler Á. (2017). *A család mint erőforrás*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Engler Á. & Bocsi V. (2016). Tradicionális és nem tradicionális női hallgatók: a hallgatói magatartás és az akadémiai értékek gender-olvasata: A tanulmányi eredményesség és motiváció gender összefüggései nappali és levelező tagozatos egyetemi hallgatók körében. In Tóth P., & Holik I. (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban 2015: Pedagógusok, tanulók, iskolák – az értékformálás, az értékközvetítés és az értékteremtés világa* (pp. 151–165). Budapest: ELTE Eötös Kiadó
- Engler, Á., Fényes H., Bujdosó, Gy., & Tornyi, Zs. (2012). Gender Differences in Higher Education in the “Partium” Region. In Pusztai, G. & Hatos A. (szerk.): *Higher Education for Regional Social Cohesion* (pp. 134–163). Budapest: Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete, Hungarian Educational Research Association (HERA).

- Fábri I. (2002). A sport, mint a fiatal korosztályok életmódjának meghatározó eleme. In Bauer B., Szabó A., & Laki L. (szerk.): *Ifjúság 2000 Tanulmányok I.* (pp. 159–171). Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Featherstone, M. (1987). Leisure, symbolic power and the life course. In Horne, J., Jary, D., Tomlinson, A. (ed.): *Sport, Lesiure and Social Relations* (pp. 113–198). London, New York: Routledge & Kegan Paul.
- Ferge Zs. (2006). A társadalmi struktúra és az iskolarendszer közötti néhány összefüggés. In Fényes H. & Róbert P. (szerk.): *Iskola és mobilitás* (pp. 67–84). Debrecen: Debreceni Egyetem.
- Fényes, H. (2010a). School Efficiency of Boys and Girls in a Borderland Region of Hungary. *Review of Sociology of the Hungarian Sociological Association*, 6 (1), 51–77.
- Fényes H. (2010b). Nemek szerinti eredményesség és felsőfokú intézményválasztási motivációk. In Juhász E. (szerk.): *Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus* (pp. 52–57.). Debrecen: Center for Higher Education Research and Development.
- Fényes H. (2010c). *A nemi sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban: A nők hátrányainak felszámolódása?* Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó
- Fényes H. (2018). Mennyit ér egy tudományos fokozat – különös tekintettel a tudományos eredményesség és előmenetel nemi különbségeire. *Szociológiai Szemle*, 28(1), 60–82.
- Fényes, H. & Hegyesi Zs. (2015). Gender differences in higher education efficiency and the effect of horizontal segregation by gender. *Journal of Social Research and Policy*, 6(2), 21–42.
- Field, T., Diego, M., & Sanders, C. E. (2001). Exercise is Positively Related to Adolescents' relationships and Academics. *Adolescence*, 36(141), 105–105.
- Fintor G. (2014). A sportolást befolyásoló tényezők általános iskolásoknál. *Educatio*, 2, 205–311.
- Fintor G. J. (2015). Everyday Physical Activity of Students in Nyíregyháza. *Practice and Theory in Systems of Education*, 10(2), 115–130.
- Fisher, M., Juszczak, L., & Friedman, S. B. (1996). Sports participation in an urban high school: academic and psychologic correlates. *Journal of Adolescence Health*, 18(5), 329–34.
- Foldesi, Gy., & Lazer, A. (2019). *The unique quality of university sport*. Manuscript.
- Fortuna Z., Nagy T., & Szemerszki M. (2007). *Felmérés a BME-re 2006-ban felvett hallgatók pályaválasztásáról és szociális helyzetéről*. Budapest: BME Diákközpont. Forrás: <http://www.sc.bme.hu/content/10/Felmeresek/felvett/felvett2006.pdf>. Utolsó látogatás: 2013. 11. 01.
- Fox, K. R., Stathi McKenna, J. & Davis, M. G. (2007). Physical activity and mental well-being in older people participating in the Better Ageing Project. *European Journal of Applied Physiology*, 100(5), 591–602.

- Földesi Szabó Gy. (2005). University Sport from a Sociological Perspective. In Kosiewicz, J. (ed.): *Sport, Culture and Society* (pp. 345–356). Warszawa: AWF
- Földesi Szabó Gy. (2009). Post–transformational Trends in Hungarian Sport (1995–2004). *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 46 (1), 137–146.
- Földesi Szabó Gy. (2010). Social Exclusion/Inclusion in the Context of Hungarian Sport. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, (50), 44–59.
- Földesi Szabó Gy. (2011). Hungary. In Nicholson, M., Hoye, R., & Houlihan B. (eds.): *Participation in sport: international policy perspectives* (pp. 76–90). Oxon Hill, New York: Routledge
- Földesiné Szabó Gy., & Gáldiné Gál A. (2008). Válaszút előtt a sportpolitika. *Magyar Sporttudományi Szemle*, (9), 4–10.
- Földesiné Szabó Gy., Gál A., & Dóczi T. (2010). *Sportszociológia*. Budapest: Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar
- Fredricks, J. A., & Eccles, J. S. (2005). Family socialization, gender, and sport motivation and involvement. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 27(1), 3–31.
- Frey, J. H., & Eitzen, D. S. (1991). Sport and society. *Annual review of sociology*, 17(1), 503–522.
- Galan, Y., Iryna, S., Zoriy, Y., Briskin, Y., & Pityn, M. (2017). Designing an effective approach to sport for the integration in higher education institutions (the effects of yoga practice). *Journal of Physical Education and Sport*, 17(2), 509–518.
- Gayles, J. G., & Hu, S. (2009). The influence of student engagement and sport participation on college outcomes among division I student athletes. *The Journal of Higher Education*, 80(3), 315–333.
- Gazsó F. (2006). A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer. In Fényes H., & Róbert P. (szerk.): *Iskola és mobilitás (oktatási segédanyag)* (pp. 85–102). Debrecen: Debreceni Egyetem
- Gábrity Molnár I., & T. Mirnics Zs. (2002). Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Vajdaság. In Szabó A., Bauer B., Laki L., & Nemeskéri I. (szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés* (pp. 239–288). Budapest: NCSz
- Gál A. (2014). A nők sportjának jellegzetességei. In Dr. Gál A, Dr. Dóczi T., & Sáringerné Dr. Szilárd Zs (szerk.): *Társadalmi befogadás a sportban és a sport által (szociális inklúzió)* (pp. 7–36). Budapest: Magyar Sportmenedzsment Társaság, Magyar Sporttudományi Társaság.
- Gál A., & Gáldi G. (2015). Szabadidő-eltöltés és társadalmi nem. In Gál A., & Dóczi T. (szerk.): *Gyöngy(i)szemek. Ajándékkötet Földesiné Dr. Szabó Gyöngyi 75. Születésnapjára* (pp. 112–130). Budapest: Testnevelési Egyetem.
- Gál A., Kovács Á., & Velenczei A. (2008). Sport, gender és média: a női és férfi sportolók megjelenítése a sajtóban. *Szociológiai Szemle*, 3, 32–60.
- Gombocz J. (2004). Sport és erkölcsi nevelés. *Mester és tanítvány*, 1, 115–126.

- Gombocz J. (2008). *Sportolók nevelése. A pedagógia és a sportpedagógia alapkérdései*. Budapest: ÖTM
- Gombocz J. (2010). *Sport és nevelés*. Keszthely: Balaton Akadémiai Kiadó
- Gósi Zs. (2018). Magyarországi iskolarendszer alapú sporttámogatások. Sport, tanulás, karrier. *Neveléstudomány*, 6(2), 44–60.
- Greba A., & Greba I. (2016). A testnevelés és a sport presztízshelyzete kárpátalja magyar középiskoláiban. In Kovács K. (szerk.): *Értéktերemtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát–medencei fiatalok életében*. Oktatáskutatás a 21. században 1. (pp. 219–238). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, CHERD–H.
- Griban, G. P., Krasznov, V. P., Opanyaszjuk, F. G., Tkacsenko, P. P., Szkorij, O. Sz.,... & Biloszkalenko, T. A. (Грибан, Г. П., Краснов, В. П., Опанасюк, Ф. Г., Ткаченко, П. П., Скорий, О. С., Скорый, О. С., ... & Билоскаленко, Т. А.) (2019). Комплексні дослідження модернізації системи фізичного виховання студентів у вищих освітніх закладах України. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 5(113), 31–34.
- Hamar P. (2008). *Testnevelés-elmélet, Sportismeretek I.* Csanádi Árpád Általános iskola és Pedagógiai Intézet. Forrás: <http://www.jozsefa-gy.sulinet.hu/tananyagok/testnevelmdrhamarpal.pdf>. Utolsó látogatás: 2014. 06. 16.
- Hamar P., Karsai I., & Soós I. (2015). A testnevelést oktatók véleménye a testnevelés tantárgy és a testnevelők helyzetéről. In Borbély A., Hamar P., & Kotányi M. (szerk.): *Színes sporttudomány* (pp. 185–192). Debrecen: Debreceni Campus Nonprofit Közhasznú Kft.
- Hartmann, D. (2008). High school sports participation and educational attainment: Recognizing, assessing, and utilizing the relationship. *Report to the LA84 Foundation*.
- Hawkins, R., & Mulkey, L. M. (2005). Athletic investment and academic resilience in a national sample of African American females and males in the middle grades. *Education and Urban Society*, 38(1), 62–88.
- Hegedűs R. (2016). Számok–arányok–mintázatok a felsőoktatásba felvett hátrányos helyzetűek esetében. *Modern Geográfia*, 3(1), 1–14.
- Hegedűs R. (2018). *Hátrányos helyzetűek a közép- és felsőfokú oktatásban Hátrányos helyzetű tanulók középiskolai teljesítménye és felsőoktatásba való bejutásuk jellemzői, különös tekintettel a területi különbségekre*. PhD értekezés. Debreceni Egyetem BTK, Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program.
- Herpainé L. J., Simon I. Á., Nábrádi Zs., & Müller A. (2017). Családok sportolási szokásainak szocioökonómiai hátterére. *Képzés És Gyakorlat: Training And Practice*, 15 (4), 37–52.
- Hédi Cs. (2015). Nemzeti, regionális és lokális tényezők kölcsönhatása a magyar egyetemi sport menedzsmentjében (2000–2001). In Gál A., & Dóczy T. (szerk.):

- Gyöngy(i)szemek. Ajándékkötet Földesiné Dr. Szabó Gyöngyi 75. születésnapjára* (pp. 132–148). Budapest: Testnevelési Egyetem.
- Hildenbrand, K., Sanders, J., Leslie–Toogood, A., & Benton, S. (2009). Athletic status and academic performance and persistence at a NCAA division I university. *Journal for the Study of Sports and Athletes in Education*, 3(1), 41–58.
- Hoefler, W. R., McKenzie, T. L., Sallis, J. F., Marshall, S. J., & Conway, T. L. (2001). Parental provision of transportation for adolescent physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 21(1), 48–51.
- Hrubos I. (2012). *Elefántcsonttoronyból világítótorony. A felsőoktatási intézmények misszióinak bővülése, átalakulása*. Budapest: Aula Kiadó
- Hunt, J., & Eisenberg, D. (2010). Mental health problems and help-seeking behavior among college students. *Journal of Adolescent Health*, 46(1), 3–10.
- Jöesaar, H., Hein, V., & Hagger, M. S. (2011). Peer influence on young athletes' need satisfaction, intrinsic motivation and persistence in sport: A 12-month prospective study. *Psychology of Sport and Exercise*, 12(5), 500–508.
- Karabanov, A. G., Karabanova, N. S., & Zubrickij, B. D. (Карабанов, А. Г., Карабанова, Н. С., & Зубрицкий, Б. Д.) (2010). Шляхи підвищення мотивації студентів до фізичного виховання й спорту у вищому навчальному закладі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, (4), 43–46.
- Keller, V., & Dérnóczy–Polyák, A. (2017). Fialok sportolási szokásai generációs megközelítésben. In *Kautz Konferencia 2017 „Sport – Gazdaság – Turizmus”*: 2017. június 8. Forrás: http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2017/Keller_Dernoczy_Kautz_2017.pdf Utolsó látogatás: 2019. 09. 12.
- Keresztes N. (2015). Egyetemista fiatalok sportolási szokásai és szociális képzetek a rendszeresen sportoló kortársaikról. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 16 (1), 4–14.
- Keresztes, N., & Piko, B. (2006). A dél-alföldi régió ifjúságának fizikai aktivitását meghatározó szociodemográfiai változók. *Hungarian Review of Sport Science*, 7(1), 7–12.
- Keresztény I., & Greba I. (2016). A testnevelési kategóriába sorolás helyzetelemzése egy kárpátaljai oktatási intézményben. In Kovács K. (szerk.): *Értékteremtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*. Oktatókutatás a 21. században 1. (pp. 89–97). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, CHERD–H.
- Kezar, A. (2017). Organization theory and change. In Schuh, J. H., Jones, S. R., & Torres, V. (ed.): *Student Services: A Handbook for the Profession*, 6th Edition (pp. 220–235). San Francisco: Jossey–Bass.
- Kirk, D. (2005). Physical education, youth sport and lifelong participation: the importance of early learning experiences. *European Physical Education Review*, 11(3), 239–255.

- Kitchin, P. J., & Howe, P. D. (2013). How can the social theory of Pierre Bourdieu assist sport management research? *Sport management review*, 16(2), 123–134.
- Kolosi T., & Keller T. (2012). Megéri tanulni...? Származás, iskola, foglalkozás, kereset – utak és elágazások a rendszerváltást követően. In Kolosi T. & Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2012* (pp. 41–64). Budapest: TÁRKI.
- Kovács K. (2011). Szabadidő és Sport a Debreceni Egyetemen. *Iskolakultúra*, 10-11, 147–162.
- Kovács K. (2013). Bourdieu, Hradil és Bandura elméleteinek vizsgálata a sportra vonatkozóan. A társadalmi, környezeti és egyéni tényezők hatása a partiumi régió hallgatóinak sportolására. *Társadalomkutatás*, (2), 175–193.
- Kovács K. (2015a). *A sportolás mint támogató faktor a felsőoktatásban*. Oktatáskutatók könyvtára 2. Debrecen: CHERD–H. (ISBN: 978–963–473–810–7)
- Kovács K. (2015b). Magyarországi és romániai hallgatók sportolási szokásait meghatározó szociokulturális tényezők. In Kozma T., Kiss V. Á, Jancsák Cs., & Kéri K. (szerk.): *Tanárképzés és oktatáskutatás* (pp. 673–685). Debrecen: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete.
- Kovács K. (2015c). A sportolási szokások és a tanulmányi eredményesség egy határmenti régió hallgatóinak körében. *Educatio*, 24(2), 130–138.
- Kovács K. (2016). Szabadidő-eltöltés és sportolás a nyíregyházi fiatalok körében. *Acta Medicinæ et Sociologica*, 7 (20–21), 112–130.
- Kovács K. (2018). A sportolás és a perzisztencia összefüggésének vizsgálata öt ország hallgatóinak körében. *Magyar Pedagógia*, 118(3), 237–254. DOI: 10.17670/MPed.2018.3.237
- Kovács, K. (2019a). Socio–Cultural Characteristics of Sport Activity among Students in Central and Eastern Europe: Comparative empirical analysis. *Journal of Physical Education and Sport*, 19(1), 669–676. DOI:10.7752/jpes.2019.01096
- Kovács K. (2019b). Tanulmányaikban (is) kitartóbbak a sportolók? *Educatio*, 28(1), 174–182. DOI: 10.1556/2063.28.2019.1.14
- Kovács K., Lenténé Puskás A., Moravec M., Rábai D., & Bácsné Bába É. (2017). A sportolás intézményi különbségei hazai és határon túli kisebbségi magyar felsőoktatási intézményekben. *PedActa*, 7(2), 19–34.
- Kovács K. E. (2018a). The relationship between health–awareness and academic achievement on a national representative sample. *Hungarian Educational Research Journal*, 8(4), 108–111.
- Kovács K. E. (2019). Sportiskolában és hagyományos köznevelési intézményekben tanuló diákok tanulmányi és nem tanulmányi eredményessége. In Endrődy O. (szerk.): *HERA Évkönyvek: A Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesületének évkönyvsorozata VI.* (pp. 424–439). Budapest: HERA

- Kozma M., Szabó Á., & Huncsik P. (2015). Miért sportolnak a hallgatók? Tendenciák és „forró pontok” a budapesti egyetemisták szabadidős sportválasztásában. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 3, 9–18.
- Kozma M., Szabó Á., & Huncsik P. (2016). A budapesti egyetemisták sportolási szokásai – 2004–2014. In Kovács K. (szerk.): *Értékteremtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát–medencei fiatalok életében*. Oktatáskutatás a 21. században 1. (pp. 187–198). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, CHERD–H.
- Kozma T. & munkatársai (2015). *Tanuló régiók Magyarországon. Az elmélettől a valóságig*. Debrecen: CHERD
- Kraiciné Szokoly M. (2016). Egészségfejlesztés a felsőoktatásban – Gondolatok egy felsőoktatást – érintő projekt zárása kapcsán. *Opus et Educatio* 3(5), 511–528.
- Lee, J., & Macdonald, D. (2009). Rural young people and physical activity: understanding participation through social theory. *Sociology of health & illness*, 31(3), 360–374.
- Leff, S. S., & Hoyle, R. H. (1995). Young athletes’ perceptions of parental support and pressure. *Journal of Youth and Adolescence*, 24(2), 187–203.
- Lenténé Puskás A. (2016). *A sportolói karrier és a tanulmányok összehangolásának lehetőségei és kihívásai a Debreceni egyetemen*. Phd értekezés. Debrecen: Debreceni Egyetem. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/234797/Lentene_Puskas_Andrea_ertekezes_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lenténé Puskás, A., & Perényi, Sz. (2015). Medals and Degrees: Factors Influencing Dual Career of Elite Student Athletes at the University of Debrecen. *APSTRACT*, 9(1–2), 93–98.
- Lenténé, P.A., Hidvégi, P., Tatár, A., Pucsok, J.M., & Biró, M. (2018). Recreational potential of the northern great plain region in Hungary. In Šimonek, J., & Dobay, B. (szerk.): *Sport science in motion: proceedings from the scientific conference. Športová veda v pohybe: recenzovaný zborník vedeckých a odborných prác z konferencie. Mozgásban a sporttudomány: válogatott tanulmányok a konferenciáról* (pp. 218–226). Komárno, Szlovákia: Univerzita J. Selyeho
- Lepes J., Halasi Sz., & Stajer A. (2016). A testnevelés és a sport egészségmegőrző hatása a vajdasági fiatalok értékrendszerében. In Kovács K. (szerk.): *Értékteremtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát–medencei fiatalok életében*. Oktatáskutatás a 21. században 1. (pp. 199–208). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, CHERD–H.
- Leppel, K. (2005). The impact of sport and non-sport activities on college persistence of freshmen. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 7(3), 165–188.
- Libanova, E. M. (Лібанова Е. М.) (ред.) (2010). *Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти*. Київ: Інститут демографії та

- соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Forrás: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Youth%20and%20Youth%20Policy%20-%20Demo%20Aspects%20%28UA%29.pdf> Utolsó látogatás: 2019. 09. 04.
- Luschen, G. (1980). Sociology of sport: Development, present state, and prospects. *Annual Review of Sociology*, 6(1), 315–347.
- Lyle, J., & Cushion, C. (2010). Narrowing the field: Some key questions about sports coaching. In Lyle, J., & Cushion, C. (eds.): *Sports coaching professionalization and practice* (pp. 243-252). Churchill Livingstone: Elsevier.
- Macphail, A., Gorely, T., & Kirk, D. (2003). Young people's socialisation into sport: A case study of an athletics club. *Sport, Education and Society*, 8(2), 251–267.
- Maloney, M. T., & McCormick, R. E. (1993). An Examination of the Role That Intercollegiate Athletic Participation Plays in Academic Achievement: Athletes' Feats in the Classroom. *The Journal of Human Resources*, 28(3), 555–570.
- Marchant, D. C., Polman, R. C., Clough, P. J., Jackson, J. G., Levy, A. R., & Nicholls, A. R. (2009). Mental toughness: Managerial and age differences. *Journal of Managerial Psychology*, 24(5), 428–437.
- Markland, D., & Tobin, V. (2004). A modification to the behavioral regulation in exercise questionnaire to include an assessment of amotivation. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 26, 191–196.
- Marsh, H. W., & Kleitman, S. (2003). School athletic participation: Mostly gain with little pain. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 25(2), 205–228.
- Melnick, M. J., Sabo, D. F., & Vanfossen, B. (1992). Educational effects of interscholastic athletic participation on African-American and Hispanic youth. *Adolescence*, 27(106), 295–308.
- Mészárosné Lampl Zs., & Tóth K. (2002). Mozaik 2001 Gyorsjelentés – Felvidék. In Szabó A., Bauer B., Laki L., & Nemeskéri I. (szerk.): *Mozaik 2001 Gyorsjelentés* (pp. 45–89.). Budapest: NCSzSzl
- Micska, I. V. (Мичка І. В.) (2019). Упровадження пауерліфтингу в систему навчально-виховного процесу з фізичного виховання студентів. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 5(113), 97–100.
- Miller, K. E., Melnick, M. J., Barnes, G. M., Farrell, M. P., & Sabo, D. (2005). Untangling the Links among Athletic Involvement, Gender, Race, and Adolescent Academic Outcomes. *Social Sport Journal*, 22(2), 178–193.
- Moksony F. (2018). *Gondolatok és adatok: Társadalomtudományi elméletek empirikus ellenőrzése*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem
- Mosonyi, A., Könyves, E., Fodor, I., & Müller, A. (2013). Leisure activities and travel habits of College students in the light of a survey. *Apstract*, 7 (1), 53–57.
- Mota, J., & Silva, G. (1999). Adolescent's Physical Activity: Association with Socio-Economic Status and Parental Participation Among a Portuguese Sample. *Sport, Education and Society*, 4(2), 193–199.

- Murathan, F. (2019). Investigation of the Perceptions of Students Who Participate in Sports Organizations in Universities Regarding the Term "Sports". *International Education Studies*, 12(4), 236–243.
- Murty, K., Roebuck, J., & McCamey, J. (2014). Race and class exploitation: A study of black male student athletes (BSAS) on white campuses. *Race, Gender & Class*, 21(3/4), 156–173.
- Museum, S. D. (2017). Environmental theories. In Schuh, J. H., Jones, S. R., & Torres, V. (Ed.): *Student Services: A Handbook for the Profession*, 6th Edition (pp. 236–251). San Francisco: Jossey–Bass.
- Müller A., & Bácsné B. É. (2018). *Az egészséges életmód és a sport kapcsolata*. Léta-értés: Léta-értés SC '97 Egyesület
- Müller, A., Bendíková, E., Herpainé Lakó, J., Bácsné Bába, É., Łubkowska, W., & Mroczek, B. (2019). Survey of regular physical activity and socioeconomic status in Hungarian preschool children. *Family Medicine and Primary Care Review*, 21(3), 237–242.
- Müller A., Könyves E., Kristonné dr Bakos M., Széles–Kovács Gy., & Seres J. (2011). Főiskolai hallgatók rekreációs tevékenységei és utazási szokásai. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Sport*, 1(4), 15–24.
- Nagy Á. (2010). *A sportmenedzselés– és szervezés fejlesztési lehetőségei a Debreceni Egyetemen*. PhD–disszertáció. Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi– és Vidékfejlesztési Kar, Ihrig Károly Gazdálkodás–és Szervezéstudományok Doktori Iskola. Forrás: http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/98851/1/Nagy_Agoston_ert_20100707.pdf. Utolsó látogatás: 2013. 06. 16.
- Nagy J. (2005). Egészségnevelési programok az iskolai egészségfejlesztés szolgálatában. *Magyar Pedagógia*, 105(4), 263–282.
- Nédó E., & Paulik E. (2012). Association of smoking, physical activity, and dietary habits with socioeconomic variables: a cross–sectional study in adults on both sides of the Hungarian–Romanian border. *BMC Public Health*, 12 (1), 60. Forrás: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/60/>. Utolsó látogatás 2012. 12. 04.
- Nesic, M., & Kovasevic, J. (2011). Life habits of student population as a factor in orientation to the university. *Acta Kinesiológica*, 5(2), 89–95.
- Neulinger Á. (2008). A szabadidősport iránti érdeklődés Magyarországon 1. A sportolás megítélése és gyakorlata. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 4, 12–15.
- Neulinger Á. (2009). A szabadidősport iránti érdeklődés Magyarországon – motivációk. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 1, 25–27.
- Pan, S. Y., Cameron, C., DesMeules, M., Morrison, H., Craig, C. L., & Jiang, X. (2009). Individual, social, environmental, and physical environmental correlates with

- physical activity among Canadians: a cross-sectional study. *BMC public health*, 9(1), 21. DOI: 10.1186/1471-2458-9-21.
- Papp Z. A. (2017). Oktatási részvétel és továbbtanulási szándékok a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében. In Papp Z. A. (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei* (pp. 347–366). Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány; Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet
- Papp Z. A., Ferenc V., Márton J., Morvai T., Szerbhorváth Gy., & Zsigmond Cs. (2017). GeneZys 2015. Külhoni magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Összefoglaló adatok. In Papp Z. A. (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei* (pp. 193–238). Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány; Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet
- Pascarella, E. T., & Smart, J. C. (1991). Impact of intercollegiate athletic participation for African American and Caucasian men: Some further evidence. *Journal of College Student Development*, 32(2), 123–130.
- Pascarella, E. T., & Terenzini, P. T. (1979). Student–faculty informal contact and college persistence: A further investigation. *The Journal of Educational Research*, 72(4), 214–218.
- Pascarella, E. T., & Terenzini, P. T. (1980). Predicting freshman persistence and voluntary dropout decisions from a theoretical model. *The Journal of Higher Education*, 51(1), 60–75.
- Pascarella, E. T., & Terenzini, P. T. (2005). *How college affects students?* Vol 2. San Francisco: Jossey–Bass
- Pascarella, E. T., Truckenmiller, R., Nora, A., Terenzini, P. T., Edison, M., & Hagedorn, L. S. (1999). Cognitive impacts of intercollegiate athletic participation: Some further evidence. *The Journal of Higher Education*, 70(1), 1–26.
- Pasqui, F., Baldini, M., Lorenzini, A., Bordini, A., Malaguti, M., Di Carlo, M., Miroi, R., & Maranesi, M. (2009). Evaluation of some nutritional and sport aspects in sedentary and active adolescents: analysis in Italian and Romanian school. *Progress in nutrition*, 11 (1), 47–56.
- Peltier, G. L., Laden, R., & Matranga, M. (2000). Student persistence in college: A review of research. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 1(4), 357–375.
- Perényi Sz. (2010a). On the Fields, in the Stands, in front of TV — Value Orientation of Youth Based on Participation in, and Consumption of Sports. *European Journal for Sport and Society*, 7 (1), 41–51.
- Perényi Sz. (2010b). The Relation between Sport Participation and the Value Preferences of Hungarian Youth. *Sport in Society*, 13 (6), 984–1000.

- Perényi Sz. (2011). Sportolási szokások — Sportolási esélyek és változástrendek. In Bauer B. & Szabó A. (szerk.): *Arctalan (?) nemzedék. Ifjúság 2000–2010* (pp. 159–184). Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Perényi Sz. (2013). Alacsonyan stagnáló mozgástrend: a fizikai inaktivitás újratelemződése. In Székely L. (szerk.): *Magyar Ifjúság 2012* (pp. 229–249). Budapest: Kutatópont.
- Perry–Burney, G. D., & Takyi, B. K. (2002). Self esteem, academic achievement, and moral development among adolescent girls. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 5(2), 15–27.
- Pfau C. (2014). Szabadidősport és a sportinfrastruktúra összehasonlító elemzése a kutató egyetemeken. *TAYLOR*, 6(1–2), 413–422.
- Pfau C. (2016). Hallgatói szabadidősport szervezése és jellemzői a felsőoktatásban. *TAYLOR*, 8(4), 5–15.
- Pfau C. S. (2017). *A szabadidősport szervezési sajátosságai a felsőoktatásban*. PhD értekezés. Debrecen: Debreceni Egyetem. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/236053/Pfau_Christa_Sara_ertekezes_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pfau C., & Domonkos Sz. (2016). Szabadidősport a felsőoktatásban. *TAYLOR*, 8 (2), 111–117.
- Pfeifer, C., & Cornelißen, T. (2010). The impact of participation in sports on educational attainment—New evidence from Germany. *Economics of Education Review*, 29(1), 94–103.
- Pignitzky D. (2015). A versenysport hazánkban. In Laczkó T., & Rétsági E. (szerk.): *A sport társadalmi aspektusai* (pp. 174–194). Pécs: PTE EK.
- Pikó B. (2010). Közösségi hatóképesség és más társas befolyás szerepe a serdülők dohányzásában és alkoholfogyasztásban. In Pikó B. (szerk.): *Védőfaktorok nyomában. A káros szenvedélyek megelőzése és egészségfejlesztés serdülőkorban* (pp. 87–101). Budapest: L'Harmattan – Nemzeti Drogmegelőzési Intézet.
- Pikó B., & Keresztes N. (2007). *Sport, lélek, egészség*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Pinczés, T., & Pikó, B. (2017). Társas háló és a társas támogatás szerepe leendő pedagógusok sportolási szokásaiban. *Testnevelés, Sport, Tudomány*, 2(1–2), 91–96.
- Pogátsa Zs. (2012). *A felsőoktatási hallgatók sportolási szokásai és az egyetemi, főiskolai sporttal kapcsolatos attitűdjei*. Kézirat.
- Pot, N., Verbeek, J., van der Zwan, J., & van Hilvoorde, I. (2016). Socialisation into organised sports of young adolescents with a lower socio-economic status. *Sport, Education and Society*, 21(3), 319–338.
- Prins, R. G., van Empelen, P., te Velde, S. J., Timperio, A., van Lenthe, F. J., Tak, N. I., ... & Oenema, A. (2010). Availability of sports facilities as moderator of the intention–sports participation relationship among adolescents. *Health Education Research*, 25(3), 489–497.

- Purdy, D. A., Eitzen, D. S., & Hufnagel, R. (1982). Are athletes also students? The educational attainment of college athletes. *Social Problems*, 29(4), 439–448.
- Pusztai G. (2004). *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Pusztai G. (2009). *Társadalmi tőke és iskolai pályafutás*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Pusztai G. (2010). Az intézményi hatás arcvonásai a regionális intézményi kutatások tükrében. In Kozma T. & Ceglédi T. (szerk.): *Régió és oktatás: a Partium esete* (pp. 71–92). Debrecen: CHERD-H.
- Pusztai G. (2011). *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Pusztai G. (2015). *Pathways to Success in Higher Education*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- Pusztai G. & Ceglédi T. (szerk.) (2015). *Professional Calling in Higher Education. Challenges of Teacher Education in the Carpathian Basin*. Felsőoktatás & Társadalom 3. Nagyvárad–Budapest: Partium Press, Personal Problems Solution, Új mandátum Könyvkiadó.
- Pusztai G. & Kovács K. (szerk.) (2015). *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Nagyvárad: Partium Press
- Pusztai G., Kovács K., Ceglédi T., Dusa Á. R., & Hegedűs R. (2014). *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata I*. Debrecen: CHERD.
- Pusztai G., Ceglédi T., Bocsi V., Kovács K., Dusa Á. R., Márkus Zs., & Hegedűs R. (2015). *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata II*. Debrecen: CHERD.
- Pusztai, G., Kovács, K., Györgyi, Z., & Engler, Á. (2013). How Institutional Integration Contributes to Higher Education Achievement of Non-traditional Students? In European Sociological Association (ed.): *Crisis, Critique and Change* (pp. 481–481). Torino: ESA
- Pusztai, G., Kovács, K. E., Kovács, K., & Nagy, E. B. (2017). The effect of campus environment on students' health behaviour in four Central European countries. *Journal of Social Research & Policy*, 8(1), 125–138.
- Renn, K. A., & Patton, L. D. (2017). Institutional identity and campus culture. In Schuh, J. H., Jones, S. R., & Torres, V. (Ed.): *Student Services: A Handbook for the Profession*, 6th Edition (pp. 58–72). San Francisco: Jossey-Bass.
- Rétsági E. (2015). A sport szerepe a szocializációban és a pedagógiában. In Rétsági E. & Laczkó T. (szerk.): *A sport társadalmi aspektusai* (pp: 51-61). Pécs: PTE.
- Riesman, D. (1968). *A magányos tömeg*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Ross, S. R., & Shinew, K. J. (2008). Perspectives of women college athletes on sport and gender. *Sex roles*, 58(1–2), 40–57.
- Róbert P. (2000). Bővülő felsőoktatás? Ki jut be? *Educatio*, 2000(1), 79–94.

- Róbert P. (2003). Egyenlőtlen esélyek az iskolai képzésben. In Meleg Cs. (szerk.): *Iskola és társadalom* (pp. 245–274). Budapest, Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Sack, A. L. (1987). College sport and the student—athlete. *Journal of Sport and Social Issues*, *11*(1–2), 31–48.
- Sallis, J. F., Bowles, H. R., Bauman, A., Ainsworth, B. E., Bull, F. C., Craig, C. L., ... & Matsudo, S. (2009). Neighborhood environments and physical activity among adults in 11 countries. *American journal of preventive medicine*, *36*(6), 484–490.
- Sallis, J. F., Prochaska, J. J., & Taylor, W. C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Medicine & science in sports & exercise*, *32*(5), 963–975.
- Sallis, J. F., Zakarian, J. M., Hovell, M. F., & Hofstetter, C. R. (1996). Ethnic, socioeconomic, and sex differences in physical activity among adolescents. *Journal of Clinical Epidemiology*, *49*(2), 125–134.
- Sellers, R. M. (1992). Articles Racial Differences in the Predictors for Academic Achievement of Student–Athletes in Division I Revenue Producing Sports. *Sociology of Sport Journal*, *9*(1), 48–59.
- Sentürk, H. E. (2019). The Factors Affecting Faculty of Sport Sciences Students' Attitudes towards Sports. *Universal Journal of Educational Research*, *7*(1), 272–277.
- Smîdu, N., & Smîdu, D. (2012). Probleme actuale ale educației fizice și sportului în învățământul superior pe plan național și internațional. *Marathon*, *6*(2), 96–99.
- Snyder, E., & Spreitzer, E. (1981). Sport, Education and Schools. In Lüschen, G., Sage, G., & Sfeir, L. (eds.): *Handbook of Social Science of Sport* (pp. 119–146). Campaign: Stipes Pub Llc
- Smith, A. L. (1999). Perceptions of peer relationships and physical activity participation in early adolescence. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *21*(4), 329–350.
- Soos, I., Biddle, S. J. H., Ling, J., Hamar, P., Sandor, I., Boros–Balint, I., Szabo, P., & Simonek, J. (2014). Physical Activity, sedentary behavior, use of electric media, and snacking among youth: an international study. *Kinesiology*, *46* (2), 155–163.
- Soos, I., Dizmatsek, I., Ling, J., Ojelabi, A., Simonek, J., Boros–Balint, J., Szabo, P., Szabo, A., & Hamar, P. (2019). Perceived Autonomy Support and Motivation in Young People: A Comparative Investigation of Physical Education and Leisure–Time in Four Countries. *Europe's Journal of Psychology*, *15*(3), 509–530.
- Steptoe, A., Wardle, J., Cui, W., Bellisle, F., Zotti, A. M., Baranyai, R., & Sanderman, R. (2002). Trends in smoking, diet, physical exercise, and attitudes toward health in European university students from 13 countries, 1990–2000. *Preventive Medicine*, *35*(2), 97–104.
- Strange, C. C. (2003): Dynamics of campus environments. In Komives, S. R., Woodard, D. B. Jr. (eds.): *Student Services: A Handbook for the Profession* (pp. 297–316). San Francisco: Jossey–Bass

- Stuij, M. (2015). Habitus and social class: A case study on socialisation into sports and exercise. *Sport, Education and Society*, 20(6), 780–798.
- Sütő Zs. (2019). *A lemorzsolódás és a perzisztencia hatástényezői Közép-európa kisebbségi magyar felsőoktatási intézményeiben*. Kézirat.
- Szabó I. (2012). Az egyetem mint szocializációs színtér. In Dusa Á., Kovács K., Nyüsti Sz., Márkus Zs., & Sörös A. (szerk.): *Egyetemi élethelyzetek. Ifjúságszociológiai tanulmányok*. I. kötet (pp. 13–36). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Szemerszki M. (2015). A tanulói eredményesség dimenziói és háttértényezői. In Szemerszki M. (szerk.): *Eredményesség az oktatásban. Dimenziók és megközelítések* (pp. 52–91). Budapest: OFI
- Szerbhorváth Gy. (2017). Ifjúságkutatások Szerbiában. In Papp Z. A. (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát–medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei* (pp. 151–170). Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány; Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbség-kutató Intézet
- Terenzini, P. T., Springer, L., Yaeger, P. M., Pascarella, E. T., & Nora, A. (1996). First-generation college students: Characteristics, experiences, and cognitive development. *Research in Higher Education*, 37(1), 1–22.
- Ting, S. M. R. (2009). Impact of noncognitive factors on first-year academic performance and persistence of NCAA Division I student athletes. *The Journal of Humanistic Counseling*, 48(2), 215–228.
- Tinto, V. (1975). Dropout from higher education: A theoretical synthesis of recent research. *Review of Educational Research*, 45(1), 89–125.
- Tinto, V. (1997). Classrooms as communities: Exploring the educational character of student persistence. *The Journal of Higher Education*, 68(6), 599–623.
- Trudeau, F. & Shephard, R. J. (2008). Physical education, school physical activity, school sports and academic performance. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 5(10), 1–12.
- Ullrich–French, S., & Smith, A. L. (2009). Social and Motivational Predictors of Continued Youth Sport Participation. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(1), 87–95.
- Umbach, P. D., Palmer, M. M., Kuh, G. D., & Hannah, S. J. (2006). Intercollegiate athletes and effective educational practices: Winning combination or losing effort? *Research in Higher Education*, 47(6), 709–733.
- Upthegrove, T. R., Roscigno, V. J., & Zubrinsky, C. C. (1999). Big Money Collegiate Sports: Racial Concentration, Contradictory Pressures, and Academic Performance. *Social Science Quarterly*, 80(4), 718–737.
- Vallerand, R. J., Fortier, M. S., & Guay, F. (1997). Self-determination and persistence in a real-life setting: Toward a motivational model of high school dropout. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1161–1176.

- Van Tuycokom, C., & Schreeder, J. (2010). A multilevel analysis of social stratification patterns of leisure–time physical activity among Europeans. *Science and Sports*, (25), 304–311.
- Volosevych, I., Gerasymchuk, S., & Kostiuchenko, T. (Волосевич І., Герасимчук С., Костюченко Т.) (2015). Молодь України – 2015. Київ: Міністерство освіти і науки України – United Nations. Forrás: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20-%202015.pdf> Utolsó látogatás: 2019. 09. 04.
- Warner, S., & Dixon, M. A. (2015). Competition, gender and the sport experience: An exploration among college athletes. *Sport, Education and Society*, 20(4), 527–545.
- Washington, R. E., & Karen, D. (2001). Sport and society. *Annual review of sociology*, 27(1), 187–212.
- Washington, M., & Patterson, K. D. (2011). Hostile takeover or joint venture: Connections between institutional theory and sport management research. *Sport management review*, 14(1), 1–12.
- Watt, S. K., & Moore, J. L. (2001). Who are student athletes? *New directions for student services*, 93, 7–18.
- Wechsler, H., Lee, J. E., Kuo, M., Seibring, M., Nelson, T. F., & Lee, H. (2002). Trends in college binge drinking during a period of increased prevention efforts. *Journal of American College Health*, 50(5), 203–217.
- Wiltshire, G., Lee, J., & Williams, O. (2019). Understanding the reproduction of health inequalities: Physical activity, social class and Bourdieu’s habitus. *Sport, Education and Society*, 24(3), 226–240.
- Wisdom, J., & Creswell, J. W. (2013). *Mixed methods: integrating quantitative and qualitative data collection and analysis while studying patient–centered medical home models*. Rockville: Agency for Healthcare Research and Quality. Forrás: https://pcmh.ahrq.gov/sites/default/files/attachments/MixedMethods_032513comp.pdf. Utolsó látogatás: 2019. 09. 12.
- Yanik, M. (2018). Attitudes of University Students towards Sport. *Journal of Education and Training Studies*, 6(5), 111–117.
- Yang, X. L., Telama, R., & Laakso, L. (1996). Parents’ physical activity, socioeconomic status and education as predictors of physical activity and sport among children and youths—A 12-year follow-up study. *International review for the sociology of sport*, 31(3), 273–291.
- Zeiser, K. L. (2011). Examining racial differences in the effect of popular sports participation on academic achievement. *Social Science Research*, 40(4), 1142–1169.

DOKUMENTUMOK, JOGSZABÁLYOK

- 65/2007. (VI. 27.) OGY határozat a Sport XXI. Nemzeti Sportstratégiáról. Forrás: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=110484.156866. Utolsó látogatás: 2020. 01. 28.
- 440/2015 sz. törvény a Sportról. Forrás: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-440>. 1996. évi LXXXI. Törvény a társasági adóról és az osztalékadóról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600081.TV>. Utolsó látogatás: 2020. 01. 28.
2004. évi I. törvény a sportról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400001.tv>
2011. évi CCIV. Törvény a nemzeti felsőoktatásról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100204.TV>. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- Active Education (2007): Physical Education, Physical Activity and Academic Performance. Active Leaving Research, Robert Wood Johnson Foundation. Forrás: https://folio.iupui.edu/bitstream/handle/10244/587/Active_Ed.pdf. Utolsó látogatás: 2013. 05. 13.
- Állami sportpolitika – szlovák sport 2020 koncepciója. Forrás: <https://www.minedu.sk/9027-sk/koncepcia-statnej-politiky-v-oblasti-sportu-slovensky-sport-2020/>. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- European Commission (2014). Special Eurobarometer 412: Sport and Physical Activity. Forrás: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_412_en.pdf. Utolsó látogatás: 2019. 08. 28.
- European Commission (2018). Special Eurobarometer 472: Sport and Physical Activity. Forrás: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/82432>. Utolsó látogatás: 2019. 08. 28.
- Fiatalkorú Sporttehetségekkel Való Foglalkozás Koncepciója (2015). Forrás: <https://www.minedu.sk/koncepcia-prace-so-sportovo-talentovanou-mladezou-na-roky-2015-2020/>. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- FSSU (2016). Strategia Sportului Școlar și Universitar. Forrás: <https://pdfslide.net/documents/strategia-sportului-scolar-si-universitar-pentru-perioada-20162032.html> Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- Hajós Alfréd Szakmai Programterv (2012). Forrás: https://mozduljra.hu/feltoltesek/tartalmak/HAT/Hajos_Alfred_Terv_2_0_MEFS.pdf. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.

- KSH (2015). Európai lakossági egészségfelmérés, 2014. Statisztikai tükör, 2015/29. Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/elef14.pdf>. Utolsó látogatás: 2019. 09. 21.
- KSH (2019). Magyarország 2018. Budapest: KSH. Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2018.pdf>. Utolsó látogatás: 2019. 09. 21.
- Legea 69_2000 (2018) sz. törvény a testnevelésről és sportról. Forrás: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/22262>
- Legea Educatiei Nationale 1/2011. Forrás: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2017/legislatie%20MEN/Legea%20nr.%201_2011_actualizata2018.pdf. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- Ukrajna testnevelés és sporttörvénye. Forrás: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12/stru?fbclid=IwAR1k2rsz17uxj28Y0mODZR1THQp6QVpyqiRwLw—Z772l8FLksuajeRpmJl>. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách. Forrás: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/131/20190901>. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.
- Zakon O Sportu, „Sl. glasnik RS”, br. 10/2016). Forrás: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sportu.html
- Zakon O Visokom Obrazovanju, „Sl. glasnik RS”, br. 88/2017, 27/2018 – dr. zakon i 73/2018). Forrás: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_visokom_obrazovanju.html. Utolsó látogatás: 2020. 01. 26.

MELLÉKLET

1. Mi a jelenlegi tanulmányainak intézménye?
2. Jelenlegi tanulmányainak kara:
3. Mennyire elégedett a jelenlegi felsőoktatási tanulmányai alatt a következőkkel?

	Egyáltalán nem	Nem	Előfordul	Teljes mértékben
Az egyetem/főiskola által szervezett sportolási lehetőségekkel				

4. Milyen mértékben ért egyet az alábbi kijelentésekkel?

	Teljes mértékben	Inkább igen	Inkább nem	Egyáltalán nem
A tanulmányok, amelyeket folytatok, hasznosak lesznek számomra a szakmai karrierem során.				
Nagyon elszánt vagyok a tanulmányaim befejezését illetően				
Szeretnék minél jobb tanulmányi eredményeket elérni				
Mindent megteszek annak érdekében, hogy részt vehessek az előadásokon, szemináriumokon, gyakorlati órákon.				

5. Mennyire bízik abban, hogy meg tudja valósítani az alábbiakat?

	Teljes mértékben	Inkább igen	Inkább nem	Egyáltalán nem
Képes vagyok tanulni, amikor érdekesebb tenni-valóm is akadna.				
Időben befejezem a dolgozatokat/tanulmányokat, melyeket a tanárok kérnek az előadásokra/ szemináriumokra				
Fel tudok készülni a vizsgákra.				
Képes vagyok figyelni az órákon.				
Általában részt veszek az előadásokon				
Általában részt veszek a szemináriumokon/gyakorlatokon.				

6. Igazak Önre az alábbi állítások?

	Igen	Nem
Bekapcsolódtam egy egyetemi kutatócsoportba		
TDK dolgozatot írtam		
OTDK-n szerepeltem		
Előadtam vagy poszttert készítettem konferencián (OTDK-n kívül).		
Volt vagy van demonstrátori megbízásom		
Van középfokú vagy szakmai nyelvvizsgám		
Van felsőfokú nyelvvizsgám.		
Van magyar nyelvű szakmai önéletrajzom		
Van idegen nyelvű szakmai önéletrajzom		
Évfolyamfelelős/ csoportfelelős posztot töltöttem vagy töltöttem be		
Rendelkezem tudományos publikációval		
Sportösztöndíjat nyertem el		
Művészeti ösztöndíjat nyertem el		
Gyakornoki ösztöndíjat nyertem el		
Valamilyen önálló alkotással rendelkezem (pl. program, alkalmazás, találmány, művészeti alkotás).		
Tagja voltam vagy vagyok egyetemi/főiskolai tehetséggondozó programnak		
Tagja voltam vagy vagyok szakkollégiumnak.		
Elértem legalább egyszer a tanulmányi ösztöndíj legmagasabb értékét		
Doktori (PhD/DLA) képzésben tervezek részt venni		

7. Mennyire jó tanuló Ön?

	Nagyon jó	Jó	Átlagos	Átlagosnál rosszabb	Nagyon rossz	Nem tudom
A saját véleménye alapján						

8. Milyen gyakori a felsőoktatási éve alatt, hogy a szülei....

	Egyáltalán nem	Nem jellemző	Is-is	Jellemző	Teljesen jellemző
... szerveztek Önnel közös sportos programokat					

9. Felsőoktatási éve alatt vett-e már részt hosszabb-rövidebb ideig tartó külföldi tanulmányúton, csereprogramban?

Igen	Nem

10. Tervezi-e, hogy a felsőoktatási éveid alatt külföldön tanuljon?

Igen	Nem

11. A jelenlegi felsőoktatási képzőhelyén van-e olyan oktatója,

	Igen	Több is	Nem
akivel sportról, egészséges életmódról beszél?			

12. Van-e olyan barátja a jelenlegi hallgatótársai között, akire igazak az alábbiak?

	Igen	Nem
Akivel együtt szokott sportolni		

13. Van-e olyan barátja egyetemén/főiskoláján kívül, akire igazak az alábbiak?

	Igen	Nem
Akivel együtt szokott sportolni		

14. Tagja volt-e, tartozott-e a következőkhöz felsőoktatási éve alatt?

	Igen, s ez anyagi segítséget nem jelentett	Igen, s ez anyagi támogatással is járt	Nem voltam tag
Sportklub/sportegyesület			

15. Rendszerint milyen gyakran végzi a következő tevékenységeket?

	Naponta	Hetente többször	Hetente többször	Hetente	Havonta	Ritkábban	Soha
Beszélgetés, találkozás a barátokkal							
Szórakozóhely látogatás, bulizás.							
Sportprogram látogatása.							
Vallási, hitéleti tevékenység							
Kommunikálás közösségi oldalakon							
Játék, szörfözés az interneten							
Valamilyen képzésben veszek részt (zenei, nyelvi, jogosítvány stb.).							

16. Az elmúlt néhány hónapban a testnevelés kurzuson kívül milyen gyakran végzett olyan intenzív sporttevékenységet, amely legalább 45 percig tartott?

Soha	Évente 1-2-szer	Havonta 1-2-szer	Havonta többször	Hetente 1-2-szer	Hetente háromszor vagy többször

17. Milyen sportágat űz a leggyakrabban?

18. Milyen gyakran vette igénybe az elmúlt tanévben az egyetemi/főiskolai sportinfrastrukturát?

Soha	Évente 1-2-szer	Havonta 1-2-szer	Havonta többször	Hetente 1-2-szer	Hetente háromszor vagy többször

19. Milyen gyakran vett részt az elmúlt tanévben egyetemi/főiskolai sportrendezvényen, programon, eseményen?

Soha	Évente 1-2-szer	Havonta 1-2-szer	Havonta többször	Hetente 1-2-szer	Hetente háromszor vagy többször

20. Milyen mértékben igazak Önre az alábbi, sportolásra vonatkozó állítások?

	Egyáltalán nem	Nem jellemző	Is-is	Igen	Teljes mértékben
Azért sportolok, mert mások azt mondják, hogy sportolnom kellene					
Bűntudatom van, ha nem sportolok.					
Értékelem a sportolás előnyeit.					
Azért sportolok, mert szórakoztató					
Nem tudom, miért kell sportolnom					
Azért sportolok, mert a barátaim/családom/párom azt mondja, hogy sportolnom kellene					
Szégyellem magam, ha kihagyok egy edzést.					
Fontos számomra, hogy rendszeresen sportoljak					
Nem tudom, miért kellene a sporttal foglalkoznom					
Azért sportolok, mert másoknak nem tetszene, ha nem sportolnék.					
Élvezem az edzéseimet					
Nem látom a sport értelmét					
Úgy érzem, kudarcot vallottam, ha néha nem edzek.					
Úgy gondolom, fontos erőfeszítést tenni a rendszeres sporttevékenység érdekében					

Az edzést élvezetes tevékenységnek találok					
A barátaim/családom által kényszerít érzek a sportolásra					
Nyugtalan leszek, ha nem edzek rendszeresen.					
Örömet és elégedettséget szerzek az edzés által.					
Úgy gondolom, hogy az edzés időpocsékolás.					

21. Jelölje be azokat a tárgyakat, amelyekkel Ön (nem szülei!) rendelkezik jelenleg!

	Igen	Nem
Saját lakás, saját ház		
Saját használatú személyautó		
Átlagnál drágább telefon (pl. iPhone)		
Átlagnál drágább laptop/PC		
Tablet, e-book olvasó		
Lakáskassza megtakarítás		

22. Milyen jelenleg saját anyagi helyzete?

Mindenem megvan, jelentősebb kiadásokra is telik (pl. nyaralás, étterembe járás).	Mindenem megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetek meg magamnak.	Előfordul, hogy a mindennapi kiadásaimat (élelem, utazás) sem tudom fedezni	Gyakran előfordul, hogy nincs pénzem a mindennapi szükségletek fedezésére

23. Milyen családja anyagi helyzete a csoporttársai családjához képest?

Az átlagosnál sokkal jobb	Az átlagosnál valamivel jobb	Nagyjából átlagos	Az átlagosnál valamivel rosszabb	Az átlagosnál sokkal rosszabb

24. Jelenleg milyen gyakran végezi a következőt hagyományos vagy elektronikus formában?

	Soha	Ritkán	Havonta	Hetente	Naponta
Szépirodalom olvasás					
Szakirodalom olvasás					
Populáris, szórakoztató irodalom					
Klasszikus zene hallgatás					
Művészfilm nézés					

25. Jelenleg milyen gyakran jár...

	Soha	Évente néhányszor	Havonta	Hetente	Gyakrabban
...könyvtárba?					
...színházba?					
...múzeumba, képgalériába?					
...art moziba?					
...multiplex moziba?					
...klasszikus zenei hangversenyre?					
...könnyűzenei koncertre?					

26. Mi az Ön neme?

Férfi	Nő

27. Nemzeti/etnikai hovatartozás szempontjából minek vallja magát elsősorban?

Magyar	Ukrán	Orosz	Román	Szlovák	Roma	Más nemzetiségű

28. Mi volt az Ön állandó lakhelye 14 éves korában?

Főváros	Megyeszékhely, megyei jogú város	Kisebb város	Falu

29. Melyik országban élt Ön 14 éves korában?

Magyarország	Románia	Ukrajna	Szlovákia	Oroszország	Szerbia	Egyéb ország

30. Édesanyjának/ nevelőanyjának mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége az Ön hallgató korában?

Kevesebb mint 8 osztály	8 osztály	Szakmunkásképző, szakiskola	Szakközépiskola, technikum (érettségivel)	Gimnázium	Főiskola	Egyetem diploma	Tudományos fokozat	Nem ismertem az édesanyámat

31. Édesapjának/ nevelőapjának mi a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége az Ön hallgató korában?

Kevesebb mint 8 osztály	8 osztály	Szakmunkásképző, szakiskola	Szakközépiskola, technikum (érettségivel)	Gimnázium	Főiskola	Egyetem diploma	Tudományos fokozat	Nem ismertem az édesapámat

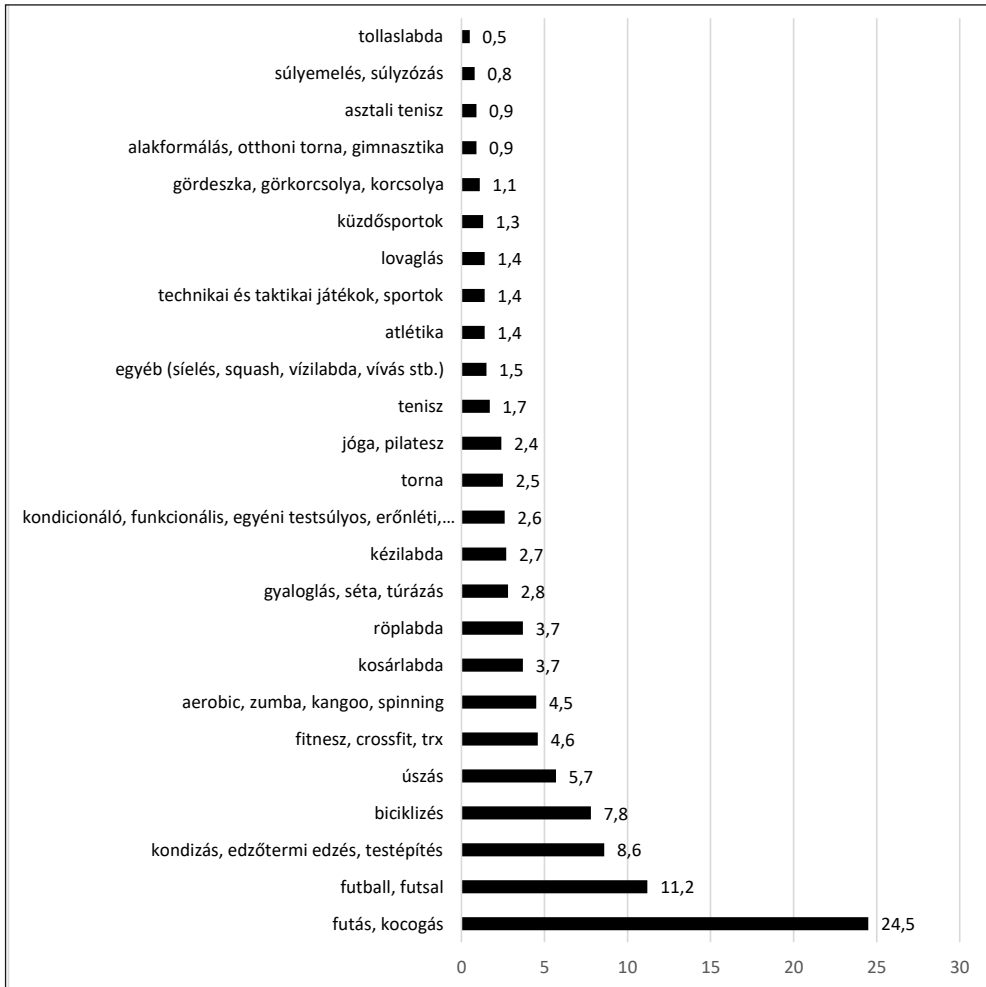
32. Dolgoznak-e a szülei?

	Nem dolgozik	Közmunkásként dolgozik	Nem közmunkásként dolgozik
Édesanya			
Édesapa			

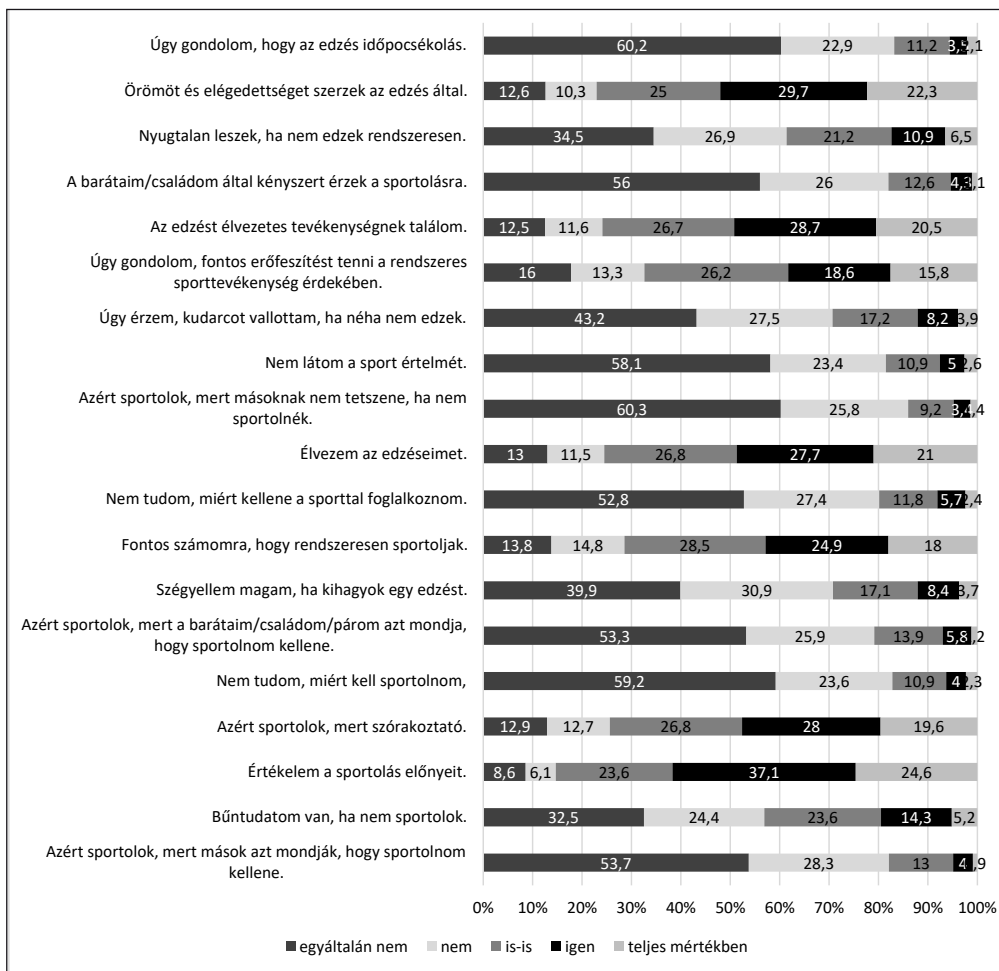
FÜGGELÉK

1. táblázat. A testedzés motivációs hátterének faktorai a BREQ-2 kérdésblokk alapján. Forrás: PERSIST 2019 (N=2005)

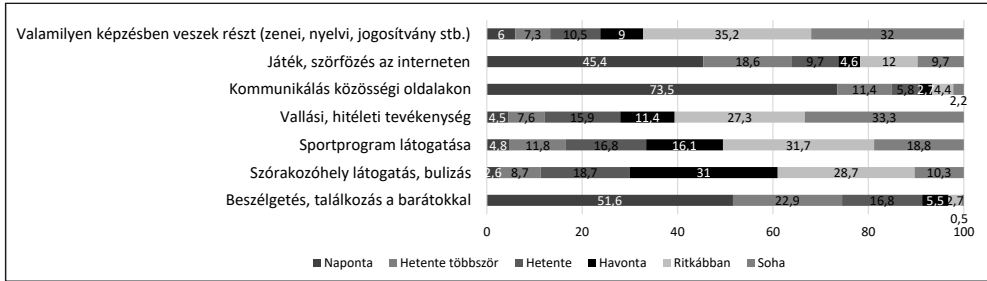
	Belső és identifikált szabályozás	Amotivációs és külső szabályozás	Bevetített szabályozás
Az edzést élvezetes tevékenységnek találok.	,957		
Élvezem az edzéseimet.	,939		
Örömet és elégedettséget szerzek az edzés által.	,848		
Azért sportolok, mert szórakoztató.	,814		
Fontos számomra, hogy rendszeresen sportoljak.	,750		
Értékelem a sportolás előnyeit.	,716		
Úgy gondolom, fontos erőfeszítést tenni a rendszeres sporttevékenység érdekében.	,625		
Nem tudom, miért kellene a sporttal foglalkoznom.		,763	
Nem látom a sport értelmét.		,760	
Úgy gondolom, hogy az edzés időpocsékolás.		,730	
Nem tudom, miért kell sportolnom,		,721	
Azért sportolok, mert másoknak nem tetszene, ha nem sportolnék.		,667	
A barátaim/családom által kényszerít érzek a sportolásra.		,624	
Azért sportolok, mert a barátaim/családom/párom azt mondja, hogy sportolnom kellene.		,598	
Azért sportolok, mert mások azt mondják, hogy sportolnom kellene.		,504	
Szégyellem magam, ha kihagyok egy edzést.			-,774
Úgy érzem, kudarcot vallottam, ha néha nem edzek.			-,706
Bűntudatom van, ha nem sportolok.			-,703
Nyugtalan leszek, ha nem edzek rendszeresen.			-,562

1. ábra. A választott sportokat végző hallgatók aránya. Forrás: PERSIST 2019 (N=1292)

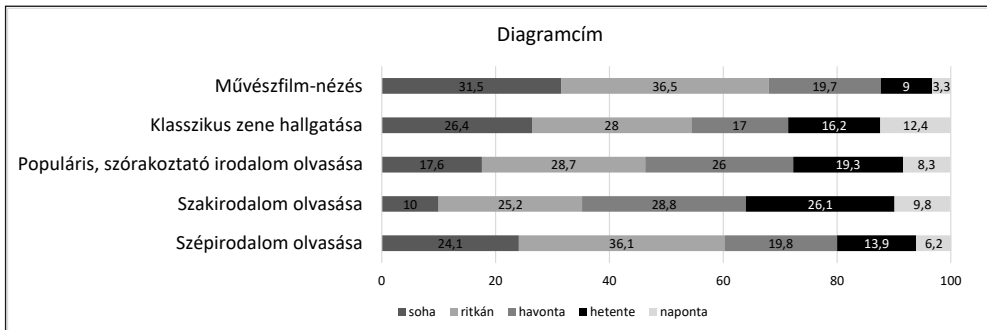
2. ábra. A testedzés motivációs háttérének itemeire adott válaszok eloszlása a BREQ-2 kérdésblokk alapján. Forrás: PERSIST 2019 (N=1861–1917)

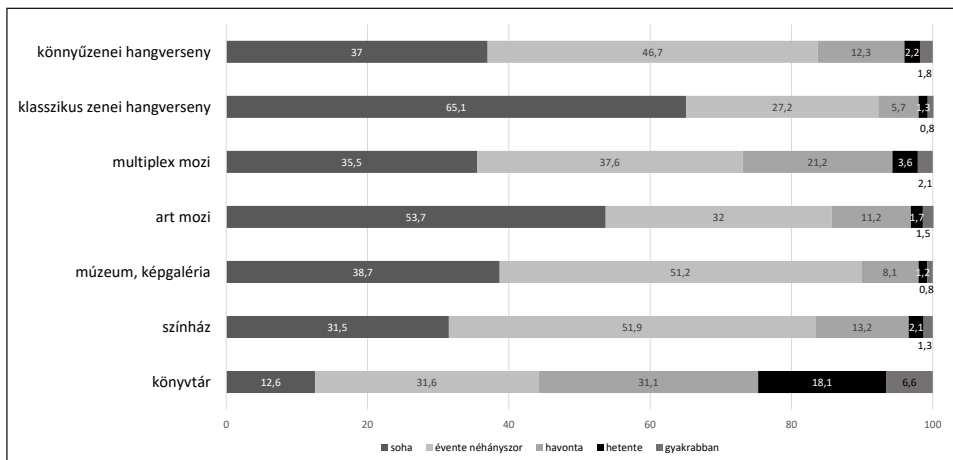
3. ábra. A különböző szabadidős tevékenységek végzésének gyakorisága. Forrás: PERSIST 2019 (N=1893–1910).

4. ábra. Kultúrafogyasztáshoz kapcsolódó tevékenységek végzésének gyakorisága. Forrás: PERSIST 2019 (N=1893–1909).

5. ábra. Kultúraközvetítő intézmények, programok látogatásának gyakorisága. Forrás: PERSIST 2019 (N=1889–1916).

2. táblázat. A hallgatói habituscsoportok szociokulturális, ökonomiai és demográfiai háttere (százalékok). Forrás: PERSIST 2019.

		Magányos, passzív habitus	Közösség-, és szórako- zás-orientált habitus	Művelődő, kultúrafogyasztó habitus	Chi- négyzet	sig	N
Neme	férfi	<u>35,9</u>	26,5	31,3	14,708	0,001	1893
	nő	64,1	<u>73,5</u>	68,7			
Ország	Magyarország	<u>58,8</u>	44	37,1	67,023	0,000	1921
	Románia	26,3	<u>35,1</u>	<u>36,9</u>			
	Ukrajna	8	9,6	10,7			
	Szlovákia	3,8	7,1	6,8			
	Szerbia	3,1	4,3	<u>8,4</u>			
Nemzetiség	magyar	80,5	<u>83,5</u>	78,5	17,765	0,007	1890
	ukrán	3,6	2,4	<u>6,7</u>			
	román	15,5	13,1	13,9			
	egyéb	0,5	1	0,9			
Apa dol- gozik	Dolgozik	<u>80,9</u>	74,4	78,2	8,628	0,013	1820
	Nem dolgozik	19,1	<u>25,6</u>	21,8			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	<u>39,8</u>	36	27,8	16,744	0,000	1929
	átlag felett	60,2	64	<u>72,2</u>			
Szubjektív anyagi helyzet	Mindenem megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	31,4	28,8	<u>37,4</u>	22,980	0,001	1907
	Mindenem megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetem meg	61,6	<u>66,2</u>	53,9			
	Előfordul, hogy mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	5,4	3	6,2			
	Gyakran előfordul, hogy a mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	1,6	2	2,5			

Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	7,3	6,9	9,2	24,693	0,002	1909
	Az átlagosnál valamivel jobb	23,6	27,4	<u>34,1</u>			
	Nagyjából átlagos	58,5	58,1	48,7			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	<u>9,5</u>	6,3	7,6			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	1,1	1,3	0,5			

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

3. táblázat. A belső és identifikált szabályozás szociokulturális, demográfiai háttere.

Forrás: PERSIST 2019.

		Belső és identifikált szabályozás	F	sig	N
Neme	férfi	65,38	28,415	0,000	1937
	nő	59,18			
Ország	Magyarország	65,4	19,588	0,000	1996
	Románia	55,73			
	Ukrajna	55,08			
	Szlovákia	57,79			
	Szerbia	56,57			
Nemzetiség	magyar	62,93	19,855	0,000	1937
	ukrán	57,33			
	román	51,17			
	egyéb	59,18			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	56,72	10,589	0,000	1931
	középfokú	59,18			
	felsőfokú	65,17			
Apai iskolai végzettsége	alapfokú	58,36	8,562	0,000	1932
	középfokú	59,54			
	felsőfokú	65,23			
Apa dolgozik	dolgozik	62,79	12,840	0,000	1879
	Nem dolgozik	59,2			
Anyai dolgozik	dolgozik	63,15	8,088	0,005	1861
	Nem dolgozik	58,91			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	55,88	5,220	0,001	1961
	Megyeszékhely, megyei jogú város	63,27			
	Kisebbségi város	62,42			
	faluközség	58,8			

Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	55,26	52,519	0,000	2005
	átlag felett	63,37			
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	56,58	2,929	0,020	1956
	Az átlagosnál valamivel jobb	63,39			
	Nagyjából átlagos	60,8			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	60,37			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	56,48			

4. táblázat. Az amotivációs és külső szabályozás szociokulturális, demográfiai háttere. Forrás: PERSIST 2019.

		Amotivációs és külső motivációs szabályozás	F	sig	N
Neme	férfi	32,68	3,952	0,047	1937
	nő	31,22			
Ország	Magyarország	30,35	16,100	0,000	1996
	Románia	30,7			
	Ukrajna	39,82			
	Szlovákia	31,27			
	Szerbia	30,93			
Nemzetiség	magyar	31,02	18,798	0,000	1937
	ukrán	43,89			
	román	31,19			
	egyéb	27,03			
Anyai iskolai végzettsége	alapfokú	35,09	5,160	0,001	1931
	középfokú	31,58			
	felsőfokú	31,23			
Apa dolgozik	dolgozik	31,79	4,079	0,044	1861
	Nem dolgozik	33,43			
Lakóhely településtípusa 14 éves korban	Főváros	27,28	7,294	0,000	1961
	Megyeszékhely, megyei jogú város	30,94			
	Kisebbségi város	30,57			
	falu	33,67			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	30,52	4,533	0,033	2005
	átlag felett	32,04			

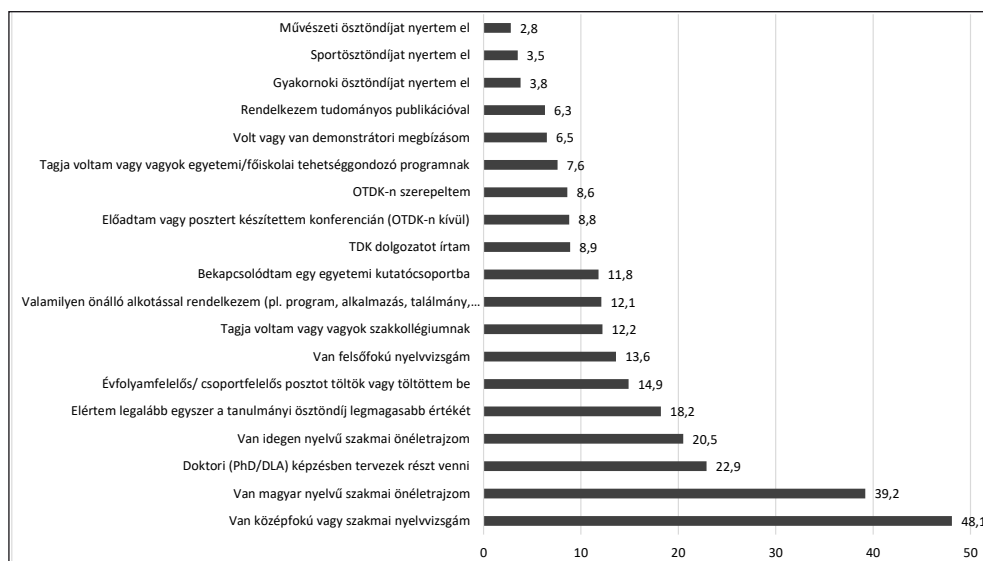
Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	34,65	4,626	0,001	1956
	Az átlagosnál valamivel jobb	32,95			
	Nagyjából átlagos	30,47			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	32,57			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	35			
Szubjektív anyagi helyzet	Mindenem megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	30,32	5,355	0,001	1956
	Mindenem megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokat nem engedhetem meg	31,88			
	Előfordul, hogy mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	35,04			
	Gyakran előfordul, hogy a mindennapi kiadásaimat nem tudom fedezni	37,74			

5. táblázat. A bevetített szabályozás szociokulturális, demográfiai háttere. Forrás: PERSIST 2019.

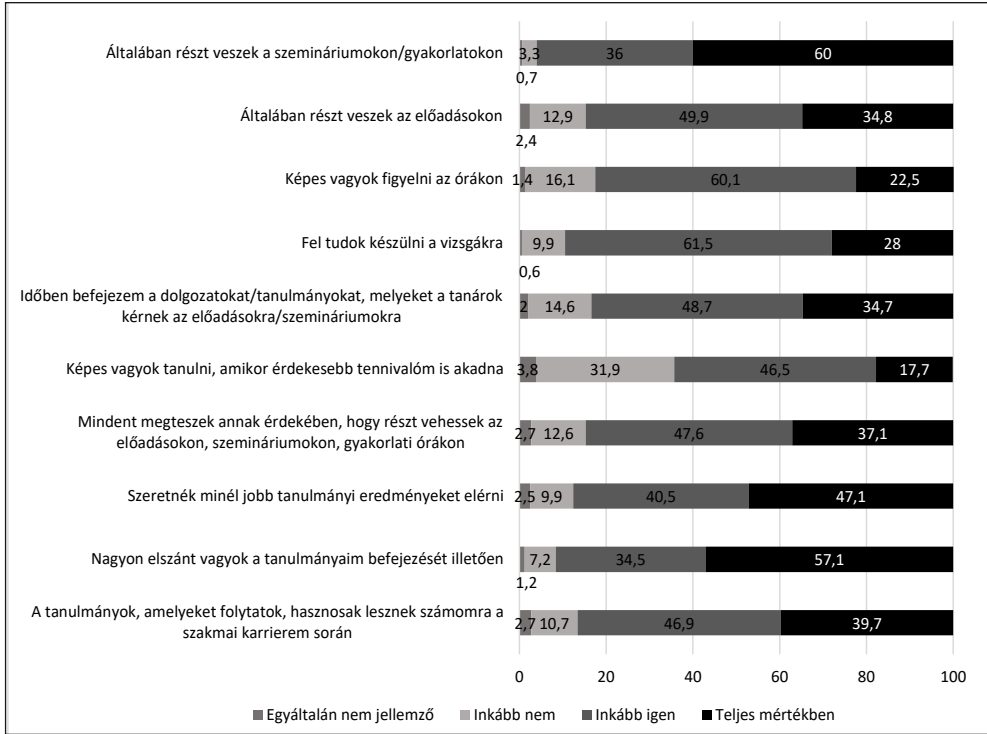
		Bevetített szabályozás	F	sig	N
Neme	férfi	56,21	12,062	0,001	1937
	nő	59,38			
Ország	Magyarország	57,63	5,098	0,000	1996
	Románia	61,25			
	Ukrajna	55,91			
	Szlovákia	57,91			
	Szerbia	60,95			
Nemzetiség	magyar	58,24	7,595	0,000	1937
	ukrán	50,86			
	román	62,03			
	egyéb	58,14			
Apa iskolai végzettsége	alapfokú	57,79	3,658	0,012	1932
	középfokú	59,47			
	felsőfokú	56,34			
Objektív anyagi helyzet	átlag alatt	61,78	29,337	0,000	2005
	átlag felett	57,05			

Relatív anyagi helyzet	Az átlagosnál sokkal jobb	57,56	3,333	0,010	1956
	Az átlagosnál valamivel jobb	56,36			
	Nagyjából átlagos	59,74			
	Az átlagosnál valamivel rosszabb	56,99			
	Az átlagosnál sokkal rosszabb	58			

6. ábra. A tanulmányi többletmunka egyes itemeire adott igen válaszok aránya. Forrás: PERSIST 2019 (N=2005)

7. ábra. A perzisztencia itemeire adott válaszok eloszlása (százalékban). Forrás: PERSIST 2019 (N=1961–1980)

Kiadta: Belvedere Meridionale, Szeged
www.belvedere.hu
szerk@belvedere.meridionale.hu
Nyomta: S-Paw Bt, Üllés